Carmen Oprişor

LITERATURA MEDIEVALĂ: ANTOLOGIE DE TEXTE

Editura Universităţii „Lucian Blaga“ din Sibiu
2016

Descrierea CIP a Bibliotecii Naţionale a României
OPRIŞOR, CARMEN
Literatura medievală : antologie de texte / Oprişor Carmen. - Sibiu : Editura Universităţii "Lucian Blaga" din Sibiu, 2016
Conţine bibliografie
ISBN 978-606-12-1176-0

82.09"04/14"

Tiparul executat la
Compartimentul de multiplicare al
Editurii Universităţii „Lucian Blaga" din Sibiu
Str. Lucian Blaga nr. 2A, Sibiu
editura@ulbsibiu.ro
claudiu.fulea@ulbsibiu.ro
Telefon: 0269 210 122

LITERATURA ROMÂNĂ DIN PERIOADA MEDIEVALĂ

Cum mai răspunde literatura din perioada de început orizonturilor de aşteptare ale cititorului din ziua de astăzi? Ce aspecte i-ar mai putea stârni curiozitatea şi ce anume i-ar menţine treaz interesul lecturii? Răspunsul îl aflăm chiar în cuprinsul paginilor acestor cărţi scrise de cei dintâi cărturari români. Atât cititorul neavizat cât şi specialistul mai găsesc încă numeroase motive să se simtă atraşi de literatura veacurilor trecute. Mai întâi, ni se oferă o vastă frescă a unor vremuri despre care istoria ne aduce informaţii fie prea seci, fie insuficiente pentru cine şi-ar dori să reconstituie atmosfera sau culoarea de epocă dintr-un anumit moment al perioadei medievale. Apoi, în letopiseţele din Moldova sau din Muntenia, cronicari cu un netăgăduit talent literar ne-au lăsat portrete ale unor oameni care trec dincolo de cadrul istoric şi devin adevărate personaje. Acestea ne uimesc prin impresionanta cantitate de viaţă pe care o degajă şi prin prin dramatismul unor acţiuni sau replici care nu doar că îi individualizează, dar îi şi transformă în eroi memorabili pe care colectivitatea nu i-a lăsat pradă uitării.

Parcurgând paginile vechilor texte, descoperim problemele pe care societatea de atunci se vedea nevoită să le înfrunte, dar, mai presus de acest aspect, vedem şi care au fost soluţiile adoptate, unele surprinzătoare, pentru depăşirea unor momente de criză. Modul în care oameni din varii categorii sociale au reacţionat în faţa unor evenimente, de cele mai multe ori, dureroase, ne dezvăluie ce mentalitate şi-a format acest popor de-a lungul veacurilor şi care au fost factorii care au contribuit la modelarea profilului nostru spiritual. Scrierile acestei perioade, deşi au dezvoltat un discurs preponderent

religios sau istoric, cu excepţia romanului lui Dimitrie Cantemir, care a fost cea dintâi operă beletristică de la noi, ne oferă suficiente exemple menite să ne arate cauzele care ne-au făcut să evoluăm într-o anumită direcţie, să adoptăm anumite atitudini și să optăm pentru anumite valori spirituale.

Dincolo de evenimentele istorice sau de îndemnurile de a trăi după normele moralei creştine pe care le aflăm în cronici sau în predicile învăţaţilor noştri mitropoliţi, există pagini pline de viaţă cuprinzând aspecte inedite pe care scriitorii acelor vremuri nu s-au ferit a le transpune în operele lor, într-o formă deosebit de îngrijită a limbii române, limbă care, pe tărâm literar, se afla abia la începuturi.

Într-o perioadă de mare instabilitate, când provinciile românești erau amenințate din toate părțile, fie de jafuri făptuite de tătari, de leși sau de alte cete de tâlhari, fie de înfruntările sângeroase dintre familiile boierilor și, mai presus de toate, de atacurile nesfîrșite ale otomanilor care încercau să-și întindă stăpânirea și peste Europa, viața oamenilor stătea, la tot pasul, sub semnul primejdiilor.

Într-un atare context, înțelegem neliniștea lui Miron Costin care socotea timpurile în care trăia drept unele în care *„îmbla oamenii cu capul amână”*. Așa se explică de ce operele lui Costin sau Cantemir sunt dominate de un sentiment de melancolie dureroasă, și de ce una dintre temele cultivate în scrierile lor a fost meditația asupra timpului și asupra efemerității acțiunilor omenești.

Și totuși, în spațiul nostru cultural, identificăm, începând cu secolul al XVI-lea, o dezvoltare a sentimentului conștiinței naționale, fapt care îi face pe cărturarii și pe conducătorii vremii să pună în valoare acele elemente care țin de tradiția națională. Astfel, istoria începe să fie din ce în ce mai apreciată pentru capacitatea ei de a sintetiza datele care indică evoluția neamului nostru și de a nu lăsa uitării înfăptuirile înaintașilor. Dan Horia Mazilu susținea că interesul

pentru tot ceea ce înseamnă trecutul propriului popor reprezintă „o formă de manifestare a ideii de *apartenență a prezentului la cursul istoriei*”[1].

Istoria este percepută de umaniștii români drept o nesecată sursă de pilde și modele care pot forma și îndrepta caracterele oamenilor. Istoria are, în primul rând, un rol educativ, iar acest lucru este foarte bine subliniat de Grigore Ureche. Istoria ne arată de unde venim, ne face să ne înțelegem rostul în lume și ne învață cum să ne construim viitorul. De aceea, consideră primii cronicari români, cunoașterea ei este prioritară, iar faptele strămoșilor din vremea antică și până în contemporaneitate ne arată cum s-a format identitatea noastră națională.

Chiar dacă activitatea cărturărească este greu de înfăptuit într-o țară încă neașezată și aflată sub nenumărate amenințări, primii noștri cronicari se dăruiesc scrisului pentru că recunosc culturii scrise capacitatea de a înregistra evenimentele care ne-au marcat destinul istoric.

Nicolae Manolescu aprecia că scrierile în limba română, începând cu *Letopisețul* lui Ureche și *Cazania* lui Varlaam ar fi primele opere care prezintă și un interes literar, nu numai documentar. Analizând ceea ce s-a scris la noi, ca de altfel și în alte părți, în perioada medievală, Manolescu identifică patru genuri de bază: este vorba de textele oratorice, de proza istoriografică, de proza erudită sau savantă și de proza de ficțiune. Despre aceasta din urmă ne spune că „o descoperim în așa zisele cărți populare, traduse cu începere din secolul XVI, citite și răscitite, ca și *Psaltirea* lui Dosoftei ori

---

[1] Dan Horia Mazilu, *Introducere* la volumul *Cronicari moldoveni. Grigore Ureche. Miron Costin. Ion Neculce.* Antologie, introducere, comentarii, dosare critice, glosar și bibliografie de Dr. Dan Horia Mazilu. București, Editura Humanitas, 1997, p.5

Cazania lui Varlaam, de către multe generații”, aceasta „pătrunzând adânc în imaginația artiștilor moderni”[2].

Antim Ivireanul ni se dezvăluie ca un rafinat orator care a ridicat această disciplină la nivel de artă. Ceea ce impresionează la el este amestecul efuziunii lirice cu imprecația și cu dojana care poate să fie când tăioasă, când blândă, chiar părintească.

Textele predicilor sale dezvăluie un suflet sensibil care a rezonat la durerile celor năpăstuiți. Antim nu a rămas indiferent la opresiunile pe care le suferea țara în acele vremuri când se găsea sub controlul otomanilor. El nu a încetat nicio clipă să denunțe jafurile și nedreptățile, fie că erau săvârșite de asupritorii păgâni, fie de boierii pământeni sau de domnitor. Însă, chiar dacă tonul predicilor sale este liric sau mustrător, didahiile sale ne relevă un registru stilistic bogat, fapt ce dovedește calitatea literară deosebită a acestor texte. Caracterul liric al unor fragmente din predicile lui Antim se naște din dezvăluirea sentimentelor de durere și resemnare pe care le trăiește un spirit covârșit de frământările și instabilitatea epocii lui:

„*Lumea aceasta iaste ca o mare ce să turbură, întru care niciodată n-au oamenii odihnă, nici liniște. Corăbiile între valuri sunt împărățiile, crăiile, domniile și orașele, mulțimea norodului, politiile, supușii, bogații și săracii, cei mari și cei mici (...) Vânturile cele mari ce umflă marea sunt nevoile cele ce ne supără totdeauna. Valurile ce luptă corabiia sunt nenorocirile carele se întâmplă în toate zilele. Norii ce negresc văzduhul, fulgerile ce orbesc ochii, tunetile ce înfricoșază toată inima vitează sunt întâmplările cele de multe feliuri, neașteptatele pagube, înfricoșările vrăjmașilor,*

[2] Nicolae Manolescu, *Istoria critică a literaturii române.* Vol I. București, Editura Minerva, 1990, p.32

supărările, necazurile ce ne vin de la cei din afară, jafurile, robiile, dările cele grele și nesuferite carele le lasă Dumnezeu și ne încungiură, pentru ca să cunoască credința noastră și să ne vază răbdarea”.

Atari imagini uimesc prin plasticitatea lor, iar Antim deține harul de a da concretețe lucrurilor abstracte. Sfera comparațiilor pe care le găsim în textele lui depășește cu mult domeniul strict teologic. Inteligent și cultivat, Antim era un bun cunoscător al filosofiei antice, întrucât îi pomenește pe Aristotel, Democrit, Anaxagoras și pe mulți alții. Ca interpret, el își dovedește rafinamentul atunci când ne lasă să vedem cum datele divine sau învățătura părinților bisericii ori a vechilor filosofi îi slujește în a demonstra, într-un limbaj accesibil tuturor, cum pot fi biruite slăbiciunile omenești, ori câtă putere poate omul primi de la Dumnezeu pentru a depăși greutățile pe care i le impun viața și mediul social. Antim nu uită să amendeze mai ales relele care le vin oamenilor din partea stăpânirii. Pe cei care se lasă seduși de putere, asuprindu-i pe cei umili, Antim nu îi iartă, arătându-se necruțător și la adresa ipocriziei celor bogați.

Florin Faifer demonstra superioritatea predicilor lui Antim Ivireanu în raport cu vechile cazanii ale lui Varlaam. Criticul aprecia capacitatea celui dintâi de a înfrânge „stereotipiile tipice” din discursurile speculative dogmatice.

„La Antim, subtilitatea exegezei, interpretarea alegorică și dezlegarea pe ici, pe colo, inedită a unor porțiuni mai dificile constituie într-un fel o bravură teoretică, dar și un preludiu pentru incursiunea fără înconjur sau printr-o spirală de metafore și alegorii, spre peisajul de o concretețe izbitoare al vieții sociale (și, aluziv politice), al epocii”[3].

---

[3] Florin Faifer, (aprecieri critice în volumul) *Antim Ivireanu. Opere. Didahii.* Ediție de Gabriel Ștrempel. București, Editura Minerva, 1997, p.451

Pe lângă calitățile sale de analist și interpret, aspecte unde Antim a dovedit și cât poate fi de inovator, el arată rigurozitate și în ceea ce privește construcția predicilor. În calitate de teolog cu temeinice învățături, a cunoscut și a respectat structura canonică a unui astfel de text. Astfel, „după *exordium*, care urmărește cu abilități convenționale captarea atenției și bunăvoinței, *naratio* enunță ex abrupto sau pe ocoloite o temă, talonată uneori de contratemă, cu acompaniamentul unor laitmotive, în *argumentatio,* predicatorul își desfășoară foița de cuvântător, pentru ca în *recapitulatio* vocea să coboare domol, îmbiind la rugăciunea pioasă, purificatoare sau – alt refren al retoricii de amvon – lansând părintește calde îndemnuri”[4].

În ceea ce privește arta persuasiunii, predicile lui Antim sunt greu de egalat. Există numeroase pagini în care oratorul încearcă să-i facă pe ascultătorii săi să uite din necazurile apăsătoare pe care le înfruntă în viața de zi cu zi, ori să le aducă alinarea în momente de mare durere, cum este cazul înmormântării unei femei din societatea înaltă, care a părăsit mult prea devreme această lume.

Enunțul de la care pornește: „*Nu plângeți, că n-au murit, ci doarme*” are mai mult decât rolul de a le consola pe rudele rămase în viață, el reprezintă punctul de plecare în eșafodajul unei argumentări în care Antim elogiază fericirea vieții de apoi de care orice bun creștin trecut la cele veșnice se va bucura.

Paleta diversificată de comparații, seria enumerativă în crescendo, dispunerea antinomică a imaginilor sunt doar câteva dintre strategiile retorice cu efec garantat asupra publicului din vreme, dar și asupra cititorilor de mai târziu.

„Și de vreme ce aici, după adormirea cea firească, să întoarce iară omul la osteneli, la scârbe, la supărări, la

---

[4] Ibidem, p.450-451

patemi, acolo, după adormirea cea de pe urmă, care o numim noi a morții, trece din scârbă la bucurie, din stricăciune întru nestricăciune, din orașul lacrămilor la locul veseliei, din turburarea vieții la adăpostirea cea lină a mântuirii, din patimile Eghipetului la pământul cel fericit al făgăduinței, din robia lumii, la mântuirea ceriului, din petrecerea omenească în ceata fericiților îngeri, ce altă norocire iaste mai mare decât aceasta? Ce altă adormire mai dorită, decât adormirea morții?”

Iscoditor, chiar vituperant atunci când sancționează grele păcate omenești, Antim poate fi și profund liric, cum se întâmplă în *Cazania la Adormirea Preasfintei Născătoarei de Dumnezeu*, în delicatul portret alcătuit Sfintei Fecioare. Pentru a pune în valoare cucernicia și curățenia acesteia, Antim alege o serie de metafore și comparații dispuse într-o adevărată proză poematică dominată de cuvintele „*aleasă iaste*”, plasate în anafóră, într-un fragment care emoționează mai ales prin plasticitatea expresiei. Comparațiile și metaforele prin care o unicizează pe cea care l-a născut pe Iisus sunt cu mare grijă alese; mai întâi, începe cu enunțarea elementelor ce se află în planul astral (soare, lună, revărsatul zorilor) pentru ca, mai apoi, să coboare în planul terestru.

Și aici, termenii care intră în alcătuirea comparațiilor sunt meniți să îi definească în sinteză virtuțile Preasfintei Fecioare : „*Aleasă iaste, că iaste* ***izvor*** *(s.n.) carele cu curgerile cereștilor bunătăți adapă sfânta biserică și tot sufletul creștinesc (...) iaste o* ***grădină încuiată*** *dintru care au ieșit floarea cea neveștejită și* ***fântână pecetluită*** *din care au curs izvorul vieții, Hristos*”.

Cei trei mari cronicari moldoveni au dovedit un adânc respect pentru informația scrisă și pentru adevărul istoric, fiind conștienți de rolul educativ al letopisețelor. Fiecare dintre scriitorii noștri umaniști își asumă responsabilitatea scrisului,

arătând cât de importantă era aflarea adevărului și transmiterea acestuia generațiilor care vor veni. A însemna cursul istoriei, a înregistra evenimentele care au marcat parcursul evolutiv al unui neam reprezintă o etapă superioară în procesul de dezvoltare a acelui popor. A cunoaște și a trage învățăminte de pe urma faptelor din trecut, consideră cronicarii noștri, arată cât de mult și-a dezvoltat acel popor cultura și cât de mult și-a modelat individualitatea.

Într-unul din textele introductive scrise de **Grigore Ureche**, intitulat *Cartea ce să chiamă Letopiseț, ce într-însa spune cursul anilor și descălecarea Țării Moldovei și viața domnilor,* autorul subliniază importanța pe care o are scrisul în istoria unui popor. Cele consemnate în cărțile de istorie trebuie „*să rămâie feciorilor și nepoților, să le hie de învățătură*”.

Primul nostru cronicar mărturisește dificultățile pe care le-a întâmpinat în culegerea de informații, în filtrarea acestora și, mai ales, în decantarea adevărului de balast. El este preocupat să lase atât neamului său cât și străinilor care vor dori să cerceteze istoria noastră informații solide, bine documentate și lipsite de partizanat.

Miron Costin își arată prețuirea pentru realizările înaintașului său care deplângea lipsa unei tradiții, recunoscând dificultatea demersului lui Grigore Ureche.

Miron Costin încearcă să acopere cu date și perioada de început din istoria românilor, de la cel dintâi descălecat. Și la Costin domină conștiința scriitorului responsabil care nu vrea să lase ca evenimentele istoriei țării sale să se prăvălească în uitare: „*Că sosiră asupra noastră cumplite acestea vremi de acmu, de nu stăm de scrisori, ce de griji și suspinuri (...) Deci priimește în această dată, atâta din truda noastră, cât să nu să uite lucrurile și cursul țării de unde au părăsit a scrie răposatul Ureche vornicul*”.

În opinia Elvirei Sorohan, *Letopisețul* conține „viziunea unui meditativ asupra oamenilor făptuitori de evenimente și de

istorie. Cugetarea implică totdeauna o atitudine în care vibrează, aproape dureros, în confruntarea cu o lume războinică, coarda cea mai intimă a gânditorului”[5].

La Miron Costin, evocarea se îmbină cu memorialul, datele istorice sunt pigmentate și cu detalii în care ni se oferă scene vii, de un dramatism intens, dezvăluind comportamentul unor domnitori, cum ar fi, de pildă, Ștefan Tomșa sau Vasile Lupu.

În cronica lui **Ion Neculce** predomină caracterul memorialistic al narațiunii. Înzestrat cu harul povestirii, Neculce scrie o cronică încărcată de fapte senzaționale, de picanterii și amănunte pitorești care fac deliciul cititorului. Neculce își deschide letopisețul cu o *Predoslovie* în care insistă asupra rolului educativ al scisului:

„*Cu cât vă veți îndemna a citi pe acest letopiseț mai mult, cu atâta veți ști a vă feri de primejdii și veți fi mai învățați a da răspunsuri la sfaturi, ori de taină, ori de oștire, la domni și la noroade de cinste*”.

Atitudinea scriitorului față de cele evocate este când una de revoltă, când una înduioșată, ironia fiind, de multe ori, mascată de afișarea unei voite naivități. După cum susținea G. Călinescu, portretul atinge la Neculce „dimensiunea caricaturalului”. Din șirul de domnitori români și străini, cei greci sunt total antipatizați de autor. Astfel, un Dumitrașco vodă era etichetat drept „*un om bătrân, grec țarigrădean de neamul lui, nestătător la voroavă, tălpiz, amăgitor, geambaș de cei de la Fener din Țarigrad*”.

Însă cotele ridicolului sunt atinse atunci când este evocat un episod din viața amoroasă a acestuia: „*De bătrân dinți în gură n-avè, iară dimineața îi încleiè de-i punè în gură, iar seara îi descleiè cu încrop și-i punè pe masă*”.

[5] Elvira Sorohan, *Prefață* la volumul: Miron Costin *Letopisețul Țării Moldovei*. Iași, Junimea, 1984, p. VIII

Unui asemenea personaj hidos nu i se iartă tupeul cu care sfidează bunul simț, întrucât își „ținea la vedeală” o amantă tânără și frumoasă pe care o plimba alături de doamnele de la curte, în timp ce soția lui se afla la Istanbul.

În **cronicile muntene**, caracterul partizan al acestora este primul lucru care ne atrage atenția. Vedem cum autorii țin partea familiei boierești din care provin, iar pamfletul și imprecația sunt cele mai rafinate forme prin care răbufnește ura sau dezaprobarea față de acțiunile cuiva din tabăra opusă. Cronica scrisă de **Radu Popescu** dovedește, poate, în cea mai mare măsură, talentul literar al acestui reprezentant al familiei Bălenilor. Antipatia adâncă pe care o poartă Cantacuzinilor se datorează faptului că domnitorul Șerban Cantacuzino ordonase uciderea lui Hrizea vistiernicul, tatăl scriitorului, nu înainte ca acesta să fi fost torturat crunt. Radu Popescu și familia sa au suferit persecuții și din partea lui Brâncoveanu, care l-a și marginalizat, oferindu-i numai slujbe mărunte. Din pricina neînțelegerilor dintre cele două familii, nu este de mirare că îl găsim pe Radu Popescu implicat într-un complot împotriva lui Brâncoveanu, faptă pentru care a fost nevoit să petreacă ceva vreme în închisoare. Abia pe timpul domniei lui Nicolae Mavrocordat, cronicarul a mai deținut funcții importante și a scăpat de persecuții.

Autorii acestor cronici de partidă boierească nu își ascund resentimentele și se acuză reciproc de cele mai venale fapte în acea parte din istorie în care sunt relatate evenimentele care privesc cele două familii. Caracterul partinic nu ne împiedică, însă, de la a recunoaște calitățile expresive ale narațiunii din operele lor.

În cronica lui Radu Popescu, spre exemplu, descoperim unele dintre cele mai savuroase pagini cu caracter de pamflet din istoria noastră literară. Învățat rafinat și ironist plin de talent, Radu Popescu ne-a dat unele dintre cele mai

impresionante și mai bine realizate portrete în negru, atunci când îi înfățișează pe Brâncoveanu sau pe alți membri din tabăra Cantacuzinilor.

Radu Popescu îi creionează postelnicului Costandin Cantacozino, după îi aflăm numele în text, un portret de intrigant și trădător, care și-a meritat sfârșitul tragic.

„*Acolo în oastea lui Grigorie-vodă, cum zic unii, s-au făcut nește amestecături, adecă Șărban logofătul, feciorul lui Costandin postelnicul Cantacozino și oarecare den frații lui, ce era acolo, și Mareș și Crețulescul, să fie umblat între căpitani și între slujitori de îndemna să meargă să pârască pă Grigorie-vodă la viziriul, de făcătoriu de rău, de hain și de altele, și pă urmă să ceară domn la viziriul pă Șărban logofătul;”*

Aceste vorbe calomnioase ajung și la domnitor, care dă poruncă să îi aducă pe acei boieri înaintea sa, mustrându-i într-o scenă din care nu lipsesc accentele dramatice:

„*Ce rău le-au făcut? Au nu i-au boierit cu mari boierii, au nu i-au miluit cu mile mari?”* În fața acuzațiilor care li se aduc, boierii îl denunță pe postelnicul Cantacuzino drept principalul vinovat de toate instigările pe care le auzise și domnitorul. Pe lângă toate acestea, se mai primesc de la doi caimacami informații cum că postelnicul ar fi *umblat pe marginea turcească,* denigrându-l pe domnitor și lăudându-se în fața mai multor oameni că „*el l-au popit pă Grigorie-vodă și iar el îl va despopi”.*

Domnitorul reacționează cu mânie în fața atâtor acuzații și dă ordin ca postelnicul să fie dus la Mănăstirea Snagovului unde, în „trapezare” l-au legat de stâlpul cel mare și l-au sugrumat, lăsând apoi familia să îi ridice trupul a doua zi și să îl îngroape la Mărgineni.

În schimb, în *Letopisețul cantacuzinesc*, în care domină tonul de lamento, postelnicului i se creează o aură de martir. **Stoica Ludescu**, presupusul autor al acestei cronici, crede că soarta nefericită a acestui boier este datorată intervenției

forțelor răului. De fapt, dacă parcurgem cu atenție acest letopiseț al familiei Cantacuzinilor, nu se poate să nu observăm concepția maniheică asupra evenimentelor lumii. În general, tot ceea ce este nefast, aducător de rele și suferințe, se produce din pricina imixtiunii diavolului, *pizmașul neamului omenesc.* Într-un atare context, postelnicul nu este decât o victimă care a căzut în ghearele trădării, domnitorul dând crezare pârelor a doi boieri pe care cronicarul îi numește metaforic *două vase rele.*

Imaginea configurată aici lui Costandin Cantacuzino diferă total de portretul pe care îl găsim la Radu Popescu. Acest om ne apare ca o persoană plină de virtuți care moare ca o victimă a intrigilor celor din jur.

„*Diavolul, pizmașul neamului omenesc, văzând pre Costandin postelnicul că să pornește spre fapte bune, făcând multe milostenii întâi pre la mănăstiri, pre la săraci și pre streini îi priimiia și-i căuta și Dumnezeu încă-i ajuta și-i adăugea în toată casa lui cu tot binele sfinții sale. Iar diavolul tot îl cerca, după cum îi iaste obiceaiul lui, să-l prinză în clucsa lui. Și nicicum nu putea de el să să lipească. Atuncea diavolul găsi două vase rele, unul rumânesc, altul grecesc, anume Stroe vornicul Leurdeanul și Dumitrașco vel-vistierul Țarigrădeanul. (...) Ei făcură sfat drăcesc în taină, cu doamna Mariia a lui Grigorie-vodă (...) făcând pâră mare asupra ticălosului Costandin, cum el umblă pre la turci, pre marginea Dunărei de-l pâraște că iaste hain (...) și cum oprește țara să nu dea bir. (...) Și Costandin nimic de acelea n-au fost vinovat, nici n-au știut nimic.*”

Acest episod ne demonstrează cât se poate de elocvent caracterul polemic și partinic al acestor cronici, în care autorii își arată pe față ura pe care o poartă taberei adverse.

Forța imprecațiilor, virulența pamfletelor, „diatriba pătimașă, meșteșugit tensionată, propoziția *moralizatoare* rostită mereu în numele „binelui public” (și al comunității), ca și izvorul subteran, incontrolabil, cu verificate capacități

maculatorii, sunt laolaltă întrebuințate pentru construirea unor imagini concludente și constituirea concluziilor convingătoare”[6].

Dimitrie Cantemir s-a afirmat ca un mare om de cultură care a sintetizat mentalitatea lumii medievale, dar, prin strălucirea minții sale, a adus în discuție probleme de care se vor ocupa abia generațiile următoare. De pildă, el își manifesta convingerea că numai un monarh luminat poate să ducă țara înspre mai bine și să aducă prosperitate supușilor săi, în vreme ce tiraniile sunt destinate prăbușirii. Cât privește evoluția unor popoare în istorie, Cantemir a fost printre primii care a anticipat prăbușirea imperiului otoman.

Sub aspect literar, pe Dimitrie Cantemir îl remarcăm ca fiind primul autor al unei creații cu caracter exclusiv beletristic. Este vorba de primul roman de la noi, *Istoria ieroglifică.* Prin această operă în totalitate literară, Cantemir a depășit modelul scrierilor cronicărești, inovând atât sub aspect ideologic cât și sub acela al expresivității. În roman, simbolicul și alegoricul continuă să fie principalele forme de expresie. În spiritul gândirii medievale, el ne propune o lume „saturată de sens”, așa cum o descrie Jacques le Goff. În mai multe din scrierile sale, cum sunt *Divanul, Istoria ieroglifică* sau *Imaginea de nedescris a științei sacre,* răzbate „umanismul de rezonanță îndepărtat orientală, modelat de influența Occidentului contemporan”[7].

Prin felul cum își apreciază contemporanii și acțiunile lor, prin modul în care înțelege să apere principii pentru care vor lupta iluminiștii sau gânditorii de mai târziu, Camtemir și-a

---

[6] Dan Horia Mazilu, *O istorie a blestemului.* Iași, Editura Polirom, 2001, p. 247

[7] Adriana Babeți, *Bătăliile pierdute. Dimitrie Cantemir. Strategii de lectură.* Timișoara, Editura Amarcord, 1998, p.99-100

devansat cu mult epoca. În roman, scriitorul denunță o societate plină de vicii căreia i se opune cu hotărâre. Elvira Sorohan vedea în negativismul său împins până la „limita extremă" o formă de critică socială pe care abia la Caragiale o vom mai întâlni. Accentele dezaprobatoare se îmbină cu melancolia provocată de decepțiile suferite de autorul însuși, căruia, nu de puține ori, îi sunt înșelate așteptările. Numai că personajul său, datorită superiorității lui morale, nu își poate urî semenii. El nu poate, însă, să se detașeze complet de durerile unei lumi din care și el face parte. Imaginația lui „este animată de un vector afectiv și unul pretins etic,"[8] deoarece scriitorul baroc contemplă o lume aflată în destrămare prin filtrul unei sensibilități profunde. De aceea, dezaprobarea, dezamăgirea, tristețea sau însingurarea nu pot să înece valul de căldură care, totuși, se revarsă peste o lume atât de zbuciumată. Autorul își proiectează propriul „portret interior" în roman, „descoperă mecanismele sociale și politice ale lumii balcanice" pe care le interpretează ironic, într-o manieră „realistă, de tip prebalzacian", în fragmente în care „nu mai relatează informativ, ci analitic"[9].

Pe spații întinse, cel care vorbește este Inorogul, pe care Elvira Sorohan îl definea inspirat drept un „inadaptat învingător". Pe el îl aflăm meditând asupra puterii înțelepciunii, asupra universului puterii, asupra deșertăciunii și fragilității lumii sale.

Modernitatea acestui roman este vizibilă și sub aspectul procedeelor narative, dintre care Elvira Sorohan evidenția prezența introspecției, „refacerea unor procese psihologice" sau

---

[8] Elvira Sorohan, *Cantemir în Cartea hieroglifelor*. București, Editura Minerva, 1978, p.63

[9] Ibidem, p.65

„monologul personajului cu sine”, prin care scriitorul „mimează uneori o autoanaliză la persoana I”[10].

Personajele *Istoriei ieroglifice* sunt, cele mai multe, negative. Ele ne apar ca fiind minate de patimi, de lăcomie, de ură sau de răzbunare. Pentru realizarea unor asemenea scopuri meschine, cum ar fi dobândirea averilor și a puterii, personajele își canalizează întreaga energie. Majoritatea lor stau sub semnul răului și doar Inorogul se opune unei astfel de lumi, figura lui păstrându-și pe tot parcursul romanului atributele luminii. El își dovedește superioritatea atât prin inteligența lui care o depășește cu mult pe cea a celorlalte persoanje cât și prin bunătatea lui fără margini.

În episodul în care este inserat visul Hameleonului, superbă mostră de literatură onirică, Inorogul sare în ajutorul celui mai mare dușman al său și, datorită puterii vindecătoare a cornului său, îl salvează de la moarte. Inorogul, cu înfățișarea lui hipomorfă, trăiește sub semnul rațiunii și intuim că sub masca acestuia se ascunde scriitorul însuși. Însă nici puterea spiritului, nici altruismul său nu îl pot feri de răutatea Corbului și a celor care se oferiseră să îl slujească. În roman, Inorogul este singurul personaj coborât de pe tărâm mitologic. El locuiește în vârful unui munte, într-o poiană greu accesibilă, izolarea sa constituind încă un indiciu care întărește ideea distanțării lui de celelalte personaje înfățișate sub chipul unor patrupede sau păsări terestre, captive păcatelor pământești.

Aflat mereu în căutarea Binelui, a Adevărului, încrezător în puterea Spiritului, Inorogul cade ușor victimă intrigilor necurmate ale Corbului, care și-a găsit în Hameleon cel mai fidel ajutor. Cei doi urmăresc să îl captureze și să îl împiedice de a-și mai exercita vreo putere. Inorogul este, însă, un vizionar. El concepe o lume în care guvernarea să-i aparțină unui domn luminat, în vreme ce Corbul este descris ca

[10] Ibidem, p. 60

întruchipare a tiranului absolut care se ghidează după principiul: „*Așe voiu, așe poruncesc, așe să se facă!*”

În spirit baroc, autorul a realizat două antiteze puternice, una între Inorog și Corb, alta între Inorog și Hameleon. În primul caz, scriitorul a dorit să opună două modele de guvernare: domnia idealizată, luminată, gândită de Inorog, se opune tiraniei Corbului. În al doilea caz, bunătății infinite a Inorogului se opune răutatea, ticăloșia și lăcomia nesfârșită a Hameleonului.

Dacă la nivelul construcției ne impresionează arborescența romanului, la nivelul discursului, rafinamentul retoric ne reține atenția. Tuturor personajelor le este caracteristică locvacitatea, ele vorbesc în plide, concep alegorii sofisticate pentru a fi cât mai persuasive, țes intrigi, țin discursuri meșteșugite, toate acestea în scopuri mărunte, pentru a-și proteja interesele. Această lume pestriță se autocaracterizează prin discurs, orice personaj pare a căpăta consistență atâta timp cât se rostește. Discursurile savant regizate trădează plăcerea povestitorului oriental, dar și rafinamentul occidental al celui care privește lumea ca pe un „theatru” în care se perindă o serie nesfârșită de măști care ne relevă fețele multiple ale universului uman.

După cum arată cei mai avizați comentatori ai cărții, precum Manuela Tănăsescu, Ion Istrate, Elvira Sorohan și alții, scriitorul se arată extrem de preocupat de realizarea artistică. Nici cursul evenimentelor și nici aspectul de veridicitate nu constituie elemente prioritare. Autorul ne spune la un moment dat că, „*la simcea groasă ca aceasta, prea aspră piatră, multă și îndelungată ascuțitură să-i fi trebuit am socotit*”, unde prin *simcea* înțelegem că este vorba de limba asupra căreia, recunoaște el, este nevoie de multă trudă pentru a o șlefui.

Dan Horia Mazilu aprecia felul în care „cartea s-a născut printr-o neistovită «inventio», făcându-se pe sine și

fabricându-și (iarăși în chip aparte) limba”[11], efort pe care îl va depune în epoca luminilor și Ion Budai Deleanu pentru finalizarea neegalatei sale epopei, *Țiganiada.* „Deprinderea ritoricească” mărturisește existența unei altfel de conștiințe literare. Cantemir intuiește caracterul gratuit al actului scrisului.

Istoria ieroglifică rămâne o carte de marcă în evoluția culturii noastre pentru că aduce numeroase elemente novatoare pe tărâm literar. Întâlnim în romanul cantemirian cele dintâi imagini ale spațiului marin și exotic, ca și primele pagini de literatură onirică. Nu lipsesc elemente pe care le găsim încă din cultura populară, cum sunt bocetul, descântecul sau blestemul, acesta din urmă dezvăluindu-ne viziunea hiperbolică a scriitorului barochist, cu vădită înclinație spre gigantesc.

Blestemul rostit de Inorog după ce a fost capturat în urma intrigilor puse la cale de Hameleon, relevă o imagine apocaliptică realizată cu mare finețe, care exercită o mare putere emoțională asupra cititorului:

„Munți crăpați, copaci vă despicați (...) Clătească-se ceriul, tremure pământul, aerul trăsnet, mării plesnet, potop de holbură (...) Soarele zimții să-și reteze, luna, siindu-se, să se rușineze, stelele nu scânteieze, nici Galateea să nu lumineze. Tot dobitocul ceresc glasul să-și sloboadă, fapta nevăzută, plecându-se, să vadă; Cloșca puii risipească, Lebăda Lira să-și zdrobească, Leul răcnească, Taurul mugească, Aretele fruntea să-și slăbească, Racul în coajă neagră să se primenească (...)”

[11] Dan Horia Mazilu, *Prefață* la volumul *Istoria ieroglifică în douăsprezece părți împărțită, așijderea cu 700 de sentenții frumos împodobită, iară la sfârșit cu a numerelor străine tâlcuitoare scară.* Text ticluit și adversaria de G. Pienescu. Prefață de Dan Horia Mazilu. Postfață de Aureliu Goci. București, Editura 100+1 Gramar, 2001, p.IX

Ceea ce urmează acestui blestem este o diatribă împotriva Hameleonului, pe care tot Inorogul o rostește, într-o „retorică impecabilă”, pigmentată „cu mărci de amară imprecație”, după aprecierile lui Dan Horia Mazilu:

„O, Hameleoane, jiganie spurcată, Hameleoane, o, câte vopsele ai pe piele, atâtea pedepse să-ți dea sub piele puterile cerești! (...) Hameleoane, fundul răutăților și vârful vicleșugurilor, Hameleoane, mreaja dracului și painjina Tartarului, (...) cine pustiul te-a învățat a grămădi răutate peste răutate și păcat peste păcat?”

Și în aceste fragmente, discursul este artistic conceput, îmbinând „formulările depreciatorii” cu „imprecațiile”, toate denunțând acele „predispoziții malefice infatigabile”[12] ale celui care nu se poate opri din a face rău.

Rafinamentul stilistic este un alt element care impresionează într-un moment când în literatura noastră nu existau modele în ceea ce privește creația beletristică. Frazele sunt maiestuoase, exprimarea este, în mai multe situații, sentențioasă, ironică, nelipsite fiind și paginile cu caracter de pamflet.

În ansamblu, concluziona Nicolae Manolescu, această carte „seamănă mai degrabă cu o alegorie foarte ingenioasă, animată de un uriaș duh comic și totdată benignă satiric, o scriere în același timp naivă și sofisticată, elementară și rafinată”[13].

Finalul cărții este, totuși, unul luminos. Autorul, sfidând loviturile sorții și ale istoriei, ne propune un univers în care Binele este cel care triumfă, iar dezbinările și ura iau sfârșit. Corbul își recunoaște o parte din vină și acceptă să îi plătească Inorogului bani și să îi restituie familiei sale moșiile. Împăcarea, însă, rămâne o utopie, dacă ne raportăm la planul

[12] Ibidem, p. XXIX

[13] Nicolae Manolescu, *op. cit.*, p.73

realului, aceasta funcționează doar ca o compensație în universul ficțiunii.

Calitatea *Istoriei ieroglifice* de roman modern este de netăgăduit. În primul rând, scriitorul se dovedește a fi fost un vizionar care a pledat pentru o lume mai bună, mai *umană* în care, așa cum ar spune Mircea Iorgulescu, *firescu*l să nu mai apară ca o *excepție*. Inorogul este un personaj singular, dar și un însingurat. Înzestrat cu adâncă înțelepciune și cu infinită bunătate, este singurul personaj care continuă să se *autoiluzioneze*, după cum apreciază Dan Horia Mazilu. Deși superior celorlalți, Inorogul este un izolat pe tărâm social, în vreme ce învingătorii își întemeiază reușitele pe intrigi și ticăloșii.

Nu în ultimul rând, prezența unei conștiințe literare, depășirea unor forme de discurs care circulau în epocă, varietatea mijloacelor de expresie și profunzimea semnificațiilor fac din acest roman o creație extrem de valoroasă a literaturii române.

Carmen Oprișor

DOSOFTEI
PSALTIREA ÎN VERSURI

Textele au fost selectate din volumul:
Dosoftei, *Psaltirea în versuri*.
Ediție, postfață, tabel cronologic, referințe critice de
Aureliu Goci.
Editura 100+1 GRAMAR, București, 1998

CATISMA 7. *Psalomul lui David. 46.*
Acesta psalom cu glas apostolesc îndamnă pre toțî păgânii
cătră cunoştinţa binelui lui Dumnezău,
cu mulțămită de bucurie întru ce i-au priimit la credinţă.
Toate popoarele.

Limbile să salte
Cu cântece nalte,
Să strige-n tărie
Glas de bucurie.
Lăudând pre Domnul,
Să cânte tot omul.
Domnul este tare,
Este-mpărat mare
Preste tot pământul
Şi-ş ţâne cuvântul.
Supusu-ne-au gloate
Şi limbele toate,
De ni-s supt picioare
Limbi de pre supt soare.
Alesu-ş-au şie
Parte de moşie

Ţara cea dorită,
Carea-i giuruită
Lui Iacov iubitul,
Ce-i ţâne cuvântul,
Mila să-ş arate
Cea de bunătate
Spre noi, ticăloşii,
Precum ne spun moşii.
Pre vârvuri de munte
S-aud glasuri multe
De bucine marc.
Cu naltă strigare.
Că s-au suit Domnul
Să-l vază tot omul.
Cânlați în lăute,
In zâcături multe.
Cântat pre-mpăratul,
Că nu-i ca dâns altul
Să domnească-n lume,
Cu svântul său nume,
Cântaț să-nțăleagă
Preste lume largă.
Că Dumnezău poate
Pre limbi preste toate,
De le îmblânzeşte
Şi le-mpărăţeşte.
Scaunul dă rază
Unde va să șază
Domnul din direapta,
Să-mpărţască plata,
Pre boieri, pre gloate,
Pre limbile toate.
Şi cine să-nalţă
Din hire sămaţă,

I-a vede tot omul
Cum i-a certa Domnul.

Psalomul lui David. 47.

Acesta psalom spune de oraşul Ierusalimului, cum sănață la cinste pentru-mpărăţîia Domnului Hristos, şi pentru războiul şi biruirea.

Mare este Domnul şi lăudat foarte.

Domnul este mare,
Laudat și tare.
Mai cu de-adins este
Lăudat cu veste
De-a lui bunătate,
În svânta cetate
Din măgură svântă,
Ce stă fără smântă,
Cetate frumoasă
De piatră vârtoasă,
Bine-ntemeiată,
De Domnul gătată;
În țară-i vestită
Câtu-i de tocmită.
Muntele Sionul
Ce ş-au ales Domnul
Despre miazănoapte
Dă raze cât poate.
Pre coaste de munte
Cu uliţe multe,
Cetatea cea mare
Craiului cel tare,
Cu curţ desfătate,
Cu pânzele nalte.

Strajea nu-i lipseşte,
Domnul o-ntăreşte.
Craii şi-mpăraţâi
Ce fac sfat cu alţâi
Să strice cetatea,
Să-i ia bunătatea,
Când ei să adună,
Domnul îi detună.
Şi-i cuprinde frică,
De nu pot nemică,
Cât stau de să miră
A ce să-nglotiră.
Domnul le dă spaimă
Cu munci fără samă,
Ca maică când fată
De este-nspăimată,
Ca vase pre mare
Când le ia vânt tare,
De le dă de stâncă
Şi le răzdrumică.
Auzât-am veche
'Ntr-auz de ureche
Poveste trecută,
Ş-acmu vedem multă,
Că Dumnezău toate
Câte va, le poate.
Cu lănci de departe
Pre pizmaşii bate.
Şi cetatea svântă
Stă fără de smântă,
N-are greutate
Nice de o parte,
Că o-ntemeiază
Domnul, să să-ncrează,

Şi-i tinde-mprotivă
Mână milostivă,
Cât are tot omul
Milă de la Domnul.
Şi svântul lui nume
Trece preste lume,
Svânta lui direaptă
Direaptă dă plată.
Muntele Sionul
S-aibă de la Domnul
Bucurie plină
'N inemă senină
De giudeţ ce-i face,
Şi-n zâle de pace
Să iasă-mpreună
Toţ cu voie bună
Împregiur cetate
Ce-i cu ziduri nalte,
Hiica jidovască
Turnuri să-ş prăvască,

Şi-ntr-alt rând de lume
De svântul tău nume
Toţ să povestească.
Să te proslăvască.
Să te şti tot omul
Că tu ne eşti Domnul,
Şi câţ să vor naşte
Cu tine s-or paşte.

Psalomul lui David. 48.
Acesta psalom ne-nvață a ne sprejeni de lume şi de-nşelăciune, să nu ne lăcomim de dânsă, ca de un lucru de sminteală.
Auziţi acestea, toate neamurile.

Ascultaț acestea, toate
Năroade, neamuri şi gloate.
Să-mi înţăleagă cuvântul
Omul de pre tot pământul.
Bogătaşii depreună
Cu mişeii când s-adună,
Să vă spui de-nţâlepciune
Cu-nţăles de-nvăţuri bune,
Şi auzul să vă tindeţ,
Pildele să le deprindeţ,
S-ascultaţ fără de price,
Să-nţălegeţ ce voi zâce.
Să te temi de zî cumplită.
Să nu-ţ dea de călcîi smântă.
Cela ce ai bogăţâie,
Să nu stai în sâmeţâie,
Nice s-aibi nedejde-n frate,
Sau în om, la greutate.
Şi cu ce schimb va da omul.
Să să schimbe de la Domnul?
Cu preţ de răscumpărare
Sufletului, de pierzare?*
Fi-i-va truda nencetată,
Că la iad nu va fi plată.
Acolo n-a vedea moarte,
Să gândească că-1 va scoate.
Că măiestrul încă moare,
Ca tot omul de supt soare.
Şi nebunul cu buiacul

Vor peri de pre tot veacul.
Ş-averea de dânş rămâne
De o iau rude streine.
Cât să vor scoate din casă,
Numele li s-a uita-să,
Li s-a uita şi mormântul,
Cât i-a-mpresura pământul,
Ceia ce nu-ş fac pre lume
De bunătăţ s-aibă nume.
Ce folos este de cinste
Omului fără de minte,
Ce-ş dă firea omenească
Pre fire dobitocească,
De merge fără sâială
Pre calea cea de sminteală?
Nu cunoaşte că-l va duce
Dezmierdăciunea cea dulce
De va da ca oaia-n râpă,
Şi moartea l-va sorbi-n pripă.
Iară direpţâi, dând rază.
Vor prăvi cum duc să piarză
Pre păcătos şi buiacul,
Să-ş petreacă-n iad tot veacul,
De la slavă să să rază
Şi cinstea toată să-ş piarză.
Ce mă rog, Dumnezău svinte,
Să-m iei sufletul aminte
Şi să mă cuprinz cu milă,
Să nu-m facă răul sâlă.
Iară tu, oame mişele,
Să nu dai de gânduri rele,
Când vez pre păgân că creşte
Şi casa lui să lăţeşte.
Că deaca moare, el piere,

Cu slava lui, cu avere.
Cu dâns nemică nu duce
Dintr-averea lui cea dulce,
Că-ntr-această lume-n viaţă
I-i sufletul în dulceaţă.
Şi cine i să-mbunează,
I-i drag pre-acela să-l vază.
Cine-i spune-n dereptate,
De-acela fuge departe,
Că-i deprins pre cale largă
Cătră perire de-aleargă
Şi să trage pre moşie
La-ntunerec de vecie.
Ce folos este de cinste
Omului fără de minte,
Ce-ş dă hirea omenească
Pre hire dobitocească?

Psalomul lui Asaf peveţul, dat de David, 49.
Cuprinde prorocie de în văţătura cea tocmită a Domnului Hristos şi de
venirea svinţiii sale cea dedaori, şi de stricarea jărtvei legii vechi.
Dumnezeul dumnezeilor. Domnul a grăit.

Domnul domnilor grăieşte.
Toată lumea să clăteşte,
Şi pre toţ Dumnezău strigă
De supt soare să să strângă.
Şi va aduna pământul,
Să-i auză toţ cuvântul.
Din Sion te vei ivi-te
Cuvios, Dumnezău svinte.
Când vei veni cu pohoaie,

Nimărui n-ii veghea voaie.
Denainte-ţ foc s-a-ncinge,
Şi greşiţii toţ vor plânge.
Vei chema ceriul cu tine
Şi toţ svinţii, cum să vine,
De vei giudeca pământul,
Precum ţ-ai răspuns cuvântul.
Direpţâi să vor alege
Dintre cei fără de lege.
Cu cuvântul tău cel dulce
Pre toţ svinţii ț-vor aduce.
Ce ţ-au ţânut legământul,
De-au dat lege-n tot pământul.
Atunci ceriurile toate
Vor răspunde preste gloate
De giudeţ ce le vei face
'N dereptaţe şi cu pace.
Aşe ne grăieşte Domnul,
Şi să-1 auzâm tot omul,
Să-1 ascultăm fără price
Cătră Izrail când zâce,
De ne spune mărturie
Pre giurământ cu tărie:
«Nu ţi-i altul fără mine
Dumnezău, şi să cauț bine,
Că nemică nu-ţ dau vină
Pentru jărtva de fănină,
Nice te-nfruntez de sfară
De mânecuş şi de sară.
Jărtvele ț-văz ce-s de grase,
Denaninte-mi cându-s arse.
Nu-ţ voi lua de la casă
Vițăl, nice vacă grasă,
Nice ţap hrănit din turmă,

Nice-ntăi, nice pre urmă.
Hiara codrilor cea multă
Toată de mine ascultă.
Am şi dobitoace multe,
Şi de zâmbri-am cirez multe.
Pasări încă am cu cârduri,
De să ţân de hrană-n câmpuri.
Am şi ţarine destule,
De-m sunt slugile sătule.
Şi când mi-a trebui pâine,
N-oi veni să cei la tine,
Că-m este lumea pre mână
Cu de tot cu de ce-i plină.
Nu-ţ cei pecie de vacă,
Nice de viţăl, să-m placă.
Sângele de ţap nu-m place,
Şi tu ştii ce jărtvă-i face.
Sa jărtveşti Domnului slavă,
Nefăcând multă zăbavă,
Când ai grije, şi-m dă ştire,
Că-ţ voi fi cu izbăvire.
S-aib de tine mulţămită
Şi priinţă neclătită».
Păcătosului grăieşte
Dumnezău şi-1 dojeneşte:
«Cc-m spui tu de dereptate,
Şi de dânsa stai departe?
De a mele graiuri svinte
Nu ţi-i grije, nici aminte.
Spui altora să să sâmţă,
Şi tu stai lără sâinţă.
Legea mea o iei cu gura
Şi urăşti învăţătura.
De cuvântul mieu ţi-i greaţă,

Şi ţi-i răutatea-n faţă».
Eşti cu furii în soţâie,
Cu curvarii în frăţâie.
Limba-ţ este mincinoasă,
Şi gura lăuduroasă.
Şezând, grăieşti rău de frate,
Ca să-1 bagi la greutate,
Ce ţi-i născut dintr-o maică;
Şi Dumnezău cum să-ţ tacă?
Ţ-pare-n mintea cea zlobivă
Că ţi-i Domnul deprotivă.
Nu ştii că te va-nfrunta-te
Dumnezău pentru păcate
Şi ţî le va pune-n faţă,
De-ţ va fi mai multă greaţă.
Pentr-aceea să-nţăleagă
Toţ cu inema cea-ntreagă,
Pre Domnul să nu-1 uite,
Şi va cădea-n mâni cumplite,
Şi nu va li cine-1 scoate,
Să-l apuce de la moarte.
Faceţ jărtvă lăudată,
S-aveţ de la Domnul plată
Şi calea să vă arate,
Să scăpaț de greutate.

La pevețul cel mare, psalomul lui David, 50
Acesta psalom s-au fapt când greşisă David cu Uriasă de o îngrecă și
Fece samă lui Urie, de i-o şi luă șie, şi-l dojeni prorocul Natan *cu*
cuvântul lui Dumnezău, şi căindu-să să rugă aşe lui Dumnezău.
Miluieste-mă, Dumnezeule.

Fie-ţ milă, Doamne, de mă iartă,
Cu milostivirea cea bogată,
Şi pentru a ta ieftinălate
Să mă curăţăşti de răutate.
Şi mai cu de-adins de rău mă spală
Şi mă limpezeşte de greşală.
Că eu îm ştiu a mea fărălege
Şi răul mieu nainte-mi ce merge.
Ţie ţ-am greşitu-ţ, Doamne svinte,
De-am făcut răutăţ denainte.
Cuvintele tale te-ndireaptă
La giudeţ să-nvinci, când vei da plată.
Iacă-s zămislit în strâmbătate,
Aplecat de maică-mea-n păcate.
Ce tu, Doamne, iubeşti dereptalea,
De-ţ arăţ pre mine bunătatea,
Şi cu taine ce nu să pot spune
Mi-ai arătat a ta-nţălepciune.
Cu izopl tu mă ocropeşte
Şi mă scaldă de mă curăţeşte,
Să hiu spălat şi alb ca ometii,
Să mă bucur şi eu cu direpţii
De veşti bune şi preacuvioase,
Şi să-m bucuri mişelele oase.
Doamne, nu-ţ întoarce svânta faţă

De greşele ce-am făcut, cu greaţă.
Şi de câte-am lucrat fără lege,
Cu milostivirea ta le şterge.
Inemă curată tu-m zideşte
Şi duh dirept în zgău îm noieşte.
Nu mă urni din svânta ta faţă,
Şi duhul tău cel svânt ce mă-nvaţâ
Să nu-1 depărtez de cătră mine,
Ce să-m dai bucurie cu bine,
Cu svânta ta, Doamne, mântuinţă.
Şi să-m dai şi duh de biruinţă,
Ca să-nvăţ pre cei fără de lege
Către căile tale s-alerge,
Să să-ntoarcă de pre răutate
Cătră a ta svânta bunătate.
Şi mă scoate, Doamne, de la sânge,
Cu mântuinţa ta de mă strânge.
Şi cu adevara ta-mpreună
Limba mea să-ş facă voaie bună.
Şi buzele mele, Doamne svinte,
Să-m deşchiz, şi rostul să te cânte,
Să dea veste fără de sâială
În lot locul de svânta [ta] fală.
Că de-ai pofti jărtvă, ţ-aş aduce,
Ce jărtvele de ars nu-ţ par dulce.
Lui Dumnezău jărtva ceea place
Cu sufletul înfrânt ce s-a face.
Inema cea zdrobită şi frântă
La Dumnezău nu va li de smântă.
Şi cu a ta, Doamne, bună vrere
Sionului să-i faci mângâiere,
S-aibă de toate părţâle pace,
Pană zidiuri nalte să vor face
Pregiur Ierusalim cetate,

Să scripască dar şi bunătate.
Atunci jărtve direpte ţ-vom face,
Colaci şi prinoase, cumu-ţ place,
Vin şi pâine, unt şi cu grâu dulce,
Şi vițăi pre oltari ţ-vom aduce.

Psalomul lui David, 51.
Aicea să arată lucrurile lui Antihrist şi împroliva lui îngrozâtură,
şi direpților mângâiere.
Ce te făleşti întru răutate, putêrnice?

Direptul să va cruţa ca un maslin,
Iară strâmbul să va tăia ca un spin.

Ce te lauz, cela ce eşti tare,
Cu mânia ce sloboz din nare,
De faci toată zua răutate
Şi-n limba ta scorneşti strâmbătate?
Ca dintr-un brici ascuţât pre cute,
Faci vicleşug şi-nşelăciuni multe.
Toată strâmbătatea ţ-este dragă,
Şi de cuvânt dirept tu prinz tagă.
Iubeşti a-mpresura cu cuvântul
Şi cu limba să-nşeli tot pământul.
Ce Dumnezău te-a strica cu totul
Şi te-a rumpe de unde ţi-i locul.
Că te-a săpa de la rădăcină,
De nu ţî s-a mai şti de trupină,
Nice te vei vedea-n ţară dulce,
Că la viaţa ceea nu ti-or duce,
Ce vei fi strein de svânta ţară,
De ţî s-or uita toţ de ocară
Şi cu frică râzând îţ vor zâce:

«Iată-ţ, oame, c-ai stătut cu price.
De n-ai cerşut la Domnul putere,
Ce te-ai sămeţâtu-te-ntr-avere,
Răzămându-te-n deşertăciune
Şi scăpându-te de-nţălepciune».
Iară eu îţ dvoresc înaint,
Ca un măslin rodit. Doamne svinte,
Că nu-ţ lipsăsc din svânta ta casă
Cu făgadă şi cu jărtvă grasă,
Nedejdiuind, Doamne, -ntr-a ta milă.
Preste veci sâ-m fii vântă şi sâlă.
Şi-ţ mulţămăsc că-m dedeş răbdare
Cătră numele tău pre-aşezare.
Şi de mine svinţii îş vor face
Bucurie pre viaţă de pace.

Psalomul lui David, 52.
Zis-a cel nebun întru inima sa: «Nu este Dumnezeu!»

În inemă-ş zâce cel fără de minte,
Precum i să place, deşerte cuvinte.
Zâce că nu este Dumnezău să vază
Şi să ia aminte cine ce lucrează.
Că toţ să spurcară, unde-i vez ţi-i greaţă.
Nu ti-i cuteza-te să le cauț în faţă.
Atunce ce-ţ pare când va veni Domnul
Din ceri să ia sama ce lucrează omul,
Când nu va fi nime să poată-nţălege,
Când s-or înmulţî-să cei fără de lege,
Când de cătră Domnul toţ să vor abate,
Când vor fi netrebnici ne-având bunătate?
Că nu-i pănă-ntr-unul nice să-nţăleagă
Ceia ce fac rele cu inemă largă,
Mâncând pre creştinii ca pre neşte pâine,

Ca să-i concenească de astăz, de mâine.
Că nice de Domnul nu-ş aduc aminte,
Pană le-a veni-le spaimă cu fierbinte.
Când să vor vedea-să petrecând cu pace,
Le va veni veste precum nu le place.
Fugindu-ş de umbră să hălăduiască,
Îi va-mproşca Domnul ca să-i răsâpască.

Cu multă urgie oasele le-a frânge,
Vor fi de ocară şi nu s-or mai strânge,
Că vor cădea-n câmpuri goale şi mâncate
De muşini, de pasări, de gadini spurcate.
Vor fi de mustrare şi de grea ocară,
Că vor fi de Domnul defăimaț în ţară.
Dă, Dumnezău svinte, de Sion să vie,
În creştinătate a ta-mpărăţâie,
Şi-ţ întoarce prada carea ţi-i robită,
Să-ş vie la urmă-n ţara cea dorită.
Să vază Iiacov, să să veselească,
Cu creştinătatea să te proslăvască.

In mai marii peveţâlor înţălesul lui David. Psalmul 53.
Când mearsără zifenii la Saul de-i spusără că sătulește David
la dânşii. Învață prorocul pre omul cel dirept la vreme
de scârbă să știe lăuda pre Dumnezău.
Dumnezeule, întru numele tău mântuieşte-mă.

Doamne, mă spăseşte
Cu svântul tău nume,
Fă-mi giudeţ pre lume
Şi-ntreg mă fereşte.
Cu a ta putere,
Grije când am multă,
Tu, Doamne, mi-ascultă

Ruga din tăcere. Că să rădicară
Asupră-mi păgânii
Şi cu toţ streinii,
De mă-mpresurară.
Şi nu-ţ au de frică,
Când svântul tău nume,
Ce-i vestit în lume,
L-iau într-o nemică.
Ce mie mi-ivântă
Domnul sufletește,
De sunt și trupește
Întreg, fără smântă.
Cine mi-s cu scârbă
Le va veni răul
Din tot de-adevărul
Și le-a cădea-n gârbă.
Veste preste lume,
Doamne, îț voi face
Cu jărtve de pace,
Svântului tău nume.
Că mi-i cu ferice
Când tu mă vei scoate
Din scârbele toate,
Să n-aibă să-m strice.
Pizmașii, să-m caute,
Și-ntr-a lor cădere,
Stând fără scădere,
Să-i văz de departe.

În sfârşit, cântec psalom de înviere, 65.
Strigaţi Domnului, tot pământul.

Strigaț lui Dumnezău, toţ din ţară,
Cântaț să s-auză păn-afară

Numele lui cel svânt, şi-i daţ slavă,
Daţî-i cinste fără de zăbavă.
Zâceţ cătră Domnul: «Ce-s de nalte
Lucrurile tale şi-nfricate!
Când ieş cu mulţâme de putere,
Pizmaşii tăi toţ stau cu tăcere.
Şi pământul ţie tot să-nchină,
Cu cântare şi cu față lină,
Şi să roagă svântului tău nume,
Ce-i vestit de cinste preste lume».
Venit de vedeţ, cui i să pare,
Câtu-i Domnul de straşnic de tare,
Că-ntrece toţ oamenii cu svatul.
Şi marea o-ntoarce cu uscatul.
Şi prin văi îş trece oastea lesne,
De le-agiunge apa pre la glezne,
Şi de dânsul toţ au bucurie,
Că-ş domneşte vecii cu tărie.
Şi ochii lui prăvăsc preste gloate,
De văd lumea şi limbile toate.
Pentr-aceea toţ să să păzască,
Şi greşiţii să nu să mândrească.
Iară voi, păgâni, fără de price
Lui Dumnezău să-i zâceţ ferice
Şi să-i strigaț cinstea preste gloată,
Să-i răsune slava-n lumea toată.
Că mi-au pusu-mi sufletul în viaţă
Şi piciorul mi-au ferit de greaţă.
Când ne cercai, Doamne,-n strecătoare,
De ne-ardeai c-argint în herbătoare,
Ne băgai picioarele prin laţe
Şi scârbele ne puneai în braţe.
Că ne-ai suit păgânii în ceafă,
Cu rău ce ne fac şi ne cer leafă.

Ce tu, Doamne, cu lesne ni-i trece
Prin pară de foc, prin apă rece,
Şi către odihna ne vei duce,
La răpaos şi la sălaş dulce.
Pentr-aceea îţ voi întra-n casă
Cu făgadă şi cu jărtvă grasă.
Şi rugile ce ţ-am giuruite
Le voi da-le să nu să uite.
Cu rostul mieu ce-am zâs la nevoaie
Ţ-voi aduce cu drag şi cu voaie
Jărtve de ars cu măduhă grasă
Şi tămâie, cu mieori de-acasă.
Şi cu tauri, vătui ţ-voi aduce.
Vin şi pâine, unt şi [cu] grâu dulce.
Şi vă strângeţ de-auzâţ tot omul
Să vă spui s-aveţ teamă de Domnul,
De cât bine mi-au-făcut şi-m face,
Şi-m fereşte sufletul cu pace.
Către dâns de-am strigat, având scârbă,
Mi-au iuşuratu-mi greul din gârbă.
De supt limbă i-am nălţat cuvântul
Şi s-au auzâţ în lot pământul.
Că eu de-am iubit vro strâmbătate,
Domnul să nu-m caute-n greutate.
Pentr-aceasta Dumnezău m-ascultă
Şi mă scoate din grijea cea multă.
Blagoslovit să fii, Doamne svinte,
Că nu-m lepez mişele cuvinte,
Nice mila ţ-opreşti despre mine,
Lăudat să fii, cum ţî să vine.

In sfârşit întru căntări, psalmul lui David. 66.
Dumnezeule, milostiveşte-te spre noi şi ne binecuvântează.

Doamne, tu te-ndură şi ne ură-n viaţă,
De-ţ strălumineazǎ pre noi svânta fațǎ.
Şi ne miluieşte să-ţ cunoaştem paşii
Pre pământ ce-i merge să ne-nfrângi pizmaşii.
Să-ţ mărturisască năroade şi gloate
Ce-ai făcutl izbândă, şi limbile toate.
Şi păgânătatea s-aibă voaie bună,
Că-n direptul giudeci pre toț depreună.
Şi limbile toate li-i deșchide cale
Pre pământ să ţâie poruncile tale.
Şi gloate[le] toate să-ţ mărturisască
Ţie, Doamne svinte, şi să-ţ mulţămască
De biuşug de roade ce ş-au dat pământul,
Că ne-ai urat bine, Doamne, cu cuvântul.
Năroc şi ferice ne-ai dat fără samă.
Şi limbile toate să-ţ aibă de teamă.

Psalmul cântării lui David. 67.
Pentru rădicarea lui Hristos și căderea pizmaşului. Prorocul cu nădejde
pofteşte învierea Domnului Hristos, cu care să să surpe neprietinii.
Să se scoale Dumnezeu.

Domnul să să scoale, să-i fugă de ştire
Toţ pizmaşii noştri şi să să răşchire.
Să fugă departe de svânta lui fațǎ
Cine nu-l iubeşte şi-i cautǎ cu greaţă.
Fum cu sterevie faţa să le arză,
Şi ca de foc ceară, rǎstopiţ să cază,
Şi toţ pizmătarii de-a lui faţă svântă

Aşe să despieie şi să cază-n smântă.
Iară pre direpţii Domnul să le facă
S-aibă de tot bine, viaţă să le placă.
Şi cu bucurie să să desfeteze,
Nemică de-a lumii să nu-i întristeze.
Cântaț cum să cade Domnului pre nume
Şi să-i faceţ cale când vine pre lume,
De va să să suie preste scăpătate,
Cu svântul său nume şi cu bunătate.
Faceţ bucurie de svânta lui faţă,
Iară pizmătarii să-i cuprinză greaţă.
Săracilor Domnul le este părinte,
Văduvelor este giudeţ de mainte.
De la locul cel svânt unde lăcuieşte,
Tutinderea-n lume el oblăduieşte.
Şi pre toţ îi creşte şi-i face cu casă,
Cu sfat de la dânsul să vor aşeza-să.
Domnul ce sloboade pre cei din prinsoare,
Pre ceia ce-s chişavi da-le-va strânsoare,
I-a pune movile ca şi în pustie,
Să şază mormânturi pentru gingăşie.
Din vremea aeeea când tu, Doamne svinte,
Te milostivisă-ş de-ţ luai aminte
Gloata ta cea svântă şi-i erai povaţă
Prin pustietate, de-mbla fără greaţă.
Tremura pământul de-a ta strălucoare
Şi s-aprindea ceriul de vărsa sudoare.
Muntele Sinaiul fumăga cu pară,
De svânta ta faţă, şi lumina-n ţară.
Că tu, Doamne svinte, ţ-dedeseş cuvântul
Atunci cu Izrail să stea cât pământul,
Să-ţ fie moşie, şi i-ai datu-i ploaie
'N vreme secetoasă, de vărsa pohoaie,
Să-nverzască câmpii, s-aibă vita hrană,

Să nu flămânzască mişei preste iarnă.
De-a ta bunătate s-aibă bişug mare,
Poruncile tale să le strige tare.
Şi să prinză veste toţ de-a ta izbândă,
Când va sta-mpăratul să-mparţă dobândă.
Iubitul pre steaguri cu multă frâmseţe
V-ampărţî pre cete lefe cu blândeţe.
Şi tu, oaste svântă, n-ii hi ca mainte,
Să te culci afară la tăciuni herbinte.
Ce vei dormi-n casă, de ti-i desfăta-te
'N sân de porumbiţă, -ntr-aripi argintate.
După ceafă aur cu lucoare verde
Ț-va slobozî raze, de nu ti-i încrede.
Ţ-va stoli-mpăraţâi, cel din ceri, cu slavă,
De-i coperi munţâi fără de zăbavă.
Ca-n Selmon când cade omătul de-albeşte,
Aşe toată ţara cu tine s-a-nveşte.
Muntele cel mare ce-au pogorât Domnul,
Munte eu grăsâme de-l ştie tot omul,
Muntele Vasanul, muntele de lapte,
Ce-are pregiur sine multe măguri nalte.
Toţ munţâi aceştia vor râhni Sionul,
Măgura cea mică ce-a lăcui Domnul.
Ş-au ales într-însă loc să-ş puie cortul,
Că-n noi va petrece Dumnezău cu totul.
Când va veni Domnul de-a face căutare,
Vei vedea atunce ce-i de oaste mare.
Vei vedea carâta unde şede Domnul,
Că n-are putere să-i ia sama omul.
Mii şi leghioaie, şi sute nescrise,
Fără ce-are Domnul, şi oşti ce-s ne-atinse.
Şi-ncătro purcede, unde i-i cuvântul,
Are călărime repede ca vântul.
Şi Domnul dintr-însă departe dă rază,

Nu pot sta pizmaşii să cate să-1 vază.
Văzut-ai Sinaiul când ardea cu pară,
Când stai de departe de-l vedeai de-afară.
Că te lua groază de urlete multe
Şi de glas de bucin ce să vedea-n munte.
N-ii păţî c-atunce să te îngrozască,
C-acmu vine Domnul să te miluiască.
Să te ia cu sine din plean, din șerbie.
Să te suie-n ţară, să-ţ dea-mpărăţâie.
Prin dare puţână ce ţ-au luat Domnul,
Ţ-va da bogăţâie de-a râhni tot omul,
Te va-mbia-n casă şi te-a aşeza-te
'N sălaş cu odihnă, de ti-i deslăta-te.
Bună cuvântare s-aibi, Dumnezău svinte,
Zî de zî să-ţ crească slava ca mainte.
Că-n războiul nostru stăm fără de frică,
De toi de năvală nu gândim nemică,
Ce facem putere cu a ta izbândă,
De ni să sporeşte nainte dobândă.
Că tu, Doamne svinte, cu lesne ni-i scoate
Cu a ta vârtute de la prag de moarte.
Iară pre pizmaşii vei lovi din frunte,
Di-or sta ca pologii capete căzute.
Vârv de păr din vină nu li s-a ierta-să,
Ce cu vârv măsura le vor da cea rasă.
N-or putea să scape nice-n vârv de munte,
Că din Bazan Domnul i-a prăvăli iute
Şi-i va băga-n mare de-i vor vedea fundul,
Să le zacă-n mestec oasele cu prundul.
Vei brodi prin sânge ca şi de mainte,
Ce limpiia cânii, de vei ţânea minte.
Cându-ţ mergea Domnul la război în frunte,
De sta polignite stârvurile crunte,
Ieşiia atunce tot omul să vază

Pre-mpăratul nostru războì ce lucrează.
Când să-ntoarce-acasă îi mergea nainte
Boierii şi curtea şiraguri tocmite,
Prin cântări de şiruri de giocuri de fete,
De le da-mpăratul dar fără scumpete.
Din cetele toate, din năroade mare
Veniia la Domnul bună cuvântare,
Şi din toată viţa cea izrailească
Să cânte pre Domnul şi să-1 proslăvască.
Micu-i Veniamin şi puţân cu ceata,
Ce-i la război iute şi ager cu spata.
Boierii Iudei, ce mergea din frunte,
Zavilon, Neftalim, cei cu steaguri multe,
Şi cu toţ boierii, când ieşiia-n oaste,
Împungea pizmaşii cu suliţa-n coaste.
Mergea fără frică şi fără de greaţă,
Că tu, Doamne svinte, le erai povaţă.
Deci porunceşte cu svânta ta sâlă,
Şi să să-ntărească pre noi a ta milă
Care-ai făcut, Doamne, şi veste să-ţ iasă
Preste Ierusalim, din svânta ta casă.
Daruri împăraţâi ţie să-ţ aducă,
De-frică să-ţ aibă şi hiara de luncă.
Taurii cei coarneş să să spământeză,
Şi vacile grase să nu să cuteză
Să să mai rădice să ne împresoare,
Strecuraț c-argintul să calce-n picioare.
Ce tu, Doamne svinte, păgâni ce cer svadă
Să-i răşchiri departe şi să-i dai în pradă.
De pre la Eghipet rugători să-ţ vie,
S-apuce nainte de la Tiopie,
Şi toţ împăraţâi ce sunt preste lume
Să vie să cânte svântului tău nume.
Şi să-ţ cânte, Doamne, când te vei sui-te

Pre din sus de ceriuri, despre răsărite,
Să-ţ slobozăşti glasul şi să-ţ dai cuvântul,
Să tremure lumea şi cu tot pământul.
Să-ţ trimiță slavă, Doamne, cu credinţă,
Să-ţ cânte creştinii cu prea cuviinţă.
Când de preste nuori, Doamne, ti-i ivi-te
Minunat cu svinţii ce ti-i pogorî-te
În creştinătate, şi să ne dai sâlă,
Domnul lui Izrail, cu svânta ta milă.
Că ţie să cade bună cuvântare,
De-a ta-mpărăţâie ce-i cu aşezare.

Psalomul lui David, 68.
Patimile de la jidovi ce un răbdat Domnul.
Mântuieşte-mă, Dumnezeule, că au intrat.

O, Dumnezău svinte, tu mă scoate
De pohoi de ape, toi de gloate,
Ce-m vine la suflet, şi de gloduri
Cu pâcle adânce, fără poduri.
Că sunt încungiurat de adâncuri,
De mă trage vivorul la smârcuri.
Strigând mi-au venitu-mi ameţală,
Mi-au amurţât limba-n osteneală.
Ochii să tâmpiră de zăbavă,
Dorind, Doamne, de svânta ta slavă.
Şi pizmaşii miei stau împrotivă,
Fără număr, cu ceată zlobivă.
Perii capului mieu covârşiră,
Asupra mea când stau de să-nşiră.
Fără vină mă dederă platnic,
Şi tu, Doamne, mă ştii de sunt pradnic,
Şi greşelele m-ştii de grămadă,
Că de tine nu-mi este tăgadă.

Pentr-aceea mă rog, Doamne svinte,
Şi de mine să-ţ fie aminte,
Să nu ducă direpţii ruşine
Şi necinste-n ceva pentru mine,
Că eu pentru tine duc ocară
Şi mustrare ce-mi vine din ţară,
Cu răceală ce-m iese pre faţă,
Cât de mine li-i fraţâlor greaţă.
Ce-s cu mine născut dintr-o maică
Vor de sine strein să mă facă.
Că eu, Doamne, prin svânta ta casă
Petrec pizmă şi mustrare deasă.
Şi cându-m postesc mişelul suflet,
Duc ocară ce nu-m este-n cuget.
Iară când mă-mbrac în strecătoare,
Le sunt de batgioc în sărbătoare.
Ceia ce beau la crâşme mă cântă
Şi pre la porț mă iau în prohită.
Iară eu cătră tine cu rugă
Mă rog, Doamne, că sunt a ta slugă.
Şi-m cerc vreme să mi-aflu-ndemână
De la tine să iau milă plină.
Şi să mi-asculţ, Doamne, -ntr-adevară,
Să nu mă laş să hiu de ocară,
Nice să laş să m-afunde tina,
Ce să rădici de pre mine vina.
Şi să scap de cine mi-s cu greaţă
Şi de genuni adânci, line-n faţă.
Vivorul apei să nu mă tragă,
Să mă-nghiţă genunea cea largă,
Nice smârcul buza să-ş deșcheie
Să mă soarbă şi să să încheie.
Ce să mi-asculţ, Doamne, -n greutate,
Că-ţ este mila cu bunătate.

Şi cu ale tale ieftineţe
Să caut cătră mine cu blândeţe.
Să nu-ţ ascunz a ta svânta faţă
Despre mine, Doamne, cu vro greaţă,
Ce-ţ sunt slugă, şi-n mişelătate
Să mi-auz de sârg cu bunătate.
Mişelul să-m iei suflet aminte
Şi să-1 izbăveşti, Dumnezău svinte.
Pentru pizmaşii miei tu mă scoate,
Că tu-m cunoşti mustrările toate.
Pâşcăiala m-ştii şi de ocară,
De pizmaşii ce-m supără-n ţară.
Sufletului mustrare-i soseşte
Şi mişelăciune-i prisoseşte.
Aşteptam cineva să mă plângă
La nevoaie ce sunt şi la tângă
Să mă mângâie, şi n-avea nime
Să să găsască din omenime.
Şi mă hrăniră-n foame cu here
Ceia ce i-am hrănitu-i cu miere.
Şi-n sete cu oţăt m-adăpară,
Să le fie masa de ocară.
Să să puie-nainte-le cursă,
Ce-m dederă oţăt pentru mursă.
Să-ş ia plata şi să să smintească,
Şi-ntunecăciunea să-i orbască.
Să nu vază când vor da de scârbă,
Să-i zgârcească răutatea-n gârbă.
Şi să-i verse Domnul cu mânie,
Să-i agiungă undă cu urgie,
Să le fie curţâle pustie,
Şi casele de dânş să rămâie,
Nime-ntr-înse să n-aibă să şază,
Să şuire cine-a-ntra să vază.

Că pre cela ce i-ai dat certare
Alergară să-l bată mai tare.
Şi mă preste rane usturară,
Preste-adaos mai mult mă mustrară.
Dă-le şi lor adaos pre vină,
Pre greşală certare deplină.
Şi să nu-ţ încapă-n dereptate,
Ce să le raz numele din carte.
Cu direpţii să nu-i scrii la viaţă,
Şi să li să puie vina-n faţă.
Iară eu, într-a mea lângegiune,
Te am, Doamne, de vindecăciune.
Şi ț-voi lăuda cinstitul nume,
Doamne svinte, cu cântec pre lume,
Şi cu laudă te voi mări-te,
Pentru ca să-ţ placă, Doamne svinte,
Decât viţăl tânăr, când răsare,
De-i cresc coarne şi gemănări tare.
Să mă vază mişeii, să salte
Cu veselii, cu cântece nalte.
Cercaț pre Dumnezău fără greaţă,
Să vă custe sufletele-n viaţă.
Că mişeilor Domnul le-ascultă
Şi-i sloboade din grijea cea multă.
Şi ferecaţâi săi nu-i defăimă,
Ce le trimite veşti bune-n spaimă.
Lăudaţî-1, ceriuri şi pământuri,
Cu dealuri, cu şesuri şi cu câmpuri,
Şi mările vesele să salte,
Cu unde s-arunce valuri nalte.
Câte-ntr-însе să mişcă ş-au viaţă,
Să să veselească cu dulceaţă.
Că Dumnezău au dat mântuinţă
Sionului, să n-aibă sâinţă.

Şi cetăţâle toate s-or face
'N jidovime şi vor sta cu pace.
Să lăcuiască-şi să petreacă,
Şi urice pre dansă să-ş facă.
Slugile tale ce-s cu credinţă
Să-ş descalece-ntr-însă sămânţă,
Ce iubiră preasvântul tău nume
Decât binele tot de pre lume.

În sfârşit, [Psalomul 69]
David, pentru pomenire Domnului:
Izbăveşte-mă, Dumnezeule, spre ajutorul meu.

Doamne,-ntr-agiutori să-m iei aminte,
Să mi-auz de sârg, Dumnezău svinte.
Cine-m cearcă răul, rău să pață,
Să-i lovască răceala din faţă.
Să să-ntoarcă de sârg cu ocară
Ceia ce mă pâşcăiesc în ţară.
Şi direpţii s-aibă voaie bună,
Să să veselească depreună.
Şi toţ ceia ce te, Doamne, cearcă,
Bucurie deasă să nu-i treacă.
Şi să-ţ aibă pururea a zâce:
«Mărit să fii, Doamne, cu ferice!»
Şi ceia ce-ţ iubăsc de izbândă,
Să le vie pururea dobândă.
Iara eu, ce sunt mişel şi meser,
Să ies, Doamne, de la tine vesel.
Că-m eşti agiutori şi sprejineală,
Şi vin, Doamne, fără de pesteală.

CATISMA 10. Psalomul lui David, 70.
Aflat la ficiorii lui Ionadav, carii fură întăi robiț.
Nesămnat deasupra de la evrei.
Spre tine, Doamne, am nădăjduit.

Cătră tine, am nedejde,
Doamne, cându-s în primejde.
Şi să nu-m vie sminteală,
Preste veci să duc stideală.
Şi cu a ta dereptate
Să mă scoţ din greutate.
Şi te pleacă de mi-ascultă,
Să mă scoţ din grije multă.
Să-m hii Domn şi sprejineală,
Şi stâncă despre năvală,
Şi razăm, şi năzuinţă,
Şi să-m hii şi mântuinţă.
Să mă scoţ de mâna strâmbă
Şi să-m iei răul din gârbă.
Că tu-m eşti, Doamne, răbdare,
Doamne, cu nedejde tare.
De la vrâstă de pruncie
Îm eşti razăm şi tărie.
Din maică-mea din mătrice
M-ai închegat, şi ţ-voi zâce
Cântare nepărăsâtă,
Că sunt a mult de prohită.
Ce tu-m eşti agiutori tare,
Şi-m vei împlea de cântare
Rostul, de ți-oi lăuda-te,
De slavă, de bunătate
Şi de mare cuviinţă,
Toată zua cu credinţă,
Nu mă urni-n bătrâneţe

Dintr-a tale ieftineţe.
Când vârtutea mi s-a stânge,
Mă rog, Doamne, de m-ii strânge.
Şi de ceata cea zlobivă,
Ce ţî să pune-mprotivă,
De-m străjiuiesc bietul suflet
Şi mă grăiesc cu rău cuget,
Să dea-n goană după mine,
Zicând că-s urnit de tine:
«Bine că ne-au venit toană,
Blămaţ să-1 luăm în goană,
Să-1 apucăm fără gloate,
Că de-acmu nu-i cine-1 scoate».
Ce mă rog, Dumnezău svinte,
Să le scurtez din cuvinte
Şi să le dai război iute,
Să-m fii agiutori din frunte,
Să le pui răceala-n faţă,
Şi de spate să-i ia greaţă.
Şi să pieie cu ocară,
Să le margă vestea-n ţară.
Aceia ce mă vinează
Şi mă pârăsc să mă piarză,
Cu ruşine să să-mbrace
Şi să n-aibă-ncătro face.
Carii cearcă să mă prinză,
Răutatea să-i cuprinză.
Iară eu hie-n ce vreme
Lângă tine nu m-oi teme,
Ce ţ-voi adaoge cântec,
Din zuori de când mă mânec.
Şi rostul mieu preste ţară
Îţ va striga de-adevară.
Toată zua cu priinţă

Ţ-va spune de mântuinţă,
Că cu scrisul n-am vârtute
Să iau sama de oşti multe.
Ce ţ-voi întra cu tăcere,
Doamne, -n svânta ta putere,
Că de ce ţ-voi țânea minte,
De-adevărate cuvinte
Dintr-a ta svântă scriptură,
Ce mi-au dat învăţătură,
De la vârstă cuconească,
Şi de-acmu să să vestească.
Ce ţ-voi spune de ciudese,
De minuni, de semne dese.
Şi-n vârstă de cărunteţe,
Şi pană la bătrâneţe,
Să nu mă laș, Doamne svinte,
Neluat de tine-aminte,
Pană când voi putea spune
De braţul tău, de minune,
Preste rude să să tinză
Şi de veste toţ să prinză
De sâla ta de cea svântă,
De-adevară fără smântă,
Doamne, şi până la nalturi,
De să ştie-n toate laturi,
Ce mi-ai făcut minuni mare.
Cine-i ca tine de tare
Şi să-ţ hie deprotivă
'N hire bună, milostivă?
Când te-ai arătat cu scârbă,
Mi-ai lăsat răul în gârbă.
Ce iarăş mi-ai datu-mi viaţă,
Când te-ai întors cu dulceaţă.
Şi m-ai scos de la prăpaste,

Ce-m vinisă cu năpaste,
Ivindu-te cu mărire,
De m-ai scos de la perire.
Că te-ai întors cu priinţă,
De mi-ai trimis mângâinţă.
Şi din prăpaste adâncă
M-ai scos şi m-ai pus pre stâncă.
Pentr-aceea, Doamne svinte,
Îţ voi ţânea şi eu minte
Şi te voi lăuda-n gloate,
Prin năroadele prin toate.
Cu vase ce-s de cântare,
Adevara ta cea mare,
Şi-ntr-alăute cu strune
Ţ-voi cânta cu viersuri bune.
Cu svinţia ta eşti Domnul
Lui Izrail ş-a tot omul.
Şi mi s-a bucura rostul
Cu suflet[ul] mieu cu totul,
Pentr-a ta răscumpărare,
Cântându-ţ dulce cântare.
Şi limba mi s-a deprinde
Toată zua grăind pilde
De svânta ta adevară,
Şi toţ pizmaşii din ţară
Să le pui răceală-n gârbă,
Aceia ce-m cearcă scârbă.

ANTIM IVIREANUL
DIDAHII

Textele au fost extrase din volumul:
Antim Ivireanul, *Opere. Didahii*. Ediție de Gabriel Ștrempel,
Editura Minerva, București, 1997

CAZANIE LA ADORMIREA PREASFINTEl NĂSCĂTOAREI DE DUMNEZEU

Pohta şi dragostea ce văz la această cinstită şi sfântă adunare mă îndeamnă şi neştiind a vorbi, măcar că vorba mea nu iaste vrednică niciodată ca să îndulcească cu vreun mijloc auzirile ascultătorilor, iar încăş domnul Hristos, carele au săturat cu 5 pâini 5.000 de suflete şi au îndreptat sărăciia şi neputinţa ucenicilor lui cu bogăţiia darului său, acelaş şi înaintea dragostei voastre, prin mijlocul vorbelor mèle cele neritoricite va întinde masă duhovnicească.

De multe ori au stătut în socoteala mea, că doară aş putea afla ceva nou să zic întru cinstea şi lauda preasfintei Născătoarei de Dumnezeu şi pururea Fecioarei Mariei, dară n-am putut afla nimica. Nu doară că nu sânt cuvinte multe şi de multe feliuri de vorbe a să grăi întru lauda mărirei ei, ci pentru că fiind mintea mea turburată de norul neştiinţii şi mai vârtos întunecată de socoteala dumnezeeştilor / şi prealuminatelor ei daruri, îmi înfruntez şi-mi ticăloşesc nevredniciia şi neştiinţa învăţăturii mèle. Că de vrème ce cei învăţaţi şi pedepsiţi întru bunătăţi stau de să miră de mărirea ei, dară eu, cel neînvăţat şi departe de toate bunătăţile, ce voiu face?

Drept aceia dară, îmi caut şi făr'de voia mea a conteni de a mai iscodi să aflu înălţimea fecioriei ei, întru care cu anevoe

să sue gândurile omeneşti şi adâncimea darurilor ei, carele nu să pot vedea lesne nici cu ochii îngereşti, ci numai cu acel tituluş ce i s-au dat mai nainte de toţi vécii de la părintele cel fără de început şi vécinicul Dumnezeu, prin mijlocul îngerului Gavriil. Acela şi eu cu cucerie şi cu multă frică îl voi zice, întru laurida şi cinstea ei: „Bucură-te céia ce eşti plină de dar, Domnul e cu tine". Că mai mare şi mai lăudat şi mai cinstit tituluş decât acesta nu s-au dat din véci, nimănui, nici să va da până în véci, fără numai ei; că au aflat har înaintea lui Dumnezeu, care n-au aflat alta niciodată, după cum i-au zis îngerul. Iară de să va şi afla şi vreun (periergos), adecă prepuitoriu să zică cum că aceste cuvinte, de nu cu acest mijloc, iar într-alt chip s-au zis / şi la alţii, precum să vede în multe locuri ale *Sfintei Scripturi*; că întâi la al patrulea cap al Facerii zice pentru Avel: „Că căută Dumnezeu asupra lui şi asupra darurilor lui"; pentru Enoh: .„Şi fu, zice, bine plăcut lui Dumnezeu şi nu să afla pentru că l-au mutat pre dânsul"; pentru Noe: „Că au aflat har înaintea Domnului Dumnezeu şi-1 păzi de potop"; pentru Avraam: „Că crezu, zice, pre Dumnezeu şi i să socoti lui întru dreptate şi-1 făcu părinte a multe neamuri"; pentru Iosif: „Că era Domnul cu dânsul şi vărsă asupră-i milă şi-i dede lui har"; pentru Moisi, că i-au zis: „Şi cuvântul acesta carele ai zis tu ţi-1 voiu face pentru ca ai aflat har înaintea mea şi te ştiu decât pre toţi"; pentru David că i-au zis: „Aflat-am om după pofta, inimii mele, pre fiul lui Iesei, carele va împlini toate cererile mele".

Şi pentru ca să nu mai lungesc cu vorba, tuturor prorocilor şi tuturor sfinţilor şi celor mai înainte de lege şi celor după lege li s-au zis cuvinte de bucurie, prin mijlocul îngerilor şi li s-au dat de la Dumnezeu dar şi milă, însă acoperit.

Iară sfintei Fecioarei s-au dat cuvântul bucuriei ceii adevărate, care iaste mai presus decât toată mintea, / în slavă şi în cinste mai veselitoare, covârşind pre toţi cu darul şi cu mila „Bucură-te ceia ce eşti plină de dar, Domnul e cu tine". Şi nu

numai pentru bucuriia aceasta ce i s-au dat să fericeşte de toate neamurile, ce şi pentru numele ei cel preacinstit ce i s-au dăruit, de să numeşte Mariam. Că precum iaste numele Fiiului ei mai presus decât toate numele, după cum zice fericitul Pavel: „Şi i-au dăruit lui nume care iaste preste tot numele", aşa şi numele ei iaste preste tot numele, după al lui Iisus.

Şi precum întru numele lui Iisus să pleacă tot genunchiul celor cereşti şi celor pământeşti şi celor de supt bezne, aşa iaste şi ia, mai cinstită în cer decât heruvimii şi mai slăvită fără de asămânare decât serafimii şi pre pământ mai închinată şi mai fericită ca o împărătească a lumii, de toţi credincioşii pământului şi supt bezne mai straşnică şi mai înfricoşată asupra dracilor decât toţi sfinţii; întru care nume Mariam, după a mea proastă socoteală, înţelegem cum că cuprinde în sine trei lucruri: una pentru că fiind numele acesta de trei (silaves), adecă de trei înjugări, să înţelege cum că au născut o faţă a Sfintei Troiţe, pre Fiiul şi Cuvântul lui Dumnezeu; / a dooa că are fieştecare înjugare câte 2 slove şi să înţelege cele doao firi ale lui Hristos, adecă cea dumnezeiască şi cea omenească; a treia că sânt 6 slove de toate într-acest nume, cu carele înţelegem cele 6 taini mari şi preste fire, adecă blagoveştenia, naşterea, botezul, moartea pre cruce, înviiarea şi înălţarea la ceriu. Cu blagoveştenia s-au descoperit taina cea mai nainte de toţi vecii ascunsă; cu naşterea s-au împăcat ceriul cu pământul, adecă Dumnezeu cu omul; cu botezul ne-am îmbrăcat cu haina nestricăciunii; cu moartea ni s-au dat viaţa; cu înviiarea ni s-au dat bucuriia şi cu înălţarea la ceriu, şăderia de-a dreapta lui Dumnezeu, Tatăl.

Aşijderea şi în cuvintele cele de bucurie ce i-au zis îngerul: „Bucură-te ceia ce eşti plină de dar, Domnul e cu tine", iar înţelegem numele Preasfintei Troiţe. Că în cuvântul ce zice: bucură-te, să înţelege Fiiul, că el iaste toată bucuriia lumii, în cuvântul ce zice: plină de dar, să înţelege Duhul Sfânt, prin care să dau toate darurile şi în cuvântul cel ce zice: Domnul e

cu tine, să înţelege Tatăl, că el iaste Domnul a toate, văzutelor / şi nevăzutelor.

Dumnezeu însă, carele numai cu un cuvânt au făcut şi au zidit toate lucrurile cele văzute şi nevăzute, poate cu adevărat, cu cea desăvârşit a lui preaputernicie, să facă stele mai luminoase decât acestea ce strălucesc pre ceriu şi lună mai iscusită decât aceasta ce ne povăţuiaşte noaptea şi soare mai strălucitoriu şi mai luminat decât acesta, carele stinge cu lumina lui toate celialalte lumini şi ceriuri mai mari şi mai largi în rotocolime şi pasări mai cu dulce glasuri şi flori mai cu multe mirosuri şi copaci nalţi şi mai roditori şi vânturi mai sănătoase şi văzduhuri mai de folos şi hiară mai multe la număr şi mai de multe feliuri şi mai multe lumi decat aceasta ce lăcuim poate să zidească în mărime şi în meşterşug mai minunate; iară o zidire care să covârşască în vrednicie pre Maica lui Dumnezeu nu va putea să facă niciodată, măcar că iaste preaputernic. Pentru că precum nu iaste cu putinţă nu zic să socotească, ce nici cu mintea să gândească neştine o fiinţă mai cuvioasă şi mai / naltă decât dumnezeirea, aşa nici o zidire mai covârşitoare, decât aceia ce au născut pre un Dumnezeu carele s-au făcut om. Că pre dânsa o au ales Dumnezeu, mai înainte decât toată zidirea, pentru ca să-i fie lăcaş vecinic, după cum grăiaşte David: „Aceasta iaste odihna mea în vecii vecilor şi într-însa voiu lăcui, pentru că o am ales".

Aleasă iaste, cu adevărat, ca soarele, pentru că iaste încununată cu toate razele darurilor dumnezeeşti şi străluceşte mai vârtos întru celelalte lumini ale ceriului.

Aleasă iaste şi frumoasă ca luna, pentru că cu lumina sfinţeniei stinge celelalte stele şi pentru marea şi minunata strălucire de toate şireagurile stelelor celor de taină să cinsteşte, ca o împărătească.

Aleasă iaste ca răvărsatul zorilor, pentru că ia au gonit noaptea şi toată întunerecimea păcatului şi au adus în lume zioa cea purtătoare de viaţă.

Aleasă iaste, că iaste izvor carele cu curgerile cereştilor bunătăţi adapă sfânta biserică şi tot sufletul creştinesc.

Aleasă iaste, că iaste chiparos carele cu nălţimea covârşaşte ceriurile / şi pentru mirosul cel din fire s-au arătat departe de toată stricăciunea.

Aleasă iaste, că iaste crin, că măcar de au şi născut între mărăcinii nenorocirii ceii de obşte, iar nu ş-au pierdut niciodată podoaba albiciunii.

Aleasă iaste că iastie nor carele n-au ispitit nici o greime a păcatului.

Aleasă iaste, pentru că iaste fecioară mai nainte de naştere, fecioară în naştere, fecioară şi după naştere şi iaste o adâncime nepricepută a bunătăţilor şi o icoană însufleţită a frumoseţilor celor cereşti. Iaste o grădină încuiată dintru care au eşit floarea cea neveştejită şi fântână pecetluită, dintru care au curs izvorul vieţii, Hristos.

Pre aceasta au văzut-o Moisi în muntele Sinaei, ca un rug aprins şi nu ardea.

Pre aceasta au văzutu-o Aaron, ca un toiag înflorit şi plin de roadă.

Pre aceasta au văzut-o Iacov, ca o scară întărită, din pământ până în ceriu şi îngerii lui Dumnezeu să suiia şi să pogorâia pre dânsa.

Pre aceasta o au văzutu-o Iezechiil ca o uşă încuiată, / prin care nimenea n-au trecut.

Pre aceasta o au văzutu-o Ghedeon, ca o lână, Avvacum ca o dumbravă umbroasă, Daniil ca un munte şi Solomon ca un pat.

Aceasta astăzi să mută de pre pământ la ceriu; lasă întristăciunea şi să duce la bucurie, lasă cele de jos şi priimeşte cele de sus; lasă cele stricăcioase şi câştigă cele nemuritoare şi vecinice. Astăzi îşi dă preasfânt sufletul ei în mâinile Fiiului ei şi cu cântări îngereşti şi apostoleşti să petrece cinstit trupul ei în satul Ghethsimani, spre îngropare.

Astăzi ceriul întinde sânurile sale şi priimeşte pre ceia ce au născut pre cela ce nu-l încape toată zidire.

Astăzi să minunează toate puterile cereşti, zicând una cătră alta: cine iaste aceasta ce să sue din pustiiu, adecă de pre pământ, la ceriu? Cine iaste aceasta care să iveşte ca zorile, frumoasă ca luna şi aleasă, ca soarile? Cine iaste aceasta ce să sue de pre pământ în ceriu, albită, înflorită, întru care hulă nu iaste? Rădicaţi porţile voastre, zic cetele cele / îngereşti, una cătră alta şi cu cântări de laudă priimiţi pre împărăteasa ceriului şi a pământului, care vine să lăcuiască den a dreapta împăratului Dumnezeu, cu îmbrăcăminte cu aur îmbrăcată, împistrită, după cum zice David, căci aceasta iaste ceia ce au împăcat ceriul cu pământul şi pre Dumnezeu cu omul. Aceasta iaste bucuriia celor drepţi şi nădejdia celor păcătoşi.

Pre aceasta, dară şi noi, cu toţii trebue cu dragoste, cu cucerie, cu inimă curată şi cu cântări de laudă să o cântăm şi să o lăudăm, ca pre o Maică a lui Dumnezeu şi cu bucurie sufletească să prăznuim adormirea ei. Ce, o Maică Fecioară, acest norod ce stă înaintea măririi-tale, văzând înălţimea curăţeniei tale şi cunoscând şi ei nevredniciia şi smereniia lor, nu îndrăznesc, fără de mijlocitoriu ca să-ţi aducă căzuta închinăciune si mulțemită, pentru multele faceri de bine şi să se roage ca să te milostiveşti asupra lor. Pentru aceia eu, nevrednicul şi mult păcătosul robul tău, fiindu-le tată sufletesc, / rânduit de Fiiul tău, prin mijlocul mieu să roagă cu toţii, cu căldură, dintru adâncul inimii zicând: stăpână de Dumnezeu Născătoare, împărăteasa ceriului şi a pământului, cinstea şi slava creştinilor, ceia ce eşti mai naltă decât ceriurile şi mai curată decât soarele, Fecioară prealăudată, nădejdia celor păcătoşi şi liniştea celor bătuţi de valurile păcatelor, caută asupra norodului tău, vezi moştenirea ta, nu ne lăsa pre noi, păcătoşii, ci ne păziaşte şi ne mântuiaşte de vicleşugurile diiavolului, că ne-au împresurat scârbele, nevoile, răotăţile şi necazurile. Dă-ne mână de ajutoriu, Fecioară, că perim. Nu te

îndura de noi, că pre tine te avem ajutătoare şi la tine nădăjduim, ca cu rugăciunile tale cele prea puternice şi nebiruite, să îmblânzeşti, pre Fiiul tău asupra noastră, ca să-şi întoarcă mila sa cea bogată spre noi; şi încăş roagă cu căldură, ca să dea putere dintru înălţimea lăcaşului său şi prealuminatului nostru domn, pre carele proniia sa l-au ales şi l-au pus preste acest norod, ca să poată chivernisi cu / înţelepciune întreagă turma ce i s-au încredinţat, în mulţi ani luminat, cu fericită sănătate şi să o apere de lupii cei văzuţi şi nevăzuţi. Să păzească şi toată cinstita această boerime de toate primejdiile şi de toate vicleşugurile vicleanului şi să le dea dragoste, uniciune, spor şi ajutoriu întru toate; şi să ne învrednicească pre toţi de obşte ca să petrecem toată viiaţa noastră cinstită, curată şi fără de prihană, ca cu o gură şi cu o inimă pre dânsul de pururea să-1 mărim şi ţie să zicem: „Bucură-te ceia ce eşti plină de dar, Domnul e cu tine". /

LA DUMINECA VAMEŞULUI,
CUVÂNT DE ÎNVĂŢĂTURĂ

Pohta cea mare şi dragostea cea curată, iar mai vârtos să zic, datoriia cea părintească ce am către dragostea voastră m-au îndemnat astăzi de am venit aici, pentru ca să vă cercetăm sufleteşte, de vréme ce m-au rânduit Dumnezeu ca pre un nevrednic să vă fiu păstor şi părinte sufletesc şi învăţătoriu la lucrurile cele ce ar fi spre (folosul mântuinţii sufletelor voastre. Pentru care lucru aveţi datorie cu toţii, de la mic până la mare, să mă ascultaţi la cele ce vă învăţ de bine şi de folos, că acea ascultare nu o faceţi mie, ci lui Hristos, după cum zice la 10 capete ale Lucăi: „Cel ce ascultă pre voi, pre mine ascultă şi cel ce să leapădă de voi, de mine să leapădă". Aşijderea şi fericitul Pavel zice la 13 capete către ovrei: „Fraţilor, plecaţi-vă învăţătorilor voştri şi vă cuceriţi lor că priveghiază pentru sufletele voastre, ca cum ar fi să dea cuvânt, ca cu bucurie /

aceasta să facă, iar nu suspinând, că nu iaste de folos voao aceasta".

Drept aceia n-am pregetat, nici am lenevit, ca să nu fac datorie, după porunca stăpânului şi învăţătorului nostru Hristos, căruia mă şi rog ca să-mi dea putere să vă pociu spune ceva de folos; ci vă pohtim de ascultare.

Precum un om casnic, vrând ca să samene grâu curat în holda lui, pune multă ncvoinţă de-1 cerne şi-1 curăţă de neghină şi de altele, aşa şi sfinţii părinţii noştri au pus multă nevoinţă de au cernut cu ciurul chibzuelii toată *Sfânta Scriptură* şi au ales ca nişte grâu curat din toate bunătăţile câte ar putea fi aceste trei bunătăţi mari: credinţa, nădejdia şi dragostea şi le-au sămânat în holda sfintei biserici, adecă în adunarea şi în inima celor credincioşi. Şi are datorie fieştecare creştin a le ţinea şi a le face, căci fără aceste trei bunătăţi nu iaste cu putinţă nici cu un mijloc să se mântuiască creştinul, măcar de ar zice cine ce va vrea, căci acestea sânt temeele creştinătăţii. Că precum nu iaste cu putinţă a trăi neştine pre pământ fără de hrană / trupească şi fără de îmbrăcăminte şi fără de somn, aşa nici fără de aceste trei bunătăţ carele sânt, precum am zis şi mai sus, credinţa, nădejdea şi dragostea. Ce întâi voiu zice puţine cuvinte pentru nădejde şi pentru dragoste, apoi voiu zice, pre urmă şi pentru credinţă, mai pre larg.

Nădejdea iaste o îndrăzneală adevărată către Dumnezeu, dată în inima omului, din dumnezeiasca strălucire, ca să nu să deznădăjduiască niciodată de darul lui Dumnezeu, ci să fie încredinţat cum că va lua, prin pocăinţă, ertăciune păcatelor şi verice altă cerere, sau trecătoare, sau vecinică. Şi iaste nădejdia de 2 feliuri: una bună şi alta rea. Bună iaste aceia când nădăjduiaşte cineva la Dumnezeu să se mântuiască, sau alt bine ce va să petreacă, că nici osteneşte, nici cheltuiaște nimic, cum zice David, că: „Cel ce nădăjduiaște spre Dumnezeu mila îl va încungiura”. Rea este aceia când nădăjduiaște cineva la om să-i facă vreun bine, sau vreo îndemână la lucrurile ceste trecătoare

ale lumii, care nădejde iaste mincinoasă și deșartă, cum zice iarăș David: „Nu vă năjduiți spre boiari, pre fiii oamenilor, la / cari nu iaste mântuire”. Așijderea zice și Solomon: „Blestemat să fie tot cel ce nădăjduiaște spre om”.

Dragostea încă iaste o unire a mulți într-una și cale cătră Dumnezeu și vârf tuturor bunătăților, după cum o adeverează și fericitul Pavel la 13 capete cătră corintheni, zicând: „Decât credința și decât nădejdia iaste mai mare dragostea”. Și iaste și aceasta de 3 feliuri: una dumnezeiască, alta firească și alta pătimitoare și rea. Dragostea cea dumnezeiască iaste aceea ce zice la *A dooa lege* la 6 capete: „Să iubești pre Domnul Dumnezeul tău i proci”; iar cea firească iaste ceea ce iubesc părinții pre fii și fiii pre părinți și fieștecare pe ruda sa și pre priiatenii săi. Iar pentru dragostea cea pătimitoare și rea, nu vom zice nimic, pentru căci fieștecare înțelept și temătoriu de Dumnezeu o cunoaște că nu e bună; și pentru aceia, lipsească vorba ei de la mijloc, ca să nu ne spucăm auzul.

Credința iaste ființa celor nădăjduite și lucrurilor celor ce nu văd dovediri, după cum zice apostolul Pavel: „Și fără de credință nu iaste / cu putință nimeni să se mântuiască”, precum vedem aceasta la toți sfinții și la toți drepții cei mai înainte de lege și cei de după lege. Că pentru credința lor cea dreaptă au aflat har înaintea lui Dumnezeu și au făcut minuni mari și preste fire, făcând folos și lor și altora; și era de pururea ochii lui Dumnezeu asupra lor și cu urechile lui asculta rugăciunile lor, după cum zice David.

Așișderea și în *Sfânta Evanghelie* avem, în bogate locuri, că cei ce mergea la Domnul Hristos, cu credință, auziia din gura lui: „După credința voastră să se facă voao” și îndată să tămăduia, veri de ce boală ar fi fost. Și putem lua pildă și de pe vameșul acest de astăzi, ce pomenește *Sfânta Evanghelie*, că bătându-și pieptul și zicând cu credință: „Doamne, fii milostiv mie, păcătosului” să pogorî indreptat.

Dară noi, acum că ne numim creștini, de pe ce fapte bune socotiți că ne vom putea arăta creștinătatea și blagocestia ce avem și să fim aleși și despărțiți de neamurile ce zicem noi că sânt păgâni? Că de vom zice: „De pe credință ne înșălăm, că noi credință nu avem: „Că de am avea credință / am iubi pre Dumnezeu și am păzi cuvintele lui și am face, după putință, poruncile lui. Că zice la Ioan, în 14 capete: „De mă iubește neștine, cuvântul mieu va păzi”. Iar noi, în loc de a-l iubi și a-i păzi cuvintele, îl înjurăm și-i ținem cuvintele de râs și de batjocură, ca când ar fi niște basne. Iar de mă veți întreba, în ce chip îl înjurăm să vă spuiu: când înjurăm de lege pre cineva, pre Dumnezeu înjurăm. Că v-am spus mai sus, că credința iaste numai de un fel și toți oamenii cred în Dumnezeu, că Dumnezeu iaste legia și făcătoriul legii; și pentru căci înjurăm legia, înjurăm pre Dumnezeu și pentru aceia, iată dară, că n-avem credință.

De vom zice de pe nădiajde, că sântem aleși din păgâni, nici aceasta nu o avem, căci că de am avea credință, poate doară că am avea și nădiajde, că v-am spus mai sus că întâi iaste să crează neștine în Dumnezeu, apoi să nădăjduiască.

De vom zice de pe dragoste, că sântem aleși din păgâni, nici aceia nu o avem, că zice Ioann: „De va zice cineva că iubește pre Dumnezeu și pre fratele lui îl urăște, mincinos iaste că de vreme ce nu iubește pe fratele lui, că-l vede, dar pre Dumnezeu, că nu-l vede / cumu-l va putea iubi?” Și iată, dară, că precum zic că neavând dragoste între noi și nepohtindu-ne binele unul altuia, după porunca lui Dumnezeu, n-avem nici credință, nici nădiajde, nici dragoste și sântem mai răi, să mă ertați, decât păgânii. Că zice apostolul Pavel: „Limbile n-au lege și fac ale legii”. Iară noi, având lege, facem tot împotriva legii și sâtem mai păcătoși decât toate neamurile și decât toate limbile. Și puteți cunoaște aceasta, că iaste așa cum zic, că ce neam înjură ca noi, de lege, de cruce, de cuminecătură, de morți, de comândare, de lumânare, de suflet, de mormânt, de

colivă, de prescuri, de ispovedanie, de botez, de cununie și de toate tainele sfintei biserici și ne ocărâm și ne batjocorim înșine legia?! Cine din păgâni face aceasta, sau cine-ș măscărește legia ca noi? Oare nu înjurăm cu acestia toate pre Dumnezeu? Oare nu ocărâm cu acestia poruncile lui? Că el singur ne-au arătat și ne-au învățat aceste taini, ca prin mijlocul lor să ne curățim de păcate și să-l îmblânzim asupra noastră la scârbe și la nevoi.

Dară noi, deaca auzim pre cineva / că înjură (în jurăminte) de cele ce am zis, în loc de a-l certa și a-l înfrunta, ca pre un om făr`de socoteală, noao ne pare bine și râdem. De sânt acestea lucruri creştineşti, zică cine are Dumnezeu.

Încaș, pe lângă acestea toate, mai adaugem cu răutatea că pre părinții noștri îi ocărâm și-i batem; pre bătrâni îi necinstim, pre domni și pre boieri îi blestemăm, pre arhierei nu-i ținem într-o nimica, pre călugări îi clevetim, pre preoți îi ocărâm, besericile le ținem ca niște grajduri și când mergem la dânsele, în loc de a sculta slujbele și a ne ruga lui Dumnezeu, să ne iarte păcatele, iar noi vorbim și râdem și facem cu ochiul unul altuia, mai rău decât pe la cârciume. Sărbătorile și praznicile nu le ținem, ca o nimica, ci atuncea facem cele mai rele, de bucurăm pe dracul și atuncea vindem și cumpărăm.

Și în scurte vorbe, ne-am abătut cu toții din calea dreptății și împreună ne-am netrebuit, după cum zice David și nu sântem până întru unul a cunoaște și a cerca pre Domnul. Căci fiind orbiți de deșertăciunile lumești, nu ne bucurăm de altceva făr`numai la lucrurile întunericului veacului acestuia; și sântem porniți cu toții spre răutăți, ca o roată când dă la vale și nu se poate opri și sântem toți, cu totul / ca niște dobitoace necurate, tăvălindu-ne în răsfăciunile cele spurcate și de nimica.

Și acestea toate nu să trag dintr-alta, fără numai din necredința noastră; că ni s-au împietrit inimile întru răutăți, ca a lui Faraon și umblăm, ca niște cai sirepi, făr`de zăbală și făr`de rușine, până vom cădea într-o vreo propastie și vom peri. Cu

aceste fapte ne lăudăm că sântem creştini! O, vai de captele noastre! Şi cu creştinătatea ce avem poate că vom fi socotind că numai căci ne numim creştini ne vom spăsi! Ba! Ci mai mare osândă vom să luăm, de nu ne vom pocăi şi de nu ne vom lăsa de răutăţile noastre. Că zice Hristos: „Nu cei ce-mi zic mie Doamne, Doamne, vor întra întru împărăţiia ceriului, ci cei ce fac voia mea”. Spuneţi-mi, rogu-vă, că eu poate că-m voiu fi eşit din fire, care voe a lui Hristos facem, sau care poruncă ţinem? Eu nu poci cunoaşte altceva, făr`numai un nume uscat şi sec, ce avem făr`de nici o faptă bună. Şi încă stăm de ne mirăm căci nu ne face Dumnezeu pe voia noastră pentru căci ne numim creştini! Ba încă bine că nu ne prăpădeşte ca pe sodomitemi, că vedem depărtarea lui Dumnezeu cu ochii noştri şi cunoaştem că din răutăţile noastre ne vin atâtea feliuri de boale şi atâtea feliuri de morţi şi alte nevoi şi scârbe, şi nicidecum nu ne venim în fire, ca să ne părăsim de răutăţile noastre.

Ci iată, că vă zic, iubiţilor miei şi vă învăţ cu frica lui Dumnezeu, ca un părinte sufletesc şi păstoriu ce vă sânt, să vă veniţi în fire şi să vă căiţi de lucrurile cele necuvioase, că Dumnezeu iaste milostiv şi daca va vedea întoarcerea noastră şi pocăinţa cea bună, ne va erta. Că zice prin rostul Isaiei: „Întoarceţi-vă cătră mine şi mă voiu întoarce şi eu cătră voi”.

Şi vă poruncesc tuturor, câţi sânteţi cu meşterşug şi cu neguţătorii, veri de ce breaslă, ca de acum înainte, duminecile şi sărbătorile cele mari ce să numesc domneşti şi ale maicăi precistii şi a unora din sfinţii cei numiţ, să vă închideţi prăvăliile şi nici să vindeţi, nici să cumpăraţi nu numai de la creştini, ce nici de la turci, nici de la alţii, nici să lucraţi şi precum zic să faceţi, că nefăcând să ştiţi bine că vă voiu pedepsi bestericeşte, cu pravila şi pre dereptate, nefăcîndu-vă nici o năpaste. Şi încaş, pre carii să vor arăta semeţi şi tari de cap şi nu să vor supune dreptăţii şi poruncii besericeşti îi vom pedepsi şi cu domniia./

Și nimeni să nu socotească, din voi, și să zică în inima lui: „Dară ce treabă are vlădica cu noi, nu-și caută vlădiciia lui, ci să amestecă întru ale noastre? De n-ați știut până acum și de n-au fost nimeni să vă învețe, iată că acum veți ști că am treabă cu toți oamenii câți sânt în Țara Românească, de la mic pînă la mare și până la un copil de țâță afară din păgâni și din ceea ce nu sânt de o lege cu noi; căci în seama mea v-au dat stăpânul Hristos să vă pasc sufletește, ca pre niște oi cuvântătoare și de gâtul meu spânzură sufletele voastre și de la mine va să ceară pre toți, iar nu de la alții, până cînd vă voiu fi păstoriu.

Ci vă caută în scurte cuvinte să mă ascultați de veți fi creștini și de vă țineți ai lui Hristos, că precum nu pot fi oile făr`de păstoriu, așa nici norodul făr`de arhiereu și verice va păsa cuiva la cele sufletești, alerge la mine ca la un părinte, că-l voiu vindeca, cu ajutoriul lui Hristos.

Încăş poate să zică fieştecine din voi, în gândul său: dară noi avem nevoi grele asupra noastră şi nu putem să facem aceste ce zici; ci eu încă zic că iaste aşa şi crez. Numai la greul acela sânt / și eu părtaş şi într-acel jug ce trageţ voi, trag şi eu; dară n-am putere să zic nici să gândesc aşa, căci că precum cere împăratul dăjdi de la noi, aşa ne cere şi Dumnezeu credinţă şi fapte bune. Că zice Hristos la *Evanghelie*: .„Daţi ale chesariului. Chesariului, şi ale lui Dumnezeu, lui Dumnezeu". Să nu socotiţi că-i va fi milă lui Dumnezeu de noi, să ne iarte pentru căci avem nevoi, daca nu vom face după putinţă şi poruncile lui, cc ne va băga de unde nu vom putea să mai eşim. Ci să lăsăm năravurile cele rele şi obiceele cele necuvioase, că doară s-ar milostivi Dumnezeu asupra noastră să ne iarte şi să ne chivernisească cu mila lui cea bogată, căruia mă și rog să tipărească şi să pecetluiască în inimile voastre acestia câte v-am vorbit, ca să nu le uitaţi, ci, după putinţă de pururea să le faceţi şi precum înțelepţeşte pre cei orbi şi pre cei sfărâmaţi îi îndreptează aşa să ne întelepţească şi pre noi şi să ne îndrepteze

pre calea cea dreaptă a mântuinţii, ca de pururea să mărim şi să proslăvim numele lui cel sfânt şi preasfânt. Amin. /

(Text preluat din volumul: Antim Ivireanul, *Opere. Didahii*. Ediție de Gabriel Ștrempel, Editura Minerva, București, 1997, p. 20-26).

PREDOSLOVIE LA CUVÂNTUL DE ÎNVĂŢĂTURĂ ÎN DUMINECA FLORILOR

O, cât sânt de minunate semnele bucuriei, ce arată astăzi Ierusalimului, la întrarea Domnului Hristos! Ca pre un biruitoriu îl priimeşte. Toată cetatea iase întru întâmpinarea lui. Norodul şi mulţimea, toată rânduiala i să închină cu cucerie şi toată vârsta îl cinsteşte cu laude. Unii aştern hainele lor pre pământ ca să treacă şi alţii cu frunzele copacilor îi împodobesc calea. Alţii merg înainte cu stâlpări şi alţii îi urma cu ramuri. Alţii îl slăvesc ca pre un fiiu al lui David: „Osana, fiiul lui David" şi alţii îl propoveduesc împărat lui Israil: „Blagoslovit cel ce vine în numele Domnului, împăratul lui Israil".

Şi pentru ca să fie bucuriia mai cu mult minunată, până şi pruncii: cei făr'de răotate, cu ramuri în mâini şi cu laudele striga: .,Osana, celui dintru înălţime". /

Dară oare de unde atâtea glasuri veselitoare? De unde atâtea măriri? Din ce pricină atâta bucurie la norod şi atâta cinste Mântuitoriului Hristos? Ne-o spune, feţii miei, evanghelistul Ioan la *Evanghelia* de astăzi, zicând: „Pentru aceia îl şi întimpină pre el norodul că auzise că au făcut el acest semn! Înviiarea cea trupească a lui Lazar au dat pricină norodului să facă cătră Hristos o priiminţă ncobicinuită ca aceasta, să alerge întru întimpinarea lui cu stâlpări, să-1 mărească cu laude: „Osana, fiiul lui David".

Şi gândul cel de taină a aceştii învieri îmi dă mie pricină să fac astăzi, înaintea dragostei voastre, această vorbă, însa voiu să vă arat cui să închipuiaşte acest Lazar şi a câtă milă are

trebuinţă, pentru ca să înviiaze, cela ce zace ca Lazar mort de patru zile în groapă. Ce ascultaţi cu dragoste, de pohtiţi să vă folosiţi sufleteşte. /

CUVÂNT DE ÎNVĂŢĂTURĂ ŞI DE UMILINŢĂ ÎN DUMINECA FLORILOR

Nu socotesc să fie nici unul din cei ce au puţintică ştiinţă den *Sfânta Evanghelie*, carele să nu poată înţelege fără multe tălmăcituri, cui să închipuiaşte acest Lazar, pentru carele pre larg povesteşte *Evanghelia* lui Ioann. Ajungă să ştie cum că păcatul iaste moartea sufletului, pentru ca să cunoască îndată cum că mort ca acesta carele zace împuţit în groapă altul nu iaste fără numai păcătosul (carele, măcar că trăiaşte, măcar că vorbeşte, măcar că să bucură şi să răsfaţă pururea, iară iaste mort, pentru căci sufletul carele iaste partea cea mai aleasă şi mai stăpânitoare al sinelui său iaste mort, pentru căci îi lipseşte darul cel dumnezeesc, carele îi iaste viaţa cea adevărată).

Şi dintru aceste puţine, cuvinte pre lesne au înţeles fieştecarele cui închipuiaşte Lazar. Dară nu ştiu de va înţelege aşa pre lesne şi cele pentru ale lui Lazar că, fiind mijlociri ca acelea, dau / pricină fieştecăruia să gândească şi să se minuneze. Pentru căci la acest Lazar mort vedem atâta despre partea lui Hristos cât şi despre partea norodului, oarecari despărţeli, oarecari semne alese, carele la alţi morţi ce-au inviiat Hristos nici să văd, nici vreunul din evanghelişti o povesteşte.

Noi ştim cum că Hristos, afară din Lazar, au înviiat şi pe alţi 2 morţi, precum să vede la Mathei, în 9 capete şi la Luca în 7, adecă pre fata lui Iair şi pre feciorul văduvei: pre ceia la Capernaum şi pre cela la Cetatea Nain; pre aceia de 12 ani şi pre acesta tânăr de vârstă: pre aceia singură născută şi pre acesta singur născut; pre aceia în casa tătâne-său şi pre acesta la uşa cetăţii. Şi cu toate acestea, nici la fata aceia, nici la acest

fecior n-au făcut norodul vreo arătare, nici au eşit cu stâlpări si cu ramuri întru întâmpinarea lui Hristos, precum au făcut astăzi, la înviiarea lui Lazar. Că şi cei mici şi cei mari striga: „Bine e cuvântat cel cc vine în numele Domnului. Osana, celui dintru înălţime".

Dară (oare pentru ce) această despărțeală între cei doi morţi şi între cest de al treilea? / Nu era minuni şi acele doao, precum iaste şi această de a treia? Nu era acestaş Hristos ce au înviiat şi pre cei doi morţi, precum au înviiat şi pre acest de al treilea? Dară apoi pentru ce, la înviiarea lui Lazar, atâta bucurie, atâta cinste, atâta mărire şi la acei doi morţi numai o mulţemită proastă cătră Dumnezeu şi nu mai mult? Pentru ca să pricepem taina acestui cuvânt să cuvine să socotim pre aceşti morţi, nu după slova evangheliceştii istorii, ci după duh şi după taina gândului evanghelicesc.

Dumnezeeştii părinţi să unesc într-un gând şi zic cum că şi aceşti doi morţi sânt închipuiri păcătosului, precum iaste şi Lazar închipuire păcătosului, precum am şi mai zis. Însă câte trei morţii nu sânt închipuiri numai unuia singur păcătos, ci a multor féliuri de păcătoşi. Pentru căci alt păcătos să înţelege fata lui Iair şi altul feciorul văduvei şi altul Lazar.

Fata cea moartă a lui Iair, ce au murit în casă, închipuiaşte pre păcătosul acela care păcătuiaşte cu mintea şi cu voinţa, adecă carele să află în voinţă ca aceia să păcătuiască, dară păcatul încă nu l-au isprăvit cu lucrul / sau pentru căci nu i-au dat vreme îndemână, sau pentru căci n-au avut putere să facă acéia ce pohtiia. Închipuiaşte încă şi celuia carele, au din nesocotinţă au din nepricepere, au din pornirea tinereţelor, sau, precum zice dumnezeescul Theofilact, din slăbiciunea firii omeneşti fiind biruit, cade, făr' de veste, în cursele păcatului. Încăş închipuiaşte şi celuia ce au greşit adevărat, iar păcatul lui iaste pentru ca să zic aşa, ascuns în casă, nu s-au vădit în lume nici s-au făcut cunoscut la oameni.

Iar feciorul veduvei, carele să aduce în pat, afară din cetate, închipuiaşte păcătosului aceluia carele au săvârşit cu lucrul păcatul şi s-au îndulcit pre sine, sau cu lăcomiia, sau cu strâmbătatea, sau cu curviia şi cu altele asemenea, închipuiaşte încă şi celuia ce au adaos la păcatul cel dintâi şi al doilea şi, călcând o poruncă a lui Dumnezeu, nu s-au temut să calce şi a dooa şi a treia; şi aceasta nu în taină, ca cel dintâi, ci de faţă, făr' de ruşine şi făr' de frică, în mijlocul cetăţii şi în vederea tuturor oamenilor, cu scandilă de obşte şi cu paguba vecinului său. Al treilea mort, carele iaste Lazar, ne adevereează pre cel ce au îmbătrânit în păcat şi s-au obicinuit în răutate şi nu poartă grijă niciodată pentru mântuirea sufletului său. Toată zioa curvește, preacurveşte, năpăstuiaşte, apucă, nu să ruşinează de oameni, nu să téme de Dumnezeu, nu ascultă învăţături, nu priimeşte sfaturi: plâng înaintea lui săracii şi nu i să face milă de ei: strigă văduvele pentru căci nu le face dreptate şi nimic nu grijaşte; suspină vecinul, pentru căci îi ţine al său şi nu ascultă. Acest păcătos, nu numai că iaste îngropat în groapa păcatului, făr' de graiu, făr' de duh, făr' de simţire, făr' de nădejdia mântuirii, ce iaste încă, ca şi Lazar, legat de mâini şi de picioare, cu făşuri, adecă strâns tare de legăturile păcatelor lui, după cum zice Sfântul Duh la 5 capete ale Pildelor; „Fieştecarele să strânge cu şirurile păcatelor sale, făr' de a putea să săvârşească vreo bunătate sau vreun lucru plăcut lui Dumnezeu".

Are şi faţa lui cu giulgiu legată; fiind orbit de păcat nu cunoaşte ticăloasa lui întâmplare, nu vede adâncul întru carele să află; nu socoteşte muncile / cele de veci ce-1 aşteaptă. Zace şi deasupra lui piatră grea, carea iaste puteria obiceiului celui vârtos, care obiceiu apasă şi îngreuiază sufletul lui atâta, cât nu-1 lasă să se scoale din groapa ticăloşiei, nici lasă să răsufle.

Deci precum pentru Lazar zicea Martha, „Doamne, iată pute", aşa mai cu cuviinţă putem să zicem şi noi cum că acest păcătos iaste adevărat împuţit, de vreme ce nu patru zile, ce

săptămâni şi luni şi ani şi vremi, să află îngropat în groapa păcatului.

Acum dară să vedem drept ce să face atât bucurie la înviiarea lui Lazar şi nu să face la înviiarea celoralalţi morţi (aceasta iaste pricina), pentru căci măcar că înaintea puterii lui Dumnezeu nu iaste nici un lucru cu anevocâe, sau cu neputinţă, iar în socoteala omenească mai cu anevoe şi mai de minune să vede înviiarea unui mort, pre carele l-au văzut în groapă de patru zile şi împuţit, precum era Lazar, decât înviiarea unui mort, pre carele îl ducea să-1 îngroape, ca pe feciorul văduvei, sau altui mort, carele numai atunce, în grab' au murit, ca fata lui Iair, pentru ca să cunoască păcătosul carele / ş-au cheltuit toată viaţa în păcat şi au îmbătrânit în răutăţi şi s-au înstreinat de tot din darul lui Dumnezeu şi s-au făcut slugă păcatelor şi rob diavolului, cât iaste de cu anevoe întoarcerea lui şi cum că din groapa obiceaiului celui rău nu iaste cu putinţă, niciodată, să iasă, fară numai cu mare osteneală, cu neasemănată pocăinţă şi cu o milă a lui Dumnezeu, mai aleasă. Şi, de vă prepuneţi la aceasta, socotiţi rogu-vă aceia ce au făcut Hristos când au înviiat pre cei trei morţi şi veţi înţelege adevărul.

La mortul cel dintâi, carele era fata lui Iair, zice evanghelistul Mathei, cum când au mers Hristos să o înviiaze n-au zis un cuvânt, numai au apucat-o de mână şi s-au sculat fata.

La al doilea mort, la feciorul văduvei, zice evanghelistul Luca, cum că s-au atins de coşciug şi numai atâta zise: „Voinice, ţie zic: scoală! Şi şăzu mortul".

Iar la al treilea, la Lazar, ce n-au zis şi ce n-au făcut dulcele Iisus, să-1 înviiaze. Cetiţi la Ioan în 11 capete şi vedeţi, întâi zice: „Gemu cu duhul şi să turbură pre sine". A dooa, din ochii lui cei dumnezeeşti au curs lacrămi: „Şi lăcrămă Iisus". / A treia: „Au rădicat ochii în sus şi s-au rugat pentru dânsul lui Dumnezeu Tatăl: Părinte, mulţumescu-ţi că m-ai ascultat". Şi la cea de pe urmă, cu glas groaznic, cu carele au turburat tot

iadul, aduse pre Lazar dintru întunerecul morţii la lumina vieţii: „Glas mare strigă: Lazare, eşi afară. Şi eşi mortul".

Acum spuneţi-mi, ce închipuiaşte aceasta? Ce ne învaţă această mijlocire despărţită, cu care au înviiat Hristos pre cei trei morţi: pre cel dintâi, cu atingerea mâinii, pre al doilea cu un cuvânt prost şi pre al treilea cu lacrămi, cu rugăciune şi cu glas mare?

Dumnezeescul Zlatoust şi sfântul Theofilact şi toţi tâlcuitorii *Sfintei Evanghelii* zic cum că aceasta au vrut să ne înveţe Hristos, Domnul vieţii şi al morţii, că păcătosul carele iaste mort în darul lui Dumnezeu, pentru căci au păcătuit din nesocoteală şi din slăbiciunea firii, înviiază prea lesne, lasă păcatul şi vine în pocăinţă, cu atingerea dumnezeescului dar.

Aşijderea şi celalalt, carele au căzut din dragostea lui Dumnezeu de doao ori şi de trei ori; iară / încă fiind tânăr în răutate şi acesta, cu ajutoriul lui Dumnezeu, cu învăţăturile *Evangheliei*, de nu să va căi astăzi, să va căi mâine: lasă răutatea şi iară să întoarce pre calea mântuinţei.

Iar al treilea, carele au îmbătrânit în păcat şi s-au obicinuit, în desfătări şi în deşărtăciunile cele lumeşti, în pohtele lui cele rele, nu iaste cu putinţă să se întoarcă prea lesne ci, au rămâne făr' de căinţă şi moare în păcat, de vreme ce, după cum zice David: „Departe e de la păcătoşi mântuirea", pentru căci în toată viaţa lui n-au cercat îndreptările lui Dumnezeu, sau, pentru ca să vie în căinţă trebuiaşte un ajutoriu tare, de sus, un cuvânt viu al lui Dumnezeu, carele să va în tot chipul să-1 rădice din păcat, precum au rădicat şi pre Lazar din groapă.

Şi de vreme ce aceasta nu să întâmplă niciodată, sau să întâmplă foarte rar, pentru căci nu are Dumnezeu datorie să mântuiască pre nimenea cu de-a sila, pentru aceasta, când să va întâmpla vreo minune ca aceasta şi să va căi unul ca acesta, învechit în păcat, când să va întâmpla să se înviiaze un mort ca acesta, de patru zile, să se întoarcă în casa cea părintească un

fiiu / ca acesta preacurvariu, să se afle o oae rătăcită ca aceasta şi un filiar ca acesta pierdut, adevărat fiind această minune a milostivirii lui Dumnezeu, mare bucurie să face în ceriu şi pre pământ, a căriia bucurie iaste închipuirea aceasta ce s-au făcut astăzi în Ierusalim, pentru învierea lui Lazar. Pentru căci să bucură Dumnezeu, să bucură îngerii, să veseleşte toată beserica, carea au câştigat iară pre iubitul său fiiu, a căruia era desăvârşit desnădăjduită mântuirea. Iată dară câtă neîndemână, câte împiedecări şi câte împotriviri are pocăinţa păcătosului, carele au îmbătrânit în păcat.

Dară putea-voiu crede eu, iubiţii miei, cum că aici, între turma mea cea cuvântătoare, să fie oi ca acestia, rătăcite, Lazari ca aceştia, păcătoşi ca aceştia, împietriţi la inimă şi necăitori? Credinţa voastră cea multă nu mă lasă să o crez (aceasta). Iar de să va întâmpla, din depărtarea dumnezeiască, să se afle cineva întru această nevoe ticăloasă şi vrednică de plâns, cu multă scârbă de inimă îmi întorc cuvântul cătră dânsul şi-i / zic, precum zicea Hristos cătră jidovi, pentru Lazar: „Unde l-aţi pus pre dânsul"? Unde ţi-ai pus, păcătosule, sufletul tău cel iscusit, cel frumos, cel minunat, cel vrednic? Unde ţi-ai îngropat partea cea mai aleasă a sinelui tău, zidirea cea mai iscusită a dumnezeeştii puteri, soţiia cea iubită a îngerilor? Unde iaste frumuseţea aceia a închipuirii cei dumnezeeşti? Unde iaste podoaba a darului celui dumnezeesc? Unde iaste slava? Unde sânt frumusețele lui cele minunate, carele îl arăta mai luminat decât soarele?

Aşa, făr' de socoteală, ai lăsat să se piarză păcatul şi să-1 vânture, ca ţărâna vântul. Dară cum nu te milostiveşti asupră-ţi? Cum nu-ţi plângi nenorocirea? Plânge pentru tine biserica. Plâng drepţii. Plânge îngerul, păzitoriul sufletului tău, pentru căci vede, aiave, pierzarea ta. Şi tu nu verşi o lăcrăma, nu te întristezi, nu vii în căinţă. O, fiiule, carele eşti mort, Lazare îngropatule în groapa nesimţirei, eşi afară! Vino odată în sine-ţi. Vezi-ţi ticăloşiia ta. Lasă acel obiciaiu rău al păcatului,

carele te-au /omorât şi te-au despărţit de Dumnezeu, carele te-au zidit: „întoarceţi-vă cătră mine, şi mă voiu întoarce cătră voi", zice Dumnezeu, prin rostul prorocului Malahiei, cătră toţi păcătoşii.

Adevărat, feţii miei, milostiv iaste Dumnezeu şi îndelung răbdătoriu şi pohteşte întoarcerea şi mântuirea tuturor: că pentru aceia au priimit crucea şi moartea. Ci numai un lucru trebuiaşte, făr' de carele nu iaste cu putinţă să vie niciodată păcătosul în căinţă, care lucru nici arată Hristos la înviiarea lui Lazar. Putea, adevărat, Mântuitoriul să înviiaze pre Lazar aşa precum să afla închis în mormânt, iar n-au vrut. Ci întâi au poruncit să rădice piatra de pre mormânt şi atunce l-au înviiat. Dară ştiţi pentru ce? Pentru ca să înţeleagă păcătoşii cum că de nu vor rădica deasupra lor piatra obiciaiului celui rău, cu neputinţă iaste să înviiaze şi să se căiască. „Luaţi piatra". Această piatră trebue să o rădice (de pe inima sa) iubitoriul de argint; să dea înapoi lucrul cel strein, să nu facă strâmbătate, să nu jăfuiască; iar de nu, nu va înviia.

Această piatră trebue să o rădice / iubitoriul de desfătări; să lase pohtele lui cele rele, voile trupului; iar de nu, nu să va scula. Această piatră să cuvine să rădice zavistnicul, pre aceasta pizmătariul, pre aceasta trufaşul, pre aceasta clevetnicul. Să nu necinstească cu clevetirea pre fratele său; să nu hrănească vraja în inima lui; să nu voiască răutatea altuia; să nu să trufească asupra altora. Iar de nu, nici mântuire va afla, nici să va scula din groapa păcatului.

Dară ce voiu zice? Mă tem că să va prinde de la noi cuvântul Isaiei ce zice la al şaselea cap: „S-au îngrăşat inima norodului acestuia şi cu urechile greu au înţeles şi ochii lor au închis", şi aceasta iaste pricina.

Când au vrut David să se lupte cu Goliath, alte arme n-au luat la el, fără numai o praştie şi cinci pietri din râu. Şi ce s-au întâmplat? Îndată cum au aruncat piatra cea dintâi, zice *Scriptura*, la întâia carte a Împăraţilor, la 17 capete, cum că au

rănit pre streinul de fel în frunte, şi, surpându-l jos, l-au omorât. Goliath iaste păcatul: David, carele să luptă asupra păcatului / iaste propoveduitoriul *Evangheliei*; pietrile sânt cuvintele lui Dumnezeu şi praştiia iaste putéria dumnezeescului dar.

Împotriva acestui Goliath, o, câţi Davizi, câţi propoveduitori Evangheliei s-au luptat cu puterea Duhului Sfânt şi într-alte vremi şi în ceste de acum. Au zvârlit asupra păcatului nu cu un cuvânt evanghelicesc, nu cu o piatră, precum au făcut David, ci cu multe şi de multe féliuri de cuvinte şi învăţături.

Şi de vreme ce *Sfânta Scriptură* nu să dă lenevirii, nici încetează propoveduirea Evangheliei, dară ce, oare căzut-a cu aceasta Goliath? Oare omorâtu-s-au întru voi păcatul? Dară unde sânt semnele mântuirii voastre? Unde sânt semnele biruinţii?

Ştiu că astăzi aţi luat, cu toţii, din mâna bisericii, stâlpările şi ramurile carele, pentru că sânt semnele biruinţii, vădesc că le-aţi luat; pentru căci într-aceste zile aţi biruit pre vrăjmaşii voştri, pre diavolul şi pre păcatul.

Dară, oare, fi-va, aceasta adevărat? Măcar de ar da Dumnezeu, să fie aşa! O, câtă bucurie s-ar fi făcut în ceriu / pentru voi! Ci mă tem că voi ţineţi semnele biruinţii şi biruitoriu iaste diavolul, pentru căci nu văz pocăinţă, nu văz ispovedanie adevărată, nu văz vreo bunătate care să veselească pre îngeri şi să întristeze pre diavolul.

Însă aveţi încă, iubiţii miei, vreme de mântuinţă. V-au rămas şi aceste zile ale patemilor celor mântuitoare, întru carele Fiiul lui Dumnezeu ş-au vărsat preasfântul sângele său pentru mântuirea sufletelor voastre. Deci, întru aceste sfinte zile faceţi cele ce n-aţi isprăvit în toată vremea (ceastă bine priimită) a sfântului post, sau din nesocotinţă, sau din zăticneala vrăjmaşului. Lăsaţi jafurile. Lăsaţi strâmbătăţile, vrăjmăşiile, curviile şi scandilele.

Prorocul Iona, când propoveduia pocăinţă în Ninevi, zicea cătră norod: „încă 3 zile şi Ninevi să va strica". Asemenea vă zic şi eu astăzi: încă 3 zile v-au rămas: luni, marţi şi miercuri; cine întru aceste 3 zile nu să va căi şi nu-şi va ispovedui păcatele, creştineşte, cu umilinţă şi înfrângere de inimă şi să se cuminece / la joi mari cu sfintele taine, adevărat, pentru unul ca acela rămâne puţinică nădejde de mântuinţă.

Şi fieştecarele să gândească cu socoteală aceste ce zic. Şi Dumnezeu să lumineze pre toţi să faceţi aceia ce iaste de folos pentru sufletele voastre.

GRIGORE URECHE
Letopisețul Țării Moldovei, de când s-au descălecat țara și de cursul anilor și de viiața domnilor carea scrie de la Dragoș Vodă până la Aron Vodă

Fragmentele de text au fost reproduse din volumul:
Cronicarii moldoveni. Grigore Ureche, Miron Costin, Ion Neculce.
Antologie, introducere, comentarii, dosare critice, glosar și bibliografie
de Dr. Dan Horia Mazilu, Profesor la Universitatea din București.
București, Editura Humanitas, 1997.

Cîndu s-au întorsu craiul înapoi

Într-aceia Albrihtu, craiul leşescu, fiindu dc inimă rea bolnavu, au datu semnu de întorsu înapoi, de care semnu era toţi bucuroşi să-1 auză, să să întoarcă de la atîta flămînziciune la casile lor. Şi în 19 zile ale lui octomvric, joi, s-au întorsu craiul de la Suceava şi s-au apucatu dc cale. Ci nu s-au întorsu pre calea pre unde venise, ci pre altă cale, pre unde era ţara întreagă, spre Codrul Cozminului.

Simţindu decii Ştefan vodă că craiul n-au luat urma pre unde venise, ci spre codru, îndată au trimis după dînsul dc l-au pohtitu să nu ia spre aceia cale, spre codru, ci pre urmă, pre unde venise, că făcîndu într-alt chip, văzîndu ţara paguba ce să va face dc oastea leşască, nu vor răbda, ci vor vrea să-şi apere

ale sale, de unde toate să vor aţiţa de iznoavă spre vreun lucru rău, carilc va strica şi pacea. Ci craiul mai bucuros fusese să meargă di dereptul, să iasă în ţara sa şi n-au băgatu în samă, ci ş-au păzitu calea spre Codrul Cozminului. De care lucru fiindu înhierbîntatu Ştefan vodă de războiu, socotindu că are vreme de a-şi răscumpărarea strîmbătatea sa dispre cela ce nu numai pacea cea veche o au călcat-o, care avusese domnii Moldovei cu craii leşăşti, ce şi jurămînlul şi şi pacea ce legase atuneca de curîndu, aşezîndu-să să să întoarcă pe urmă pre unde şi venise, decii îl aţiţa ajutoriul ce-i venise di pretitindirilea şi oastea sa toată gata strînsă şi odihnită, văzîndu dobînda di pre cei flămînzi şi slăbiţi, au trimis înainte ca să apuce calea la Codrul Cozminului, să săciuiască pădurea, să o înţineaze, ca să o poată porni asupra oştii, daca vor întra în pădure. Iară el cu toată oastea au întrat după dînşii şi cu doao mii de turci. Și a patra zi i-au ajunsu în pădure, joi, octomvrie în 26 de zile, luundu ajutoriu pre Dumnezeu și cu ruga Preacestii și a sfântulu marelui mucenic Dimitrie și lovindu-i de toate părţile şi oborîndu copacii cei întinaţi asupra lor, multă oaste leşască au peritu, unii dc oşteni, alţii de ţărani, că le coprinsese ca cu o mreajă calea, alţii de copacii cei întinaţi. Aşa pierzîndu puşcile, lăsîndu steagurile care toate le-au adunatu Ştefan vodă şi ei cine cum au putut, în toate părţile s-au răşchiratu prin păduri, de au scăpat puţini afară. Şi însuşi craiul cu puţini rămăsese, strîngîndu-să s-au adunatu într-un ocol la sat la Cozminu. Şi dc acolo bulucindu-să au tras spre Cernăuţi. Iară oastea lui Ştefan vodă cu dînşii mergîndu împreună, să bătiia şi să tăia. Ci şi acei puţini ce ieşisă din codru n-ar fi scăpatu, de nu s-ar fi încurcatu ai noştri în carăle crăeşti şi în carăle altor boieri, de le-au datu vreme de au ieşit.

Şi acolea veni veste lui Ştefan vodă că vine şi altă oaste leşască, într-ajutoriu craiului. Atuncea au chiematu pre Boldur vornicul şi i-au datu lui oaste de ajunsu şi au trecut Prutul împrotiva acei oşti, sîmbătă sară. Şi duminecă dimineaţa,

octovrie 29 zile, le-au datu războiu şi pre toţi i-au răsipit îndată şi i-au topitu cu ajutoriul lui Dumnezeu şi cu norocul lui Ştefan vodă şi mare moarte şi tăiere s-au făcut atuncea în oastea leşască, la locul ce să chiiamă Lănţeştii satul. Şi nimica n-au ştiut craiul de venirea acei oşti, nici de perirea lor.

Şi într-aceiaş duminică, trecîndu craiul Prutul la Cernăuţi, iarăşi fu lovit de oastea lui Ştefan vodă, de i-au răsipit şi i-au tăiatu, de-abiia au scăpat însuşi craiul cu puţină oaste de a sa. Decii trecînd craiul spre ţara sa, pre multe locuri i-au lovit ai noştri, ales pre craiul, că mazurii întorcîndu-să să dea războiu şi să apere pre craiul şi pre cei scăpaţi dintru acel pojar, au datu asupra lui Boldur vornicul cel marc, pre carile îl trimisese Ştefan vodă împotriva acei oşti leşăşti ce veniia într-ajutoriu craiului şi mare moarte au făcut între-înşii. Şi la sat la Şipinţi puţini au scăpatu din oastea ce era strînsă pre lîngă craiul. Decii craiul cu multă nevoie strecurîndu-să, au tras la Sneatin şi de acolo au slobozit oastea pre acasă, de cîtă rămăsese, iară el s-au dus la Liovu.

Nacazanie silnim, adecă certarea celor puternici

Dumnezeu cel direptu, cela ce ceartă nedireptatea şi înalţă direptatea, cu cîtă certare pedepseşte pre ceia ce calcă jurămîntul. Că acesta Olbrihtu nu spre păgîni, ci spre creştini vrea să facă războiul, nu da ajutoriu celuia ce nu avea odihnă dc turci, ci vrea să slăbască pre cela ce să lupta cu vrăjmaşii creştinilor, pre carile trebuia cu toţii să-1 ajutorească. Ci Dumnezeu la atîta lipsă şi nevoie îl adusese pre cela ce mergea cu atîta hvală să stropşască ţara şi să o supuic, care întăi nici taina sa nu vrea să spuie nimăruia, ci scosese cuvîntu că merge să ia Chiliia şi Cetatea Albă şi încă adăogea de zicea că de ar şti haina sa dipre dînsul gîndul lui, o ar arunca în foc. Apoi nici ai săi nu-1 băga în samă, ci era în zavistiia celor de casă şi dc

batjocura tuturora şi în toate chipurile îl huliia, aşa şi cinstea din zi în zi micşorîndu-să, dc inimă rea, puţin de n-au murit.

De capetile cele de frunte ale leşilor ce s-au aflat periţi

Aflatu-s-au la acestu războiu din capete: doi fraţi Tăncenschii şi Miculai voevodul Ruschii periţi şi Gabriil din Moraviţa şi Herbor, aşijderea doi fraţi Grotovi, Huminschii şi Murdileu şi alţi mulţi, cine poate să-i pomenească pre toţi. Alţii au căzut la legătură, cumu-i Tuncischii, Zbignev potcomori Cracăului, Pruhniţschi, Targoveţschii şi alţii mulţi. Pre unii ai noştri i-au fostu spînzurîndu cîtc doi de păr, că au fostu umblîndu pre acele vremi păroşi ca şi nemţii şi alte batjocuri multe le-au fostu făcîndu, de să pomeneşte şi astăzi răotatea lor ce au fostu păţindu.

Iară Ştefan vodă, după izbîndă cu noroc ce au fost făcut la acest războiu, s-au întorsu înapoi la scaunul său, la Suceava, cu mare pohfală şi laudă, ca un biruitoriu şi au ziditu biserica pre numele sfîntului mucenicu Dimitrie, în tîrgu în Suceava, care trăieşte şi pănă astăzi.

Zic unii să să fie arătat lui Ştefan vodă la acest războiu sfîntu mucenicu Dimitrie, călare şi într-armatu ca un viteazu, fiindu-i întru ajutoriu şi dînd vîlhvă oştii lui, ci ieste de a şi crederea, de vréme ce au zidit biserică.

Duprc aceia au datu cuvîntu Ştefan vodă a toată oastea, să să strîngă la Hîrlău, la zioa lui sfeti Nicolae. Şi aşa s-au adunatu cu toţii la Hîrlău într-aceia zi şi acolo Ştefan vodă au făcut ospăţ mare tuturor boierilor şi tuturor vitejilor săi şi cu daruri scumpe i-au dăruit prc ei. Şi décii i-au slobozitu cinesi pre la casa sa, dîndu-le cuvîntu ca toţi să dea laudă lui Dumnezeu, pentru ce că toate puterile sîntu de la Dumnezeu. [...]

De moartea lui Ştefan vodă celui Bun, vă leato 7012 <1504>

Nu multă vreme, daca s-au întorsu Ştefan vodă de la Pocutiia la scaunul său, la Suceava, fiindu bolnav şi slabu de ani, ca un om ce era într-atîtea războaie şi osteneală şi neodihnă, în 47 de ani, în toate părţile să bătea cu toţii şi după multe războaie cu noroc ce au făcut, cu mare laudă au muritu, marţi, iulie 2 zile.

Fost-au acestu Ştefan vodă om nu mare de stătu, mînios şi de grabu vărsătoriu de sînge nevinovat; de multe ori la ospeţe omorîea fără judeţu. Amintrilea era om întreg la fire, neleneşu, şi lucrul său îl ştiia a-l acoperi şi unde nu gîndiiai, acolo îl aflai. La lucruri de războaie meşter, unde era nevoie însuşi să vîrîia, ca văzîndu-l ai săi, să nu să îndărăpteaze şi pentru aceia raru războiu de nu biruia. Şi unde-l biruia alţii, nu pierdea nădejdea, că ştiindu-să căzut jos, să rădica deasupra biruitorilor. Mai apoi, după moartea lui şi ficiorul său, Bogdan vodă, urma lui luasă, de lucruri vitejeşti, cum să tîmplă din pom bun, roadă bună iese.

Iară pre Ştefan vodă l-au îngropat ţara cu multă jale şi plîngere în mănăstire în Putna, care era zidită de dînsul. Atîta jale era, de plîngea toţi ca după un părinte al său, că cunoştiia toţi că s-au scăpatu de mult bine şi de multă apărătură. Ce după moartea lui, pănă astăzi îi zicu sveti Ştefan vodă, nu pentru sufletu, ce ieste în mîna lui Dumnezeu, că el încă au fostu om cu păcate, ci pentru lucrurile lui cele vitejeşti, carile niminea din domni, nici mai nainte, nici după aceia l-au ajunsu.

Fosta-au mai nainte de moartea lui Ştefan vodă într-acelaşi anu iarnă grea şi geroasă, cîtu n-au fostu aşa nici odinioară, şi decii preste vară au fostu ploi grele şi povoaie de ape şi multă înecare de apă s-au făcut.

Au domnitu Ştefan vodă 47 de ani şi 2 luni şi trei săptămîni şi au făcut 44 de mănăstiri şi însuşi ţiitoriu preste toată ţara.

Iară cîndu au fostu aproape de sfîrşitul său, chiemat-au vlădicii şi toţi sfetnicii săi, boierii cei mari şi alţi toţi cîţi s-au prilejitu, arătîndu-le cum nu vor putea ţinea ţara, cum o au ţinut-o el, ci socotindu din toţi mai puternicu pre turcu şi mai înţeleptu, au datu învăţătură să să închine turcilor. Şi decii au stătut la domnie fiiu-său. Bogdan vodă cel Grozav şi Orbu.

Povestea şi tocmala altor ţări, ce sîntu pinprejur, cum nu să cade să nu pomenim, fiindu-ne vecini de aproape. Întăi, cumu-i Ţara Leşască

Ţara Leşască, sau cumu-i zicu pre limba lor Polsca Zemlea, adecă ţara cîmpului îi zicu, pentru loc tinsu i-au pus nume aşa, ci nu pentru că doară ieste cîmpie multă, că fără cîmpii Daşovului, cîmpu slobod şi pustiiu în Ţara Leşască nu să află, pentru mulţimea dc oameni, ce sîntu sate pretutinderilea şi tîrguri, ci numai pentru că-i locu tinsu. Pentru aceia îi zicu Ţara Leşască, pentru că mai de demultu o au fostu chiemîndu-o aşa dipre numele lui Leh, fiiului lui Elisei, nepotul lui Iavan, carile întăi acela au lăcuitu pre acelea locuri.

Ţara Lcşască ieste ţară mare dispre miazănoapte, de să chiiamă Borusiia şi Pomeria, iară dispre răsăritu Litva şi ţara Mazoviei, dispre amiiazăzi Rusiia, ce să hotăraşte dispre unguri cu Munţii Ungureşti, iară dispre apus Lusitaniia şi Slijiia şi Moraviia, toate acestea cnézii, daca le-au supus craii leşeşti suptu ascultarea sa, adecă Mazoviia, Rusia, Prusiia, Litva, au făcut tot un trup, din mădulări multe, tot o ţară şi o judecată au.

Şi nemişii carei lc zicu şleahtă, nu aşa de crai ascultă, cum de lege, carele le-au făcut ei, de să judecă la scaunilc cetăţilor, cineși la ţinutul său. De acolo, cine nu va să-şi ţie dc lege, volnicu-i fieştecine să-şi îndelunge legea la alt scaun mai mare, alese în doao locuri, la Liublin vara şi la Petricov iarna, unde zic acelor legi tribunal. Acolo, de va avea şi de crai ceva asupreală, fără nici o frică are voie să-l tragă la judecată, unde

procuratorii vor răspunde pentru crai şi de va avea strîmbătate, afla-va judeţu şi direptate. Nici pre un şleahtici nu-1 va putea lega cineva, nici craiul singur, pănă nu-1 va birui cu légea. Aceia nu dau bir nimărui, nu ascultă dc altul, nici în oaste ieste datoriu să meargă, fără numai de bunăvoie, numai cîndu va încălica craiul şi cu voia tuturora şi cu plată.

Şi cîndu le va veni vreo nevoie de undeva, aceia ieste datoriia lui crai, ca să dea ştire la ţinuturi, să să strîngă la zi, care le va arăta. Şi daca să vor strînge şi vor sfătui de lucrul ce le vor da ştire, ei vor alege soli şi vor trimite la săimu, unde să vor împreuna cu toţi solii ţinuturilor, de vor sfătui de toate nevoile, ei deosebi şi craiul cu sfatul său deosebi. Ce vor isprăvi peste zi, sara să vor împreuna cu sfetnicii ce le zicu sinatori şi ce vor aşeza pănă a să săvîrşi săimul, că stă săimul şase săptămîni, de alta nu vor sfătui, numai de ce va fi pricea întru dînşii, pană la săvîrşitu. Iară în zioa cea dc apoi, de multe ori să tîmplă de nu vor putea lesne să tocmască zuoa, toată zioa, uneori adaogă şi noaptea, mai apoi pun şi aleg dintre dînşii carii vor fi cu sfat mai mare şi ce le va părea lor, pre aceia stă.

La oaste nu mergu ei singuri, ci cîndu tribuieşte oaste, ei slobod la săim bir, de iau de pre vecinii lor, cu cît potu să-şi rădice treaba mare ca aceia. Numai atuneca cîndu vor vedea că tribuieşte, şi însuşi craiul va merge, însă numai pană la margini, să-şi apere ţara, iară denafară nu sîntu datori.

Leşii sîntu oameni războinici, oameni învăţaţi de carte, că pentru învăţătură şi a cărţii şi a vitejii nu li-i preget, nici de trudă, nici de chieltuială, ce încunjură ţările de învaţă, ca să deprinză tinereţile truda şi la bătrîneţe înţelepciunea, dc care au nevoinţă mai marc.

Leşii n-au nevoinţă să strîngă avuţie, că avuţiia şi strînsura o dau şi o răsipescu, lefecii mulţi ţin, după cîtu le ieste puterea şi mai mulţi. Nu ieste la dînşii ruşine a fi datoriu, că nici unul, nici cei de frunte, nu ieste să nu fie datoriu şi la

jidovi ocincle le zălojăscu şi odoarăle lor zălojăscu la niguţători şi le orînduiescu altora şi mulţi şi de totu le pierdu, hrănindu gloate după sine, că pre cel ce strînge îl numescu jidov. Stăpînilor cui slujăscu, sîntu cu credinţă şi pentru numele lui şi pentru cinstea, capul îşi pune. Pentru ruda sa şi pentru seminţiia, cîtu dc departe, stau cu dînsul pană la moarte.

Au obiceaiu leșii, nu ca grecii, după sfadă şi după price, daca-i vor împăca, nu va ţiniia pizmă, ci la nevoia lui ca direptu un frate să va pune.

Craii nu ceia ce-s moşneni crăiescu, ci pre carile îl aleg ei. Nici altă voie mai mare are, fără numai ce sîntu boieriile pre mîna lui, cui va vrea să le dea, le va da. Nici acele date nu poate să le ia, fără numai de viclenie spre ţară, de-i va lua întăi capul cu judeţu, pănă nu va muri. Pentru aceia pogorîndu puterea şi luundu din mîna crailor, n-au voie să facă cui va vrea înaljosul şi să poată aţiţa după pofta sa răotăţi ţărîi, ci pentru frîu să ţin fălcile lor, că ari face multe răotăţi. Şi pentru aceia rădincîndu ei între sine răotăţile sale, din puţin au crescut ţara mare şi să potu apăra de toţi vrăjmaşii săi. Şi de la alţii ce au luat, n-au datu, de la nemţi Prusiia, de la Moscu nu puţină ţară au dobînditu: Severia şi Cernihovul şi alte ţinuturi.

Turcii carii pre la alte ţări au izbînditu şi au luatu celăţi, iară la leşi, de cîte ori s-au ispitit, cu ruşine s-au întorsu. Şi la toate lucrurile sîntu gata şi cu puterea şi cu gura gata sîntu să să apere şi Dumnezeu îi apără pănă acum, de poate zice fieştecinc că sîntu ca o fecioară neatinsă şi nesilită. Numai tătarii îi cară în toate zilile de grumazi, că umblă la dînşii ca la sită.

Au leşii 2 arhiepiscopi şi 11 episcopi şi 3 episcopi la cneadzia Litvei, 4 la livoni, fără mitropolitul dc Chiev şi alţi episcopi ce-s pre rusi, dc legea grecească, 16 voevozii dc scaune în Ţara Leşască, 5 la Litva, 3 la prusi şi alţii cineşi pre la scaunile sale şi 61 de caştaleani, iarăşi boierii de scaun, iară starostii sîntu mai multe.

Ţara Leşască are ape mari: Visla care trece pe la Cracău şi să pogoară pre la Varşav şi la Torunea şi la Gdansca dă în Marca Albă şi şăici umblă multe pre dînsa. Ieste şi San apă mare, care dă în Visla, iară dispre Moscu Niprul, iară apă mare.

De împărăţiia Tătărască şi de obiceiul lor şi cît loc coprinde Ţara Tătărască

Aicea nu multu vom pomeni de tătari, carei să află că sîntu limbă bătrînă şi din ceput viteji şi pănă astăzi vedem că s-au ţinut tot în ce au apucatu. Tartăriia sau cumu-i zicu unii Ţara Tătărască, ieste împărăţiic mare, că nu numai ceasta ce ieste la Crîm, ce în toate părţile să lăţeşte şi cu putere mare, de coprinde loc multu, o parte mare de Evropa şi Sarmaţiia toată de la Asia cu Sţitiia sau Sireca, ce-i zic acum Cataio. Numele ş-au luat ţara de la apa ce-i zic Tartar, care cură într-acelea părţi ce-i zic Magog. Iară lăcuitorii îşi zicu Mongul. Stă această ţară spre miazănoapte. Dispre răsăritu au împărăţiia cea puternică a Hinneai, dispre amiazăzio Indiia cu apa Ganghes, ce-i zice cartea noastră Fison şi apa Oxus, iară dispre apus Marea Caspium şi Ţara Leşască, de acolo să apropie de Moscu şi dispre apus cu Marea de Ghiaţă. Văzduhul aceştii ţări ieste neastîmpăratu, că vara acele tunete de groaznice sîntu, cît dc frică mulţi mor din oameni şi sîntu călduri mari şi aciiaşi frigu şi ometi mari şi acelea vînturi sîntu de mari, cîtu de multe ori să tîmplă de oprescu pre om călătoriu cu calul şi-1 surpă jos, copacii din rădăcină oboară şi multe pagube fac. Iarna niciodată nu ploao, vara foarte puţin şi cînd ploao dc-abiia jilăveşte pămîntul.

Rodeşte aceia ţară grîu, orezu şi dc altă pîine, mătase să face, imbir, scoarţă dulce, piper, raventu, zahăr, muşcatinu, smoală, pre alocurea şi aur şi argintu scotu, iară vin pre puţine locuri să face, că la ţara Cataiia nu să face. Află-să şi stinci negre de piiatră de facu foc cu dînsa, deaca o sapă şi arde în loc

de lemne pentru lipsa lemnelor; de toate dobitoacile să află multe.

Află-să scris în cărţile tătarilor că împăratul lor hrăneşte 10.000 de iepe albe, numai de mulsu lapte şi ţine 20.000 de vînători, că zicu că fără de samă să află pasări multe.

Împăratu întăiu au pus dc feliul lor pre unul ce l-au chiematu Hanul, ca să fie judecata pre dînsul şi acestu nume Han, s-au chiematu în toţi hanii dipre numele acestuia, cîţi au urmatu pre urma lui, cum şi Ia Eghipet Faraon, apoi Potolomeiu, la Rîm Chesar. Şi din sămînţa lui Hanu, toţi sultanii s-au tras şi au lăţitu împărăţiia aceasta de la Ţara Sinarilor pănă la Ochiianu, pănă la marea ce-i zicu Caspium. Pre urma lui au stătut Ioc hanu, carile au născut prc Zain hanu al treilea împăratu ce-1 poreclescu unii Batti, acesta au prădatu Rusiia, Ţara Leşască, Slijiia, Moraviia, Ţara Ungurească. Al patrulea hanu, ficiorul lui Bati, Temir Cutlu, carele îi zicu Tamerlanu şi să află acesta la istorie scris pentru vrăjmăşiia carile toată Asiia au prădatu, de au arsu pănă la Eghipetu. Acesta au biruitu pre Baiazit împăratul turcescu şi l-au prinsu viu şi în câtuşi de aur l-au băgatu şi l-au băgat în cuşcă, de l-au purtatu prin toată Asia. Al cincilea din Temir Cutlu, fiiu-său cel mai mare Temir ţaru au stătut împăratu, carile zicu că au peritu la prusi în războiu, bătîndu-să cu crijacii. Al şaselea, fiiu-său Mahmetu ţar, al şaptelea Ahmetu ţariu, acesta au născutu pre Şahmetu, al optulea împăratu, iar la ţara Cataiului întăi au împărăţitu Ţinhis, al doilea Cui, al treilea Barhim, al patrulea Alam, al cincilea Mongu, al şaselea Cublai.

Tătarii sîntu oameni războinici, suferitori la toate nevoile, nu grijăscu de avuţie, ci de izbîndă şi de foame rabdă cu săptămîna. Şi unde va să facă oaste de grabu şi nu-i locu direptu hrana să să zăbovască şi de o săptămînă mănîncă, ca să fie sătul, să nu flămînzască. Războiul nu ieste aşa tare cîtu-i de groaznicu, pentru năvala şi gîlceava şi de ar răbda multu cum li-i năvala, niminea nu le-ar sta înainte; ce din năvală mare, pre

lesne dau dosul şi din fugă răşchirîndu-să, de multe ori poftorescu războiul şi cumu-i năvala cu groază a o sprijeni, aşa şi goana cu primejdie a-i goni, că din fugă să întorcu şi izbîndescu şi aşa lucrul ce vor să facă de grabu să apucă, că unde-i auzi numele, acolo îl şi vezi.

Aceștea nu lăcuiescu în case, fără numai în oraşu mare, în carile de multe feliuri de oameni lăcuiescu, niguţătorescu, agonisescu şi în cîmpi după păşune cu dobitoacile umblă. În loc de case poartă cotigi, ales în Ţara Tătărască cea pustie. Că Tartariia în multe să împarte, că ţara cea mică, carea stă cătră Evropa, între Nipru şi între Don să închide şi într-însă Crîmul ieste, unde le zicem la Pericopu. Iară Tartariia cea pustie în care multe oarde sîntu, întăi Zagatar, ce ieste Sţitia, între Emmaum şi Cataio, cu crăiia Tangut şi alte multe oarde de coprinde cumu-i Zavolha, Cazanul, nohaii, tumănii, shibenii, hiianii, cosahiianii, astinhaveanii, chirhesarii, baschirdarii, molgomozorii, şi altile multe sîntu, carile n-am vrut să le mai scriem. Ce Zavolha şi Cazanul, Vasilie cneazul Moscului le-au lipitu de împărăţiia lui, iar nohaii sîntu dincolo de Volha, împrejurul mării ce-i zic Caspium şi apa Iaih şi şi alte locuri ce-s lăcuitori mulţi şi pre multe locuri sîntu şi bogaţi, de nu să ţin cu prada, ca aceştiia ce-i vedem noi, ce cu agonisită. Şi ape multe să află şi bălţi nu numai păscoase şi cu agonisită, ci într-unile să află atîta mărgăritariu de multu, de nu ieste nici de un preţu.

Ci de acestea a tătarilor destul am pomenitu, ci iarăşi de altile să arătăm, că multe am avea a scrie de dînşii, că de multe ori am păţit şi nevoie de cătră dînşii şi nu numai noi, ce toate țările, cîte-s pinprejurul lor, mai apoi să nu ne arătămu istorici de lucrurile altor ţări.

De împărăţiia turcilor şi de începutul lor şi de adaosul lor, în ce chip s-au început şi s-au înmulţitu şi s-au lăţitu la atîta mărire şi cinste şi tărie

Aicea de vom scrie şi vom pomeni de începătura şi adaosul turcilor şi de împărăţiia lor, nu vom greşi, că să vede că-i fără cale ca să nu pomenim şi să nu scriem, că suptu mîna lor şi suptu jugul lor sîntem şerbi.

Acestu feliu de oameni ce le zicem noi turci, carii întăi din tâlhari şi din oameni puţini atîta s-au lăţitu şi s-au înmulţitu, că doao părţi dc pămînt coprindu, adecă Asiia şi Africa, s-au tinsu de au apucatu o parte mare şi din a treia, din Evropa, de sîntu dc Dumnezeu lăsaţi certarea creştinilor şi groază tuturor vecinilor de prinprejur.

Numilc acesta ce zicem noi turcu, să înţelege om ce ieste cu viiaţă sălbatică, iară jidovii ei îi chiamă togarma, iară ei îşi zicu busurmani, adecă tăiaţi împrejur sau buni credincioşi, că turci să-i cheme nu sufere, că-i de ocară la dînşii acesta nume, că pre limba jidovască să înţelege nemernicii (nemernicu sau prădătoriu). Alţii îşi zicu otomani sau osmanidu, dipre numele împăratului lor cel dintăi, care l-au chiematu Otoman. Iară începătura împărăţii lor într-acesta chipu să află să fie:

Otoman împăratul lor ce dintăi au fostu tătaru, slujitoriu al hanului celui mare, om îndrăzneţu şi mai mare de trup decît alţii. Acesta de nevoie au ieşit din Ţara Tătărască şi au început întăi la Cappadochia a ţinea drumul, avîndu cu sine numai 50 de oameni. Şi s-au adaos după aceia unul cîte unul, pană s-au înglotitu unii din oameni răi adunaţi, alţii şi de nevoie, să hălăduiască de moarte, alţii în nădejde de dobîndă. Şi aşa, după adaos ce făciia, întăi pre ascunsu, iară daca s-au înmulţitu, în vedere să apuca de pradă şi jefuia. Şi decii cu toţii s-au pornitu de au luat Capadochiia, Pontul, Bitiniia, Pamfilia, Ţiliţiia, ţări

mari. Şi acestea s-au lucratu în anul de la zidirea lumii 6808 <1300>. [...]

Rămas-au fii de dînsul (ai lui Baiazid I), Calepiin, Moisi, Mahmet şi Mustafa. Ce Calepin de sîrgu au murit, iară fiiu-său Orhan de unchi-său Moisi fu omorîtu şi Moisi de fratisău Mahmet. Acesta Mahmet, Ţara Muntenească şi Machidoniia au supus şi ţenchiul sau hotariul turcescu până la Marea Ionicum l-au mutat şi scaunul ş-au pus la Udriiu. Şi după ce au ţinut împărăţiia 17 ani, au muritu.

Decii al doilea Amurat căzu la împărăţie, acesta cu ajutoriul ce avea de la Ghenuva, trecîndu la Traţiia, au bătut pre unchi-său Mustafa, şi Thesalonica au fărămat, carile era oraşu bătrîn, tare şi plin de avuţie şi pre acele vremi Veneţiia o ţinea. Decii au supus Chiprul, Epirul, Etolie. Cunoscîndu deciia că de va putea să lege prieteşug cu Gheorghie dispotul, domnul sîrbilor, că lucrurile lui să vor întări şi a creştinilor vor slăbi, cu toată nevoinţa au silit şi au luatu fata lui, să-i fie împărătească. Decii şi cu puterea socru-său şi cu a sa s-au apucat de Beligrad şi bătîndu cetatea au perit 7.000 dc turci.

După moartea acestuia, stătu împărat al doilea Mehmet, carile au încunjuratu Ţarigradul cu multă mulţime de oaste şi l-au luat în anii 6961 <1453>, în luna lui mai, în treizeci şi una dc zile. În al doilea an după aceia s-au dus la Beligrad şi mulţime de ai săi acolo perindu şi el încă rănit, l-au părăsit. Deciia bulgarii au luat şi Dalmaţiia şi Rasţiia au dobînditu, deciia Trapezontul l-au dobîndit şi Mitelina cu alte ostroave au luat. Apucatu-au şi Evbeiia şi Chefea, ce o ţinea ghenuvezii. Şi au împărăţit 32 de ani.

Deciia Baiazit al doilea luundu împărăţiia, războiu cu veneţiienii făcu şi le-au luat Naupactul, Methona, Dirahia şi toată Dalmaţiia au prădatu şi au murit otrăvit. Acesta Baiazit au luat Chiliia şi Cetatea Albă de la Ştefan vodă cel Bun. [...]

Pentru Ţara Ungurească de jos şi Ardealul de sus vom să arătăm, fiindu-ne vecini de aproape si cum au avut si ei crăie mare ca şi leşii

Aicea nu vom lăsa şi de Ardeal sau Ţara Ungurească, cumu-i zice unii, ca să nu atingem şi să nu pomenim de începutul lor şi de obiceiul lor, fiindu-ne vecini de aproape şi de multe ori năzuia domnii ţării Moldovei, de să acioa şi să ajutoriia de la dînşii.

Ardealul sau Ţara de jos Ungurească să chiamă Ţara peste Munte, carea coprinde o parte de Daţiia şi piste munte. Direptu aceia-i zicu Ţara peste Munte, căci ieste încunjurată de toate părţile cu munţi şi cu păduri, cum ar fi îngrădită. Zicu-i şi ţara de 7 oraşă, din limba nemţască, iară lăcuitorii ţării îşi zicu ardeleni, carii să hotărăscu cu ungurimea dispre apus, sau cumu-i zicu unii Panonia. Iară dispre miiazănoapte să hotărăscu cu Ţara Leşască, dispre amiazăzi cu Ţara Muntenească, dispre răsăritu cu Moldova. Ţara Ardealului nu ieste numai o ţară însăş, ci Ardealul să chiamă mijlocul ţării, care multe coprinde în toate părţile, în carea stă şi scaunul crăiei. Iară pre la marginea ei sîntu alte ţări mai mici, carile toate de dinsa să ţin şi suptu ascultarea ei sîntu: întăi cumu-i Maramoreşul, dispre Ţara Leşască şi Ţara Săcuiască dispre Moldova şi Ţara Oltului dispre Ţara Muntenească şi Ţara Bîrsei, Ţara Haţagului, Ţara Aoaşului şi sîntu şi alte horde multe, carile toate ascultă de Crăiia Ungurească şi să ţinu de Ardeal.

În ţara Ardealului nu lăcuiescu numai unguri, ce şi sasi peste samă de mulţi şi romîni peste tot locul, de mai multu-i ţara lăţită de romîni decîtu de unguri. Iară în Ţara Ungurească de jos, unde să chiiamă Unguriia cea Mare (sau cumu-i zicu unii pre limba nemţască Panoniia), acolo numai unguri trăiescu, iară de să află şi romîni pre alocurea, încă lege ungurească ţin.

Ungurii nu ţin tot o lege, ce în patru sau în cinci legi sîntu împărechiaţi, că unora le zic calvini, altora lotori, altora calandoş, ce să chiiamă pre limba lor lege direaptă, alţii-i chiiamă verăş ianoş, carii credu în Ioan Botezătoriul, iară de Hristos nimica nu să atingu, alţii chiiamă sombotaşi, carii credu legea jidovască, alţii-i chiiamă papiştaşi, carii cred pănă în jumătate legea grecească, de aceştiia să află la Ardeal, iară la Unguriia cea Mare foarte prea puţini. Aceştiia au şi icoane în biserică şi cruci pre biserică, încă şi pre la casile lor să află cruci. Aceştia nici la o treabă de a bisericii nu poftescu pre aceialalţi unguri, nici-i iubescu. Mai bucuroşi să margă la biserica romînească decîtu la capiştea aceloralalţi unguri.

Rumînii, cîţi să află lăcuitori la Ţara Ungurească şi la Ardeal şi la Maramoroşu, de la un loc sîntu cu moldovenii şi toţi de la Rîm să trag.

Ieste ţara Ardealului plină de toată hrana cîtă trebuieşte vieţii omeneşti, că pîine peste samă rodeşte multă, de niminea nu o cumpără, ci tuturora prisoseşte, vin pretutinderea, nimărui nu lipsăşte, miere multă şi bună, de care facu mied, aşa de bun, cît să potriveaşte marmaziului. [...]

Ungurii sîntu oameni iscoditori şi necredincioşi, vicleni, priiteşugul nu-1 ţin la loc de nevoie. Prin ţara Ardealului nu poate omul pre lesne să treacă fără cărţi crăeşti. Şi taina aşa o ţinu de bine, că nici de la ţărani cuvîntu direptu nu vei afla. Judecata sa foarte pe direptate o judecă şi de nu-ţi iubeşti legea într-un loc, volnicu eşti să-ţi tragi legea la alt scaun, unde vei iubi. Încă şi dispre crai, de ver fi avîndu ceva asupreală şi nedireptate, ai voie să-ţi întrebi şi cu craiul, unde să adună toţi domnii la scaunul ţării, de să sfătuiescu di trebile ţării şi de vei avea strîmbătate, afla-vei direptate. Nici craiul are voie să piiarză pre vreun nemişu, fără numai de-1 va dovedi de viclenie. [...]

De moartea lui Bogdan vodă cel Grozavu

Bogdan vodă cel Grozavu, ficiorul lui Ştefan vodă cel Bun, s-au pristăvitu în anii 7025 <1517>, aprilie în zile 18, în ceasul cel dintăi al nopţii, în tîrgu în Huşi, nu cu puţină laudă pentru lucrurile cele vitejăşti ce făciia, că nu în beţii, nici în ospeţe petrecea, ci ca un strejar în toate părţile priveghiia, ca să nu să ştirbească ţara ce-i rămăsese de la tată-său. Şi domnindu 12 ani şi 9 luni şi 3 săptămîni, multe lucruri bune au făcut. Şi decii cu mare cinste l-au îngropat în mănăstire în Putna. Iară ce va fi lucrat înlăuntru sau în ţară la noi, dispre partea judeţilor şi a direptăţii, nu aflăm, ci cunoaştem că unde nu-s pravile, din voia domnilor multe strîmbătăti să faac. [...]

Cîndu au perit Arbure hatmanul cu ficiorii lui

Într-acest an, în luna lui aprilie, în cetatea Hîrlăului, Ştefan vodă (este vorba de Ștefan cel Tânăr, nepot al lui Ștefan cel Mare, n.n.) au tăiat pre Arburie hatmanul, pe carilc zic să-1 fie aflat în viclenie, iară lucrul adevărat nu să ştie. Numai atîta putem cunoaşte că norocul fie unde are zavistie, ales un om ca acela, ce au crescut Ştefan vodă pre palmile lui, avîndu atîta credinţă şi în tinereţile lui Ştefan vodă toată ţara otcîrmuia, unde mulţi vrăjmaşi i s-au aflatu, cu multe cuvinte rele l-au îmbucat în urechile domnu-său. Ci pururea tinerii să pleacă şi cred cuvintele cele rele (a puhlibuitorilor). Şi acea plată au luat de la dînsul, în loc de dulceaţă amar, pentru nevoinţa lui cea mare, că nici judecatu, nici dovedit au perit. De care lucru mulţi înspăimîntaţi din lăcuitorii ţării au început a gîndi cum vor lua şi ei plată ca şi Arburie, că nu multă vreme după aceia, într-acelaşi an, au tăiat şi pe ficiorii lui Arburie, pre Toader şi pre Nichita. [...]

De domniia lui Pătru vodă Rareş, ficiorul lui Ştefan vodă cel Bun, vă leatul 7035 <1527> ghenuarie 20

După moartea lui Ştefan vodă cel Tînăr, strînsu-s-au boierii şi ţara de s-au sfătuit pre cine vor alege să puie domnu, că pre obiceiul ţării nu să cădiia altuia domniia, fără carile nu vrea fi sămînţă de domnu. Şi iscodindu unul de la altul, afla-tu-s-au unul de au mărturisit că au înţeles din rostul mitropolitului, carile s-au fostu săvîrşit mai nainte de Ştefan vodă şi fiindu Ştefan vodă bolnav la Hotin, au lăsat cuvîntu, ca de să va săvîrşi el, să nu puie pre altul la domnie, ci pre Pătru Măjariul, ce l-au poreclit Rareş, dipre numele muierii ce au fostu după alt bărbat, tîrgoveţ din Hîrlău, de l-au chiemat Rareş. Aşa pre Pătru aflîndu-1 şi adeverindu-1 că ieste de osul lui Ştefan vodă, cu toţii l-au rădicatu domnu, ghenuarie 20. Carile apucîndu-să de domnie, niminea de nădejde nu s-au scăpatu, că pace şi odihnă era tuturora şi ca un păstoriu bun ci străjuieşte turma sa, aşa în toate părţile străjuia şi priveghiia şi nevoia ca să lăţască ce au apucat. Că nimica după ce au dobîndit domniia n-au zăbovit, ci de războaie s-au apucat şi la toate îi mergiia cu noroc. [...]

Războiul dintăi ce au făcut Pătru vodă cu leşii la Pocutiia

(Este vorba dc o incursiune a lui Petru Rareş în Pocuţia.)

Într-aceia auzindu-să la craiul această pradă (incursiune armată) ce au prădat Pătru vodă, au trimis craiul pre hatmanul său, pre Tarnovschii, cu oastea. Într-aceia vreme mare semnu s-au arătat pre ceriu, carile multă vreme au stătut. Şi atuncea au trecut leşii Nistrul, spre Pocutiia şi ca să scoată pre moldoveni, pre carii lăsase Pătru vodă, să ţie oraşele, să fie de apărare. Şi în 12 locuri au avut războiu. Ci văzîndu ai noştri mulţimea leşilor, au trimis la domnu-său, Pătru vodă, să le vie într-ajutoriu, că au nevoie de oaste leşască. Şi fiind supt Obertin

oastea leşască, de sîrgu au sosit şi Pătru vodă cu oastea sa cea proaspătă. Atuncea înţelegîndu hatmanul Tarnovschie de Patru vodă, multu au stătut în gînduri, ca să lase tabăra cu puşci cu tot şi el să fugă. Mai apoi, legîndu tabără, de ruşine s-au apucat de războiu (de care lucru, de multe ori unde piierde omul nădejdea, de frică mai apoi să întoarce în vitejie) şi multă vreme bătîndu-să, cu multă moarte dintru amîndoao părţile, moldovenii mai cu multe rane încruntaţi, n-au mai putut suferi, ci le-au datu cale şi s-au întorsu înapoi.

Al doilea războiu, cîndu s-au bătut moldovenii cu leşii

Iară Tarnovschii hatmanul leşăscu după izbîndă ce făcu, au lăsatu oastea sa la Pocutiia şi el s-au dus la craiul. Temîndu-să de iznoavă să nu între moldovenii să prade, au socotitu ei să între mai nainte să prade. Şi aşa au întratu o samă de leşi ca să prade, den carii puţini au hălăduit, că prinzîndu-le de veste moldovenii, au datu asupra lor, de i-au tăiatu şi i-au răsipit. [...]

Cîndu au venit asupra lui Pătru vodă Suleiman împăratul turcescu cu toată puterea sa şi muntenii cu domnu său şi sultanul cu tătarii dimpreună şi Tarnovschii hatmanul cu oastea leşască, vă leato 7046 < 1538> septevrie 20

Văzîndu leşii multă neîngăduinţă şi mare zarvă ce ieste între domnii Moldovei şi între crăiia lor şi ştiindu că ţara Moldovei ieste suptu mîna turcului, strînsu-s-au cu toţii, de s-au sfătuit să trimită soli la împărăţie cu jalbă, să-şi ceară judecată cu Pătru vodă. Şi aleseră de trimiseră sol mare pre Cretcovschii caştaleanul de Brescu, ca să spuie împăratului că, de nu-1 va rădica şi din ţară şi din domnie îl vor scoate ei cu oaste, că nu mai potu suferi răotăţilc ce s-au iscat între dînşii. Ci turcul după puţină vreme, înţelegîndu că leşii să rădică cu tărie mare asupra lui Pătru vodă şi temîndu-să ca să nu ia ţara,

să aibă mai multă gîlceavă şi pagubă apoi cu dînşii decît cu Pătru vodă, de oaste au învăţatu să să grijască şi la tătari au trimis ca pre o vreme să între în ţara Moldovei, aşijdirea şi la munteni, să să găteaze de oaste. Zic că şi din ţară au mersu jalbă pentru dînsul pre taină la împărăţie, de care lucru împăratul mai vîrtos socoti să-l scoată, ca să nu să lipască lăcuitorii la alte părţi şi să închine ţara.

Şi toate acestea pre o vreme s-au tîmplatu cîndu Tarnovschii hatmanul leşescu, cu mare oaste trecusă Nistrul la Hotin şi cetatea începusă a bate în anii 7047 <1538>, aşteptîndu şi pre Avgust craiul, carile au venit pană la Liov, nu cu puţină putere. Tătarii de altă parte umpluse ţara, de robiia şi ardea, turcii trecea Dunărea, mai dîntru înlăuntru boierii şi ţara cunoscîndu la ce vine lucrul, să sfătuia şi unul de la altul cerca sfat, ce vor face, ca să poată hălădui de atîta nevoi ce s-au aţîţatu pen ţări, de s-au strînsu o grămadă de răotăţi şi răsipă asupra ţărilor.

Acestea toate daca i-au venit la urechile lui Pătru vodă şi mai vîrtos Hîrea chielariul i-au spus cum că şi ţara să voroveşte să-l părăsască, multă scîrbă întră la inima lui, că încătro vrea întoarce oastea mai naintea, nu putea cunoaşte, că leşii venise cu tărie, puterea turcului mare, mulţimea şi iuţimea tătarilor neoprită, ce şi dinlăuntru slabi şi plin de vicleşug. Ce din toate ş-au ales cu ai săi de au sfătuitu ca să ajungă la Ianoşu craiul unguresc, să-i împace şi să întoarcă oastea asupra tătarilor, ca de-i va birui, pre turcu pre lesne îl va împăca. Ci sfatul, măcară cîtu-i de bun, un lucru ce ieste din voia lui Dumnezeu nu să poate schimba. Măcară ca Avgustu craiu leşescu l-au împăcat Ianoşu craiul şi fu slobod dintr-acolo, iară oastea tătărască şi puterea împărăţiei turceşti ca un puhoiu degrabu ce vine acoperitu-l-au, de i-au căutat a lăsa tot şi s-au dat spre munţi, părăsitu de toată slujba ce avea.

Cîndu au pribegit Pătru vodă de multe nevoi în Ţara Ungurească

Văzîndu Pătru vodă că-1 împresoară vrăjmaşii săi de toate părţile şi ai săi l-au părăsit toţi, lăsat-au scaunul şi s-au dat spre munţi, unde cunoscîndu că nici acolo nu să va putea amistui, au gînditu să treacă la Ţara Ungurească. Şi aşa aflîndu-ş calea deschisă pin tîrgu, prin Piatră, au trecut pre lîngă mănăstirea Bistriţa şi să lăsă, ca să poată ceva odihni, deasupra mănăstirii în munte, văzu unde ca un roiu di pretitinderile încunjurară mănăstirea, ca să-1 poată prinde. El cunoscîndu acestea, au încălicat de sîrgu pre cal şi singur au fugit să hălăduiască, în 18 zile ale lui septevrie. Şi întrîndu în munte, într-adîncu, fără drum, fără povaţă, au dat la strimtori ca acelea de nu era nici de cal, nici de pedestru, ci i-au căutat a lăsa calul. Şi aşa 6 zile învăluindu-să prin munte, flămîndu şi truditu, au nemerit la un rîu ce cura spre săcui. Şi mergîndu pre pârîu în jos, au datu priste nişte păscari, carii daca i-au luat sama, cu dragoste l-au priimit. Iară Pătru vodă înfricoşindu-să de dînşii, s-au speriiatu. Iară ei cu jurămîntu s-au jurat înaintea lui, cumu-i vor fi cu direptate şi nimica să nu să teamă. Iară el le-au dat lor 70 de galbeni şi daca au văzut ei galbenii, cu bucurie l-au priimitu şi l-au dus la otacul lor, de l-au ospătat cu pîine şi cu peşte friptu, ospăţu păscărescu, de ce au avut şi ei. Şi daca au înserat, l-au îmbrăcat cu haine proaste de a lor şi cu comănac în cap şi decii l-au scos la Ardeal. Şi fiindu oastea ungurească tocmită de strajă, la margine, i-au întrebalu pre dînşii: „Ce oameni sînteţi?" Ei au zis: „Sîntem păscari". Şi aşa au trecut prin straja ungurească şi niminea nu l-au cunoscut.

Decii păscarii l-au dus la casa unui boierin ungurescu, carile au fostu avîndu priiteşug mare cu Pătru vodă, ci pre domnu nu l-au aflatu acasă, numai pre jupîneasa lui şi pre taină i-au spus ei de Pătru vodă. Înţelegîndu de Pătru vodă, cu dragoste l-au priimit la casa sa şi i-au făcut ospăţu. Şi un voinic

oarecarele, ce fusese aprod la Pătru vodă, prilejindu-să întru acel sat, fiindu scăpatu şi el dintru acele răoţăţi, îi spuseră lui de păscarii ceia ce venise din munte. Şi ştiindu el că Pătru vodă ieste în munţi întrat şi nimica de dînsul nu să știe și cugetîndu întru inima sa ca doară va putea şti ceva de domnu său, au mersu la păscari, ca să poată înţelege ceva, vreun cuvîntu dintru dînşii. Şi daca i-au văzut, îndată au cunoscut pre domnu-său, Pătru vodă, şi au căzut de i-au sărutat picioarile. Văzîndu Pătru vodă pre credincioasă sluga sa, multu s-au bucurat şi s-au mîngîiatu şi multe cuvinte de taină au lăsat cătră dînsul. Şi îmblînzindu-i-să inima, au adormit puţinei. Nici zăbavă multă n-au făcut, că pană a odihni Pătru vodă, iară acea jupîneasă au gătit leagăn cu cai şi 12 voinici într-armaţi. Şi daca l-au deşteptat, au şăzut în leagăn, numai cu aprodul şi au mersu pre locuri fără drum, pănă au sosit la casa altui boierin ungurescu, ce şi acela era priieten lui Pătru vodă, carile daca l-au văzut, cu dragoste l-au priimitu şi l-au ospătatu. Şi îndată i-au gătitu leagănu cu 6 cai, că loc de a să zăbovi nu era, că dindărătu dupre urmă prinsese de veste oastea de la straja ungurească, cum Pătru vodă au trecut pintre dînşii şi nu l-au cunoscut. Şi decii s-au pornitu după dînsul, a-l cerca, ca să-l poată ajunge undeva. Ci Dumnezeu, cela ce-i otcîrmuitoriu tuturor celora ce i să roagă cu credinţă, au acoperitu pe Pătru vodă şi i-au datu cale deschisă. Şi mergîndu cu nevoinţă, au sosit la Ciceu şi sâmbătă în răsărita soarelui, septevrie 28 de zile, au întratu Pătru vodă în cetatea Ciceului şi au închis porţile. Iară aceia ce-l goniia dindărătu, văzîndu că au hălăduit Pătru vodă denaintea lor, s-au întorsu înapoi. Acolo multă plîngere şi tînguire era de doamnă-sa Elena şi de fii săi, de Iliiaşu şi de Ştefan şi de fiică-sa, Roxanda şi de alţi căsaşi, pentru multă scîrbă şi nevoie ce le venise asupra, ştiindu din cîtă mărire au căzut la atîta pedeapsă. Decii Pătru vodă au întrat în biserică, de s-au închinat, mulţămindu lui Dumnezeu că l-au izbăvitu din mînule vrăjmaşilor săi.

Iară Suleiman împăratul turcescu cu oștile sale în urma lui Pătru vodă, la Moldova, multă pradă şi scădere făcîndu ţării şi călcîndu ţara, au ajunsu pănă la Suceava. [...]

Cîndu au murit Pătru vodă, v leat 7054 <1546>

Pătru vodă fiindu bătrîn dc zile şi căzîndu în boală grea, au plătitu datoriia sa, ce au fostu dator lumii şi s-au săvîrşit septemvrie 2, vineri, la miiazănoapte şi cu cinste l-au îngropat în mănăstire în Pobrata ce ieste făcută de dînsul, cu multă jale şi plîngere, ca după un părinte al său, carile n-au fostu mai jos decît alţii, ci au lăţit hotarul ţării, că pre săcui de multe ori i-au arsu şi i-au prădat şi luundu-le cetăţile şi oraşile, supt puterea sa i-au supus. Şi atîta groază le dideasе că la vremea norocului celui prostu, ce era şi pribeag la dînşii şi să scăpasă de domnie şi după ce să dusese la turci, lăsîndu-ş doamna sa cu coconii şi avuţiia în Ciceu, necum să să bage să-i jefuiască, ce încă i-au păzit şi i-au socotit pană la venirea sa al doilea rîndu. Aşijdirea şi cu leşii de multe ori s-au bătut şi Pocutiia încă le-au fostu luatu.

Mai apoi, după atîta trudă a sa, creştineşte în ţara sa s-au săvîrşit, după ce s-au umplut domniei lui cei dintâi şi a cei de apoi 17 de ani. [...]

De domniia lui Ştefan vodă, ficiorul lui Pătru vodă, fratele lui Iliiaşu vodă, 7059 <1551> iunie 15 zile

După ce au părăsit Iliaşu vodă şi ţara şi legea, iară boierii şi lăcuitorii ţării să sfătuiră şi puseră domnu pre Ştefan vodă, ficiorul lui Patru vodă, în anii 7059 <1551> iunie 15, gîndindu-să că de n-au simănatu lui Pătru vodă cel dintăi, doară va face datoriia şi obiceiul părinţilor acesta. De care lucru şi el s-au apucatu cu osîrdie şi spre toţi blîndu şi milostivu şi nevoitor spre lucruri bune, bisericilor s-au arătat cu dumnezeire

mare, ca să poată stinge numele cel rău al frăţine-său. Şi ca să nu să vază ceva că ieste răsărit de la pravoslavie, toţi eriticii din ţara sa vrea, au să-i întoarcă, să fie la o lege, au să iasă din ţară. Pre armeni, pre unii din bună voie, cu făgăduinţe împlîndu-i, pre alţii cu sila i-au botezatu şi i-au întorsu spre pravoslavie, mulţi din ţară au ieşitu la turci şi la leşi şi printr-alte ţări, vrîndu să-şi ţie legea sa. Cu aceasta vrîndu Ştefan vodă să astupe faptele frăţine-său, de lucruri ce făciia, cu nevoinţă siliia. Iară ce cerea pravoslaviia şi legea creştinească nu ţinea, că mai apoi nu numai lăcomiia şi asupreală făciia, ce şi curvie nespusă era într-însul, nu răbda de muieri cu bărbaţi, nu era fecioarile ncbatjocurite, nu jupînesile boierilor săi neasuprite. Mai apoi, de-i vrea fi a domni multu, nu vrea putea fi să nu urmeaze frăţine-său.

De moartea lui Ştefan vodă, ficiorul lui Pătru vodă, fratele lui Iliaş vodă, care au perit la Ţuţora, v leato 7060 <1552> septevrie

Petrecîndu aceste nevoi rele boierii şi lăcuitorii ţării dispre domnu său, Ştefan vodă, n-au mai putut suferi fărădelegile şi răotăţile lui, ce întăi s-au sfătuit cu taină ce vor face, ca să să poată curăţi de dînsul. Şi sfătuindu-să, aciiaşi aflară sfat ca să ajungă degrabu la boierii cei pribegi, carii era în Ţara Leşască ieşiţi de multe nevoi. Decii, daca au avut ştire şi răspunsu de la dînşii, cum ei vor veni fără zăbavă, noaptea cu toţii s-au rădicat la podul de la Ţuţora şi au tăiatu aţile cortului asupra lui Ştefan vodă şi cu multe rane pătrunzîndu-1, au muritu, după ce au domnit doi ani şi patru luni.

Certare şi învăţătură

Mulţi vor să zică cum au fostu boierii şi capetile ficleni, de au omorît pre cel mai mare, că pre cel mare Dumnezeu l-au

lăsat şi judeţul său cel cerescu pre pămîntu i-au datu, cum iubeşte să vază judecătoriu blîndu în ceriu, aşa să să arate blîndu şi, pre pămîntu acelora ai săi şi cum nu sufere Dumnezeu strîmbătatea, aşa şi el să nu facă altuia. Carele poate să fie om ca acela, să-şi vază muierea sa silită şi batjocurită şi să sufere, carile nu va suspina văzîndu ficioara sa din sînul său, ce o au cruţat-o, să o ia şi să-şi rîză de dînsa, carile mai apoi slujitoriu şi boierinu va priimi să-i ia fămeia spre pofta sa cea nestîmpărată şi nu-i va gîndi rău? Ci vom putea da vină aceluia ce nu va putea suferi amarul inimii sale, că nu el, ce Dumenzeu îi semeţeşte pre unii ca aceia, umblători şi certători de păcate ca acela, ci nu ei de la sine, ci Dumnezeu i-au trimis sfîrşenie, ca să nu să mai adaogă păcatul. Că cei buni vedem că s-au săvîrşitu bine şi lăudat, iară cei răi rău s-au săvîrşitu. (După cuvîntul prorocului la Psalom 33, zicîndu: „Moartea păcătoşilor ieste cumplită".) [...]

De domniia lui Alexandru vodă Lăpuşneanul, cîndu s-au aşezat în scaun la Suceava, vă leato 7060<1552>

Deaca veni Alixandru vodă Lăpuşneanul în ţară şi însemnă pre Joldea la nas şi-1 dede la călugărie, decii luo pre Roxanda, fata lui Pătru vodă, să-i fie doamnă lui, care era mai nainte să o ia Joldea. Şi cu dragoste îl priimiră boierii şi mergîndu pre la Hîrlău, au tras la Suceava şi au şăzut în scaun. Decii s-au cununat cu Roxanda şi au făcut nuntă.

Într-acelaş an fu omor mare şi iarnă grea. Decii daca să aşeză Alixandru vodă la domnie, nu grijiia de alta, numai de pace în toate părţile şi aşezarea ţării. Iară cu doamna sa, Roxanda, au avut doi ficiori, pe Bogdan şi pre Pătru.

De mănăstirea Slatina şi de Pîngăraţi

Mai apoi, domnind Alixandru vodă ţara, întru lauda lui Dumnezeu au zidit mănăstirea Slatina, cu multă chieltuială şi osîrdie şi o au sfinţit-o Grigorie mitropolitul şi la sfinţenie zic să fie fost preoţi cu diiaconi 116. Aceasta s-au lucrat în anul 7066 <1558> şi o au sfinţit-o octovrie 14. Mai apoi şi Pîngăraţul au făcut, mai mult de frică, decît de bună voie, că de multe ori arătîndu-i-să în vis sfîntul mucenic Dimitrie, de-1 îngroziia ca să-i facă biserică pre acel loc, s-au apucat cu toată osîrdiia şi o au făcut.

Aceste poveşti ce sîntu scrise mai sus, carile spun de Iliaşu vodă şi de Ştefăniţă vodă şi dc Joldea vodă şi de Alixandru vodă, cronicariul cel leşescu tinde povestea mai deschis, iară nu aduce aminte de toate semnile pre rîndu cîte s-au făcut. Iar letopiseţul moldovenescu măcară cară că ieste scris pre scurt, însă arată toate semnile pre rîndu, carile toate le-am tocmit prin poveste, careleş la locurile sale. [...]

De domniia lui Dispot vodă ereticul vă leatul 7069 <1561> noemvrie 18

După al noaolea an a domnii lui Alixandru vodă Lăpuşneanul, s-au ivit Dispot pre poreclă, iar numele i-au fost Heraclu Vasilicu, ce au fost de naşterea sa din ostrovul Samos, carile fiind italian au fostu ştiind multe limbi, frînceşte, latineşte, greceşte şi nemţeşte. Acesta fiind nemerit la Ţara Leşască şi între slujitori la războiu umblîndu, avîndu-şi viiaţă între soţii, s-au încleştat cu o samă de evangheliţi (că el încă n-au fostu pravoslavnic) şi s-au făcut ficioru de domnu. Şi nu putea aievea să să apuce să vie în ţară, căci Alixandru vodă vieţuia bine cu leşii şi leşii avea legătura tare cu turcii pentru amistecături ca acestea. Iară Dispot pre ascunsu cu protivnicii săi să gătiia şi între cazaci ş-au făcut priieteni. Acestea

înţelegîndu starostei de la margine, au datu ştire la craiul, craiul au trimis cărţile sale pretitinderea, de cap îngrozindu, carile să va băga să treacă piste învăţătura lui şi pre Dispot să-1 oprească la Pomoranu. Ci măcar că deodată au alinat lucrul, iară mai apoi Dispot de iznoavă mai bine s-au gătit, luund într-ajutoriu pre Albrihtu Laschii şi au întrat în ţară cu nemţii, cu şvezii şi cu spanioli şi cu leşi şi cazaci.

Războiul lui Alixandru vodă Lăpuşneanul, cîndu s-au bătut cu Dispot vodă la Verbie, noemvrie 18, 7069 <1561>

Alexandru vodă, daca au înţeles un lucru aşa degrab', cum Dispot vodă fără veste au întrat în ţară, de-1 împresură cu oaste streină, neavîndu de ce să apuca, ca dintr-un somnu deșteptîndu-să, degrabu şi cu puţini negata i-au ieşit înainte la Jijiia. Că ţara pizmuind lui Alixandru vodă, n-au vrut să saie la oaste. Şi întîmpinîndu-să cu Dispot vodă la Verbie, i-au datu războiu, noemvrie 18 zile, în anii 7069 <1561>. Ci cei puţini di cei mulţi şi cei negata de cei gata n-au putut suferi, ce au dat dosul. Şi Alixandru vodă au fugit în jos.

Învăţătură şi certare

Zic unii că şi acolea să fie fostu războiul cu viclenie, că cele ce piierde, fieşte cîndu nu va să afle vina sa, ci mută la altul, iară acestea de la Dumnezeu sînt tocmite, ca nimica să nu fie stătătoare pre lume, ci toate de răsipă şi trecătoare: pre cei de jos îi suie şi pre cei suiţi îi pogoară, ca să fie de pildă şi de învăţătură noao, să cunoaştem că nu avem nimica pre lume, fără numai lucruri bune. [...]

Cîndu au mersu Ştefan vodă Tomşa asupra domnului său, Dispot vodă

Ştefan vodă Tomşa, după izbîndă cu noroc ce au bătut pre Vişnoveţschii, de iznoavă s-au întorsu spre Suceava. Şi strîngîndu ţara, au încunjurat cetatea unde era închis Dispot vodă şi au apropiiat puşcile, de o bătiia. Într-aceia multă gîlceavă şi hreamăt să auziia dinlontru, că Dispot prepuind de viclenie pe căpitanul pedestraşilor, anume Dervici Pătru, că s-au ajunsu cu Tomşa şi va să-i dea cetatea, au scos sabiia şi l-au omorît. Într-aceia slujitorii văzîndu năpastea şi moartea căpitanului lor, mare zarvă făcură şi întăi să ispitiia să omoară pre Dispot vodă, apoi să sfătuiră că vor zice că nu pentru căpitanul l-au omorît, ce au viclenit pre domnu-său şi s-au lăcomit de au luat bani de la Tomşa vodă. Şi aşa rupseră sfat ca să trimită să le jure Tomşa să fie ei slobozi, iară ei să-i deșchiză cetatea şi să hălăduiască ei şi de nume de viclenie să să curăţască. Aşa luundu adeverinţă de la Tomşa, au deșchis cetatea.

De moartea lui Dispot vodă eriticul

Dispot vodă, dacă văzu că l-au viclenitu toţi boierii şi l-au părăsit toţi slujitorii şi ţara s-au rădicat asupra lui şi ajutoriu de unde avea nădejde, de la priietinul său, de la Laschii, nu-i vine, aşa văzîndu perirea lui sosită la capul său, îmbrăcatu domneşte au ieşit afară din cetate, mai sus de Suceava, la Areni, unde era ţara adunată şi să închină Tomşii. Iară Tomşa cu multe cuvinte l-au mustrat, aducîndu-i aminte de multe lucruri fărădelege ce făciia, că nu numai ţara pustiieşte şi bisericile dizbrăca, ce şi de lege îşi rîdea. Cu acestea cuvinte mustrîndu-l Tomşa, l-au lovit cu buzduganul şi decii toată oastea s-au lăsat la dînsul, unde acoperindu-l mulţimea, cu multe rane i-au pătrunsu trupul. Şi aşa au fost sfîrşitul lui

Dispot vodă, după ce au domnitu trei ani, noemvric. Decii s-au lăsat în pedestrime, de i-au tăiat şi i-au snopit, unora le-au tăiat urechile şi nasurile. [...]

A doa domnie a lui Alixandru vodă Lăpuşneanul, carile apoi au tăiat 47 de boieri, 7072 <1564>

Într-aceia vreme înţelegîndu sultan Suleiman împăratul turcescu de atîta amestecături ce să fac în ţara Moldovei şi să scoală unii spre alţii, nu suferi, ci dede domniia iarăşi lui Alixandru vodă Lăpuşneanul. Iară Ştefan vodă, daca omorî pre Dispot vodă la Suceava şi bătu pre Mircea vodă Ia Milcov, să întoarse la Iaşi şi gătind ca să trimiță boieri şi oameni de ţară la împăratul, să-i ceaie steag, veniră-i olăcarii de-i dede de domniie veste, cum ieste dată lui Alixandru vodă şi el au venit la Brăila şi să găteşte ca să între în ţară. Înţelegîndu de aceasta, Ştefan Tomşa vodă să sfătui cu boierii săi ce vor face şi aflară ca să trimită să margă la Alixandru vodă oameni juraţi de la ţară, să-i spuie că ţara nu-1 va, nici-1 iubescu şi de acolo să treacă la împărăţie şi pană nu le va veni răspunsul, să nu-1 lase pre Alixandru vodă ca să între în ţară.

Deaca au mersu solii Tomşii şi i-au spus, zic să le fie zis Alixandru vodă: „De nu mă vor, eu îi voiu pre ei şi de nu mă iubescu, eu îi iubescu pre dînşii şi tot voiu merge, ori cu voie, ori fără voie". Decii pre soli i-au oprit şi au trimis hochimurilc împăratului la tătari, de au acoperit ţara ca un roiu, prădîndu şi arzîndu. De altă parte el au întrat cu turcii, şi cu oastea ce au avut lîngă sine. Văzîndu Tomşa vodă că împotriva acei puteri nu va putea sta, cu sfetnicii săi, cu Motoc vornicul şi Veveriţă postelnicul şi cu Spanciog spătar, au trecut în Ţara Leşască şi s-au aşezat la Liov, după ce au domnitu 5 săptămîni. [...]

După ce s-au aşezat Alixandru vodă al doilea rîndu la scaun şi de moartea lui Ştefan vodă Tomşa

Alixandru vodă Lăpuşneanul daca au dobîndit scaunul său la Iaşi şi s-au aşezat al doilea rînd la domnie, scos-au ceauşu împărătescu pre un turc mare, de au trimis cu pîră la craiul leşescu, pohtindu pre viclenii săi, pre Tomşa şi pre soţiile lui. Craiul pentru pacea ce avea cu turcul, a doao şi pentru multă pîră ce-l părîia leşii pentru moartea lui Vişnoveţschi şi pentru sluţiia a mulţi ce făcuse, au trimis pre sluga sa, pre Crasiţschii la Liov, de i-au tăiatu capul Tomşii şi lui Moțoc, vornicul şi lui Spanciog spătariul şi lui Veveriţă postelnicul, pre carii i-au îngropat afară din tîrgu, la mănăstirea lui sfeti Onofrie. Și aşa au fost sfîrşitul Tomşii.

Cîndu au omorît Alixandru vodă 47 de boieri

Alexandru vodă daca s-au curăţit de toată grijă denafară şi au adus pre doamna sa Roxanda şi pre fii săi din Ţara Muntenească, au vrut să să curăţască şi de vrăjmaşii săi cei din casă, pre carii prepusese el că pentru vicleşugul lor au fost scos din domnie ş-au învăţatu cu taină într-o zi lefecii săi, pe carii au avut streini, de i-au supus în curte cea domnească, în Iaşi. Şi i-au chiematu pre obiceiul boierilor la curte, carii făr nici o grijă şi de primejdie ca aceia negîndindu-să, daca au întrat în curte, slujitorii, după învăţătură ce au avut, închis-au poarta şi ca nişte lupi într-o turmă făr´ de nici un păstor, au întrat într-înşii, de-i snopiia şi-i junghiia, nu numai boierii, ce şi slujitorii. Nici alegea pre cei vinovaţi, ci unul ca altul îi puneau suptu sabie, cădea mulţime, dipre zăbrele săriia afară, de-şi frîngiia picioarile. Şi au perit atuncea 47 de boieri, fără altă curte, ce nu s-au băgat în samă. Şi aşa după atîta nedumnezeire, îi păriia că ş-au răscumpărat inima.

Nacazanie, adecă învăţătură şi certare celor mari şi puternici

Pre Moldova ieste acest obiediu de pier făr' de număr, făr' de judecată, făr' de leac de vină, însăş păraşte, însăşi umple 1egea şi de acesta noroc Moldova nu scapă, că mai mulţi sîntu de le ieste drag a vărsa sînge nevinovat. Apoi zicu şi dau vina lăcuitorilor că sîntu vicleni. Dară cui nu ieste urît a muri, cine n-ar pofti să vieţuiască? Place-le lor viaţa, alţii încă nu o ar lepăda; crezu, mai bine pentru dragostea decît de frică să-i slujască. lani, de s-ar învăţa cei mari de pre nişte muşte fără minte, cumu-ş ţin domniia, cum ieste albina, că toate-şi apără căscioara şi hrana lor cu acile şi cu veninul său. Iară domnul lor, ce să chiiamă matca, pre niminea nu vatămă, ci toate de învăţătura ei ascultă. Mai bine ar fi pentru blîndețe să-1 asculte şi să-1 iubască şi cu dragoste să-i slujască, decît de frică şi de groază să i se plece. Că cela ce-i ieste voia să să teamă atîta norod di un om, trebuieşte şi el să să teamă de toţi, că tot vărsătoriul de sînge de frică face să-i ia spaima şi să să teamă toţi de dînsul, ci ar putea face cu blîndeţe. Ci de acestea destulu-i. [...]

De moartea lui Alixandru vodă Lăpuşneanul, 7076 <1568>

Alixandru vodă căzu în boală grea şi-şi cunoscu moartea şi chiemă episcopii şi boierii şi toată curtea, de i-au învăţat înaintea morţii şi le-au arătat moşan pre fiiu-său Bogdan vodă, ca să-1 puie pre urma lui la domnie. Iar el, daca au umplut treisprăzece ani i pol a domniei sale, şi cei dintăi şi cei de apoi, au răposat.

Zic unii că şi moartea lui Alixandru vodă au fost cu înşălăciune, că el mai nainte de moartea lui, văzîndu-să în boală grea ce zăcuse şi neavîndu nădejde de a mai firea viu, au lăsatu cuvîntu episcopilor şi boierilor, de-1 vor vedea că ieste

spre moarte, iară ei să-1 călugărească. Decii văzîndu-1 ei leşinîndu şi mai multu mort decît viu, după cuvîntul lui, l-au călugărit şi i-au pus nume de călugărie Pahomie. Mai apoi, daca s-au trezit şi s-au văzut călugăr, zic să fie zis că de să va scula, va popi şi el pre unii. Mai apoi episcopii şi boierii înţelegîndu acestu cuvîntu şi mai cu denadinsul Roxanda, doamnă-sa, temîndu-să de un cuvîntu ca acesta, carile era de a-1 şi crederea, ştiind cîtă groază şi moarte făcusă mai nainte în boierii săi, temîndu-să doamnă-sa să nu pată mai rău decîtu alţii, l-au otrăvit şi au murit. Şi cu cinste l-au îngropatu în mănăstirea sa, Slatina, ce ieste de dînsul zidită.

Acestu Alixandru vodă, zic cum că au fost scoţîndu ochii oamenilor şi pre mulţi au sluţit în domniia lui. [...]

De domniia lui Ion vodă, ce-i zic Armeanul, carile mai apoi turcii l-au rupt cu doao cămile, 7078 <1570>

Acest Ion vodă unii zic că au fost ficior de armean, alţii zic că au fost ficior unui Ştefan vodă. [...]

Iar cu adevărat nu să ştie, nici-1 arată al cui ficior ieste. Într-aceia vreme, Selim împăratul, ficiorul lui Suleiman împăratul turcescu, înțelegându de Bogdan vodă (Bogdan Lăpușneanu, n.n.) că s-au împrietenit cu leșii și va să-și mărite surorile dupre leși și el încă va să ia fată de leah, socoti să nu să cumva lepede dipre dînsul și să lipască spre aceia parte și să închine țara, mai apoi să nu aibă mai multă gîlceavă cu leșii. Ci mai cu deadinsul socoti să mazilească pre Bogdan vodă și au trimis de au adus pre Ioan vodă de la Rodos și i-au dat domniia la Moldova.

Carile daca au luat steag de la împărăție, au purces spre țară cu oaste turcească. Iar Bogdan vodă, daca au înțeles de venirea lui Ion vodă, îndată au trimis la boieri în Țara Leșască, spre care și-i făcusă priietini, ca să-i trimiță oaste, să nu lase pre vrăjmașul său să între în țară. Și de nu vrea fi pripit și Ioan

vodă cu oastea turcească și tătărască, nu pre lesne s-ar fi așăzat la domnie, că pănă a veni ajutoriul leșescu, Ioan vodă au căzut cu oaste în țară. Iar Bogdan vodă văzîndu că-l împresoară vrăjmașul său, i-au dat cale și s-au dus la Hotin.

Iară Ion vodă pre postul cel mare au venit în Iași și au șăzut în scaun în luna lui martie, în anii 7080 <1572>. Și arătîndu-să groaznic ca să-i ia spaima toți, nu de alta să apuca, ci de cazne groaznice și vărsări de sînge și tăie pre Ionașco Zbiera în zioa de Paște și multe cazne făciia. [...]

MIRON COSTIN

Letopisețul Țării Moldovei de la Aaron –Vodă încoace, de unde este părăsitu de Ureche, vornicul de Țara-de-Giosu, scosu de Miron Costin, vornicul de Țara-de-Giosu, în orașu în Iași, în anul de la zidirea lumiei 7183, iară de la nașterea mântuitorului lumii, lui Iisus Hristos, 1675, meseța ...dni

Fragmentele de text au fost reproduse din volumul:
Cronicarii moldoveni. Grigore Ureche, Miron Costin, Ion Neculce.
Antologie, introducere, comentarii, dosare critice, glosar și bibliografie
de Dr. Dan Horia Mazilu, Profesor la Universitatea din București.
București, Editura Humanitas, 1997.

Predoslovie, adecă voroavă cătră cititoriul

Fost-au gândul mieu, iubite cititoriule, să fac letopisețul Țărîi noastre Moldovei din descălecatul ei cel dintâi, carele au fostu de Traian-împăratul şi urdzisăm şi începătura letopiseţului. Ce sosiră asupra noastră cumplite acestea vremi de acmu, de nu stăm de scrisori, ce de griji şi suspinuri. Şi la acestu fel de scrisoare gîndu slobod şi fără valuri trebueşte. Iară noi prăvim cumplite vremi şi cumpănă mare pămîntului nostru şi noaă. Deci priimeşte, în ceastă dată, atîta din truda noastră, cît să nu să uite lucrurile şi cursul ţării, de unde au părăsit a scrie răposatul Ureche-vornicul.

Afla-vei de la Dragoşe-vodă, din descălecatul ţării cel al doile, la letopiseţul lui, pre rîndul său scrise domniile ţării, pană la Aron-vodă. Iară de la Aronu-vodă încoace începe acesta letopiseţ, carea ţi l-am scris noi, nu cum s-ari cădè, de-amănuntul toate. Că letopiseţele cele streine lucrurile numai ce-s mai însămnate, cum sintu războaiele, schimbările, scriu a ţărilor megiiaşe, iară cele ce să lucreadză în casa altuia de-amănuntul, adecă lucruri de casă, n-au scris. Şi de locu letopiseţă, de muldovanu scrisă, nu să află. Iară tot vei afla pre rîndu toate.

Şi priimeşte această dată această puţină trudă a noastră, care amu făcut, să nu să treacă cumva cu uitarea de unde este părăsit, cu această făgăduinţă că şi letopiseţ întreg să aştepţi de la noi de om avea dzile şi nu va hi pus preavecinicul sfat puternicului Dumnedzău ţării aceştiia ţenchiu şi soroc de sfîrşire.

STIHURI DE DESCĂLECATUL ŢĂRÎI

Neamul Tării Moldovei de unde să trăgănează?
Din ţările Rîmului, tot omul să creadză
Traian întîiu, împăratul, supuindu pre dahii
Dragoş apoi în moldoveni premenindu pre vlahi,
Martor este Troianul, şanţul în ţara noastră
Şi Turnul-Săverinul, munteni, în ţara voastră.

LETOPISEŢUL ŢĂRÎI MOLDOVEI DE LA ARONU-VODĂ ÎNCOACE

Capul I

încep. 1. Pănă la cumplita domniia lui Aron-vodă (aşè-i dzice acei domnii răpăusatul Ureche-vornicul), ieste scris letopiseţul ţării de Ureche-vornicul, început de la

Dragoş-vodă, carele au descălecatu din Maramureş această ţară al doile rîndu, după ce să pustiisă de tătari şi fugisă toţi lăcuitorii şi a Ţărîi Moldovei, şi Ţărîi Munteneşti în Ardeal. Iară întăiu descălecată de Traian, împăratul Rîmului; căruia împărat numele trăieşte între noi păn' astădzi cu şanţul cela ce să dzice Troianul.

Iară de la Aron-vodă scris nu să află, nice de altul, nici de Ureche-vornicul, ori că l-au împiedecat datoriia oamenească, moartea, care multe lucruri taie şi să să obîrşască nu lasă, ori că izvoadele lui au răsăritu ce va hi mai scris şi de la Aron-vodă încoace. Deci, de unde au părăsit elu, începem noi, cu agiutoriul lui Dumnedzău.

Zac. 2 (*zac= prescurtare de la* ***zaceală,*** *termen slavon însemnând* ***paragraf*****)** Domniei lui Aron-vodă cu cale i-au dzis că au fostu cumplită, că așè au fostu, desfrînată domniia şi nediriaptă foarte, cît, de răul lui, ce era fruntea boierilor fugisă mai toţi în Ţara Leşască.

Zac. 3. Să sfădiia şi pre acelc vremi domnii de Ardeal cu Crăiia Leşască, care de care să cuprindză ţara, să fie suptu ascultarea sa. (Domnilor de Ardealu dzicem crai ungureşti; eu să le dau acestu nume nu pociu, că ei crai nu sintu, ce direpţi domni sau cnédzi. Iară şi Ardealul tot de Crăiia Ungurească au fostu şi tot o ţară, ce după ce au ruptu o parte Impărăţiia Turcului, cu Buda şi altă parte de crăiie au cuprinsu neamţul cu Pojunul, unde stă şi cununa Crăiiei Ungureşti s-au osebit acestu unghiu şi s-au aşedzat suptu cnédzi. Deci crai direptu Crăiei Ungureşti ieste neamţul, că la dînsîul ieste cununa Crăiei Ungureşti cu Pojunul.) [...]

Capul alu doilea

încep. 1. Ţara Muntenească într-acesta anu, vara, la mare răutăţi era de turci, că din doao părţi avîndu oşti împărăţia Turcului asupra Crăiei Ungureşti, o samă de oşti despre Buda,

iară altă oaste asupra Ardealului avè, că şi împăratul nemţescu oştile lui într-acolea împrotiva turcilor era orînduite. Iară aicea despre Ardeal Bator Jigmontu fiindu cumnat împăratului nemţăscu, alte oşti avea împrotiva turcilor şi luasă de la turci cîteva oraşe de Crăie Ungurească iară cătră Ardealu.

Zac. 2. Era despre aceasta aripă Sinan-paşea, vezirul de Silistra. Şi pentru să-i hie mai lesne a supune Ardealul, luasă toată Ţara Muntenească şi oraşele toate, Bucureştii, Tîrgovişte şi alte oraşe aşedzase cu turci.

Zac. 3. Domnu era atunce la munteni de curundu Mihai-vodă, acel vestit între domni, încă bine neaşedzat după moartea Mihnei-vodă. Vădzindu ţara cuprinsă de turci, singur au năzuitu la Bator, domnul Ardealului, şi au trimis soli şi la împăratul nemţăscu, dîndu-i știre că, cuprindzindu Sinan-paşea Ţara Muntenească, prea lesne va putea să supuie şi Ardealul.

Zac. 4. Dat-au Bator îndată oşti într-agiutor lui Mihai-vodă, vădzindu că să apropie de dînsul focul. Şi durîndu-i inima şi pre munteni pentru moşiile sale, în puţine vreme s-au strînsu şi întăiu au împinsu oștile lui Sinan-paşea di pen oraşe şi apoi la Giurgiuu au stătut şi la războiu de faţă Mihai-vodă cu Sinan-paşea. Şi au fostu războiul cu mare vărsare de sînge şi, după cîtăva luptă, au înfrîntu Mihai-vodă oastea lui Sinan-paşea, cît şi el singur paşea, să nu fie aflat îndemînă o luntre mică, cu care au scăpat peste Dunăre, ar hi cădzut la prinsoare. Şi aşè s-au curăţit Ţara Muntenească de turci într-aceia dată cu osîrdia lui Mihai-vodă, însă avea şi oaste nemţască cu sine de la Batoru Jigmontu.

Zac. 5. După acesta război multe pagube au făcut Mihai-vodă turcilor peste Dunăre, ardzindu şi prădîndu satele, oraşele, pănă aproape de Pravadiia. Fost-au acestea toate într-acela anu, v leato 7104 <1596> şi apoi în anul 7105 <1597>. Iară precum izbîndele dintîiu a mulţi au fostu mai pre urmă spre scădere, aşea şi acestui domnu, lui Mihai-vodă, precum vei vedea povestea mai gios, la rîndul său. Neştiutoare firea

omenească de lucruri ce vor să fie pre urmă. Ce pentru un lucru sau doaă pre voie ce i să prilejescu, bietul om purcede desfrînatu şi începe lucruri peste puterea sa şi apoi acolo găseşte perirea.

Zac. 6. Al treilea anu după acestea, vădzîndu-să Bator Jigmontu, domnul Ardealului, sosit la bătrîneţe şi fără cuconi şi vădzîndu că turcii din an în anu să întărescu şi cască asupra Ardealului să-1 cuprindze, şi el amu îmbătrînit şi obositu de vîrtute, alegîndu-şi viaţa bătrineţelor cu odihnă, au socotit că şi fraţii lui nice unul nu va putea să ţie de răul turcilor Ardealul, au făcut cu cumnatu-său, împăratul nemţăscu, tocmală, să hie pre sama împărăţiei Nemţeşti Ardealul, iară lui i-au dat împăratul, cumnatu-său, doaă olate, anume Ratibor şi Opulia, la ţara Silezii, căriia ţări îi dzic leşii Slionsca, să hotărăşte cu dînşii aceia ţară.

Zac. 7. Peste voia ardelenilor era această tocmală, temîndu-să apoi de supunerea a neamţului. Ce îndată după purcesul lui Bator Jigmontu, s-au strînsu toţi boierii Ardealului şi au ales să le hie cneadzu, adecă domnu, pre Andreieşu Bator, carele era pre aceia vreme în ţara Belghii cu acela gîndu să să călugărească. Ce, chemat de boierii şi de căpeteniile Ardealului, cu glasurile tuturora, au lăsat călugăria şi au vinit la domnia Ardealului de moşiie.

Zac. 8. Împrotivă era acestu lucru tocmelei ce făcusă împăratul nemţescu cu Jigmontu pentru Ardeal, precum s-au pomenit mai sus. Ce nu lăsindu în voia căpeteniilor de Ardeal împăratul nemţăscu, au socotit şi cu sabiia să-i supuie, avîndu tocmală cu Bator. Şi au orînduit cu oştile pre un gheneral al său, adecă hatman, anume Başte Giurgi, şi au trimis şi la Mihai-vodă un vlădic al său, îndemnîndu-1 asupra lui Bator Andreieş, pentru supunerea mai lesne Ardealului din doaă părţi, că avea Mihai-vodă şi mai înainte pururea cu împărăţia Neamţului răspunsuri.

Zac. 9. Prea lesne au priimit Mihai-vodă acestu lucru, ca un om de oşti pururea poftitoriu, şi fără zăbavă au strînsu oastea Ţării Munteneşti, ca 30 000, şi au întrat în Ardeal pană la Sibiiu, şi acolea ş-au pus tabăra, aşteptîndu pe Başte Giurgiu cu oștile nemţeşti.

Zac. 10. Trimisesă Bator Andreieş, la împăratul nemţăscu solie cu rugăminte să nu-i facă această asupreală, să-1 scoațe din domnia ce-i era de moşiie de atîtè vacuri a Batoreştilor, ce acele oşti gătite asupra lui mai bine depreună cu dînsul să să orînduiască împrotiva turcilor. Ce vădzîndu că nu poate face nimica cu rugămintea, au socotit să lovască pre Mihai-vodă mainte de ce să va împreuna cu Başte Giurgiu.

Zac. 11. Avea Mihai-vodă oşti amu deprinse la izbînde, alesu o samă de slujitori, ce să chema pre numele căpitanilor săi, anume Budzeştii, alţii Răţăştii, foarte stătătoare oaste. Iară ardelenii şi îndoiţi unii şi bine nestrînşi încă la Bator Andreieş cu toţii, ce cu cîtă oaste au putut strînge au dat război lui Mihai-vodă la Sibiiu. Iară foarte au ţinut puţină vreme războiul, îndată au înfrîntu oastea lui Mihai-vodă pre unguri. Singur Bator Andreieşu la fugă, părăsit de toţi ardelenii, numai cu puţinei leşi neştiutori rîndul locurilor şi rătăcit într-o pădure, au cădzut pre mîna oştenilor lui Miha-vodă. Şi dacă l-au adus la Mihai-vodă, au pus de i-au tăiatu capul. Neştiutoare firea oamenească şi de primejdiile sale, că apoi peste nu îndelungată vreme aşea au păţit şi Mihai-vodă de Başte Giurgiu, cum au făcut el lui Bator Andreieş. Bine dzice sfînta Evanghelie: „Cu ce măsură măsuri, măsura-ţi-să-va".

Zac. 12. Vesăl şi tare Mihai-vodă după izbîndă, prea lesne cuprinde oraşele pre sama sa şi să închina şi cetăţile, dîndu-i nume de domnul lor, priimindu pen cetăţi şi oşteni de a lui. (De pe acele vremi are nume de-i dzic Mihai-crai.) Şi au făcutu şi episcopie la scaunul domnilor de Ardeal, la Belgrad. Iară capul lui Bator Andreieş l-au trimis pre solii săi la împăratul nemţăscu, pentru care slujbă au trimis împăratul

nemţăscu daruri lui Mihai-vodă şi l-au făcut prinţipe, adecă din domnii împărăţiei unul. Iară nu îndelungu au ţinut Mihai-vodă domniia ţării aceea, cum nice împăratul nemţăscu au putut a aşedza Ardealul în partea sa nici într-un chip, numai ce au fostu pricina de multe vărsări de sînge între creştini şi au făcut turcilor îndemînă să poată a cuprinde locurile cele mai bune de Ardeal. Fost-au aceste în anul 7107 <1599>. [...]

Capul alu şaselea

încep. 1. Pre Ştefan-vodă Tomşea nu l-au ştiut Letopiseţul cel leşescu ce neam de om au fostu. Iară au fostu direptu moldovan, din satu den Oteşti de pre pîrîul ce să chiamă Răcătăul, în ţinutul Putnei. Era pre acele vremi Tomşea-vodă la Poartă pre trebile ţării, pre lîngă capichihăi, şi vădzîndu-1 omu de ţară, cunoscut amu la căpeteniile Porţii, i-au scos domniia şi i-au orînduit împărăţiia şi pre Cantemir-beiu, cu ordile lui, care pre acelc vremi lăcuia în Bugeacu, să-1 ducă pre Ştefan-vodă în scaun.

Zac. 2. Apropiindu-se Ştefan-vodă Tomşea de ţară, Constantin-vodă (Constantin Movilă) cu îmă-sa şi cu fraţii săi au purces la Ieşi şi cu cîţva şi din boieri, între carii era şi Nistor Ureche, tatăl lui Grigorie Ureche-vornicul, carele au scris letopisăţul ţărîi pană la Aron-vodă.

Zac. 3. Leşii avea atunci mare amestecături cu Moscul şi nu era vremea să facă oşti şi în Muldova. Ce Ştefan Potoţchii, cumnatul lui Costantin-vodă, carele ţinea pre doamna Mariia, fata lui Ieremie-vodă, cu puterea sa, peste voie şi porunca craiului (că-i trimisesă singur craiulu unu copil din casa sa, să nu cumva să să ispitească să între în Muldova, întărîtîndu pre turci), au strînsu oaste di prin cetăţi şi de pre la rudeniile sale, ca vro 6 000 de oameni strînsură, lasîndu pre soacra-sa, doamna lui Ieremiei-vodă, în Ţara Leşască. Iară

singur cu Costantin-vodă şi cu Alexandru-vodă, frate-său, au purces asupra lui Ştefan-vodă.

Zac. 4. Au prinsu veste Ştefan-vodă îndată de leşi că vin şi au strînsu şi elu oastea ţărîi toată. Şi să prilejise atunce sosiţi şi nişte slujitori de a lui Mihai-vodă, căpitanii lui cei vestiţi, neputîndu a lăcui, după moartea lui Mihai-vodă, în Ţara Ungurească, chemaţi pre cărţi de Ştefan-vodă, anume Mîrzè, şi Ghieţè, şi Racè, cu cîţva oameni. Şi au pusu Ştefan-vodă tabăra deasupra satului Popricanilor, dîndu ştire şi la Cantimir, la carele, pre acele vremi, era mulţime de nohai tătari. Şi au venit şi Cantimiru cu oștile într-agiutor lui Ştefan-vodă.

Zac. 5. Veniia Potoţchii sămăţu cu izbîndele ce făcuse fraţii lui aicea într-aceste ţări împrotiva lui Răzvan-vodă şi apoi împrotiva lui Mihai-vodă, ce, cum dzice muldovanul, nu sinul în toate dzile Paștile. Mergea fără nice o tocmală, fără străji, a puterea hi fără limbi, să ştie ce felu sau ce samă de nepriietini are unde merge şi avîndu şi oaste strînsură. Nu i-au dodeitii nimica Cantimiru, nice muldovenii, pană au sosit leşii cu tabăra lor la un loc, ce să dzice Cornul-lui-Sas. Atunce au vădzut Potoţchii unde au venit.

Zac. 6. Acela loc, Cornulu-lui-Sas, este cotit Prutul, însă cotulu este din partea despre răsăritu, iară din partea aceastalaltă, unde era tabăra 1eşască, este ieşită apa Prutului pieptu la cîmpu. Într-acela loc au făcut oștile lui Ştefan-vodă şi tătarîi la leşi năvală. Şi n-au ţinutu războiul leşii nimica, cît în cela războiu, așe de sirgu, s-au spăimatu şi s-au amestecatu leşii, cît nice tunurile o dată n-au apucat să sloboadză. Singur Potoţchii, pentru să i să tăinuiască numele, au datu între carăle haiducilor, ce apoi l-au văditu haiducii. Pre Alexandru-vodă încă l-au prinsu moldovenii. Iară Costantin-vodă au cădzut pre mîna unui tătar, carele, înţelegînd cine ieste, vrîndu să-şi facă cinste la hanul, ferindu-se de Cantimir, depreună cu nişte cetaşi ce avea tătarul, au fugitu cu Costantin vodă şi cu un comis a lui, anume Mihăilescul. Şi cîndu au sosit la Daşău, ferindu-se

iarăşi şi acolo de turci să nu-l ia pre Costantin-vodă, au găsit o luntre mică şi s-au băgatu să treacă singuri tătarîi. Trecîndu apa Niprului, s-au scornitu vîntu şi s-au împlutu luntrea de apă, şi acole s-au înecatu Costantin-vodă în Nipru. Iară pre Potoţchii şi pre Alexandru vodă l-au dus oşteni de ţară la Ştefan-vodă, şi pre amîndoi i-au trimis la împărăţiie. Potoţchii apoi au ieşit cu răscumpărare pren solu. Iar Alexandru-vodă au cădzut la legea turcească, în care au şi murit. Spunu să hie sosit la turci şi la boierie, anume.:. la împărăţiie.

Zac. 7. Ceialaltă oaste leşască toată au cădzutu în robie la tătari şi s-au înecatu mai mulţi în Prut, cît de-biia de au scăpatu cineva de poveste, că cîţi au şi înotat Prutul, pline era luncile de ţărani, şi coşurile tătarilor era peste Prutu, tot i-au prinsu şi i-au adusu la Tomşea-vodă, pre mai mulţi i-au şi ucis ţăranii.

Zac. 8. Perit-au şi boierii toţi, cîţi s-au prilejit de venise cu oastea, tot oameni de casa lui Ieremiei-vodă: Vasilie Stroici-logofătul, Balica-hatmanul, Chiriţa-postelnicul, Miron-stolnicul. Numai Nistor Ureche n-au vrut să vie din Cameniţă şi aşea-i sfătuia şi pre dînşii, să nu margă, dzicîndu-le să lase să să mai vechiască domniia lui Ştefan-vodă, că acmu fiindu domniia noaă, moldovenii sinul den hire purure la domniea noaă lacomi. Ce nu s-au ascultatu sfatul lui Ureche-vornicul, cum mai multe în lume sfaturi bune la domni nu să ascultă, ce apoi vinu la primejdii şi ei şi casele lor. Iară pre Vasilie Stroici îl iertase Ştefan-vodă, numai învăţase pre Nicoriţă armaşul să-l ducă să vadză perirea celoralalţi, să-i hie grije mai pre urmă de moarte, că era om tînăr Stroici şi din casă mai vechiu şi cinsteş decît toate casele în ţară. Ce dzilele lui cele fîrşite, cum să dzice cuvîntul, vădzîndu că merge la perire şi nu-i spusesă armaşulu povestea, s-au apucat de sabiea unui dărăbanu, să moară cu răscumpărare, că era om din hirea lui inimos. Ce l-au împresurat îndată dărăbanii şi n-au apucatu să scoaţă sabiia. Care lucru dac-au spus armaşul lui Ştefan-vodă, îndată au pus

de l-au omorît şi pre dînsul, răcnindu: „Ai, cînele, au vrutu să moară cu soţii". Şi pre cîţi-şi aducea, pre toţi îi omorîea, pană şi în slugi şi prostime. Acela vărsătoriu de singe s-au arătatu dintîiaş dată Tomşea-vodă.

Zac. 9. Pentru unii diiac, care era foarte de treabă de scrisoare, s-au rugatu boierii să-1 ierte, că ieste cărturariu bun. Au răspunsu: „Ha, ha, ha! Mai cărturariu decît dracul nu este altul." Şi totuşi l-au omorît şi pre acela.

Zac. 10. Şi aşea au foştii stingerea casei lui Ieremie-vodă. Fost-au acesta războiu la Cornul-lui-Sas, v leato 7120 <1612>. Tătarîi după aceia, îndată au mărsu în pradă în Ţara Leşască şi, lovindu fără veste şi de sirgu, multu pleanu au luatu şi mare robiie au făcut în oameni.

Zac. 11. Domniia lui Ştefan-vodă Tomşea, cum s-au început în vărseri de sînge, tot aşe au trăit. Ave un ţigan calo, ce să dzice pierdzătoriu de oameni, ţigan gros şi mare de trup. Acela striga de multe ori înaintea lui, arătîndu pre boieri: „S-au îngrăşatu, doamne, berbecii, buni sintu de giunghiat". Ştefan-vodă rîdè la ceste cuvinte şi dăruia bani ţiganului.

Zac. 12. Ce cum a tuturor tiranilor, adecă vărsătorilor de singe, la toate ţările în lume urîtă este stăpîniia, aşea şi a lui Tomşca-vodă. Îlu urîse şi boierii, carii, măcar că era mai toţi de casa lui, anume Beldiman-logofătul, Bărboiu-vornicul, Sturdzea-hatmanul, Boul-visternicul, iară nice ei fără grijea morţii nu era, ce îmbla în tot ceas, cum să dzice, cu dzilele amînă. Şi hiecîndu unde este frica nu încape dragoste. Pentru aceia, întrebîndu un împărat pre un dascăl: cum ar fi împăratu să hie drag tuturora? Au răspunsu: „De nu vei hi, împărate, groznic nemăruie". Fericiţi sintu aceia domni cărora ţările lor slujescu din dragoste nu din frică, că frica face urîciune, şi urîciunea, cîtu de tîrdzîu, tot izbucneşte.

Zac. 13. Aşe s-au prilejit şi la Tomşea-vodă, în toate dzile petrecîndu boierii supt grije, s-au vorovitu cu toţii şi au tras slujitorii toţi în partea sa şi pre mîrzeşti, şi într-o noapte au

ieşit cu toţii la satu, la Cucuteni, şi de acolea au poruncitu lui Ştefan-vodă cu bine să iasă din scaunu, că nu poate nime a suferi domniia lui cu atîte vărseri de singe.

Zac. 14. Să spăriiesă Tomşea-vodă de o turburare ca aceie, ce, îmbărbătîndu-l cine era pre lîngă dînsul, au strînsu dărăbanii, carii tot pe un cuvîntu era cu ceialalţi slujitori. Ce, dacă au vădzutu banii vărsindu-le Ştefan-vodă, au stătut ei cu domniia. Şi au strigaţii şi tîrgul în leafă şi s-au strînsu din tîrgoveţi şi den slugile neguţitorilor şi oameni nemernici cîtăva gloată şi la Ştefan-vodă. Şi s-au prilejit de veniia atuncea şi din ţinuturi din gios nişte steaguri de călăraşi la căutare şi era descălecaţi la Tomeşti. Au răpedzitu Ştefan-vodă şi la ceia cu lefe şi i-au tras în partea sa.

Zac. 15. Slujitorii ce era cu boierii audzindu că strigă Ştefan-vodă în leafă, măcar că giurasă boierilor, ce, pre obiceaiul neamului nostru, au începutu mulţi de cei mai necunoscuţi a să rumpe de la boieri şi a veni la Ştefan-vodă, şi în loc au începutu a slăbi partea boierilor.

Zac. 16. Dacă au vădzut boierii că nu va să iasă Ştefan-vodă de bunăvoie din scaun, au vinit cu războiu, cărora au ieşit Ştefan-vodă cu gloatele sale de laturea tîrgului, deasupra Fîntînii lui Păcuraru, şi scoasesă şi tîrgulu tot Ştefan-vodă, cu arme, cine cu ce avè. Şi despre vii au orînduitu de au lovit călărimea ce avè din dos pe gloata boierilor.

Zac. 17. Fără zăbavă au început a să răsipi gloata boierilor, deci şi boierii, care încotro au putut, au plecat fuga, din carii în loc au prinsu pre Bărboi-vornicul şi apoi şi pre fecioru-său. Deci pre Bărboiu cel bătrîn îndată l-au înţepatu de laturea tîrgului, iară pre feciorul lui au trimis de l-au spîndzuratu în poarta casei tătîne-său. Iară Beldimanu şi Sturdzea şi Boul scăpasă în Ţara Muntenească, ce şi aceia tot n-au hălăduitu, precum vei vedè povestea la rîndulu său.

Zac. 18. Pre cîţi-şi aducea prinşi, pre toţi îi omorîia, cu mustrarea ce avea elu obiciaiu: „Să nu te ierte Dumnedzău, cu cel cap mare al tău". Tuturora această mustrare făcè.

Zac. 19. Aceste neaşedzări a lui Ştefan-vodă audzindu doamna lui Ieremie-vodă, avîndu încă rămas un fecior copil mic, anume Bogdan-vodă, au îndemnatu pre ginerii săi, pre Vişnoveţchii şi pre cneadzul Coreţchii, din Ţara Leşască, şi atuncea amu era şi cu sfatul lui Nistor Ureche. Au venitu singură doamna cu ginerii săi, cu oşti asupra lui Ştefan-vodă şi le-au ieşit şi Ştefan-vodă cu oşti înainte la satu la Tătăreni. Ce au ţinutu foarte puţină vreme războiul, îndată au plecatu fuga călăreţii, iar bieţii dărăbani, părăsiţi de călăreţii, să buldzisă la o rîpă deasupra Tăuteştilor şi să apăra. Ce au venit leşii de le-au făgăduitu viaţă, numai să-ş dea armele. Şi au credzutu dărăbanii şi au datu armele de la sine. Şi dacă le-au luatu armele leşii, au întratu cu săbiile într-înşii şi au peritu toţi acolea. Le stau movilele şi pănă astădzi deasupra satului Tăuteştilor. [...]

Capulu alu şeaptele

Încep. 1. Au purces Schindiru-paşea şi cu Radul-vodă (este vorba de Radu Mihnea, n.n.) asupra leşilor, ce era în Iaşi cu doamna lui Ieremiei-vodă. Vişnioveţchii, unul din ginerii lui Ieremiei-vodă, murise în Iaşi, deci şi oamenii lui, carii au fostu a lui, să dusesă în ţara lor şi din oastea lui Coreţchii. Scrisesă Jolcovschii-hatmanul cărţi la slujitori, care nu va ieşi din Moldova loc în oastea lor să n-aibă, că întrasă ei fără voia craiului în Moldova. Deci numai cu 600 de oameni rămăsesă Coreţchii.

Zac. 2. Luasă veste doamna şi boierii că le vine Schinderu-paşea asupră şi le porunciia şi Radul-vodă, ca un creştin, să fugă devreme. Ce leahul, simăţu şi fără crieri, n-au vrut să purceagă mai devreme, ce amu dacă să apropiiesă

oştile. Bine le dzicu de aceasta cazacii leşilor: „După pagubă, leahul înţeleptu".

Zac. 3. Îndată ce au înţăles Schinder-paşea de purcesul leşilorii din Iaşi, au răpedzit o samă de oaste sprintenă şi i-au agiunsu la Drăgşani, în ţinutul Hîrlăului. Apăratu-s-au oarece leşii dintîiu iară dacă s-au mai înglotit oastea, s-au răsipitu cine încotro au putut. Singur Coreţchii au cădzutu pre mîna lui Schinder-paşea şi biiata doamna cu coconul, Bogdan-vodă, şi o samă de boieri. Pre boieri i-au scos Radul-vodă pre toţi de la Schinderu-paşea, cîţi era prinşi. Iară doamna la mare ocară au sositu, de care singură au mărturisit cătră boieri. Trecîndu cu carul, au vădzut pre boieri şi lăcrămîndu au dzis: „Boieri, m-au ruşinat păgînul". La aceasta ocară au sositu casa lui Ieremiei-vodă şi poate hi pentru răutăţile ei, că era o fămeie răpitoare, precum spunu, şi de vreme ce au otrăvit pe cumnatu-său, pre Simion-vodă (Simion Movilă, n.n.) (de va hi aşea), şi de frica lui Dumnedzău depărtată.

Zac. 4. Nu era în ceia hire singur Ieremie-vodă, ce era om întreg la toate, nerăpitor, nemîndru, nevărsătoriu de sînge, blîndu, dumnădzărescu, pe cum mărturiseşte războiul lui cu Răzvanu-vodă, cum n-au vrut să iasă din beserică pană n-au săvîrşit sfînta leturghie, măcaru că-i spunè ca să agiungu oștile. În dzilele lui mare bivşiuguri şi plină ţara de toate. Ce de ieste vro osîndă stîngerea casei lui, din faptele doamnei sale ieste.

Zac. 5. Pre doamna şi pre Coreţchii i-au trimis Schinder-paşea la împărăţiie. Coreţchii-cneadzul apoi pre urmă au ieşitu den chisoare cu multă cheltuială, iară doamna au fostu după unu agă turcu pănă la moartea sa. Bogdanu-vodă copilul iară în turciie s-au săvîrşit. Agiunsesă de au fostu la împărăţie capigi-baș. Fostu-au acestea v leato 7124 <1616>. [...]

Capulu alu optulu

Încep. 1. Gaşpar-vodă era omu de neamul său italianu, cum dzicemu la noi în ţară, frîncu, omu neştiutoriu rîndul şi a obiceaiurilor ţărîi, fără limbă de ţară, care lucru mai greu nu poate hi, cîndu nu ştie domnul limba ţărîi unde stăpîndşte.

Zac. 2. O! Muldova, di ar hi domnii tăi, carii stăpînescu în tine, toţi înţelepţi, încă n-ai peri aşè lesne. Ce domniile neştiutoare rîndul tău şi lacome sintu pricine perirei tale. Că nu caută să agonesască şi e nume bun ceva la ţară, ce caută desfrînaţi numai în avuţie să strîngă, care apoi totuş să răsipeşte, şi încă şi cu primejdii caselor lor, că blăstămul săracilor, cum să dzice, nu cade pre copaci, cîtu de tărdzîu.

Zac. 3. Era acestu Gaşpar-vodă multă vreme tergimanu la împărăţie, adecă tîlmaci tuturor solielor creştineşti ce vinu la împărăţiie. Şi fiindu şi la mijlocul păcii ce făcusă între împărăţiia Neamţului şi între împărăţiia Turcului, pentru slujba aceia i-au datu aicea în Moldova domniia în locul Radului-vodă. Iară cît s-au aşedzat la domniie, măcară că era de mare credinţă la împărăţiie, îndată s-au aşădzatu cu gîndul spre părţi creştineşti.

Zac. 4. Dc laudă este hie la care domnu să hie spre partea creştinească, că aceasta ţară căci trăieşte aşea în statul său pănă acmu, pentru ţări creştine stă pană astădzî în rîndurile sale, însă cu înţelepciune, nu fără socoteală şi fără temeiu, în loc de folosul ţărîi să-i aducă perire, cum s-au prilejitu amu şi în vremile noastre în cîteva rînduri, de adusesă a mulţi nesocoteala şi nebunia, mare cumpănă acestui pămîntu. Dumnedzău mai bine ştie că, de nu s-ar hi prilejit o samă de capete să cerce mijloace şi să nu alerge la împărăţiie, ar hi fostu dc perire de istov ţara aceasta în cîteva rînduri. Aşea adusesă la mare primejdie ţara şi domniia lui Gaşpar-vodă. [...]

Zac. 7. Curundu au simţitu Gaşpar-vodă că ş-au pierdutu la turci credinţa, deci s-au aşădzatu cu gîndul şi mai

tare cu leşii, îndemnîndu-i asupra turcilor. Şi în cetatea Hotinului îndată au băgaţii oşteni leşăşti, dîndu-să aievea suptîi apărarea lor cu ţara. Nu putea de tot slobod să hie în gîndul său de boieri, carii socotindu cea de apoi să nu vie vreo perire ţărîi, nu-i pristăniia boierii, din carii era mai capu atunce Bucioc, vornicul mare de Ţara-de-Gios; Vasilie-vodă era visternic mare la aceea domniie. Ce, în multe chipuri să ispitiia să omoară o samă de boieri, să fie el slobod în faptele sale, ce aşea aievea nu să cutedza să-i omoară pentru ţară, că era Bucioc la ţară ales de toţi. Iară pre Vasilie-vodă, dîndu-i pricină că nu dă samă de o sumă de bani a visteriei, măcaru că-i era hinu de cununie, l-au pus în temniţă şi l-au pus şi la muncă. Iară pre Bucioc pusesă gîndu să-1 otrăvască, şi într-o dzi, oprindu-1 la masă, şi-au scornitu voie bună, închinîndu la Bucioc cu veselie, şi au pus de i-au datu otravă. În loc s-au simţitu Bucioc otrăvit şi s-au şi sculat de la masă şi s-au dus la gazdă, avîndu ierbi împrotiva otravei date de la un doftor priiatin, că aştepta elu una ca aceia de la Gaşpar-vodă. Îndată au luatu ierbi şi au început a vărsa otrava cu mare cumpănă de viaţă. A doa dzi s-au făcutu războlit şi Gaşpar-vodă, dîndu vina stolnicilor că au fostu bucatele cotlite. [...]

Capulu al unsprădzecilca

Încep. 1. Domniia Radului-vodă celui Mare împărăţiei, nu domniei sămănătoare şi pentru lucrurile şi tocmelele casei lui i-au dzis Radul-vodă cel Mare.

Zac. 2. Scrie Pliutarhu, vestitu istoricu, la *Viiaţa lui Alexandru Machidon* care au scris *Alexandriia* cea adevărată, nu basne, cum scrie o *Alexandrie* den grecie ori dintr-altă limbă scoasă pre limba ţărîi noastre, plină de basne şi scorniturі, el dzice că hărniciia împăraţilor şi domnilor mai multu să înţelege din cuventele lor şi sfaturi grăite de dînşii, care cum şi păn încît au fostù, decît den războaie făcute de dînşii, că războaiele,

avuţiia şi prilejul vremii face mai de multe ori. Iară cuvîntul şi sfat înţeleptu den singură hirea izvoreşte, pănă în cît ieste, precum dzice şi înţelepciunea lui Solomon: „Izî ustî pravednago ishoditî razum" („Den rostul direptului izbucneşte înţelepciunea").

Zac. 3. Fost-au acestu domnu, Radul-vodă, deplin la toate şi întreg la hire. Cuvîntul ce-1 grăiia ca o pravilă era tuturora, giudeţele cu mare dreptate şi socoteală, fără făţărie, cu cinste iară nemăruia cu voie veghiată. Avea acestu cuvîntu: „Domnul hiecare, cîndu giudecă pre un boierinù cu un curtean, ochii domnului să fie pre boierin, iară giudeţul pre calea sa să margă. Şi aşea, cîndu să pîrăşte un curteanù c-un ţăran, mai de cinste să fie curteanul şi la cuvîntu, şi la căutătura domnului, iară nu abătîndu-să giudeţul din calea sa cea direaptă." Şi la multe divanuri, cătră vornicii cei de gloată dzicea: „Vornice, dzi celui om mîine să mai iasă la divan", ferindu să nu să hie greşit cumva giudeţul. Şi de să prilejiia cumva negăcitu giudeţul la un divanu, să îndrepta la altul. Dzicea de multe ori: „Nemică nu ocăreşte pre domnulù aşea ca cuvîntul nestătător". Pentru boieri dzice : „De mare folos şi cinste este domniei şi ţărîi boierinul înţeleptu şi avut, că dacă are domnulù cinci-şase boieri avuţi, nice de o nevoie a ţărîi nu să téme". Cu boieriul ca c-un boieriu, cu slujitoriul ca c-un slujitoriu, cu ţăranul ca c-un ţăran făcea voroave, şi tot cu blîndeţe şi cu mare înţelepciune , că deşi era răpit la vremea sa, iară nu îndelungu.

Zac. 4. Boierii la mare cinste avè şi dzicea: „Pre un om, dacă-1 boiereşte domnul, nu încape să-1 suduiască. De nu se poartă cum să cade unui boierin, să-1 scoată şi să puie altul în locu, iară a-1 sudui, sau să nu i se treacă cuvîntul grăit cu cale, nu să cade."

Zac. 5. Avea o slugă Radul-vodă, încă din copilăriia sa, căruia socotindu că nu este hirea de boierie, îl socotiia de amînă, iară boierie nu-i da. Ce, vădzîndu-se denafară din rîndul altora, pre hirea omenească, ce ieste pururea silitoare în viaţă să

fie între cei de frunte, s-au rugat mitropolitului şi boierilor să-i grăiască Radului-vodă pentru dînsul, să nu fie uitatu, fiindu slugă de atîta vreme, şi aşteptîndu în nărocul stăpînu-său, să hie şi el între oameni. I-au grăit boierii cu toţii pentru dînsul, să nu hie uitat, ca o slugă veche ce ieste, şi slugile cu nedejdea cinstei stăpînilor, să agiungă şi ei a hi între oameni, mai multu slujescu. Au răspunsu Radul-vodă boierilor: „Mie să nu vi să treacă cuvîntul vostru nu mi se cade, iară eu ştiu hirea omului, că de boierie nu este, iară, ia, că l-oi boieri pentru voia dumilor-voastre". Şi a doa dzi l-au chematu şi i-au dat vătăjiia de aprodzi, care era la cinste la Radul-vodă, şi aprodzii cei de divanu nici la o domnie mai de cinste n-au fostu, cu urşinice mulţi şi cu cabaniţă cu jder şi cu hulpi îmbrăcaţi aprodzii. Şi ori la cine şi la ce boieriu mergea cu carte, în picioare sta boieriul, pană să citiia cartea.

Zac. 6. N-au trecut săptămîna, şi veni jalobă din tîrgu la divanu de nişte fămei pre acel vătav nou, de silă ce le făcuse şi le bătuse în tîrgu. Au căutatu Radul-vodă la boieri şi li-au dzis: „Nu v-am spus că acesta om de boierie nu este?" Iară cătră dînsul: „Eu, măre, încă pe boierie nu am apucat să-ţi dzicu". Şi au dzis armaşului de i-au luat gîrbaciul şi au pus de i-au dat 300 de toiege.

Zac. 7. Numai, cum nime în lume fără vină, aşea şi Radul-vodă cu mare pustiietate ţării, care nu să va uita den pomenirea oamenilor în veci. Şi de mirat este cum au încăputu într-o înţelepciune ca aceia o vină ca aceasta. Aşea era de greu ţărîi, cît să pustiisă curtea şi ţara. Ce pricină ar hi fostu nu ştiu, fără de tot zburdată podoaba curţii. Nime den boieri, pană în cei a treia, cu haine cevaşi proaste să nu hie, că era de scîrbă. Postelnicii, copii den case cu mari podoabe şi cu fotaze la cai. Mare întunecare aicea înţelepciunii acestui domnu, că este domnul să să poarte cumu biruieşte venitul ţărîi. [...]

Zac. 12. Omu boleac fiindu Radul-vodă şi de mîni, şi de picioare, care boală podagra şi hirarga să dzice, n-au trăgănatu

multu viiaţa, şi acolea la Hîrlău s-au sfîrşit viaţa, în anul 7134 <1626> în dzile... [...]

Capulu alu doisprădzece

Încep. 1. După moartea Radului-vodă celui Mare, boierii şi ţara vădzîndu pre Barnovschii-hatmanul, omu de ţară şi fără cuconi şi cunoscut împărăţiei cu slujbele ce făcusă la Hotin, la sultan Osman şi ştiut şi căpeteniilor tătărăşti, ales lui Cantemir, cu carile legasă priietenşug încă den mîrzeciia lui, la Toporăuţi, la o trecătoare a lui în Ţara Leşască, au ales cu glasurile tuturora pre Barnovschii-hatmanul de domniie şi au mărsu o samă de boieri la împărăţiie de i-au adus steag de domniie.

Zac. 2. Îndată ce au stătut Barnovschii-vodă la domniie, întîiu au stătut după grijea ţărîi ce-i vinisă asupră de tătari şi au trimis la galga-soltan daruri şi la Cantemir paşea şi au întorsu vrăjmăşiia tătarilor, ce gătisă ei asupra ţărîi, şi apoi au stătut şi după aşedzarea ţărîi, care să stricasă foarte rău la Radul-vodă. [...]

Zac. 4. Ce cum floarea şi pometţii şi toată verdeaţa pămîntului stau ovilite de brumă cădzută peste vreme, şi apoi, după lină căldura soarelui, vinu iară la hirea şi la frîmseţele sale cele împiedecate de răceala brumei, aşea şi ţara, după greutăţile ce era la Radul-vodă (care vacurilor de miratu au rămas cum au putut încăpea întru înţelepciunea acelui domnu aceia nemilă de ţară), au venitu fără zăbavă ţara la hirea sa, şi pănă la anul s-au împlutu de tot bivşugul şi s-au împlut de oameni.

Zac. 5. Milele domnilor pot aşedza ţările, nemila şi lăcomia fac răsipă ţărălor. Făcusă Barnovschii-vodă mare volniciie curţii, să dea numai la biru, o dată într-un an. Şi oricine den curteni de nevoie au răsăritu de la ocina sa, ori la satu boierescu, ori la sat domnescu, pre toţi i-au adus la breslele sale şi la locul său. Şi siliştilor, pe unde să pustiisă, au

dat slobodzii, chemîndu oameni din Ţara Leşască, şi aşea s-au împlutu ţara, în puţină vreme, de oameni.

Zac. 6. La al doilea anu domniei sale, i-au venit porunca de la împărăţiie să margă cu ostile ţării la Daşeu, pentru întăritura Daşevului, că măcaru că legasă pacea aceasta la Hotin între turci şi între leşi, să nu îmble tătarii la leşi stricîndu, şi cazacii pre mare la turci iară nu-i putea opri îmbe părţile pe aceste neamuri, nice pre tătari turcii, nice pre cazaci leşii. Ce loviia totdeauna şi cazacii pre Marea Neagră locurile turceşti, şi mai multu Daşovul păţiia nevoie în toată vremea de dînşii. Deci au mărsu şi Barnovschii-vodă într-acela anu, toată vara, de au lucratu pen pregiurul cetăţii, tocmindu zidiurile şi şanţurile şi cu muntenii, şi cu nişte paşi orînduiţi de la împărăţiie pe aceia treabă.

Zac. 7. După slujba ce au făcut Barnovschii-vodă împărăţiei la Daşău, domniia cu mare fericiie ţării, stîndu tot după grijile ţării şi după lucruri dumnedzăiereşti. Şi au fîrşitu mănăstirea mare în dricul oraşului Ieşilor întîi, ce să dzice Sfînta Mariia, şi apoi mănăstirea anume Hangul, în munţi, den pajişte, şi Dragomirna au fîrşit iară el, urdzită de Crimca mitropolitul, aproape de oraşul Sucevei, aşijdere şi Bîrnova, lîngă Iaşi, care apoi au fîrşit-oă Dabije-vodă, fără besereci în multe locuri, şi beserica lui Sfetii Ioanu, iară aicea în oraşu, de îmmă-sa făcută. El au lăsat moşiia sa, Toporăuţii, sat la Cernăuţi şi Şipotele, la Hîrlău, cu afurisănie a patru patriarşi mănăstirii sale Sfintei Măriei den tîrgu den Ieşi, întîi cu ţara să nu hie la alte dări, fără numai la biru. Ce binele pururea este gingaş, şi pentru păcatele oamenilor nu în multă vreme stătătoriu. Pentru 40 de pungi ce-i cerea veziriul de la Barnovschii-vodă, ferindu ţara de obicei, i-au venită mazilie, neîmplîndu bine patru ani la domniie. Şi mulţi, cari-i era priietini, îl sfătuia să nu să puie împrotiva veziriului, să-i dea acei bani, să nu-i vie vreo primejdie. N-au vrutu nice într-un chip să priimască, pentru obieciu să nu să facă asupra ţării,

urmîndu pe Pătru-vodă, carele au făcut Galata-de-Sus, care avîndă dodeiale totdeauna de la turci cu dările, au strînsu boierii şi ţara şi le-au dzis că nu mai poate să sature pîntecele turcilor fără fundu. Şi luîndu-şi dzua bună de la toţi, au lăsatu domniia şi s-au dus pen Ţara Leşască, la Veneţiea, unde-şi s-au săvîrşit şi viaţa sa, cu vecinică pomenire în ţară. Să cunoaşte că aceşti domni matce direpte au fostă aceştii ţări, nu maştihă, cîndu, pentru obieciu să nu să facă în dzilele lor cu greul ţării, domniile ş-au lăsatu şi asuprelele ţării n-au priimit să hie de la dînşii.

Zac. 8. Aşea au făcut şi Barnovschii-vodă, măcară că cu foarte prostu sfat, căce după maziliia n-au mărsu la împărăţiie, ce-şi cumpărasă un tîrgu în Ţara Leşască, anume Ustiia, cu cîteva ocine, nu departe de Nistru, şi după mazilie ce i-au venitu, au mărsu cu casa lui în Ţara Leşască, la Ustiia. Iară domnu în locul lui au venit Alexandru-vodă, feciorul Radului-vodă celui Mare.

ION NECULCE
LETOPISEȚUL ȚĂRÂI MOLDOVEI DE LA DABIJA –VODĂ PÂNĂ LA A DOUA DOMNIE A LUI CONSTANTIN MAVROCORDAT

PRECEDAT DE
O SAMĂ DE CUVINTE

Fragmentele de text au fost reproduse din volumul:
Cronicarii moldoveni*. *Grigore Ureche, Miron Costin, Ion Neculce.
Antologie, introducere, comentarii, dosare critice, glosar și bibliografie
de Dr. Dan Horia Mazilu, Profesor la Universitatea din București.
București, Editura Humanitas, 1997.

III. Ştefan-vodă cel Bun, când s-au apucat să facă mănăstirea Putna, au tras cu arcul Ştefan-vodă dintr-un vîrvu de munte ce este lîngă mănăstire. Şi unde au agiunsu săgeata, acolo au făcut prestolul în oltariu. Şi este mult locu de unde au tras pănă în mănăstire. Pus-au şi pe trii boierenaşi de au tras, pre vătavul de copii şi pre doicopii din casă. Deci unde au cădzut săgeata vătavului de copii au făcut poarta, iar unde au cădzut săgeata unui copil din casă au făcut clopotniţa. Iar un copil din casă dzicu să fie întrecut pe Ştefan-vodă şi să-i fie cădzut săgeata într-un deluşel ce să cheamă Sion, ce este lîngă mănăstire. Şi este sămnu un stîlpu de piatră. Şi dzic să-i fie tăiat capul acolo. Dar întru adevăr nu să ştie, numai oamenii aşe povestescu. Fost-au şi bisericuţă de lemnu întru acel deluşel şi s-au răsipit, fiind de lemnu. Şi aşe au fost făcut mănăstirea de

frumoasă, tot cu aur poleită, zugrăvală mai mult aur decît zugrăvală, şi pre dinlăuntru şi pre denafară, şi acoperită cu plumbu. Şi dzicu călugării să fie fost făcut şi sfeşnicile cele mari şi cele mici şi policandru şi hora tot prisne de argint, şi pe urmă să li fie luat un domnu şi să fie făcut alteli de spije, care le-am apucat şi noi. Iar stricîndu-să un clopot mare la mănăstire şi făcînd călugării clopotul a doa oară, au pus aceste toate ce scriu mai sus în clopot, ca să fie mai mare.

Lăsat-au Ştefan-vodă cel Bun la mănăstirea Putna, după moartea lui, arcul lui şi un pahar, ce vorbiè călugării la mănăstire că este de iaspis, ce era în chipul marmurii albe şi al farfurii, ca să fie întru pomenire la sfînta mănăstire. Şi arcul l-au fost trăgînd cu vârtej. Şi la vremea lui Constantin Cantemir-vodă, fiind răscoale, au vinit nişte căzaci cu leşi, cu moldoveni joimiri, vrînd ca să jecuiască ce ari găsi în mănăstire. Deci fiind un turnu cu bună tărie, nu putè să jecuiască. Deci au dzis călugărilor să dè turnul, că nu vor lua a mănăstirii nemică. Iar călugării, necredzind, nu vrè să dè turnul. Iar acei căzaci cu leşi şi cu moldoveni îndată au aprinsu mănăstirea, iar călugării, vădzind că aprind mănăstirea, îndată au dat tumul. Atunce, îndată, avînd pușci de apă, acei căzaci, leşi şi moldoveni au stînsu focul. Deci atunce au jecuit tot din turnu ce au fost a boieri şi a neguţitori, iar a mănăstirii n-au luat nemică, fără numai arcul lui Ştefan-vodă. Iar păharul au fost până la a triia domnie a lui Mihai Racoviţă-vodă. Şi scoţindu-1 din turnu un egumen, pre anume Misail Chisiliţă, şi vrînd să se fălească, au băut la masă cu acel păhar a lui Ştefan-vodă, cu nişte slugi boiereşti, ce era zlotaşi. Şi bând mult cu acel păhar, s-au îmbătat şi, fiind beţi, au stricat un lucru scumpu domnescu şi de minune ca acela.

IV Ştefan-vodă cel Bun, bătîndu-1 turcii la Războieni, au mărsu să între în Cetatea Neamţului. Şi fiind mumă-sa în cetate, nu l-au lăsat să între şi i-au dzis că păsirea în cuibul său nu piere. Ce să să ducă în sus, să strângă oaste, că izbânda va fi

a lui. Şi aşè, pe cuvîntul mâne-sa, s-au dus în sus şi au strânsu oaste.

Iară împăratul turcescu au vinit cu toată puterea lui la Cetatea Neamţului. Şi au suit puşcile deasupra unui munte pre despre Moldova. Şi au început a bate Cetatea Neamţului foarte tare. Iar pre acee vreme era un neamţu închis în cetate. Şi vădzind că bat cetatea, au dzis păzitorilor să spuie mumei lui Ştefan-vodă să-1 sloboadă de la închisoare, din temniţă, pre dînsul, că el va mântui cetatea de acel greu. Deci, slobodzindu-1 pre acel neamţu de la închisoare, s-au şi apucat acel neamţu de au îndreptat puşcile din cetate asupra turcilor, unde sta acolo în munte, de avè nevoie cetatea. Şi au şi lovit în gura unii puşci turceşti, de au sfărmat-o. Şi au început a bate în corturile turcilor, cât şi boldul de la cortul împăratului l-au sfărmat. Deci n-au mai putut sta turcii întru acel vîrvu de munte, de unde avè cetatea nevoie, ce numai le-au căutat a să da în laturi de la acel locu.

Iară Ştefan-vodă, mergînd de la Cetatea Neamţului în sus pre Moldova, au mărsu pe la Voroneţ, unde trăiè un părinte sihastru, pre anume Danii. Şi bătînd Ştefan-vodă în uşa sihastrului, să-i descuie, au răspunsu sihastrul să aştepte Ştefan-vodă afară pănă ş-a istovi ruga. Şi după ce ş-au istovit sihastrul ruga, l-au chemat în chilie pre Ştefan-vodă. Şi s-au ispovedit Ştefan-vodă la dînsul. Şi au întrebat Ştefan-vodă pre sihastru ce va mai face, că nu poate să să mai bată cu turcii: închina-va ţara la turci, au ba? Iar sihastrul au dzis să nu o închine, că războiul este a lui, numai, după ce va izbîndi, să facă o mănăstire acolo, în numele Sfântului Gheorghie, să fie hramul bisericii. Deci au şi purces Ştefan-vodă în sus pe la Cernăuţi şi pre la Hotin şi au strâ nsu oaste, feliuri de feliuri de oameni. Şi au purces în gios. Iar turcii, înţălegînd că va să vie Ştefan-vodă cu oaste în gios, au lăsat şi ei Cetatea Neamţului de a o mai bate şi au început a fugi spre Dunăre. Iar Ştefan-vodă au început a-i goni în urmă şi a-i bate, pănă i-au trecut de

Dunăre. Şi întorcându-s-înapoi Ştefan-vodă, s-au apucat de au făcut mănăstirea Voroneţul. Şi au pus hramul bisericii Sfântul Gheorghie.

V Ştefan-vodă cel Bun, când s-au bătut cu Hroit ungurul, precum dzicu unii la Caşen, iar letopisăţul scrie că s-au bătut la Şcheie pe Siretiu, au fost cădzut calul cu Ştefan-vodă în războiu. Iară un Purice aprodul i-au dat calul lui. Şi nu putè în grabă încăleca Ştefan-vodă, fiind om micu. Şi au dzis Purice aprodul: „Doamne, eu mă voi face o moviliță, şi vino de te sui pe mine şi încalecă". Şi s-au suit pe dânsul Ştefan-vodă şi au încălecat pre cal. Şi atunce au dzis Ştefan-vodă: „Sărace Purece, de-oi scăpa şi eu şi tu, atunci ţi-i schimba numeli din Purice Movilă". Şi au dat Dumnedzeu şi au scăpat amândoi. Şi l-au şi făcut boier, armaş mare, pre Purece. Şi dintru acel Pureci aprodul s-au tras neamul Movileştilor, de au agiunsu de au fost şi domni dintru acel neam. Dar şi aprodzii atunce nu era din oameni proşti, cum sînt acum, ce era tot ficiori de boieri. Şi portul lor: era îmbrăcaţi cu şarvanele, cu cabaniţe. Aşè trebuie şi acum să să afle slugi, să slujască stăpânului, şi stăpânul să miluiască pre slugă aşè. [...]

VIII Ştefan-vodă cel Bun şi cu fiiul său Bogdan-vodă, de multe ori au avut războaie cu leşii. Şi multe robii au făcut în Ţara Leşască, cât au pus pe leşi în plug de-au şi arat cu dânşii, de au sămănat ghindă, de au făcut dumbrăvi pentru pomenire, ca să nu să mai acolisască de Moldova: Dumbrava Roşie la Botăşeni şi Dumbrava Roşie la Cotnari şi Dumbrava Roşie mai gios de Roman. Şi leşii încă nu tăgăduiescu, că scrie şi în cronica, în letopisăţul lor. Numai mă mier de Miron logofătul cum au acoperit acest lucru de nu l-au scris. Şi aşè vorbăscu oamenii, că, când au fost arând cu dânşii, cu leşii, i-au fost împungînd cu strămurările, ca pre boi, să tragă. Iar ei să ruga să nu-i împungă, ce să-i bată cu biciuşcile, iar cînd îi bătè cu biciuşcile, ei să ruga să-i împungă. [...]"

XIX Cînd au bătut turcii pre Gaşpar-vodă la Ţuţora, întorcându-să leşii înapoi, tăiat-au un tătar pre Jolcovschii, hatmanul leşescu, lîngă Movilău, precum scrie şi letopisăţul. Numai tătarul nu l-au ştiut că este Jolcovschii, hatmanul leşilor. Ce după ce l-au omorât, au găsit ceasornicul, în sân, de aur cu diiamanturi. Şi aflând tătarul că au fost hatmanul leşescu, să fie dzis tătarul acela că nu trebuieşte să trăiască omul în lume, dacă nu va avè năroc, şi să să fie giunghiiat sângur. [...]

XXII Barnovschii-vodă mergând cu multă gloată de aice din ţară la Poartă, cu mulţi boieri şi mazili şi curteni, şi cu di ceilalţi mai proşti, şi preoţi şi cu călugări, şi mergând pe drum şi poposind şi şedzind la masă, au început a strănuta Barnovschii-vodă des şi tare. Iar boierii carii era la masă cu Barnovschii-vodă, după obicei: „Sănătos, doamne, şi pe voia mării tale!" Iar pre urmă, vădzind că tot strănută, un bo ier să fie dzis: „Viermi, doamne". Şi cum i-au dzis „viermi, doamne", au şi tăcut de strănutat.

XXIII Când i-au tăiat capul lui Barnovschii-vodă, calul lui au şi început a sări, cât n-au mai putut să-l ţie comisul în mînă. Şi scăpîndu-l din mână, pe loc au cădzut de au murit. Şi vădzind turcii, mult s-au mirat şi au dzis: „Nevinovat au fost acest om". Şi au cunoscut pre Barnovschii-vodă turcii că au fost drept şi s-au căit pentru că l-au tăiat. Şi s-au giurat ca să nu mai taie de acum domnu de Moldova. Numai letopisăţul de aceasta nu scrie nimicu. Iară oamenii așè vorbescu, că au apucat unii dintru alţii. [...]

XXX Gheorghii Ştefan-vodă, când era logofăt mare, au fost şedzind odată în divan cu toiagul în gură. Iar Iordachi Cantacuzino cel bătrîn, vel-visternic: „Ce dzici în fluier, dumneata, logofete?" Iar el au răspunsu: „Dzic în fluier, să mi să coboare caprile de la munte, şi nu mai vin". El au răspunsu în pildă, şi alţii nu s-au priceput. Că el aştepta oştile ungureşti să vie de preste munte. [...]

XXXVII Ghica-vodă, de neamul lui fiind arbănaş, copil tânăr au purces de la casa lui la Ţarigrad, să-ş găsască un stăpîn să slujască. Şi cu dânsul s-au mai luat un copil de turcu, iar sărac, din ostrovul Chiprului. Şi mergînd amândoi dempreună la Ţarigrad, multe vorbe bune au vorbit: de vor găsi pită, să să caute unul pre altul. Şi au dzis Ghica-vodă: „Tu eşti turcu, poţi să agiungi să fii om mare, şi ce mi-i face pre mine atunce?" Iar turcul au dzis atunce: „De voi fi om mare, te voi face de vii fi mai mare în Chipru, giudecătoriu." Şi mergând în Ţarigrad, s-au despărţit unul de altul, să-ş caute stăpâni.

Deci copilul cel de turcu au nemerit la un agă, ce era de curtea împărătească. Şi au slujit aşè din stăpân în stăpân, până au agiunsu de era paşe. Şi fiind paşe sărac, ave un priietin musaip împărătescu. Şi mergè totdeauna la vorbă la acel musaip împărătescu. Şi pre acee vreme să tâmplasă de era multe zorbale în Ţarigrad, de nu să mai putè aşedza Poarta. Deci Chiupruliolul au dzis către acel priietin musaip de casa împărătească: „De m-ar pune pe mine viziriu, aş potoli eu zorbaleli aceste". Iar împăratului i să supărasă cu zorbaleli, şi să miera ce va face, şi întreba sfat şi pre unul şi pre altul. Şi aflând vreme acel musaip împărătescu, au spus împăratului că „este un paşe sărac, şi el dzice să-l pui măria ta vizir, că a potoli toate gâlcevile aceste, pre careli îl cheamă Chiupruliolul". Deci împăratul îndată l-au adus şi l-au pus viziriu. Şi cum l-au pus viziriu, îndată au şi pus şi au strigat oastea, şi pre de altă parte au începui a tăiè capetili celor vicleni, până i-au spăriiat, de au aşedzat toate zorbaleli. Şi au rămas viziriu lăudat la turci, precum s-au vădzut şi să vede şi până astădzi neamul lui.

Iară Ghica-vodă, întrând în Ţarigrad, au nemerit la capichihăile moldoveneşti de au slujit, apoi au vinit la Moldova cu neguţitorie, apoi la Vasilie-vodă, lipindu-să de curte, fiind şi Vasilie-vodă tot de un neam, arbănaş. Şi vrând şi Dumnedzeu, au agiunsu de au fost capichihaie la Ţarigrad şi vornic mare

aici în Moldova. Deci tâmplîndu-să atunce, la vremea lui Gheorghii Ştefan-vodă, de au fost la Poartă cu alţi boieri, viziriul, vădzîndu-l, l-au şi cunoscut cine este. Iar Ghica-vodă nu-1 cunoştè pre viziriul. Deci viziriul Chiupruliolul au şi chemat pre haznatariul lui şi i-au dzis în taină: „Vedzi cel boieriu bătrân moldovan ce este la Divan? Să-1 iei şi să-1 duci la odaia ta, pănă s-a rădica Divanul, şi apoi să-1 aduci la mine în taină, cum trebuieşte."

Iar Ghica-vodă, după ce îl luasă dintre ceielalţi boieri, să spăriiasă tare, că nu ştiè povestea ce este. Şi după ce s-au rădicat Divanul şi l-au adus la viziriul, l-au întrebat viziriul ce om este şi de unde este, şi au dzis: „Cunoşti-mă pre mine, au ba?" Iar Ghica-vodă s-au spus de unde este de locul lui, iar a cunoaşte pre viziriul nu-1 cunoşte. Atunce viziriul Chiupruliolul s-au spus şi au dzis: „Ţii minte ce am vorbit cînd viniiam amândoi pre cale?" Şi au dzis: „De ai uitat tu, dar eu n-am uitat, şi iată că te voi face domnu în Moldova; numai să taci mâlcom". Iar Ghica-vodă au şi mărsu de i-au sărutat mîna şi s-au rugat atunce pentru stăpînu-său, să-1 lasă să fie domnu, să nu-1 mazilească. Iar viziriul au răspunsu: „Acum deodată îl las să fie, iar mai pre urmă cuvîntul mieii gios nu l-oi lăsa, ce te voi face pre tine". Şi pre urmă, chemând la Poartă pre Gheorghii Ştefan-vodă, şi nevrând Gheorghii Ştefan-vodă să margă, au pus pre Ghica-vodă domnu în Moldova, după cum scrie letopisăţul. Aşè au fost povestea ieşirii acestor doi oameni, Chiupruliului viziriului şi Ghicăi-vodă, că unde este voia lui Dumnedzeu să biruiescu toate firili omeneşti. [...]

XLI Era un boier, anume Neculai Milescul Spătariul, de la Vaslui de moşia lui, prè învăţat şi cărturar, şi ştiè multe limbi: elineşte, sloveneşte, greceşte şi turceşte. Şi era mândru şi bogat, şi umbla cu povodnici înainte domneşti, cu buzdugane şi cu paloşe, cu soltare tot sirmă la cai. Şi lui Ştefăniţă-vodă îi era prè drag, şi-1 ţinè prè bine, şi tot la masă îl punè, şi să giuca în cărţi cu dînsul, şi la sfaturi, că era atunce grammatic la dînsul.

Iar cînd au fost o dată, nu s-au săturat de bine şi de cinstea ce avè la Ştefăniţă-vodă, ce au şedzut şi au scris nişte cărţi viclene şi le-au pus într-un băţu sfredelit şi le-au trimis la Constantin-vodă cel Bătrîn Băsărabă în Ţara Leşască, ca să să ridice de acolo cu oşti, să vie să scoată pre Ştefăniţă-vodă din domnie. Iar Constantin-vodă n-au vrut să să apuce de acele lucruri ce-i scriè, ce s-au sculat şi au trimis băţul acel sfredelit cu cărţi cu tot înapoi la Ştefăniţă-vodă, de le-au dat. Deci Ştefăniţă-vodă, cum au vădzut băţul cu cărţile, s-au prè mîniet şi l-au şi adus pre acel Nicolai Milescul înaintea lui, în casa cè mică, şi au pus pre călău de i-au tăiat nasul. Scoţînd Ştefăniţă-vodă în grabă hamgeriul lui din brîu, au dat de i-au tăiat călăul nasul. Şi n-au vrut să-l lasă pe călău să-i taie nasul cu cuţitul lui [de] călău, ce cu hamgeriul lui Ştefăniţă-vodă i-au tăiat nasul. După acee, Nicolai Cârnul au fugit în Ţara Nemţască şi au găsit acolo un doftor, de-i tot slobodzie sîngeli din obraz şi-l boţie la nas, şi așè din dzi în dzi sîngele să închega, de i-au crescut nasul la locu, de s-au tămăduit. Iar cînd au vinit aice în ţară, la domnia lui Iliieş-vodă, numai de abiè s-au fost cunoscut nasul că-i tăiat. Numai tot n-au şedzut în ţară mult, de ruşine, ce s-au dus la Moscu, la mareli împărat, la Alecsii Mihailovici, la tatăl marelui Petru împărat, carele au vinit la noi aice, în Moldova. Şi pentru învăţătura lui au fost terziman împăratului şi învăţa şi pre fiiul împăratului, pre Petru Alecsievici, carte. Şi era la mare cinste şi bogăţie. Şi l-au trimis împăratul Alecsii Mihailovici sol la mareli împărat al chitailor, de au zăbăvit la Chitai vreo doi, trii ani. Şi au avut acolo multă cinste şi dar de la mareli împărat al împărat al chitailor, şi multe lucruri de mirat au vădzut la acè împărăţie a chitailor.

Şi i-au dăruit un blid plin de pietri scumpe şi un diiamant ca un ou de porumbu. Şi întorcându-să pe drum înapoi, s-au tîmplat de au murit împăratul Moscului, pre anume Alecsii Mihailovici, iar senatorii de la Moscu i-au ieşit întru întîmpinare şi i-au luat aceli daruri şi tot ce au avut şi l-au făcut

surgun la Sibir. Şi au şedzut câţiva ani surgun la Sibir. Iară mai pre urmă, rădicându-să Petru împărat, fiul lui Alecsii Mihailovici, carele au vinit aice în ţară, în Moldova, de s-au bătut cu turcii la Prut, la Stănileşti, din gios de Huşi, în ţinutul Fălciiului, agiuns-au Cârnul din Sibir cu cărţi la dînsul, la împăratul Petru Alecsievici, de i-au făcut ştire de toate ce-au făcut şi cum este surgun.

Atunce Petru Alecsievici împărat îndată au chemat senatorii şi au întrebat dzicînd: „Unde este dascălul mieu cel ce m-au învăţat carte? Acum curund să-1 aduceţi". Şi îndată au răpedzit de olac şi l-au adus la Petru Alecsievici, împăratul Moscului, în stoliţă. Şi l-au întrebat ce-au vădzut şi ce au păţit şi i-au plătit lucrurile toate acele de la senatori ce-i luasă, până la un cap de aţă, şi diiamantul cel mare. Şi împăratul, după ce l-au vădzut, s-au mirat şi l-au dat în haznaoa cè împărătească, iar Cârnului i-au dat optdzăci de pungi de bani. Şi l-au luat iară în dragoste şi milă şi l-au pus iar sfetnic.

Şi când au ras barbeli, împăratul, a moscalilor, atunce când s-au schimbat portul, atunce singur împăratul i-au ras barba cu mîna lui. Şi au trăit Cârnul până la a doa domnie a lui Mihai-vodă Racoviţă, şi atunce au murit. Care mare cinste i-au făcut împăratul la moartea lui şi mare părere de rău au avut după dînsul, că era trebuitoriu la aceli vremi.

Rămas-au acelui Cârnu ficiori şi nepoţi, şi au agiunsu unii de au fost polcovnici spre slujba oştirii. Că să însurasă el acolo, de luasă moscalcă. Şi s-au mai dus după dânsul de aice din Moldova trii nepoţi de frate, de să aşedzase şi ei pe lîngă unchiu-său. Şi aceie avè milă de la împărăţie, şi acolo au murit.

Cap. XIX
Domnia lui Dumitraşco Cantemiru-voevoda, în anul 7219 <1711>

După ce au sosit Dumitraşco-vodă în Iaşi, după obiceiu a tree dzi au boierit boierimea. Pus-au pre Nicolai Costin vel-logofăt, pre Lupul Costache vornic mari de Ţara de Gios, pre Ioan Sturdze vornic de Ţara de Sus, pre Antiohie Jora hatman, pre un grecu, anume Spraioti Dracumana, vel-postelnic şi pe mine Ioan Niculce vel-spalar, pe Gheorghiţă vel-păharnic, pre Dabije vel-ban, pre Catargiul vel-visternic, pre Sandul Sturdze vel-stolnic, pre Costantin Costache vel-comis. Aceştie era boierii lui Dumitraşco-vodă întâiu. Iar mai de credinţă şi mai ales toate trebile domniei era după mine, Ioan Niculce vel-spatar.

Şi atunce dintăiu era boierii can grijiţi de numeli lui Dumitraşco-vodă din tinireţe, când era bezaidè, la domnia frăţine-său, lui Antiohie-vodă. Că era atunce nerăbdătoriu şi mânios, zlobiv la beţie, şi-i ieşisă numele de omu rău. Iar acmu, viind cu domnia, nu ştiu, să-ş piiardă numele cel rău: au doar mai la vîrstă venisă, au doar chivernisisă viiaţa lui, unde nu era pace? Că aşè să arăta de bun şi de blând! Tuturor uşe deschisă şi nemăreţu, de voroviè cu toţi copiii.

Atunce au scos pre ţară 2 câverturi, banii steagului. Şi de cum era soma la Neculai-vodă (este vorba de Nicolae Mavrocordat, n.n.) , au mai scădzut pe ţară la un câvertu, câte 3 000 de galbeni. Aşijdere şi mazîlilor li-au scădzut tot pre giumătate şi mai bine dăjdile. Şi li-au făcut şi carte cu giurământuri, să nu dè desetină boierii, după cum n-au dat mai nainte boierii. Că să făcus-obiceiu de la Mihai-vodă, de da desetină boierii. Şi el apoi i-au iertat.

Deci boierii, vădzînd aşè milă şi nemărire, începusă toţi a să lipi şi-a-l lăuda. Era omu învăţat. Numai la giudecăţi nu pre putè lua sama bine, poate-fi trăind mult la Ţarigrad în

streinătate. Lăcomie nu avè mare, lucrurile lui poftiè să fie lăudate.

Atunce avè mare supărare şi cheltuială, fiind pacea stricată cu oastea lui voevoda Chiovschii şi cu cea şfedzască. O ierna şi o grijiè de zaharà, lemnu la Tighine pentru tocmitul cetăţii. Deci de la Brăila căra ţara pâine la Tighine. Aşijdere şi lemnu căra den ţară la Dunăre, de făcè pod mereu la Cartari. Veşti din Ţara Leşască şi de la moscali în tot ceasul cerca de le trimitè la Poartă. Deci era prè în val şi în mare supărare. Căci el venisă de curund, şi lucrurile toate neaşădzate şi lipsite. Şi siliè ca să plinească poruncile Porţii toate, şi-i era prè cu greu, că era ţara stricată mai de-nainte vreme.

Începutu-s-au atunce şi omor în vite, cât nu mai biruiè oamenii să le despoaie. De pîine încă era lipsă, că nu rodis-într-acel an.

Boierii carii avusese greutate la Niculai-vodă sta tot vîrtos cătră Dumitraşco-vodă, ca să pârască pre Neculai-vodă la Poartă pentru răutatea ce le făcusă. Dar Dumitraşco-vodă nu priimiè nicidecum, nici să potriviè şi nu le da voie, ce ţinè legătura ce făcusă cu Niculai-vodă, când s-au împreunat la Gălaţi. Iar Neculai-vodă, după ce-au agiunsu la Poartă, au călcat giurămîntul. Şi cum au mărsu la veziriul, au şi pârât pre Dumitraşco-vodă, dzicînd că el, când au mărsu în ţară, au găsit mai bine de giumătate boierii haini la moscali şi prindzându-i i-au închis. Iar Dumitraşco-vodă, cum au luat domnia, au şi răpedzit de olac înainte şi i-au slobodzit pe toţi. Şi-ncă pre care era mai mare hain l-au pus căimăcan. Ce veziriul nemic în samă nu-i ţinè vorbile lui.

Atunce, dacă au înţeles Dumitraşco-vodă de acea vorbă bună de prieteşugu ce-au grăit Neculai-vodă cătră veziriul, au şi chemat pre boierii ce-l îndemna să-l pârască pre Niculai-vodă şi li-au spus de Neculai-vodă cum ţine prieteşugul. Şi îndată i-au gătit pre o samă şi i-au trimis la Poartă. Şi sosind boierii la Poartă, ş-au păscut prilejul şi, când au ieşit împăratul

la geami, ei ş-au aprinsu rogojine în capu şi au dat ardzaun la împăratul, jăluind ce li-au făcut Niculai-vodă. Iar împăratul, vădzînd atîta jalobă, au şi trimis să aducă pre Niculai-vodă, să-i taie capul. Numai, norocirea lui, s-au tîmplat un prieten de i-au dat ştire, şi s-au ascunsu de au scăpat de peire, că l-ar fi tăiat. Socotiţi, fraţilor, acmu! De vreme că cei mare nu-ş ţinu giurămîntul, ce încă-ş aduc peire, dar cei proşti cum l-or ţinè?

Dumitraşco-vodă pe taină să gătiè să prindză pre Brâncovanul-vodă, precum îi poroncisă Poarta. Şi trimisese şi iscoade la munteni, de vădzusă toate lucrurile lui cum stau. Şi ş-au făcut Dumitraşco-vodă vro cinci, şese steaguri de lefecii şi 2 steaguri de lipcani şi cîţiva feciori de boieri grijiţi, îi ţinè gata în Iaşi. Şi făcusă cuvânt că va să margă în sus, cu podghiaz la moscali, ca să nu priceapă muntenii. Şi aştepta din ceas în ceas să-i vie omul cel cu fermanul de la împărăţie, să să şi pornească la Brâncovanul, să-1 prindză. Venitu-i-au şi de la hanul ferman, numai să încalece, să-1 prindză. Ce pre fermanul hanului nu cutedza să margă, să-1 prindză. Ce au mai scris la Poartă că el este gata, şi hanul încă i-au scris să purceadză. Ce să ştie şi de la împărăţie: purcede, au ba? Ce de la Poartă i-au venit răspunsu să mai aştepte, că, când a fi vreme, i-a face el ştire. Că aştepta vcziriul să plinească cele 500 pungi de bani Brâncovanul, ce le cerus-împrumutu, cum s-au pomenit mai sus. [...]

Dumitraşco-vodă, vădzând că de la Poartă îl zăbăvăscu cu răspunsul pentru Brâncovanul, au început a gîndi că doar au prinsu veste şi ş-au tocmit lucrul. Şi ştiindu-1 pre Brâncovanul mare neprieten, şi de i s-a tâmpla vro mazilie n-ar fi bine de dânsul, şi vădzând că atunce trăgè toată creştinătatea bucuria şi nădejdea creştinilor, adec-a moscalilor, au început şi el a să agiunge cu creştinii şi a-i înştiinţa de la Poartă. Şi aşè cu meşterşug au scris la Poartă, ca să-i dè voie să facă a să agiunge cu moscalii şi ce-ar vedè şi ar înţelege, de toate să facă

ştire Porţii. Deci veziriul, gândind că va hi drept Porţii, datu-i-au şi acè voie.

Apoi Dumitraşco-vodă, luându-şi acea voie de la Poartă, şi mai fără sâială au început a să agiunge cu moscalii. Şi să tâmplasă de avè la Poartă şi un capichihai, anume Iano, prè mare telpizu. Şi poate-fi că-ş ştiè şi mai nainte voroava, că cu meşterşugul acelui capichihai lua cărţi de la solul moschicescu, ce era închis în Edicula, şi le trimitè la Dumitraşco-vodă, şi Dumitraşco-vodă le trimitè la împăratul Moscului. Deci cu acest felu de credinţă şi slujbă au cădzut Dumitraşco-vodă în mare cinste şi dragoste la Petru Alecsieviciu, împăratul Moscului. Că altul nime nu cutedza a face acele slujbe, că era solul în mare pază.

Pe acee vreme muntenii nu ştiè pentru slujbele ce face Dumitraşco-vodă, nici din boierii moldoveni, şi scriè muntenii rău de Dumitraşco-vodă la moscali. Iară Moscalul, vădzându slujbele ce-i face, nicicum nu-i credè.

Aşijdere pre acee vreme, fiind mitropolit ţărîi, părintele Ghedeon şi cu Antiohie Jora hatman şi cu alţi boieri mari încă scriè de rău pentru Dumitraşco-vodă la moscali, să nu-l creadză, că el este ca şi unu turcu şi ţine cu turcii. Dar ei au 10 000 de oaste gata şi zaharà, şi să trimiță împăratul 15 000 de oaste, să lovască podul despre Dunăre, să-l strice şi să bată tot Bugeagul. Iar împăratul, vădzând slujbele lui Dumitraşco-vodă, nici de unele nu-i asculta.

Împăratul Moscului, vădzându că tătarii au prădat în ţărâli lui, chiematu-ş-au toţi sfetnicii lui, de au stătut la sfat, ce vor face. Deci unii sfătuiè să margă cu toată puterea la Crâm şi să lasă o samă de oaste la Chiov de apărare, de-a merge cineva asupra Chiovului. Unii sfătuiè să margă pre Nipru până la Vozia şi să-şi ducă zaharà pe apa Niprului, şi de la Vozia să iè Dunărea în sus, la Cetatea Albă, să cuprindă Dunărea. Unii sfătuiè să margă pre Nistru la Tighine.

Dar împăratul n-au priimit sfatul nemărui şi au dzis că la Crâm a lăsa oaste împotriva Voziei, iar altă oaste la Tighine nu-i bine, aşè îndată, să margă să o iè, că ş-a-şi răni oastea şi apoi cu temeiul turcilor nu s-a putè bate. Ce pe Tighine a lăsa-o în urmă şi va merge drept la pod, împotriva veziriului, să-1 bată, că apoi lesne va fi a lua pre urmă Tighinea.

„Că zaharà ne va scoate Brâncovanul-vodă, că aşe să adevereşte, şi ne-a ieşi înainte cu 30 000 de oaste. Şi este să mai iasă cu Brâncovanul 20 000 de oaste sirbi, şi leşii încă or să ne dè 30 000 oaste, şi din Moldova iar scriu boierii că sunt gata 10 000 de oaste".

Şi are şi el ca treidzăci, patrudzăci de mii de oaste. „Şi ne agiunge atâta oaste." Şi aşè, cu aceste nădejdi, ş-au pornit greimea oştii în gios de la Riga.

Dumitraşco-vodă, dacă au simţit pre Antiohie Jora hatmanul că-1 pârăşte la Moscu, l-au mazilit şi m-au pus pre mine, pe Ioan Niculce spătariul, hatman în locul lui Antiohie.

Dumitraşco-vodă, chiemându-şi boierii, au întrebat sfat, dzicând că moscalii să pogoară asupra ţărâi, ce or face, ca să vadză cine ce ar dzice. Dar el să le spuie adevărul că este agiunsu cu moscalii, nu spunè. Deci boierii nu-1 credè pe Dumitraşco-vodă, gîndiè că ţine cu turcii. Deci aşè, unii dzicè să să dè în gios spre Fălcii, şi doamna să o trimiță pre Oituz. Alţîi dzicè să trimiță spre Bârlad, alţii spre Focşani, păn' să vor bate turcii cu moscalii, şi care parte a birui cu acce să ţie. Şi au rămas să trimiță pe doamna cu giupânesele la Oituz, iar boierii cu vodă spre Fălcii. Şi cum s-au tocmit acestu lucru, au şi început a-şi răschira casele lor, cine cum putè, şi ales unii a să agiunge cu moscalii, precum s-au pomenit.

Dumitraşco-vodă au trimis-au sol la moscali pre Luca visternicul, dzicând că-1 trimite iscoadă, şi au scris şi la turci, făcându-le ştire. Deci Luca visternicul au găsit pre împaratul Moscului aproape, în Ţara Leşască, la Iaroslav, şi aşè au aşădzat cu împăratul de-u făcut legătură.

Ţara Moldovii cu Nistrul să-i fie hotarul, şi cu Bugeacul şi cu toate cetăţile tot a Moldovii să fie. Numai deodată prin cetăţi să aşedze moscalii oşteni, păn' s-a întemeiè ţara, iar apoi să lipsască oastea moschicească. Bir să nu dè ţara nici un ban, pre domnu să nu-l mazilească împăratul păn' la moarte, şi pre urmă fiii lui, pre care ş-or alege ţara. Neamul lui să nu iasă din domnie. Numai când s-ar haini sau când ş-ar lepăda legea, atunce acela să lipsască, şi să puie din fraţii lui.

Pre boieri să nu-i mazilească domnul din boierie păn' la moarte, sau cu mare vină să-l scoată. Vama Ocnii şi altor târguri să fie venitul domnilor, iar altă dare să nu fie. Mazilii şi mănăstirile să-şi stăpânească ocinele şi vecinii săi, să-ş iè desetină şi goştină de oi şi de mascuri şi de stupi despre moşiile sale.

10 000 de oaste să fie tot gata în ţară, şi împărăţia să le dè lefe din visteria împărătească, din stoliţă. Din moscali să nu s-amestece la boieriile Moldovii, nici să s-însoare în ţară, nici moşii să cumpere. Domnul pre boieri să nu fie volnic a-i pierde, orice greşală ar face, fără sfatul tuturor şi fără iscălitura mitropolitului. Cătră aceste i-au dat şi titu de domnie, să să scrie mai de cinste şi mai sus după cum să scriu domnii acmu, iar titul aşè-i era: „săninatul domn al Ţărâi Moldovii samoderjeţu (sângur stăpînitor) şi colegat (prietin) Ţării Moschiceşti", iar nu robu supus. Care acestu nume este puţin oarece mai de gios decât al unui craiu, care să cheamă latineşte acestu nume sărenis, iar sloveneşte să cheamă predsfeliişe, iar leşeşte eşniosfinţunii. Aşè ca să să scrie domnii Moldovii. Aşijdere nicidecum pace cu turcul să nu facă, iar de s-a tâmpla să facă pace, să râmâie Moldova iar suptu stăpânia turcească, să aibă împăratul moschicesc a da lui Dumitraşco-vodă 2 părechi de curţi în stoliţă şi moşii pentru moşiile din Moldova şi cheltuială pre dzi, în toată viiaţa lui, lui şi oamenilor lui să nu-i lipsască. Şi de nu i-ar plăcè acolo şi s-ar trage într-altă ţară creştinească, volnic să fie a merge, şi altele multe ca aceste. Şi

pre aceste ponturi au giurat tare împărăţia Moscului şi au şi iscălit mai gios şi i l-au trimis pe Luca visternicul. Şi au scris lui Dumitraşco-vodă să să gătedze şi să-i iasă întru întâmpinarea oştii moschiceşti la Nistru. Iară de n-a ieşi la Nistru şi a aştepta pană s-a bate cu turcii şi i-a birui, atunce ori să închine, ori să nu mai închine, că atunce mulţi domni s-or afla. Că scrisesă Dumitraşco-vodă pre Luca de-i făcusă ştire că oaste turcească este multă, 400 000, şi puşci 400, tot tunuri mari şi tătărâme multă, şi pâine în ţară nu-i. Nici atunce, la o vreme ca acee, nu pot oamenii să care de tătarî că-i robescu şi oamenii fug la păduri. Şi el nu poate să s-închine aşè îndată, că-s tătarii aproape şi i-or robi ţara. Dar împăratul Moscului au răspunsu Lucăi că cu tătarii s-au agiunsu, n-or robi, nici or putè, şi oaste are multă, nu să miară de turci. Şi pre zaharà de pâne şi de vite a da bani, n-a lua în dar, că şi la Brâncovanul-vodă au trimis bani, şi are nădejde că-i va scoate zaharà de agiunsu. Şi aşè, cu această tocmală, s-au întorsu Luca visternicul la Dumitraşco-vodă, aducând lui vodă de la împăratul daruri un leftu cu diamanturi, cavalerie, pecete împărătească şi câţiva soboli.

Dumitraşco-vodă sta atunce în cumpănă, cum ar nemeri să hie mai bine. Că să să dè în gios, să temè în gios să nu-l pârască cineva, să-l apuce turcii să-l mazilească. Să să ducă înaintea moscalilor la Nistru, că acmu sosisă Şeremet la Nistru, iar să temè, că sau a putè să scape păn' la Nistru de ţară, au ba. Aşijdere şi pentru ţară să temè, să nu o prade tătarii. Ce sta şi să mira cum va face. Ce au socotit şi au scos tuiurile şi corturile afară din Iaşi spre Balica, ca să mai chivernisască lucrul ceva înainte, să vadă oamenii că purcede în gios, la oaste, înaintea veziriului. Căci Şeremet fertu-marşalâc agiunsese cu o samă de oaste moschicească la Nistru, şi socotiè Dumitraşco-vodă că va merge Şeremet degrabă în gios, de va agiunge în Bugeac, şi va începe a să lovi cu tătarâi, şi el să va mai zăbovi

a să găti la Ieşi, să rămîie în urmă, ca să vadă cum a merge tabăra lui Şeremet. [...]

Socotit-au atunce Dumitraşco-vodă să-ş pornească doamna de la Cetăţuie pre Oituz cu Iordachi Rusăt vornicul, împreună cu giupânesili, iar vodă cu boierii şi cu acei puţini slujitori să purceadă în gios spre Huşi, să zăbăvască acolo, pănă or agiunge moscalii la Bugeac de s-or bate cu turcii, să vadză cum să va alege. Şi au ales o sută de siimeni cu doi bulucbaşi mai de credinţă, de i-au giurat şi le-au dat lefe şi i-au suit în Cetăţuie să purceadă cu doamna, să fie de paza ei. Iar celoralalţi siimeni ce rămăsese la corturi nu le-au dat lefe bani gata, neavând de unde, ce i-au orânduit la zlotaşi, la ţară, să margă să-ş strângă lefele, şi de la corturi să margă la curtea domnească, să fie de treaba curţii. Şi, a doa dzi vrè să-ş pornească doamna, şi apoi să purceadză şi el în gios spre Huşi. Iar siimenii acei de la corturi, vădzind că nu le-au dat şi lor lefe bani gata, n-au vrut să margă în curte, ce au luat steagurile şi au purces din şes la Cetăţuie cu zorbà, ca să-ş ceară lefele. Iar Dumitraşco-vodă, vădzindu-i că vin, au pus de-au închis porţile Cetăţuii şi au vrut să le stè împotrivă cu siimenii cei ce-i giurasă. Şi mai avè şi vro 60 oameni aduşi cu dânsul din Ţarigrad, şi au răpedzit şi la lefecii să încalece. Atunce seimenii cei cu zorbà au venit păn' la poarta Cetăţuii şi, vădzând c-au închis porţile şi nu-i lasă să între în mănăstire şi le stau cei dinlontru împotrivă şi lefeciii încalecă, n-au vrut să s-apuce de gâlceavă şi au început a grăi cu binişor şi a să ruga să le dè şi lor lefe. Atunce Dumitraşco-vodă să spăriesă şi au prinsu pre bulucbaşii lor înlontru şi i-au ucis cu buzduganul, şi încă pre unul l-au lovit cu sabia, dar n-au murit. Şi aşè s-au potolit acea gâlceavă, şi s-au dus la strajă, în curte, unde era orânduiţi.

Şeremet, den Soroca de la Nistru, nu să mai pogorîè în gios, să margă la pod la Dunăre, unde-l orânduisă, că să temè, că avè oaste puţină, ce pre cătinel să tragè pre Nistru în gios.

Dumitraşco-vodă, vădzând aceste lucruri, că au rămas mai sângur şi-ş caută cineş chivernisala lui, şi bani de cheltuială n-avè mai mult de 10 pungi, de toţi banii lui, că nu avusese vreme să strângă, nici era lacom, precum mai sus s-au scris, schimbat-au socoteala într-alt chipu. Să nu mai margă în gios la turci, temându-să să nu-1 mazilească, şi a fi greu de dînsul, dzicând că toţi fug şi-ş caută chivernisala sa şi a caselor sale. Ce el încă-ş va căuta chivernisala lui, şi vădzând şi pre seimeni cum s-au burzuluit, nu s-au mai încredzut să să despartă de doamnă-ş şi să o dè în laturi, ce pre taină au trimis pre Pricopii căpitanul şi pre Dimitrie aga, slugile lui credzute, la Şeremet, la Movilău, scriind ca să-i trimiță în grabă vro 4 000 de moscali aice în Iaşi, să-i fie aret, să nu-1 apuce turcii să-1 mazilească.

Dacă au simţit Şeremet, tare s-au bucurat şi-ndat-au ales pre Croput bragadiriul, cu 3 000 de moscali, şi pre Chighieciu, cu un polc de moldoveni, ca vro 500 de moldoveni, ce slujiè la moscali, şi i-au pornit înainte la Ieşi. Deci agiungându Cropot bragadiriul la Prut, au răpedzit înainte, dând ştire lui Dumitraşco-vodă ca să trimiță să grijască poduri la Zagarance, să treacă.

Atunce au sosit ferman de la veziriul la Dumitraşco-vodă, să încalece să margă să prindză pre Brâncovanul-vodă. Şi au scris cărţi şi la soltanul de Bugeag, să dè lui Dumitraşco-vodă oricâţi tătari i-ar trebui. Atunce am şiutu şi eu c-au fostu scris să vie moscalii, că eu tot gîndièmu că om purcede în gios spre Huşi, precum sfătuisem. Iar dac-am înţeles c-au sosit moscalii, mult m-am mirat şi am dzis lui vodă să scrie, să să întoarcă moscalii înapoi, şi să mergem, precum scrie veziriul, să prindem pre Brâncovanul, şi să să lasă de moscali, că poate să-i bată turcii, şi tătarii or robi ţara. Puiu pre Dumnedzeu martur că aşè i-am dzis, şi tare am stătut, că doar l-oi întoarce, şi n-am putut. Şi încă cu mânie mi-au răspunsu, dzicînd că „voi toţi vă chivernisiţi, ca să rămâneţi la creştini, şi numai eu

sângur pentru voi să rămâiu la păgîni; că v-am vădzut eu credinţa, că aţi fugit toţi, şi eu am rămas sângur; pentru ţară, n-or prăda-o tătarii, că moscalii acmu sosescu, şi eu ştiu prè bine că n-or bate turcii pre moscali". Deci vădzând şi eu că mi-au răspunsu aşè cu scârbă, m-am temut a mai răspunde, să nu cumva cad în vro primejdie a vieţii. Măcar că mulţi dzic că eu l-am îndemnat să să închine la moscali, dar grăiescu cu năpaste şi ca nişte oameni ce nu pricep şi nu ştiu. Că atunce era toţi creştinii bucuroşi moscalilor, nu numai eu, că scriè alţii mai nainte de chiema pre moscali, mai nainte de Dumitraşco-vodă: muntenii, sârbii, moldovenii, cu câţi ani mai nainte! Numai pizmaşii zavistnici scorniè asupra mè ocară, şi oamenii cei proşti şi neprieteni şi cei nepricepuţi credè aşa. Dar eu taina stăpânului, căruia i-amu mâncat pita, n-am putut-o descoperi, uitându-mă la Sfânta Scriptură, ce au dzis îngerul cătră Tovie dzicând: „Taina împăratului să o acoperi, iar faptele lui Dumnedzeu la arătare să le mărturiseşti".

Ce şi eu n-am vrut să mă facu al doile Iudă sau să-1 viclenescu, să fugu de la dânsul. Că de-aş fi făcut aşè, ce laud-aş fi dobîndit? Ce numai osândă de la Dumnedzeu şi ocară de la oameni. Iar eu aceste răbdându-le cu dreptate, den toate nevoile am scăpat, care le-am tras pre strâmbătate în 9 ani. Ce întru aceste ce mi s-au întâmplat m-am lăsat tot în nădejdea lui Dumnedzeu, păn' m-au scos, precum mărturiseşte David prorocul, psalom 39: „Răbdându am aşteptat pre Domnul, şi mi-au luat aminte, şi au ascultat ruga mè, şi m-au scos din groapa patimilor şi din tina cea adîncă, şi au pus pre piatră picioarele mele", i proci.

Chiematu-ş-au atunce Dumitraşco-vodă boierii săi, câţi mai rămăsese lângă dânsul, numai aşè, sprinteni, anume pre Nicolai Costân vel-logofăt, pe Ioan Sturdze vornicul şi pre Iordachi Rusăt vornicul şi pre Ilie Catargiul vel-visternic, şi le-u spus precum au chiemat pre moscali, şi au venit de trec Prutul la Zagarance. Atunce toţi boierii, audzind, s-au bucurat

şi au răspunsu cu bucurie cătră vodă şi au dzis: „Bine ai făcut, măria ta, că noi ne temèm că te-i duce la turci, şi aşè avem gând că, de te-om vedè că mergi la turci, te-om părăsi şi ne-om duce de ne-om închina la moscali". Şi le părè bine. Numai Iordachi Ruset vornicul au dzis atunce: „Te-i can grăbit, măria ta, cu chiematul moscalilor. Să fii mai îngăduit, măria ta, păn' li s-ar fi vădzut puterea, cum 1-è merge". Răspuns-au Dumitraşco-vodă, dzicând: „Nu mai era vreme a mă mai chivernisi, temîndu-mă ca să nu mă apuce turcii. Că iată şi din dumnevoastră m-aţi părăsit o samă şi nu sinteţi într-un cuvânt şi într-o credinţă cu mine."

Atunce au şi încălecat Dumitraşco-vodă şi au purcesu înaintea moscalilor, la Prut. Şi s-au împreunat cu Cropol bragadir şi au venit cu dânsul în gios, pre Jijia, păn' l-au trecut Jijia şi Bahluiul. Şi l-au lăsat pre Bahluiu, din gios di Iaşi, la Podul lui Bâtcă, şi acolo ş-au pus obuzul, dându-i conac de toate ce i-au trebuit lui şi oştii. Şi luîndu-şi Dumitraşco-vodă 2 căpitani, cu 2 steaguri de draguni, s-au întorsu desară la Cetăţuie, unde-i era doamna. Iar pre mine, Ioan Niculce hatmanul, păn-au umblat vodă la Prut, m-au lăsat de paza doamnei la Cetăţuie, ca să nu lovască niscaiva turci pre doamna în urma Iui. Iar a doa dzi venit-au şi Cropot bragadiriu numai cu un steagu de draguni la Ieşi. Şi l-au cinstit Dumitraşco-vodă şi l-au dăruit, şi au îmblat prin curiţle domneşti şi prin toate mănăstirile de le-au vădzut, şi desară iar s-au întorsu la obuzul său, la Podul lui Bâtcă.

Atunce moldovenii, cum au vădzut moscalii, precum sint învăţaţi la jacuri, când văd cîte un lucru burzuluit, au şi purcesu, unii cu poroncă, alţii şi fără poroncă, a tăiè pre lurci şi a-i robi, unii în Iaşi, alţii printr-alte târguri, unde şi-i afla, prin toată ţara. Şi-i jăcuiè de bani, de odoară, de cai, de borfe, de boi, de oi, de miere, de ceară şi de toate ce găsie. Iar băcăliile sta vărsate pre uliţă, de era sătui şi copiii. Strafide, smochine, alune era destule pre la toate babele. Iar pre care turci nu-i tăie,

îi ducè, cu pieile, de-i da robi domniei. Iar pre unii să tâmpla de-i ascundè prietenii, care scăpa păn' la prieteni. Cărei mai pre urmă de mare folos au fost lurcii acelor prieteni ce-i ascunsese. [...]

Această oaste ce scrie mai sus au avut-o moscalii, şi fără socoteală au împărţit-o şi au răşchirat-o într-atâte părţi. În nădejdea voroavelor streini, a muntenilor, a leşilor, a sîrbilor, a moldovenilor, au venit împăratul fără oaste, negrijit, să să bată cu veziriul şi cu poiedea oştii turceşti şi tătăreşti, într-un mijloc de cîmpu pustiiu. Şi aşè, în nădejdea streinilor, era să-ş piiardză moscalii împărăţia creştinească. Că împăratul aice mai mult de 30 000 oaste moscali, cu a lui Şeremet cu tot, nu avè. Şi mai era şi vro 8 000 căzaci, polcul lui Medhoroțschii polcovnicul. Că numai pre acesta l-au luat cu sine, iar pre aceilalţi polcovnici nu i-au credzut şi i-au lăsat pre Nipru, la Ceahrin, cu hatmanul lor. Şi era şi 1 000 de donţi şi vro 6 000 de moldoveni, cu cei ce slujiè mai nainte la moscali. De toată oastea ca 50 000. Şi avè şi 52 puşci. Şi cât şi era oaste, mai mult era bolnavă, flămîndă şi obosită. Iar turcii era cu veziriul 400 000, fără poiedia tătarilor, şi ave 400 de puşci. Oaste grijită şi hrănită bine, fiind în tara lor.

Atunce Şeremet şi cu Dumitraşco-vodă, din Branişte, de la Ţoţora, dac-au oblicit că-i împăratul în Iaşi, au lăsat oastea şi au mărsu la împărat de s-au împreunat. Atunce au îmbiat pren toate mănăstirile împăratul, de le-u vădzut, şi din toate i-au mai plăcut mănăstirea Golîe, dzicînd că are 3 feliuri de meşterşuguri: leşesc, grecesc şi moschicesc. Şi mult lăuda împăratul lucrurile, chipul şi toate obiciele moldovenilor, şi încă şi dobitoacele acestui pămînt, dzicînd că-s frumoasă.

Dumitraşco-vodă au făcut împărăţiei masă frumoasă în curţile domneşti, în casa cè mare cu cinii. Iar cînd au fost să şadză împăratul la masă, n-au vrut să şadză în capul mesei, ce-au şădzut în scaon lîngă masă, iar în capul mesei au pus pe Dumitraşco-vodă şi după dânsul pe Galoftin Gavriil Ivanovici,

apoi pre alţi ghenarari mai gios, anume Dolhoruchi cel mijlociu, Mihai Galicen cel mic, Sava Rogojenschii, menistru, Şefer, menistru, adecă visternic, Rentu, ghenarar, Vejbah, Toma spătar, că atunce fugisă din Ţara Muntenească, şi feciorul lui Şeremet. Iar Şeremet n-au şădzut la masă, că îndată s-au întorsu la obuz cu alţii din bragadiri şi polcovnici. Să ospăta şi să veseliè prè frumos cu vin de Cotnar şi lăuda vinul foarte. Şi încă mai bine le placè vinul cel cu pelin, şi mult să mira cum spre partea lor nu să face vin cu pelin aşè bun.

După ce s-au sculat de la masă, au venit şi boierii tării de s-au împreunat cu împăratul, şi le-u dires împăratul cu mîna lui tuturor câte un pahar de vin. Împărăteasa şi cu doamna şi cu giupânesele ce să tâmplas-în laşi încă şedè la masă în casa cea mică de să cinstiè.

Iară împăratul era om mare, mai înalt mai decît toţi oamenii, iar nu gros, rătund la faţă şi can smad, oacheş, şi can arunca câteodată din cap, fluturînd. Şi nu cu mărire şi fală, ca alţi monarhi, ce umbla fiecum, prost la haine, şi numai cu doao, trei slugi, de-i era de grija trebilor. Şi umbla pre gios, fără alaiu, ca un om prost.

Iară atâta dragoste arăta împăratul cătră Dumitraşco-vodă, unde vădzusă că s-au închinat de bună voia lui, că să tindè cu amândoao mânule şi cuprindè pre Dumitraşco-vodă de grumadzi şi-1 săruta pe faţă, pe cap şi pe ochi, ca un părinte pre un fiiu al său. Aceasta era, când s-au împreunat în casa cea mică.

Atunce Iordache Ruset voinicul şi cu o samă de rude ale sale, cu Dumitraşco Racoviţă hatmanul şi cu Savin Zmucilă banul au început a agiunge cu clevete asupra lui Dumitraşco-vodă, cum că nu este bine să fie domnu vecinic, pre neam, în Moldova, ce este bine să să schimbe după cum va pofti ţara, adecă precum este şi acmu, domniile de la turci. Deci împăratul, oblicind de această poftă a lor, au învăţat pre Goloftin şi pre Rogojenschii de-au chiemat pre toţi boierii ţărâi

la gazda lor, în casele Dediului spatariul, lîngă curţile domneşti. Şi au început a spune Goloftin cuvântul împăratului cătră boierii Moldovii, cum marele împărat sileşte să scoată această ţară din robie, de suptu mâna păgânilor, şi nu-i trebuie nemică de la dînsa să iè, ce-i voia să-ş facă pomană, fiind creştinii mâncaţi de păgâni. Şi domniile să nu să schimbe întrînsa, să să facă cheltuială ca la păgâni. Şi alte multe cuvinte de adeverinţă, cu milă, ca aceste. Şi audzind boierii aceste cuvinte, toţi s-au închinat şi au mulţămit, iar Iordache Ruset cu ceata lui, precum mai sus s-au dzis, iar au început a striga că nu-i bine să fie tot de un neamu domnu, ce să să schimbe. Deci o samă de boieri ţinè în partea lui Dumitraşco-vodă şi dzicè că nu-i bine să să schimbe domnii, ce să fie pre neamu, să iasă zavistia şi cheltuiala din ţară, iar Iordache tot striga că este bine să să schimbe. Şi să priciè ei în de ei înaintea lui Goloftin şi nu socotiè că este lucru cu ruşine. Atunce le-u răspunsu Goloftin că într-altu chipu nu să poate. Şi au ieşit boierii cu acestu răspunsu şi s-au dus pre la gazdele sali. Atunce au priceput Goloftin pre boierii Moldovei ce feliu de oameni pizmătari sînt şi cum nu să iubăscu.

Sculatu-s-au Savin Zmucilă banul, carele era învoit cu Iordache Ruset, şi s-au dus la Dumitraşco-vodă şi la împăratul şi au spus toată taina lui Iordache. Deci împăratul s-au mâniet şi au făcut surgun pre Iordache la Soroca, iar pre Savin Zmucilă l-au făcut Dumitraşco-vodă postelnic mare. Şi după ce s-au întorsu moscalii la ţară-ş, au luat şi pe Iordache de l-au dus la Chiov. Şi au fost la închisoare 2 ani şi poate-fi acolo ar fi murit, de nu l-ar hi slobodzit moscalii. Numai au avut noroc şi parte de Brâncovanul-vodă, că-i era cuscru şi au stătut tare pentru dânsul la Poartă. Şi s-au agiunsu cu chihaia veziriului, de-u poroncit solilor moschiceşti, carii era atunce la Poartă, anume feciorul lui Şeremet, şi au scris feciorul lui Şeremet la tată-său la Chiov, şi cu această mijlocire l-au slobodzit moscalii de la închisoare din Chiov. Şi giupâneasa lui, tâmplîndu-să de-

u fost fugit în Ţara Ungurească, şi acolo au murit împreună cu o fiică a sa, încă era logodită. Căutaţi, fraţilor, acmu, cum nu trece osânda pre sluga cee ce să rădică asupra stăpânu-său. Că Dumitraşco-vodă mare bine îi făcusă lui Iordache, şi l-au scos de la închisoarea lui Neculai-vodă, din beciu, de unde poate ar fi perit, iar Dumitraşco-vodă, înainte trimiţând, l-au slobodzit şi l-au pus căimăcan. Şi apoi ş-au dat şi o nepoată de soră după unu fecior a lui, anume Constantin, şi l-au pus şi paharnic mare, fiind încă copil, nu de vârstă la boierie. Ce-i lucru de mirat pentru Iordache, ce nu-i agiungè, de să punè împotriva lui Dumitraşco-vodă. Nu dzic nemic, numai socotesc doar de era şi cu învăţătura Brîncovanului-vodă, având Brâncovanul pizmă veche pre Dumitraşco-vodă, de când luasă pre fata lui Şărban-vodă Dumitraşco-vodă, din Ţara Ungurească. Că făcusă muntenii legătură să nu-ş dè fetele după Cantemireşti. Sau doară gândiè Iordache că iară a aduce pre Mihai-vodă din Ţarigrad, de 1-a face domnu aice în ţară, să fie iară el alfa şi omega, după cum era mai nainte, de stăpîniè domnii de la turci. Au cine-1 ştie ce gîndiè. [...]

După aceste, împăratul a tree dzi au purcesu din Ieşi la Prut, la oastea sa, şi au poftit şi pe Dumitraşco-vodă să vie după dânsul şi să-ş iè cu dînsul 15 boieri, pe care-i vor plăcè lui, să-i cinstească acolo. Şi să margă şi mitropolitul ţărâi, să slujască liturghia acolo, în beserică de cortu. Şi au pus de-u cumpărat şi câteva vasă de vin, să fie de cinstit oştenii, că atunce era şi sărbătoare, dzioa Sfinţilor apostoli Petru şi Pavel, cu trei dzile mai înainte, în post, să facă în locu de prazdnic, cum să dzice la noi, fiind şi numele lui, Petru. Avè obiceiu el de făcè şi într-alţi ani slujitorilor lui masă la Sfeti Petru.

Deci Dumitraşco-vodă s-au sculat a doa dzi şi ş-au ales boieri, pre cine au socotit, împreună cu mitropolitul Ghedeon, şi s-au dus şi au făcut întâi liturghia. Iar oastea era strânsă, şi era făcut un ocol mare, mai largu de cum cuprinde curtea gospod din Ieşi. Mai ca de doă ori de cumu-i curtea, aşè era

acel ocol, de o parte drăgănimea şi de o parte tot puşcile cele mare înşirate. Deci dac-au istovit liturghia, au şi început a slobodzi puşcile cele mari pre rând, toate câte una, pană în 52, că toate avè luate cu sine. Apoi au început a slobodzi drăgănimea flintele, însă nu tot odată, ce începus-a slobodzi de o parte, mergându focul slobodzind din om în om împregiur. Ca cum ar merge fulgerul, aşè mergè focul împregiur. Şi era 5 rînduri, tot draguni de draguni.

Apoi au mersu la conac, şi acolo au întins vro cinci, şese corturi unul lîngă altul, de să ține tot unul. Şi au pus masă suptu acel cortu, gios pre pămînt, şi au săpat şanţu de slobodzit picioarele în gios. Şi au şădzut împăratul şi cu Dumitraşco-vodă şi cu toţi ghenararii, câţi era, şi bragadirii şi polcovnicii şi căpitanii. Şi pre de o parte, de la al cincile boieri moschiceşti mai gios, şedè şi cei 15 boieri moldoveneşti, tot d-è rândul, cineş după cinstea sa. Şi era într-o miercuri în post, şi au mâncat toţi carne, pentru liubovul împăratului creştinescu. Şi ne-u cinstit prè bine şi frumos, şi mai pre urmă ne-u închinat însuşi împăratul, cu nişte vin al lui de la franţoji, care, îndată cum au băut, au mărmurit toţi de beţi, bând de acel vin. Şi n-au mai ştiut cum au dormit întru acea noapte, şi domnul şi boierii.

A doa dzi s-au tocmit şi boierii cu Dumitraşco-vodă şi mitropolitul, şi i-au făcut toţi scrisori la mână şi au iscălit toţi, şi şi împăratul. Şi au purces la Ieşi Dumitraşco-vodă şi Simion Sava şi au strînsu şi pre alţi boieri şi arhierei, carii nu să tâmplasă la cinste la Prut. Şi au întrat în beserica domnească pe poartă şi au cântat un paraclis, şi după paraclis au cetit catastihul cel de tocmală, ce-au făcut lui Dumitraşco-vodă. Şi au priimit toţi, şi ceielalţi boieri, care nu să tâmplasă la Prut. Şi au iscălit toţi, tot pre ponturile cele ce i-au trimis împăratul pre Luca vistiernicul, precum s-au pomenit mai sus. [...]

Deci au şi început întâi cu moldovenii turcii a-şi da palme. Ce, până începusă a să îngloti turcii, sta oarece bine şi bieţii moldoveni, măcar că era oaste de strânsură, negrijiţi şi

fără arme şi neînvăţaţi la războiu, că ei nu avusese oaste de mult. Iar apoi, înglotindu-să turcii mulţime, nu mai putè să ţie războiul, că turcii avè tot, foc şi cai buni. Iar moscali călări cu foc dennapoia moldovenilor să-i rătuiască nu era, că călărimea cei cu cai buni o trimisese cu Toma la Brăila. Ce le-u căutat numai a da dos asupra obuzului. De mirat era încă şi cât stătusă, ce putincioşi era ei să să bată cu oastea turcească.

Apoi turcii, vădzând că moldovenii au dosit la obuz, au început a da năvală asupra celor 4 000 de moscali ce era afară din obuz şi a donţilor. Deci aşè le da val, cât să pare că or trece turcii cu cai preste dânşii. Dar moscalii îi sprijiniè tare din foc, iar pre donţi şi pre nişte căzaci îi purta tot vârtej prin pregiurul moscalilor, numai să-i dezlipească de lângă moscali. Ce avè noroc de balta Pruteţului, că era pre de o parte, că-i dezlipiè de lângă moscali. Atunce, vădzând că turcii tot să adaog, le-au căutat numai şi acelor 4 000 a veni iar la obuz, şi cu acei donţi şi puţinei căzaci.

Deci păn-în sară, întru aceeşi dzi duminecă, tot veniè vârtos din gios şi să aşădzasă pre coastă la dealu, iară tătărâmea tot trecè în sus spre Huşi, pre la bejenii, dreptu pradă, ca lupii. Cum ar trece nişte lăcuste, aşè trecè de mulţi. Ce can da turcii câteodată năvală la obuz, dar îi împroşca moscalii. Şi obuzul şedè pre lângă balta ce să chiiamă Pruteţul, alăture înşirată. Ieşiè hărăţi şi de la noi moldoveni şi de la turci, de să loviè, păn' ce-au însărat. Iar obozul cel mare moschicescu au tot venit la un loc, să să împreune cu cestalalt, şi n-au putut întru acee dzi, duminecă, să agiungă, ce numai păn' la Stănileşti au venit. Iar împăratul, vădzînd că nu mai vini pedestrimea, tare s-au îngrijat.

Atunce m-au chemat pre mine, fiind hatman, şi mi-au dzis: cutedza-oi eu cu 200 de draguni şi cu 100 de moldoveni să-1 scot pre măriia sa şi pre împărăteasa, că va putè merge călare, să-i scot în Ţara Ungurească? Că în Ţara Leşască nu cutedza, că-i scriè cneajul lui, Dolhoruc, că i-s leşii neprieteni

şi au strânsu oaste, nu ca să-i dè agiutor, ce ca să-i stè împotrivă, şi să lasă pre Şeremet şi pre Dumitraşco-vodă în urmă cu obuzul, să să bată cu turcii. Ce eu i-am răspunsu că este un lucru prè cu grijă mare a ispiti, căci astădzi toată dzioa au vădzut măriia sa cum au trecut tătarii şi turcii tot în sus, ca cum ar merge nişte lăcuste. Cine-i ştie cât loc or hi cuprinsu în sus, şi noi, în ceastă noapte, sau om putè să ieşim dintr-înşii, sau ba. Apucându-ne dzioa, este un lucru prè cu primejdie să lăsăm oaste cè multă, să mergem cu o mână de oameni. Măriia sa este împărat, şi este un lucru foarte cu grijă, să nu cadză la vro primejdie. De ar fi un om mai de gios, de s-ar tâmpla şi primejdie, n-ar fi lucru mare. Deci împăratul, audzind aceste cuvinte ale mele, au socotit şi el că-i dzic bine, şi nu s-au cutedzat.

Şi îndată s-au şi rădicat cu obuzul de acole, de lîngă Casele Banului, şi au purcesu noaptea în sus prin tuneric, de nu să vedè mâna. Şi au mărsu toată noaptea, şi păn-în dzuo au agiunsu la Stănileşti, supt deal. Iar de focurile turcilor şi a tătarilor era cuprinsă costişa până pre suptu pădure, tot câmpul acela, până în Huşi. Iar turcii şi tătarii de la focuri audziè hreamătul obuzului, şi nemică nu să clintiè, ca cum ar fi nişte oameni morţi în răvărsalul zorilor.

Iară când au fost în răvărsatul zorilor, di începus-a să lumina de dzio, luni, atunce s-au timpinat cu toată pedestrimea ce era la obuzul lui Răpin ghenaral, în sat la Stănileşti. Deci îndată cum s-au timpinat, au şi început pedestrimea a să înşira cu părcanile în spate, un rând pre de o parte a taberii, altul pre de altă parte, iar obuzul împăratului tot păziè de întră în mijloc, în celalaltu obuz, în pedestrime.

Ce n-au apucat a întra toate carăle împăratului în celalalt obuz, să s-încheie părcanile, şi au şi lovit turcii şi cu tătarii denapoi obuzul. Şi aşè au făcut o năvală straşnică, cât au ruptu vro 100 de cară, şi le-au luat care nu apucas-a întra în

părcane. Şi între acele cară ce-au luat turcii s-au tâmplat şi vro doao, trei căruţă pline de bani împărăteşti.

Mai dat-au şi alţii năvală în coastele obuzului din gios şi alţii în coastele obuzului din sus. Ce acee n-au putut strica nemic. Mai mult ş-au stricat lor, că era părcanele înşirate şi tocmite. Deci cum au dat năvală turcii, iar moscalii au şi slobodzit părcanile la pămînt, şi au slobodzit toţi odată focul şi puşcile într-înşii. Şi aşè cădè turcii, ca când ar cădè nişte pere coapte dintr-unu păr, cându-1 scutură oamenii.

Iară bieţii moldoveni, cât să putusă ţinè la un loc de steaguri, de nu să răsipisă noaptea pe obuzuri, ei mergè înaintea obuzului afară din părcane. Deci vădzându-i turcii că sunt afară din părcane, aşè le-u dat turcii năvală, ca o noajă de lupi într-o turmă de oi. Ce moldovenii, neputându-i sprijeni, au şi plecat fuga înapoi asupra obuzului, iar turcii denapoi gonindu-i, pre carii cumu-i agiunèg tot îi prăvăliè şi-i tăiè, şi să făcè mare chiot.

Deci agiungând moldovenii în fruntea obuzului, iar moscalii n-au vrut să le deschidă părcanile, ca să întri înlontru în obuz, ce le-au făcut semnu de-u purces alăture cu obuzul a fugi. Şi la giumătate de obuz le-u deschis părcanile de le-au făcut poartă. Şi au început a întra moldovenii, prin coastele obuzului, în obuz, iar turcii tot îi gonie, ca nişte lupi, pre lîngă obuz. Iar moscalii sta de-i priviè, pănă s-au apropiet turcii aproape şi au întrat moldovenii mai toţi în obuz. Atunce moscalii, aflând vreme, odat-au slobodzit focul din poarta ce o făcusă până în fruntea obuzului, şi aşè au oborît pre turci, ca cum i-ar mătura cu o mătură.

Apoi turcii s-au spăriet a mai da năvală la obuzul moschicescu, ce mergè prè departe, ca la 1 000 şi mai bine de paşi bărbăteşti. Fără cât numai ce ieşiè hărăţ, cîte doi, trei, şi de la noi aşijdere, de să loviè cu dânşii, şi din oficerii moschiceşti şi din moldoveni. Că oficerii moschiceşti mergè tot pre denafara părcanilor, cineş dreptu steagul său. Iar pre dinlontru,

alăture cu părcanele, mergè câte 5 rânduri de draguni pedestri, şi în mijlocul lor carăle şi altă oaste. Iar în coada obuzului denapoi să tot bătè vârtos cu turcii, că începusă a-1 agiunge şi pedestrimea turcească, inicerii. Deci mergè câte puţinel, şi sta obuzul de aştepta pre cei din urmă, că cei din urmă merge tot bătîndu-să. Şi mergè puţinel şi iar sta, de să aştepta, că cei din urmă avè greu mare. Şi când sta obuzul, moscalii avè şi câte o puşcă mare pe la steaguri, şi unde ved è câte un bulucu de turci, câte dzece, cincisprădzece, ci şi întorcè câte o puşcă cu căruţa şi da în turci. Şi aşe îndrepta puşca de bine, cît nu era niciodată să nu lovască ori cal ori om. Deci aşè au mărsu luni toată dzioa, păn-în vremea chindiei, de la Stănileşti, de suptu deal, păn' la Prut.

Şi dacă au sosit la Prut, au mai răsuflat oarece la apă, că toată dzioa nu băusă apă, nici ei, nici caii. Iar turcii, în scurtă vreme, au început a să înmulţi preste samă, şi au agiunsu şi veziriul cu toată puterea. Şi de cee parte de Prut încă au început a sosi oaste turcească şi leşii a lui voevoda Chiovschii. Şi era un deal mare împotriva obuzului moschicesc de cee parte, şi nu putè oastea turcească să să pogoare la vale, să s-apropie de Prut, de răul puşcilor moschiceşti, că-i împroşca moscalii prè tare. Nărocul moscalilor că nu avè turcii de cee parte pusci din deal, că ar fi stricat rău obuzul moschicesc. Iar de iasta parte să pusese turcii în dosul unor spini şi făcè stricăciune moscalilor de după spini. Iară împăratul au poroncit de-au ieşit toţi moldovenii, de-au dat năvală turcilor la spini şi au gonit pe turci de la spini. Şi s-au mai lărgit părcanile, de-au cuprinsu spinii înlontru în obuz.

Atunce s-au prinsu şi un turcu viu, şi l-au dus la împăratul. Şi acel turcu au spus împăratului câtă oaste turcească este: 120 000 iniceri şi 250 000 de călărime, cu 40 000 sindighistri, carii sunt giuraţi de mărgu înainte la războiu. Aşijdere şi hanul cu soltanul, cu tătărâmea şi voevoda Chiovschii cu leşii şi cu şvedzi, câţi or hi de mulţi, nu ştie. Şi

au mai spus că au venit cărţi de la împăratul turcescu, scriind la veziriul, de a socoti că nu va putè birui pre moscali, să caute să facă pace, şi ce-ar cere moscalii, să le dè, să nu să bată.

Deci împăratul moschicesc, înţelegînd vorba acelui turcu, au pus pre Şeremet de au scris o carte de la dâ nsul la veziriul într-acesta chip, precum: „Noi am avut pace cu voi, şi voi v-aţi potrivit Şfedului de aţ trimis pe hanul şi pe soltanul de-au prădat astă iarnă în ţara noastră, fără nici o vină. Şi încă n-au agiunsu cu atâta, şi te-i sculat acmu şi măriia ta, cu toată puterea, de vii asupra noastră. Deci împăratul nostru, oblicind de această faptă, m-au ales pre mine cu această oaste înainte, întru întimpinarea mării tale, ca să stau să vorovescu cu măria ta şi să punem o cale pentru această pradă ce ne-aţi făcut, ca să facem pace. Că noi nu sintem bucuroşi ca să stricăm pacea, că noi ţinem pace, iar măria ta, cum ai vădzut oastea mè, cum ai prinsu a bate şi nu stai să vorovim. Pentru aceasta te poftescu să-mi faci ştire, să ştiu cum oi scrie la stăpânul mieu, la împăratul, căci eu n-am venit pe bătaie, ce pre pace." Într-acesta chip au scris cartea, cu numele lui Şeremet, tăinuindu-să împăratul moschicesc că nu-i în obuz. Şi au dat-o la acel turcu, şi aşeş atunce, luni sara, l-au trimis la veziriul.

Turcii atunce sara au făcut dovà, după cum li-i obiceiul, de strigă cu toţii tare, cînd fac dovà, adecă când să roagă lui Dumnedzeu. Iar împăratul moschicescu, dacă au audzit aşè, în grabă au sărit, gândindu-să c-au dat năvală turcii de-au spart obuzul, şi întreba ce este. Iar Dumitraşco-vodă au spus că fac turcii rugă la Dumnedzeu, iar împăratul s-au zimbit a râde şi au dzis: „Măcar că sintu păgîni, dar să roagă şi ei tare lui Dumnedzeu".

Deci cum au istovit turcii dovà, s-au şi apucat a da năvală de trei, patru părţi în obuzul moschicescu. Şi aşè să bătè, cîte un ceas şi giumălate ţinè năvala, iar moldovenii şedè acolo, în mijlocul obuzului, ca cum ar şedè la casele lor, aşè nu avè nici o grijă. Că puşcile turceşti nu le meşterşuguiè bine, şi trecè

preste obuz. Şi arunca şi cumbarale de cele mare, şi suindu-să sus nu apuca să cadă gios şi să spărgè. Şi de şi cădè vreuna, cădè în lăture, nu nemeriè în obuz. Şi când sta cîteodată bătaia şi începe trâmbiţile moschiceşti a dzice, pre atâta cunoştem că n-au spartu turcii obuzul. Şi aşè toată noaptea s-au bătut.

Dzice împăratul moschicescu că are şi el 2 cumbarali de cele mare, făcute cu altu meşterşug, cu otravă, care îl ţinè una câte 50 pungi de bani, şi să căieşti că n-au luat mai multe. Că acmu ar arunca şi el vro una, dar n-are la cine arunca, că ordea turcilor încă nu-i strânsă, să fie aşădzată la un locu. Că acel fel de cumbarale sint nu numai herăle ce-s într-însele, ce şi mirosul; pre cine agiunge cade de moare. Ce oricum, dimineaţă, dintr-acele doao a arunca una, unde a vedè ordia lor strînsă.

Dumitraşco-vodă îşi lăsasă doamna în Ieşi, cu un polcu de moscali şi cu vro 200 de căzaci, dzicând şi împăratul că-ş va lăsa împărăteasa-ş în Iaşi. Iar apoi n-au lăsat-o, ce-au luat-o cu sine, cu dânsul, iar doamna au rămas în Iaşi. Dzisu-i-au atunce câţva boieri să nu-ş lasă doamna în Ieşi, şi mai vârtos i-am dzis eu să o trimită la Hotin sau la Cameniţă. Că acmu-i vreme de nepace, şi de s-a tâmpla vro primejdie, îi va fi cu greu, că nu avè nici vezetei, nici slugi, şi cine ştie cum s-a tâmpla, iar de va fi pre voia creştinilor, lesni-i a să întoarce să vie la Ieşi. Iar vodă s-au mâniet şi mi-au răspunsu să-mi ieu fămeia, de mă tem eu, să o trimit unde mi-i voia, iar el pre doamna din Iaşi n-a clăti-o necăiuri. Iar apoi, după ce-au vădzut că au încungiurat turcii obuzul, el tare s-a spăriet că or hi trimis turcii niscaiva oaste turcească la Ieşi şi i-or lua doamna şi copiii. Şi plîngè şi întreba în toată oastea, cine să va afla un voinic să iasă pe furiş, să să sloboadă la Ieşi, să dè ştire doamnei să fugă. Şi-i va da pentru acea slujbă ce-a face 100 de galbeni de aur, sau şi doaă. Şi nime nu cutedza să s-apuce să margă. Apoi Dumitraşco-vodă, vădzând că nu să găseşte nime, să ispitiè el singur să margă şi cu Brahă, căpitan de darabani. Şi-ş găsisă şi cealmale

şi haine turceşti să s-îmbrace, să iasă noaptea din obuz, să între în oastea turcească, că doar ar putè străbate la Ieşi la doamna, să o iei şi să fugă. Ce din obuz nu putè ieşi nime, că nu-i lăsa moscalii la părcane fără ucaz. Şi s-au dus şi la împăratul de i-au spus ce va să facă, şi au cerşut ucaz. Ce împăratul n-au vrut să-i dè ucaz şi au socotit că nu este bine, că poate să-1 prindză turcii, si l-or omorî, iar la Iaşi, sau or fi mersu turcii, sau ba. Iar aşè, l-or omorî şi pe dânsul şi or merge apoi şi la Ieşi. Şi să nu să teamă, că, de or şi merge turcii la Iaşi, nemic n-or strica. Ce avè mare grijă şi jele nu numai el, ce şi noi cu toţii, câţi ne era casele în Ieşi.

Rugăm pre dumnevoaslră, iubiț cetitori tineri, să luaţi sama aceştii scrisori, de s-ar tâmpla vrodată să mai vie nişte lucruri ca aceste în ţara noastră, să vă ştiţi chivernisi, să nu păţiţi şi voi ca şi noi.

Moscalii la turci niciodată năvală nu mai da, ce tot turcii da năvală la moscali, pănă îş istoviè focul, şi apoi iar să da înapoi, iar moscalii tot cătinel după dânşii. Şi să lărgisă şireagurile cele de moscali, în lături, cât alergai cu calul; atâta să lărgisă moscalii de la carăle lor. Iar când au fost marţi dimineaţa, turcii s-a strânsu toţi departe, şi acolo ş-au făcut meteredzu şi ş-au aşădzat toate puşcile. Şi au început a să bate pre vrăjmaş, cît întunecasă lumea, de nu să vedè omu cu om, şi să vedè numai para cum ieşiè din puşci. Ca cum ar arde unu stuhu mare, trestie, pe nişte vânt mare, aşè să vedè focul ieşind din puşci. Numai ce voiu să dzic, poate-fi Dumnedzeu fereşte la război, că dintr-o 1 000 de sineţe abiè să tâmpla de loveşte unu omu. Că de ar hi nemerit cât focu slobodziè, n-ar fi mai rămas nici la turci, nici la moscali omu de poveste. După cum dzice un cuvânt Miron logofătul: „Mare este omul, iar la războiu prè mică-i este ţinta".

Dzis-au Dumitraşco-vodă atunce împăratului să legi toate carăle tabără şi să lasă pe Medhoroschi polcovnicul cu cinci, şese mii de căzaci ce le avè şi cu doao, trei polcuri de

moscali, să rămâie să apere carăle de călărimea Turcului, de or vrè să le dè năvală. Iar ceelaltă oaste moschicească, săldaţii, să dè năvală asupra inicerilor la meteredzu, că oru bate pe iniceri şi or lua şi puşcile turceşti, şi atunce or fugi şi ceielalţi, călărimea. Că așè li-i obiceiul, că el au vădzut când au bătut nemţii pre turci la Varadin, că, după ce-au bătut nemţii pe iniceri, iară călărimea au şi purcesu a fugi, carii cum putè.

Iară împăratul au răspunsu lui Dumitraşco-vodă: „Ţi să pare şi ai vrè şi ai pofti, ticăloase oame, să fie pentru binele tău, dar, de oi şi bate pe pedestrime, călărime este multă, şi n-am cu cine o goni". Că sta călărimea, ca cum ar sta pădurea, împregiurul obuzului, de nu-i agjungè puşca. Sta şi priviè cum să bat, şi împăratul tot nădăjduiè că-i va veni răspunsul ce scrisese noaptea, cum s-au pomenit mai sus. Şi veziriul nu-i mai făcè şi tot păziè de să bătè. [...]

Domnit-au Dumitraşco-vodă ţara numai 9 luni în anul 7218 <1710> şi au ieşit din Ieşi iulie în 16 dzile, iar moscalii au făcut războiul atunce la Stănileşti în iulie 11 dzile. Deci de la Prut au purcesu în sus depreună cu moscalii şi au trecut Prutul pre la Ştefăneşti în cee parte. Şi de acolo am mărsu dreptu la Movilău, la Nistru. Deci cîţi boieri şi alţii mai de gios, din moldoveni, ce-au ieşit cu Dumitraşco-vodă din Iaşi şi au purces cu obuzul, audziè c-au iertat turcii pre cei greşiţi. Dar nu mai putè să s-întoarcă înapoi sau să fugă într-altă parte din obuz, căci că prăda donţii şi cazacii lui Medhoroţschii şi a lui Tanţschii pre cine găsiè în laturi de obuz, de-i lăsa numai cu sufletele. Ce nu avè putinţă să să ducă într-altă parte, ce le-au căutat numai să să ţie cu obuzul, cu Dumitraşco-vodă. Că, cînd au venit împărăţia, avè ucaz oastea de nu strica nimărui nemic, iar la întorsu strica tot ce găsiè.

Sosind obuzul la Movilău, la Nistru, să luasă nişte tătarâi, ca vro 200, în urma obuzului. Pe cine găsiè, tot lua. Şi au dat preste dînşii Ivaneţschii polcovnicul şi cu Tanţschii, cu slujitorii lor moldoveni, ce era la steag. Şi i-au tăiet pe tătarâi şi

au prinsu şi vii vro cinci, şese şi i-au dus la împăratul. Şi au pus de i-au spândzurat în malul Nistrului, încălţaţi, îmbrăcaţi.

Iară după ce-au trecut moscalii Nistrul, au scris împăratul Moscului la turci că, de n-or porni precraiul Şfedului păn-în 12 dzile şi l-or ţinè acolo la Tighine, el încă a strica pacea, nu a ţine-o.

Dumitraşco-vodă au făcut căutare tuturor moldovenilor câţi sint cu dînsul şi i-au întrebat, merge-or cu dînsul la Moscu au ba. Ce toţi au priimit, că într-alt chip nu avè cum dzice. Că nu avè cum merge într-altă parte de răul tălhăritului. Şi i-au pus Dumitraşco-vodă într-un izvod şi l-au dat împăratului, de l-au iscălit cu mâna lui. Iar boierii şi slujitorii aceştia era anume: 1. Ioan Niculce hatman; 2. Savin Zmucilă vel-ban; 3. Gheorghiţi vel-păharnic; 4. Iordachi Aristarhu vel-uşer; 5. Pavel Rugină vel-comis; 6. Mogâlde sardar; 7. Ilie Abăza, vornicul despre doamna; 8. Dumitru aga; 9. Ioan Mirescul polcovnic; 10. Ioan Bănariul vel-căpitan; 11. Brahă, căpitan de darabani; 12. Moțoc jicniceriul; 13. Ioan Dzărul, vătav de copii; 14. Nuor Dzărul postelnic; 15. Costantin Dzăru medelnicer; 16. Vasilie Dzărul, tij medelnicer; 17. Mechichi stolnicul; 18. Antiohie cămăraş; 19. Constantin Părcălabul medelnicer; 20. Dima başbulucbaş; 21. Ciute căpitan; 22. Apostol căpitan; 23. Toader Mirescul căpitan; 24. Pavăl Mirescul căpitan.

Toţi aceştie şi alţii mai proşti, mai de gios slujitori, carii aice nu s-au putut înşira anume, i-au scris împăratul în visteria lui, de s-au dus cu Dumitraşco-vodă. Şi atunce au dat împăratul lui Dumitraşco-vodă 2 000 de ruble, să le fie de cheltuială lui şi moldovenilor. Şi l-au orânduit să margă să ierndze la Harcov, preste Nipru, dincolo de Ţara Căzăcească, în slobodzie, aproape de Azac. Că acolo să cerşusă şi el, lăudându-i unii din moldoveni carii ştiè că-i locu bun. [...] Şi de acolo au mărsu în Chiov, de s-au odihnit 2 săptămâni, dându-i moscalii ce-i trebuie, nemic nu-i lipsiè. Şi când au vrut să purceadză de acolo, din Chiov, mulţi moldoveni au vrut să rămâie acolo şi nu

vrè să mai margă cu Dumitraşco-vodă înlontru. Şi încă şi Ion Niculce hatmanul nu vrè să mai margă cu dânsul, gândind că doar ne-or lăsa din Chiov de ne-om întoarce la pământul nostru. Iar Dumitraşco-vodă n-au vrut să ni lasă să rămânem, ce au mersu la comendatul de Chiov şi i-au arătat izvod, cu iscălitura împăratului, de câţi boieri era, ce-1 făcusă la Movilău, dzicând că sintem daţi pre mâna lui şi nu ne va lăsa să ne ducem la turci, să facem vreun vicleşug. Că el a vrè să dè samă pentru noi la împăratul.

Deci comendatul, vădzând aşè, i-au dat pe toţi pe mâna lui Dumitraşco-vodă cu sila, şi i-au dus cu vartă păn' la Harcov. Şi acolo încă, după ce-au trecut Ţara Căzăcească, încă era păn' la Harcov, cale de 2 dzile, un câmpu pustiiu pentre Harcov şi pentre Ţara Căzăcească. Şi acel câmpu este şlevul tătarilor, când pradă de la Crâm. $i iară cu grijă şi cu multă spaimă au mersu, păn-au agiunsu la Harcov.

Iară Luca visternicul venisă mai pre urmă, în Ţara Leşască, după noi la Chiov, şi cu Sandul Sturdze stolnicul. Nevrând ei să margă cu Dumitraşco-vodă, nu i-au putut lua, nici comendatul nu i-au dat, nefiind în izvodul împăratului, gândind că i-or lăsa moscalii să s-întoarcă înapoi. Deci moscalii nu-i lăsa să s-întoarcă înapoi, că venisă şi Galenici cneazul mai pre urmă în Chiov, de ţinè drumul tare închis, de nu lăsa pre nime să iasă din Chiov încoace. Că era un omu rău, şi nici de mîncat, nici de cheltuială nu le da. Şi s-au ispitit într-un rând să fugă, şi i-au prinsu şi i-au ţinut închişi o lună. Şi apoi i-au dat pre chizăşie Tomii ghenarariului şi i-au slobodzit. Şi au şădzut un an acolo în Chiov, pană ş-au mîncat tot ce-au avut. Şi apoi de-al doilea rând s-au ispitit cu fuga, de au scăpat încoace, de au venit în Moldova. Şi alţi moldoveni, câţi s-au mai tâmplat în Chiov, tot aşè cu fuga au scăpat.

Şi câţi scăpa din Chiov încă cu multă grijă venie păn-agiungè spre Cameniţă, că, rămâind locul pustiiu, era tâlhărit mult, şi leşii avè pizmă pre moldoveni, căci s-au închinat la

moscali. Deci pre câţ prindè îi tot jăcuiè, şi pre unii îi şi omorîè, pre alţi-i punè la popreală. Numai Adam Sinavschii hatmanul să punè pentru dânşii şi pre carii obliciè că-s închişi, trimitè de-i scotè şi-i miluiè. Şi pre unii îi punè la steaguri, dându poroncă să le dè pace. Şi leşii furiş tot îi strica.

Dumitraşco-vodă, după ce s-au aşădzat la Harcov, zaharà prè multă îi da şi lui şi tuturor moldovenilor, cât nu putè birui să o mînînce. Şi i-au mai dat pe deasupra şi 13 sate a unui ghenaral, ce-1 chema Sidlovschii, pline de pâine şi de hălăşteie cu mori şi cîte doao, trei sute de oameni într-un sat. Şi bucate, vaci, boi, oi, stupi, odoară, toate le dedese lui Dumitraşco-vodă, sirmeaoa acelui ghenărar, cădzând el într-o greşală.

Deci Dumitraşco-vodă nu vrè să ţie pre moldoveni cu dragoste, ca pre nişte streini ce ş-au lăsat casăle şi s-au streinat de moşiile lor pentru dânsul, ce vrè să-i ţie mai aspru decât în Moldova. Că i să schimbasă hirea într-altu chipu, nu precum era domnu în Moldova, ce precum era mai nainte, tânăr, pre cînd era beizadè în dzilele frăţine-său, lui Antiohie-vodă, încă şi mai rău şi iute la beţie. Să scîrbiè, şi uşa îi era închisă, şi nu lăsa pre moldoveni necăiuri din târgu să iasă afară, fără ocazul lui. Şi cu căzacii de loc iară să învrăjbisă rău, că nu-i ţinè într-o nemică. Deci şi moscalii cei mare încă-1 urâsă, pentru căci îl iubiè împăratul şi-i dedesă nume mai sus decât a tuturor.

Atunce s-au sculat Savin Zmucilă banul şi mult l-au amestecat la Şeremet, dzicând că „eu când ne-mu închinat la Ieşi, cu Petriceico-vodă, avè cinste şi boierii ca şi domnul." Şi cărţi de la Sobeţschii craiu, ce era atunce, şi le arăta lui Şeremet, precum au avut voie boierii, şi cînd le-u fost voia s-au dus în ţara lor, în Moldova, iar Dumitraşco-vodă va să-i facă robi în ţara creştinească. Şi multe ca aceste, care nu le pociu toate să le scriu cu condeiul mieu, după cumu sunt firile moldovenilor, cărei nu pot nici la casele lor trăi să nu să sfădească, dar în ţară streină. Că şi când au fost cu Petriceico-vodă, iar destule sfădzi au fost şi atunce între domnu şi între

boieri, ca şi acmu. Care pre urmă iar lor ş-au stricat, ca şi acmu de la moscali, care mainte să va arăta. [...]

Dumitraşco-vodă, după ce s-au dus la Petreburcu, pre boierii moldoveni n-au vrut să-i iei cu dînsul la împăratul, socotind că va isprăvi să nu mai poată scăpa de acolo. Şi-i grăiè de rău cătră împăratul, dzicând că Ion hatman şi alţii au rămas acolo şi vor să să ducă la turci, şi pentru acee au trimis de i-au luat cu vartă, de i-au dus la Harcov, vrând să-şi acoperă ruşinea, căci i-au dus cu vartă. Că oblicisă împăratul de acel lucru, că i-au luat cu sila, şi unii din Chiov au şi fugit.

Iară împăratul au răspunsu lui Dumitraşco-vodă, mai vârtos pentru mine, Ioan hatman: „Dacă nu va să şadză, volnic să fie. Dumnedzeu să-i agiute să margă unde i-i voia, că nu mi-i robu." Atunce Dumitraşco-vodă n-au căutat bine, unde i-au răspunsu aşè.

Iară când mi-am luat dzioa bună de la Harcov, de m-am despărţit, mult mă îmbiè să mai şedzu, şi multe să adeveriè să-m dè, şi să-m isprăvască şi de la împăratul mare milă. Şi cînd mi-a hi voia, el să-mi isprăvască. Dar eu eramu bucuros c-au venit acela ceas, de-am găsit vreme să ies dintr-acel norod greu şi cumplit. Că-s nişte oameni foarte necredincioşi, şi prè cu greu traiu au oamenii ce sint nedeprinşi cu acel felu de oameni dintr-acele părţi. Şi avè mare jele, şi el, şi doamna lui, şi toţi moldovenii. Şi-m dzicè că nu mi-oi putè face pace, ce oi peri de turci. Dar eu am pus nădejde la Dumnădzeu, şi pentru dreptatea mè nu s-au îndurat şi din toate m-au scos. Şi după ce-am venit, încă şi Şeremet în câteva rânduri mi-au dzis să mă aşedzu şi va scrie la împăratul să-m dè jalovanie şi sate. Dar tot n-am priimit, că este norod prè cumplit, şi nu sint oamenii slobodzi să margă unde i-i voia, nici la împărăţie fără ucaz. Şi ucaz nu vor să facă, ca pentru să nu facă cheltuială împărăţiei. Şi la împărăţie, vro curte mare ca acee, cu tvorebnici mulţi, nu-i, măcar precumu-i la domnia ţărâi noastre; au altă crăie şi domnie, ce foarte un lucru puţin, numai oşteni de agiunsu. Deci

de viiaţa mè îmi era cum îmi era, dar mai mult îmi era pentru copiii miei, la ce vor rămîne, că numai doar săldaţi să fie, iar la alte boierii nu încap feciorii unora ca acestora.

Ce, fraţilor moldoveni, rogu-vă să luaţi aminte, să vă învăţaţi şi să vă păziţi. Oricât ai fi în cinste la vrun domnu, bine este să-i slujeşti cu dreptate, că şi de la Dumnedzcu ai plată. Iar cu domnul niciodată să nu pribegeşti, măcar cum ar hi, şi nu numai în ţară streină, ce nici în Ţarigrad cu dânsul să nu mergi, fiind tu moldovan. Ce să-i slujeşti în ţara ta, căci streinii caută numai pre domnu să-l miluiască şi să-1 cinstească, iar pre boierii ce sint pribegi cu domnul, într-o nemică sint. Altă cinste are boieriul, cându-i pribag singur, alta este, cându-i cu domnul său. Şi apoi domnul să visadză că este tot puternic, ca la ţara lui, când este domnu, şi va să ţie aşè, ca să năcăjască pre acei boieri, şi nu socoteşte slujba ce i-au făcut că s-au înstreinat, ce nemică învoială nu-i face. Nădejdea domnului este ca săninul ceriului şi ca încetul mării: acmu este senin şi să face nuor, acmu este mare lină şi să face fortună. [...]

Dumitraşco-vodă Cantimir s-au dus la Moscal şi acolo au murit cu 4 ficiori: Matei, Costantin, Şarban, Antioh. Iar ce-or vini, vremea viitoare va arăta.

CRONICARI MUNTENI

Fragmente de text au fost selectate din volumul:
Cronicari munteni.
Selecția textelor, studiu introductiv, note, comentarii și glosar de Dan Horia Mazilu. *Editura Fundației Naționale pentru Știință și Artă și Univers enciclopedic. București, 2004*

Istoriia Țării Rumânești de când au descălecat pravoslavnicii creștini. (Letopisețul cantacuzinesc)

De aicea începem poveste de cine au venit domn în urma lui Gligorie vodă

Mers-au toţi boiarii ţării la împărăţie şi le-au dat domn pre Radul vodă sin Leoh vodă. Şi au venit cu steag şi au şăzut domn în scaun, în Bucureşti, fevruar 12 dni, 7173.

Deci fiind împresurat cu multe datorii, căzut-au asupra ţării multe nevoi şi grele dăjdi. Şi nu era numai despre dânsul, ci și grecii încă-i prăda şi-i mânca cu de tot feliul de meşteşuguri, precum sânt ei învăţaţi. Boiarii încă să nevoia de slujiia în dreptate. Ţara încă i-au plătit datoriile. El încă au făcut avuţie multă. Grecii, leşinaţii, încă i-au săturat. Şi de bani încă s-au îndestulat.

Şi au zugrăvit mitropoliia ot Bucureşti.

Iar când s-au umplut 3 ani din domniia lui, venitu-i-au mazilie de la împărăţie. Atuncea domnul căzut-au la toţi boiarii țării cu multă rugăciune ca să meargă cu el la Poartă, să-1 ceară să le fie iar domn, făgăduindu-se cu mare jurământ că va fi bun cu ei şi cu ţara şi va scoate grecii din ţară, să-i lase numai

cămăraş și cihodar, iar alt grec lângă el nu-i mai trebue. Cu cuvinte m dulci ca acestea au prelăstit pre boiari. Si l-au luat toţi la mijloc, de au purces la Poartă. Încă mai nainte fu trimis Drăghici vel spătarul, feciorul lui Costandin postelnicul cel înţelept, mai ales boiariu dintr-alţii şi mai vrednic boiariu de slujbă, ca să-i tocmească lucrul şi să-i aşeze domniia. Că pre dânsu-1 ştiia toţi paşii şi agalarii şi avea despre ei credinţă mare. Şi până au sosit Radul vodă cu boiarii acolo, iar Drăghici el aşăzase toate lucrurile; şi bani câţi trebuise de poclonul împăratului şi al viziriului şi al caimacamului, toţi îi gătise. Şi peste 5—6 zile sărutat-au şi poala împăratului, şi i-au dat domniia, să fie iar el domn, isprăvindu-se toate lucrurile pre voia lui.

Atuncea Drăghici spătarul împreună cu toţi boiarii, i-au pomenit de greci, să nu-i lase, precum au jurat, mai vârtos pre unul ce-i zicea Necula Sofiialiul, grec de la Rumele şi pre altul ce-i zicea Balasache, grec ţarigrădean. Aceşti 2 oameni fiind aleşi de răi şi pizmaşi neamului rumânesc, mai vârtos boiarilor, căci nu-i lăsa de tot în voia lor să mănânce şi să prade ţara, iar ei, ca nişte draci înţelegând, mai rea pizmă puseră şi pre ascunsu-l otrăviră pre ticălosul Drăghici spătarul. Omorându-l acolo, in Ţarigrad, fu adus trupul lui de frate-său, Şerban spătarul aicea în ţară, puindu-l în groapă la mănăstirea ot Comana. Mult plâns se făcu pentru Drăghici si acolo, în Țarigrad si aicea în ţară, și de păgâni şi de creştini. Și-1 căia toţi şi blestema pre greci, căci era un om vrednic ca şi tată-său Costandin; sta tare pentru săraca de tară şi făcea milostenii multe şi căuta de toţi săracii şi de toţi streinii. O, mare ciudă, cum să leagă toată răutatea de dreptate şi silesc să o surpe; cum şi de acei boiari buni și înţelepţi, că-i omorâră cu ficleşugul lor, ca să poată prăda ţara!

Atuncea grecii cei răi, ţărigrădeni, să veseliră şi le părea bine de moartea lui Drăghici, mai vârtos Sofiialiul şi Balasache. Aşijderea şi Radul vodă, fără nici o sfiială începu a

încărca ţara cu datoriile, luând scule scumpe, împărăteşti şi surgugiuri câte de 40 000 de taleri. Şi bani cu dobândă punea în casa lui. Şi poruncea boiarilor de făcea zapise pre la datornici, să plătească săraca de ţară. Grecii, leşinaţii, încă făcea ce le era voia.

Şi purcese Radul vodă cu grecii, mai mulţi decât întâi, de veniră aicea în ţară al doilea rând. Şi să mulţi pizma grecilor asupra ticăloşilor de boiari, mai vârtos Sofiialiul şi Balasachie. Atuncea si Radul vodă încă să schimbă de bunătăţile ce făcea întăi şi să porni cu rău asupra tuturor, ca să strângă bani. Şi porunci boiarilor să scoată biruri grele în ţară, zicându-le prihăni, că ei ştiu bine pre ceia ce au bani şi nu vor să-i vădească. Iar ei, ticăloşii, tot să nevoia cu slujbă dreaptă, ca să-i umple voia lui. Şi nimica nu folosea, ci încă mai vârtos îi pedepsea, zicându-le că va pune vel vistier pre Necula Sofiialiul, că el ştie rândul ţării şi pre la ce boiari au bani. Că, adevăr, el singur s-au lăudat. O, ce sfat spurcat ! şi cum nu-și aducea aminte de patimile Ghinei Ţucala şi ale Radului-Vărzariul, că cu sfatul lor au ocărât numele domnu-său şi au pus şi viaţa lor cu groaznică moarte şi s-au pustiit casele, ca nişte oameni răi hicleni ce au fost. Radul vodă încă nu socotea nimic de unele ca acestea, ci numai îşi pornise firea asupra banilor, pre sfatul unor marghioli ca aceia. Şi întăi să porni asupra sfintelor mănăstiri, că trimise oameni de lua bucatele și le prăda făr nicio dreptate. Luatu-le-au şi toate arginturile câte au găsit la dânsele, de le-au topit toate, făcând scări şi tipsii si şale ferecate. Atuncea au luat şi 2 inele de aur cu pietri scumpe din degetele lui sfeti Nicodim, care lăcuiaşte cu sfintele moaştele lui în sfânta mănăstire den Tismana. Şi tot nu să sătura, ci încă, de murea vreun egumen sau călugăr sau boiar sau neguţătoriu, sau jupânese sărace, au măcar fiece om mai prost, el numaidecât trimitea de lua tot ce avea şi le scotea la târguri de făcea cochi-vechi, vânzând haine şi tot ce lua de la unii ca aceia, dr le făcea bani şi-i băga în cămara lui. O,

ticăloase Radule, cum începuşi a urma obiceiurilor păgâneșt şi nu-ţi aduseşi amimte de cea mare şi groaznică judecată a lui Dumnezeu! Că nu-i ajunse cu aceasta, ci făcea sfat în taină cu Sofiialiul şi cu Balasachie, cum, ajungând în iarnă, să prade pre boiari şi să pue în ţară nişte semi nemilostive, că nu le ajungea câtu-i mânca și-i jăhuia grecii.

Atuncea şi Stroe vornicul Leurdeanul, ca un om rău şi hiclean, să făcuse soții cu dânşii şi mai vârtos îi învăţa el ca să ucigă o seamă de boiari. Si le arunca prihăni, pârându-i la Radul vodă că au trimis în tară să să strângă slujitorii asupra lui şi a grecilor. Deci cu acel sfat drăcesc prelăsti pre Radul vodă. Iar ticăloşii de boiari nu ştiia nimic de acestea.

Şi când au fost la dechemvrie 3 dni, leatul 7177, miercuri dimineaţa, după ce s-au adunat toţi boiarii la curte, iar Radul vodă cu grecii s-au fost gătit în taină cu siimenii să ucigă pre boiari, sus în casele domneşti. Iar nefiind voia lui Dumnezeu, numaidecât să pricepură boiarii şi grăbiră de eşiră toţi afară din casele domneşti şi alergară la mitropolie, la părintele mitropolitul Theodosie. Trăgând clopotile, aciiaşi să strânseră toți slujitorii la mitropolie, jăluindu-se boiarii cătră dânşii de toate ce li s-au întâmplat. Atuncea şi slujitorii fură toţi într-un gând şi strigară că de acum nu vor mai lăsa ei să piiară neamul boeresc, ci să iasă grecii din ţară afară, că nu-i pot sătura cu bani. Atuncea toţi boiarii, cu mare cu mic, cu toate gloatele slujitorilor, eşit-au de la mitropolie de au mers cu toţii la sat la Cotrăceni. Acolo făcură sfat mare, socotind că de acum înainte nu vor mai putea trăi cu grecii. Ci să gătiră toată boerimea ţării şi cu slujitorii din toate cetele, pân la 200 de oameni. Şi purceseră de acolo de să duseră la împărăţie, pre vreme când era la Enişer împotriva Critului, făcând la împărăţie multă jalbă pentru grecii Ţarigradului, cum ei au spart raiaoa Ţării Rumâneşti. Atunce înţelegând împărăţiia, poruncit-au cu mare mânie de au scos pre toţi grecii din ţară cu mare ruşine şi au

mazilit pre Radul vodă. Mergând la casa lui în Ţarigrad, acolo au murit, la cursul anilor 7177. Şi au domnit ani 4.

Dat-au boiarilor voe să-şi aleagă domn pre carele vor pohti ei. Atuncea ei cu toţii împreună făcură sfat şi aleseră pre un boier bătrân, anume Antonie dvornecul den sat den Popeşti, ot sud Prahova. Pre acesta-l rădicară şi ziseră să le fie domn, pentru căci îl ştiia toţi că iaste om bun şi blând. Şi aciiaşi îl duseră de sărută poala împăratului şi a Mustafa paşii, caimacamul.

Pre aceia vreme au luat turcii cetatea Candiei de la Frânci.

Iar Antonie vodă, cu toţi boiarii lui, cu agă turc şi cu steag, au venit în ţară şi au întrat în scaun în Bucureşti, mesiţa april 9 zile, leatul 7177, în vinerea cea mare a Strastiilor. Iar când au fost a doao zi, în sâmbăta cea mare a Paştilor, împărţi toate boeriile. Iar în dumineca sfintelor Paşti, dimineaţa, la Hristos văscrese, istoviindu-sc soborul, afară fiind toţi înaintea bisericii, după cum iaste obiceaiul, făcut-au Antonie vodă mare jurământ împreună cu toţi boiarii, câte unul, câte unul, fieştecare puindu-şi mâinile pre Sfânta Evanghelie, jurând pre puternicul sântul nume al Domnului Dumnezeului nostru Isus Hristos, cum vor sluji domnu-său, lui Antonie vodă, cu dreptate şi cum să lipsească pizma şi mozaviriia şi hicleşugul din mijlocul lor, numai de acum înainte să lăcuiască toţi într-o dragoste, ca nişte adevăraţi creştini. Iar carii nu vor ţinea jurământul, să fie lepădaţi de faţa Domnului Dumnezeu şi să fie urgisiţi de domnu-său şi încă să paţă mare ncvoe, tocma să guste răi ca aceia şi moartea, ca nişte călcători de lege şi de jurământ. Şi aşa istovind jurământul, toţi au iscălit cu mâinile lor la izvodul jurământului.

Şi s-au aşăzat domn ţării. Şi au început a face judecăţi drepte şi a căuta de rândul ţării şi al săracilor, carii era năpăstuiţi şi prădaţi fără dreptate.

Atuncea şi feciorii răposatului Costandin postelnicul împreună cu maica lor, jupâneasa Elena postelniceasa, văzând că le-au dat Dumnezeu domn bun şi înţelept şi judecător drept, n-au mai putut răbda pentru moartea tătâne-său, care au făcut Stroe dvornicul Leurdeanul în zilele lui Gligoraşco vodă, precum înapoi povestea lui iaste scrisă. Ci au eşit la divan de faţă, apucându-se de bâhă, cum nu iaste el nimic vinovat de sângele acelui creştin, Costandin postelnicul, nici au stătut el împotriva lui, să-l omoare, vrând să să ascunză, ca Cain de sângele frăţine-său, lui Avel. Iar Dumnezeu, judecătoriul cel drept, nu l-au îngăduit, că sângele dreptului Costandin nu să putea ascunde, ci striga la cer. Şi au vădit pre Stroe aiave, cu 3 răvaşe scrise cu mâna lui către un hoţ asemenea cu el, Costandin paharnicul Vărzariul sin Radului armaşul Vărzariul, ca să facă lui Costandin postelnicul moarte, iar într-alt chip nu. Deci ca să descopere lui Stroe vina şi lucrul ce au făcut fără dreptate și fără judecată, ivitu-s-au acele 3 răvaşe şi au căzut în mâna jupânesei Elenei şi a coconilor ei, de s-au citit în divanul cel mare. Şi le-au văzut singur Stroe dvornicul, şi n-au mai putut prinde bâha, că era scrise de mâna lui. Atuncea să descoperiră toatc minciunile lui cât mărturisi el singur înaintea domnului Antonie vodă şi a tot divanul Mării sale că au fost la Costandin pârâș de moarte şi cum au perit nevinovat nimica, cât să mira toţi cine auzia, şi cine-l ştia, şi cine nu-l ştiia. Atuncea cunoscură că iaste om rău Stroe şi-l pedepsia si mari şi mici şi-l batjocoriia şi mueri şi copii şi-l suduia păgânii şi creştinii, căci au omorât pre Costandin, căci era de mult folos şi de mare ajutor țarii şi căuta săracii şi streinii. Atuncea Antonie voevod împreună cu părintele vlădica Theodosie şi cu amândoi episcopii şi cu toţi egumenii de pre la toate mănăstirile câte sânt în ţară făcură mare judecată. Căutând la sfânta pravilă, aflară să-l omoare şi pre Stroe, ca să ia plată precum au făcut. Si să dede cu judecată dreaptă pre mâna armașilor. Iar jupâneasa Elena şi cu feciorii ei n-au vrut, ci s-au rugat la

Antonie vodă să-l iarte de moarte şi să ia cinul călugăresc, că va da el seamă înaintea înfricoşatului judeţ. Atuncea Antonie vodă, poruncindu-le, scoaseră-l afară cu răvaşele lui cele de vânzare, de să arătară tuturor noroadelor, ca să-l ştie toţi că s-au asemănat cu Iuda şi l-au ivit Dumnezeu ca pre Cain. Dupre aceia l-au dus la mănăstirea din Snagov de s-au călugărit puindu-şi numele Silvestru, de călugărie.

Iar Antonie vodă domniia foarte bine şi cu pace dăspre toate părţile şi avea liubov cătră toţi boiarii. Iar vrăjmaşul diavolul nu putu răbda, ci-şi află lăcaş în inimile unor boiari, anume Gherghe dvornicul Băleanul şi cu gineri-său Hrizea vistierul, i Staico paharnicul sin Bărcan ot Bucşani, i Radul Ştirbeiu ot Izvor şi cu alţii mai mărunţi. Încuibându-se diavolul in inimile lor foarte tare, întărindu-i cu rău cuget asupra a 3 boiari, carii să afla cu slujbă dreaptă lângă domnu-său şi sta pentru ţară şi pentru săraci, să nu-i calce streinii, nici să-i prade fără dreptate, anume Mareş banul, i Radul logofătul Creţulescul i Şărban Cantacuzino vel spătarul. Deci făcându-se ei o ceată spurcată, noaptea să strângea toţi la casa lui Gheorghe dvornicul, de făcea sfat şi să învăţa cu ce fel de meşteşuguri vor ucide pre acei 3 boiari. Şi altă vină nu le afla făr cât zicea că ei tot boeresc la toţi domnii şi cum s-au îmbogăţit şi cum nu-i bagă în seamă şi numai batjocoresc. Iar mai vârtos pizmuia Băleanul, căci nu l-au pus ban mare la Craiova. Deci aşa sfătuindu-se în toate nopţile, dat-au Dumnezeu de prinseră cei 3 boiari de veste mai timpuriu şi degrab merseră la Antonie vodă de-i spuseră şi să rugară să le facă judecată dreaptă cu Băleanul şi ceata lui. Şi de-i va afla că au călcat jurământul sau au făcut lor vr-un rău, atunce să paţă după vina lor. Atuncea Antonie vodă au eşit la vel divan şi i-au chemat de au stătut toţi de faţă. Deci ei, ca nişte oameni răi, alt nu avea ce mai zice, făr cât cele ce scriu mai sus. Antonie vodă văzând dreptatea celor 3 boiari, îndată au mazilit pre cei ce avea dregătorii şi porunci tuturor câţi au fost la acel sfat spurcat să meargă la ţară, să şază

la casele lor. Iar alt rău nimic nu le-au făcut. Deci nu multă vreme trecând, iar le-au poruncit de au venit la curte. Şi i-au ertat de toată vina lor si i-au învăţat să să părăsească de ce s-au apucat, să lăcuiască toţi întru dragoste, precum sânt juraţi, iar cine va călca jurământul, Dumnezeu să-1 bată şi trupeşte şi sufleteşte.

După aceasta nu multă vreme trecând, veni şi lui Antonie vodă mazilie. Şi îndată purcese cu toţi boiarii de să duseră la Odriiu, că acolo era împărăţiia. Atuncea şi Gligorie vodă încă venise din Ţara Nemţească, că-l ertase împărăţiia. Deci fiind acolo şi Hrizea vistierul, i Staico paharnicul, i Radul Ştirbei şi cu toată ceata lor cea dintâi, ca nişte răi hicleni, cu mari meşteşuguri, cu taină la turci au umblat de au stricat domniia lui Antonie vodă şi cu mulţi bani au dres domnia Iui Gligorie vodă. Închinându-se lui toţi, făcură sfat drăcesc către turci de prinseră pre Mareş banul, i Gheorghe dvornicul, i Radul logofătul Creţulescu, i Mihai Cantacuzino spătarul, i Gheţea clucerul, i Stoian comisul. Iar Şărban Cantacuzino spătarul au scăpat din mijlocul lor. Şi aciiaşi porunci Gligorie vodă cu acei răi boiari ai lui la Gherghe dvornicul Băleanul de au prins pre toți fraţii lui Şărban spătarul: Costandin stolnicul, i Matei aga, i Iordachie postelnicul. Şi purceseră cu Gligorie vodă de veniră în ţară, la scaunul ot Bucureşti, leatul 7180, mart 20 dni.

Iar Antonie vodă au rămas la Ţarigrad şi acolo s-au prestăvit. Şi au fost domn 3 ani.

Să pomenim aicea si de Stroe dvomicul Leordeanul. Că deaca înţelese că au luat Gligorie vodă domnia și au căzut acei săraci de boiari la patimă, el foarte să bucură si îndată-şi lepădă călugăriia și degrab alergă la Odriiu de să închină lui Gligorie vodă şi să împreună cu soţiile lui, făcându-se părtaş, ca şi întâi. Şi după ce veni la Bucureşti, scoaseră dăjdi grele în ţară. Şi dederă acestor boiari mare strânsoare, fiind unii închişi în turnul dă pre poarta de jos, alţii în temniţă, poruncindu-le să le dea bani sute dc pungi, ca să scoată cheltuiala ce au făcut

pentru dânşii la turci. Deci ei, de mare frică şi groază, vândutu-ş-au satele, rumânii, ţiganii şi tot câştigul lor, cine cât au avut, de au dat lui Gligorie vodă, şi au rămas casele lor pustii. Atuncea şi boiarii s-au însoţit cu grecii şi, în taină, fără ştirea lui Gligorie vodă, apuca pre toţi câţi ştiia că au răzimat în casele acestor boiari şi pre toate slugile lor, de-i prăda şi împărţea banii adins ei-şî. O, ce foc nestâmpărat băga în casele lor! Multe case au pustiit. Că toată pizma lor era mai vârtos ca să surpe casa răposatului Costandin postelnicul. Că nu să sătura de sângele lui, ci şi acum tare să nevoia ca să omoare şi pre feciorii lui. Şi făcură meşteşug, dând turcilor bani, ca să-i aducă de la Odriiu pre Şărban spătarul, ca să-i omoare pre toţi deodată. Deci Şărban crezând amăgeala turcilor, îndată au purces de 1a Odriiu ca să vie în ţară. Iar deaca au trecut munţii, atuncea, din voia lui Dumnezeu, să întâmpină cu oarecine trimis de maică-sa, spuindu-i să nu vie în ţară, că va să-i omoare pre toţi. Deci Şărban înţelegând de aceasta, aciiaşi lăsă acea cale şi să învârtejî pre altă cale, prebegind în ţara Moldovei, lăcuind la Hangul, în munţii Ceahlăului. O, mare minune au făcut Dumnezeu şi cu acel Şărban, că l-au scos din calea pierzării şi 1-au îndreptat pe calea mântuirii, precum au îndreptat şi pre cei 3 filosofi, carei i-au trimis Irod să ispitească de naşterea lui Hristos, ca să-l omoare, iar sfinţiia lui i-au îndreptat pre altă ale, şi Irod rămase ruşinat.

Atuncea Gligorie vodă, cu răii sfetnicii lui, rămaseră ruşinaţi. Cât să bucura şi să veseliia de venirea lui Şărban, atâta întristăciune mare căzu asupra lor.

Iar când au fost la iulie 15 dni, leatul 7180, făcură sfat drăcesc de trimiseră la Vel Ocnă pre Gheorghie dvomicul, socrul lui Matei aga, şi pre Ghieţea clucerul, socrul lui Şărban spătarul, şi pre Stoica logofătul Ludescul, care au fost slugă bătrână la casa răposatului Costandin postelnicul. Iar pre Mareş banul, ce au fost cuscru cu stari postelnicul, şi pre Radul logofătul, gineri-sâu şi pre cei 4 coconi ai lui: Costandin,

Mihai, Matei, Iordache i-au pus la opreală mare, în turnul clopotniţii. Iar pre alţi boiari, rudenii şi gineri ai lor, pre toţi i-au prădat şi i-au lăsat de la închisoare, aşăzând răii sfetnici aceasta ce scrie mai sus.

Purces-au şi Gligorie vodă la oaste când au fost şi sultan Melimet, împăratul turcilor cu toată puterea lui cătră Ţara Leşască, când au luat şi Cameniţa pre seama lor. Iar aicea, la scaun, au lăsat ispravnici pre Băleanul şi Stroe dvornicul, i Hrizea vistierul. Deci ei, ca nişte răi tirani, fără ştirea domnului, dederă învăţătură Drosului armaşul Mehedinţul, răul spurcat, de-i scotea din turn pre aceşti boiari, ce scriu mai sus și-i ducea afară den cetate, înaintea tenmiţii, de-i bătea în toate zilele pre talpele picioarelor şi-i spânzura de mâini cu sfoară, şi-i muncea în tot felul, târându-i pre pământ şi pedepsindu-i cum le era voia. Şi de aceasta dar să asemăna cu Maximiian, i Dioclitiian muncitorii creştinilor, şi cu spurcatul Ariia şi cu alţi păgâni necredincioşi carii au ocărât sfânta biserică a lui Dumnezeu şi au călcat toate poruncile lui. Asa făcură şi aceşti tirani boiari. O, puternice Doamne, cum ai plătit acelora, plăteşte şi acestora, că au călcat poruncile tale, carele zicea: Iubiţi pre fraţii voştri şi pre vecinii voştri şi cine cum va măsura, aşa i să va măsura.

Gligorie vodă, încă fiind la oaste, mult au cercat pentru Şărban ca să-1 prinză. Şi n-au putut, că Dumnezeu l-au acoperit.

Iar când au fost la dechemvre 1 dni, leatul 7181, venit-au şi Gligorie vodă de la oaste aici, la scaunul lui. Şi înţelegând de cazna celor închişi ce le-au fost făcut boiarii fără porunca lui, foarte s-au scârbit pre ei. Iar Băleanul cu ceata lui, fiind îndrăciţi, nimic nu să ruşina, ci tot îndemna pe Gligorie vodă să-i omoare. Iar Dumnezeu îl întărea ca să nu-i omoare, pentru că nu-i ştiia nimica vinovaţi. Iar boiarii numai ce să năduşiia şi zicea că de ar fi ştiut că nu vor să piară, nu s-ar fi apucat de ce au început. O, mare ciudă ! Cum nu să mai sătura acei procleţi

de a vărsa sângele acestor săraci de boiari făr de nici o ruşine şi făr de nici o frica de Dumnezeu! Iată dar că să umplură cuvintele marelui Vasilie, care zice: De va veni vrăjmaşul tău să cază la ertăciune, să nu-i iai credinţa, că încă de şapte ori iaste sufletul lui mai îndrăcit. Căci numai câinele deacă borăște linge, iar vrăjmaşul nu să mai poate întoarce. Aşa şi acei boiari, fiind covăseala dracului în inimile lor, nu să mai putea stâmpăra.

Atuneea, pre acea vreme, Şărban spătarul încă să întorsese de la Moldova, de au mers la Odriiu, însă cu porunca vizirului. Şi îndată făcu jalbă mare la împărăţie şi la veziriul şi la alţi priiateni ai lui, pentru toate patemile şi nevoile ce au făcut Gligorie, cu boiarii lui, maică-sa, doamnei Elenei şi fraţilor lui. Atunce împărăţiia îndată trimise un capigi bașă, de au venit de olac, şi fără veste au intrat în casele domneşti, unde şădea Gligorie vodă. Şi foarte rău s-au spereat. Şi înţelegând de porunca împărătească, îndată trimise de-i scoase den turn pre aceşti boiari, de-i dede în mâna capigiului. Iar a doao zii purcese doamna Elena cu toţi coconii ei şi cu toate rudeniile ei și cu gineri-său Radul, de s-au dus la Ţarigrad, 7181. Şi au scos pre Gheţca clucerul den ocnă, de au trecut Dunărea dupre ceialalţi. Iar Gheorghie dvornicul, i Stoica logofătul au rămas in ocnă. Iar Mareş banul au rămas la casa lui şi au murit.

După aceia, Gligorie vodă, având grijă şi mare frică, împreună cu sfetnicii lui, nici aşa nu s-au lăsat, ci au trimis la vizirul pân în 200 de pungi, ca să omoare pre acei boiari. Iar nefiind voia lui Dumnezeu, n-au lăsat pre viziriul să-i omoare, ci numai au luat banii, iar pre ei i-au trimis la Crit surgun. Însă numai pre Radul logofătul şi pre Şărban spătarul şi pre Costandin stolnicul, iar maica lor şi coconii cei mai mici, Mihai, i Matei, i lordache au rămas la Ţarigrad.

Iar când au fost la mai 11 dni, leatul 7181, trimis-au Gligorie vodă de au omorât pre Gheorghie, socrul lui Matei

aga, fiind închis la mănăstirea din Tismana. Iar Stoica logofătul au rămas acolo.

Iar când au fost la mai 11 dni, leatul 7181, iar purcese Gligorie vodă la oaste, în Ţara Leşească împreună cu Cara Mehmet paşa şi cu mulţime de turci. Deci fiind ei toţi tăbărâţi la Hotin, iar Sobeţschi hatmanul leşesc venit-au asupra lor cu multă oaste. Şi făcură război mare. Şi fură turcii biruiţi de leși. Mulţi au căzut de sabie şi mulţi s-au înecat în Nistru. Iar Paşa cu puţini turci abiia au scăpat la Cameniţă. Iar Sobeţschi hatmanul cu leşii s-au întors cu mare izbândă şi cu multă dobândă. Atunci şi Gligorie vodă nu s-au îndrăznit să mai vie în țară, ci au fugit preste Dunăre, la turci. Şi îndată fu mazilit. Ducându-se la Ţarigrad, acolo au murit, însă moarte groaznică. Si au domnit aicea în tară un an şi opt luni, la cursul anilor 7182.

Aici semnăm pre scurt şi de patimile părintelui Theodosie, mitropolitul Ţarii Rumâneşti. Căci căzând acei boiari la mare nevoe, precum arată aicea înapoi, atuneca şi pre părintele vlădica îl scoaseră din scaun cu mare necinste şi-1 trimiseră la zatocenie, aruncându-i multe prihăni. Şi puseră în locul lui prc Varlaam episcopul, pre care-1 ştiia că va fi în sfat asemene cu dânşii, precum au și fost.

Dupre aceasta, să mai arătăm ce s-au mai întâmplat dupre maziliia lui vodă. Că fiind Mihai postelnicul, fratele lui Şărban spătarul, la cetatea de la Baba, unde era Chiupriuliul vezirazimul şi cu Mehmet paşa, caimacamul, numaidecât au căzut la picioarele lor cu multă rugăciune ca să pue domn pre Duca vodă. Că el era la Ţarigrad mazil. Şi îndată-i făcură pre voe. Şi scoaseră cărţi şi tot ce trebuia de domnie noao, poruncindu-i să meargă de olac în Ţara Rumânească. Iar Mihai postelnicul au rămas să-i aducă steagul de domnie. Atunce Duca vodă, deaca înţelese, foarte se bucură, făgăduind-se cu mare jurământ că va căuta de casele acestor boiari şi le va plăti datoriile şi, în zilele lui, nici un rău nu vor petrece, ci mult

folos şi bine vor vedea de la dânsul. Şi purcese din Ţarigrad cu Matei aga şi cu nepotu-său, Pârvul logofătul, sin Drăghici spătarul, trimiţând înainte pre Costandin slugerul, sin Stoica logofătul Ludescul, cu cărţi împărăteşti, ca să ţie scaunul după obiceai. Iar Băleanul şi cu gineri-său Hrizea şi cu Neagoe dvornicul Săcuianul şi cu Radul banul Năsturel şi cu Staico păharnicul Bucşanul numaidecât prinseră pre Costandin slugerul şi-l puseră în butuci zicându-i, că umblă cu minciuni. Iar apoi simţind că adevărat vine Duca vodă domn, ei începură a fugi în sus, cătră Piteşti luând cu dânşii şi pre Costandin slugerul, ducându-l pân la mănăstirea din Argeş. Iar Băleanul şi cu gineri-său au trecut muntele şi cu Neagoe dvornicul, la Sibiiu; iar Radul Năsturel şi cu Staico au fugit la munte.

Deci sosind şi Duca vodă la scaun în ziua de sfeti Nicolae, dechemvre 6 dni, leatul 7182, venit-au şi Costandin slugerul de i-au spus de toate ce au păţit. Venit-au şi Năsturel şi Staico de s-au închinat. Trimis-au de au scos şi pre Stoica logofătul, care au fost in patimă ani 2 făr 2 luni.

După aceea Duca vodă tocmitu-ş-au boiarii, aşăzatu-ş-au şi ţara cum să cade. Şi făr zăbavă sosi şi Mihai postelnicul cu steagul de domnie. Şi porunci viziriul de slobozi şi pre cei 3 boiari de la Crit. Sosind în Ţarigrad, venit-au aici în ţară, la casele lor, cu maica lor şi cu jupânesele lor şi cu toată cemetiia lor întreagă. Duca vodă încă i-au cinstit şi i-au boerit. Ei încă să nevoia cu slujbă dreaptă.

Iar Duca vodă fiind iubitor de argint şi prea lacom de bani, nu avea cineva să-i pristănească. Ci ştiind pre Băleanul şi pre gineri-său Hrizea cu ceata lor, că sânt ei buni de acea treabă, îndată porunci la ei de au venit în ţară şi s-au curtenit la Duca vodă. Şi puseră dăjdi grele în ţară şi începură a prăda pre boiari pentru năpăşti. Şi izvodiră nişte obiceaiuri și neşte răutăţi, care n-au mai fost aici în ţară. Însă cu mijlocul acelor boiari şi pre ascuns, iar începură a face pâră asupra acelor ticăloşi de boiari, precum era dăprinşi şi încă dinceput, mai

vârtos asupra lui Şărban spătarul şi a fraţilor lui. Şi ei nu ştiia, ticăloşii, nimic de acea vânzare.

Deci nu multă vreme trecând, veni poruncă de la înpărâţie de au purces la oaste asupra leşilor, împreună cu mulţime de turci. Şi câte cetăţi aflară afară din Cameniță, mari, mici, toate le arseră şi le sparse. Mergând şi la o cetate ce să cheamă Jăravna, acolo sosi şi Sobeţchi craiul leşăsc cu mulţime de oaste. Și să bătură cu turcii 7 zile. Deci văzând ei că nu le va strica nimic, făcură pace şi să întoarseră fieşicare în ţara lui. Duca vodă încă au venit în ţară, însă n-au mers în scaun, ci au descălecat la Cocorăştii din Grind, la casele Vladului comisul. Și acolo fiind, iar începură a face sfat necurat asupra acelor ticăloşi de boiari, pârându-i la Duca vodă în tot feliul de năpăşti, până-l plecară, socotind că acolo le va fi mai lesne să-i omoare. Iar ei, ticăloşii, tot nu ştiia nimic, ci având a face praznicul celui de minuni făcător, marelui arhiereu Nicolae întâmplându-se a fi într-o sfântă duminecă. Atuncea Şărban spătarul luatu-ş-au ziua bună de la Duca vodă, de s-au dus la casa lui ot Drăgăneşti, ca să să gătească de praznic. Iar Mihai spătarul cu frate-său lordache, cu cumnatul lor Barbul Fărcăşanul vistierul, era la casa lor, Mărginenii ot Praova, de gătea bucate pentru săraci, întru slava marelui Dumnezeu şi întru pohvala sfântului Nicolae, aşteptând să vie de la Cocorăşti a doa zi, duminecă, şi fratele lor Costandin stolnicul. Iar Duca vodă, cu sfetnicii lui cei ficleni, cu mare taină, noaptea, gătiră ostaşi şi trimiseră de olac unii la doamna Elena şi la feciorii ei, ca să-i prinză; alţii la Şărban logofătul, la Drăgăneşti. Şi pren vărsatul zorilor, sosiră toţi, carii pre unde le era porunca.

Pre Şărban logofătul îl găsiră la biserica lui, la utrene, ascultând sfânta şi dumneziiasca slujbă. Unii ocoliră biserica, alţii intrară înlăuntru şi groaznic îl apucară şi-l scoaseră afară şi-l duseră la mănăstirea ot Sneagov, ca să-l omoare acolo, precum au omorât şi Grigorie vodă pre tată-său, Costandin postelnicul.

Iar la Mărgineni, încă prinseră pre Mihai spătarul şi-l puseră într-o căruţă, să-1 ducă la Cocorăşti.

Iar frate-său, lordache, cu cumnată-său Barbul vistierul, scăpară den ochii lor şi trecură la Braşov.

Atuncea şi Matei aga, fiind chemat de frate-său, Şărban logofătul şi mergând tot într-acea zi la Drăgăneşti, când fu aproape să între în sat, Dumnezeu trimise pre oarecare creştin dc i-au eşit înainte, spuindu-i de toate câte s-au întâmplat frăţine-său, lui Şărban şi îndată să învârteji şi trecu pe Teleajăn în Ţara Ungurească.

Să spunem şi de o minune mare ce au făcut Dumnezeu, cu rugăciunea sfântului Nicolae, asupra ticălosului Mihai spătarul. Că şezând el în căruţă prins şi ostaşii găsind bucatele sfântului praznic toate gata, abătură într-însele a le mânca și vin a bea. Iar Mihai spătarul rugă pre Dumnezău şi luo pre sfântul într-ajutor, făcând semnul sfintei cruci, se pogorî din căruţă jos, şi aşa încetişor trecu pren mijlocul lor, până eşi din curte afară şi întră într-o casă, nevăzându-1 nimenea făr numai o saragea sârb l-au găsit acolo şi l-au acoperit. Iar alţi ostaşi, deaca prinse de veste, începură a căuta pren toate casele. Şi venea mulţi ostaşi la acea casă să caute. Iar acel creştin bun răspundea că au căutat el şi nu iaste acolo.

Iar alţii pedepsea pre ticăloasa maica lor şi o mustra in tot chipul, iar ia nimica nu răspundea, făr cât numai ce ofta şi lăcrăma. Şi o duseră la Cocorăşti. Acolo încă prinsese pre fie-său, Costandin stolnicul şi pre gineri-său, Radul Creţulescul şi pre alţi oameni ai lor, precum le-au făcut şi întâi, la zilele lui Gligorie vodă.

Aduseră şi pre Şărban logofătul de la Snagov, închizându-i pre toţi la o casă în curtea Cocorâştilor.

Iar Mihai spătarul, scăpând, trecut-au la Braşov, unde era şi ceialalţi fraţi ai lui.

Atuncea Duca vodă şi cu spurcaţii sfetnicii lui, văzând că au scăpat ceialalţi fraţi ai lor, ei foarte să ruşinară şi cunoscură

că singur Dumnezeu au stătut pentru dânşii şi, cu rugăciunea sfântului Niculae, i-au izbăvit de moarte, precum au izbăvit şi pre cei 3 boiari din mâna vrăjmaşilor. Iar sfatul lor cel necurat să răsipi ca praful înaintea vântului, precum zice prorocul la psalmul 32, că Dumnezeu sparge sfaturile păgânilor şi leapădă cugetele omeneşti şi zvârleşte sfaturile domneşti. Şi slobozi pre acei boiari, pre toţi, făgăduindu-se că de acum înainte nu vor mai avea nevoe.

Iar după aceia, când fu al patrulea an din domniia Ducăi vodă, sculatu-s-au Mehmet paşa veziriul cu toată puterea împărătească, de s-au dus la Țara Căzăcească, la o cetate ce să cheamă Cehrin, aproape de apa Niprului, împreună cu hanul şi cu tătărâmea, cu toată. Poruncit-au şi Ducăi vodă de s-au dus acolo. Iar aicea, la scaun, au lăsat ispravnici pre Băleanul, i Stroe dvornicul, i Șerban logofătul, i Hrizea vistierul i Lațcarache postelnicul Cupărescul.

Şi tot nu să mai stâmpărase de răutăţile ce făcuse acelor săraci de boiari, ci iar începură a scorni. Şi scriseră cărţi cu mare pâră la Duca vodă, însă mai vârtos asupra lui Şărban logofătul, cum scrie cărţi la turci, de să-i strice domniia. Că atuncea era împăratul la Dârstor, şi el nu ştiia nimic de aceia. Iar Duca vodă deca înţelese, priimi pâra lor cu credinţă şi să lăudă că dupre ce va veni la scaun, va să-l omoare. Atuncea fratele lui, Costandin stolnicul, fiind şi el acolo, în oaste, înţelese de acest sfat spurcat şi îndată trimise la frate-său, Şărban de-i făcu ştire pre ascuns.

Turcii încă ocolise Cehrinul şi în multă vreme bătându-se în tunuri şi în multe feliuri de meşteşuguri, până răzbiră turcii şi aprinseră cetatea, de au ars până în pământ. Atunce venise şi Ramadonoţchi hatmanul şi cu mulţime de oaste căzăcească i moschicească, trecând toţi Niprul. Turcii încă prinseră de veste şi să gătiră tare de război şi degrab merseră de să loviră unii cu alţii, bătându-se şi în puşci şi în săbii 8 zile, şi să apropiiase a fi izbânda creştinilor. Atuncea viziriul rău s-au spăimântat şi

socoti că într-alt chip nu să va izbăvi de dânşii, ci trimise la Ramadanoţchi, hatmanul căzăcesc, bani mulţi pre ascuns, şi având un fecior rob la tătari, l-au slobozit, şi atuncea opri toată oastea să nu mai dea război. Iar turcii să învârtejiră înapoi cu mare frică, câtu-şi lăsară corturile şt toate zaharelele, fugind şi ziua şi noaptea, pân au trecut apa Nistrului şi s-au dus iar în ţara lor.

Duca vodă încă întrase în ţara lui. Atunce Şărban logofătul ştiind că va să-l omoare pre adevărat, luat-au pre Dumnezeu într-ajutor şi au purces den Bucureşti la mijlocul zilei cu jupâneasa lui şi cu toată casa lui întreagă, pân au sosit la casele lor de la Cojani, fiind şi maică-sa acolo şi frate-său, Matei aga. Să ridicară de acolo cu toţii până ajunseră la Giurgiov şi grăbiră de trecură Dunărea pe la Ruşi.

Iar boiarii de la Bucureşti tocmai atunce prinseră de veste că Dumnezeu le-au acoperit ochii şi mintea.

Deci fiind şi viziriul trecător la Odriiu, iar Şărban logofătul încă le-au eşit înainte şi merse de să curteni la viziriul plângându-se şi jăluindu-se de toate nevoile lor câte au petrecut în zâlele Ducăi şi de boiarii lui cei răi. Că nu le-au ajuns câte necazuri le-au făcut mai nainte vreme, ci şi acum legatiu-s-au de ei cu năpăşti şi cu pâri mincinoase, ca să le pue capetele.

Iar Duca vodă deaca sosi la scaunul lui ot Bucureşti şi înţelese de aceasta, foarte tare să îngrijă. Şi făcu sfat cu boiarii lui cei răi şi aleseră dintr-înşii pre o seamă de boiari, anume Neagoe dvornicul Săcuianul, i Staico paharnicul Bucşanul, i Ivaşco sin Băleanului, şi-i trimise la Odriiu ca să facă pâră mare asupra lui Şărban şi a fraţilor lui.

Iar Dumnezeu nu-i putu îngădui ca să umple sfatul lor cel spurcat, ci îndată mila lui cea nespusă o aruncă asupra capului lui Şărban logofătul. Că trimise viziriul de chemă pre Şărban şi îndată-i porunci să fie domn Tării Rumâneşti, iar Duca vodă să fie domn la Moldova. Şi porunci viziriul să meargă toţi boiarii rumâni să să închine la Şărban vodă.

Atuncea o seamă de boiari merseră de să închinară la Şărban vodă. Iar Staico păharnicul, i Ivaşco sin Băleanul fugiră la Moldova. Iar viziriul încă trimise degrab un agă turc împreună cu Costandin Brâncovcanul, nepotul lui Şărban vodă, de veniră de olac aici în ţară şi degrab rădicară pre Duca vodă şi merse cu acel agă turc la ţara Moldovei, să fie acolo domn.

Iar Şărban vodă încă purcese de la Odriiu împreună cu toţi boiarii lui, de veniră aicea în ţară cu steag împărătesc şi cu agă turc, de au întrat în scaun în Bucureşti în ziua bogoiavleniei Domnului nostru Isus Hristos, mesiţa ghenar 6 dni, leatul 7187.

Atuncea au venit episcopii şi toţi egumenii şi toată ţara de s-au închinat la domnul Şărban vodă. Şi au trimis şi la vlădica Theodosic de l-au adus den Tismeana, de unde era la opreală Şi viind, ş-au cerşut judecată pentru scoaterea lui de la mitropolie. Şi aşa, îndată au trimis Şărban vodă jalba vlădicii Theodosie ca să aibă judecată şi îndreptare de la biserica cea mare, fiind patriiarh chir Dionisie. Şi îndată au trimis pre vlădica de la Maramonia şi pre lanache, marele logofăt al marei biserici. Şi viind, au strâns Şărban vodă mare sobor de arhierei ai ţării şi de alți arhierei carii să întâmplase atuncea aici şi toţi egumenii din toată ţara şi cu toată boerimea. Şi aşa stând amândoi de faţă, vlădica Theodosie şi vlădica Varlaam, ş-au spus toată jalba vlădica Theodosie. Şi rămâind vlădica Varlaam de judecată ş-au pus cârja pre masă înaintea domnului şi a tot săborul. Şi luând cârja domnul, au dat-o vlădicăi Theodosie. Şi l-au trimis la mitropolie cu mare cinste, marţi, în săptămâna cea mare, înaintea Paştilor, mesiţa april 26 dni, văleatul 7187.

Aicea începem de câte s-au întâmplat în zilele acestui domn.

Că întâi fiind ţara spartă şi răsipită pentru multe nevoi și greutăţi ce au fost împresurată încă din zilele altor domni ce au fost mai denainte, nu putu nici într-un chip să o îndrepteze, nici să le folosească ceva, pentru că-l împresura turcii cu dări de bani şi cu zaharele încă şi mai multe de cum fusese mai nainte.

Iar când au fost leatul 7188, rădicatu-s-au turcii cu mare oaste şi cu mulţime de tătari de au mers la Dohan Ghccct. Atuncea au mers şi Şărban vodă cu oaste muntenească şi Duca vodă cu moldovenii, den porunca împărăţiei, de au şăzut acolo pân au făcut 2 cetăţi, care le-au zidit muntenii şi moldoveni. Iar domnii şi cu sarascheriul au fost mai sus, cu temeiul oștii, de păzea în preajmă pân s-au zidit cetăţile. Şi apoi s-au întors la luna lui octomvre.

Atuncea şi Şărban vodă au venit iar la scaunul lui. Şi iar începu a să lupta cu toate nevoile ce-i venea de la turci, că pe acea vreme, păgânii foarte se înălţase şi să iuţise, cât nimenea din creştini nu putea să le stea înainte.

Iar când au fost la văleatul 7192, rădicatu-s-au sultan Mehmet, împăratul turcesc, cu toată sila lui şi hanul cu toţi tătarii, de au mers asupra împăratului nemţesc. Atunce au mers şi Şărban vodă cu muntenii şi Duca vodă cu moldovenii si Apahi Mihai cu ungurii şi Tucheli groful, din Ţara Ungurească de sus, cu oștile lui, acestea toţi mergând ajutor turcului. Si sosiră împreună la Belgradul sârbesc. De acolo trimis-au împăratul pe Mustafa paşa vezirazemul cu toată mulţimea oştilor şi cu toate ajutoarele. Numai ce au rămas el la Belgrad cu cât au fost curtea lui. Şi aşa mergând ei asupra neamţului, mare stricăciune şi pagube au făcut, pân'ce au sosit la cetatea Beciului. Şi tăbărându-se împrejurul ei, începură a bate cetatea cu multe feliuri de meşteşuguri, neîncetând nici ziua, nici noaptea. Iar tătarii întrase înlăuntrul Ţării Nemţeşti fără veste, de au tot prădat şi au robit şi au ars toate oraşele si satele celc-au eșit înainte. Însă pre toţi oamenii cei mari i-au omorât, numai pre cei tineri i-au robit. Deci făcând ei această răutate mare creştinilor pân s-au umplut zile 63, iată că sosiră şi oștile ale împăratului nemţesc împreună şi cu Sobeţschi, craiul leşesc, şi dederă război mare cu turcii şi cu tătarii. Şi când fu în deseară, neputând nimic turcii să folosească, numaidecât cu mare frică dederă dosul şi începură a fugi numai călări cu

trupurile, iar avuţiia lor, cu corturile lor, cu tunuri, cu zaharele, toate au rămas acolo pre seama nemţilor. Şi au dat Dumnezeu de au fost izbânda creştinilor, iar turcii, câţi au scăpat de acolo, fugiră cu mare ruşine, sosind degrab înapoi pân la Belgrad. Iar împâratul simţind de aceasta încă mai timpuriu, fugit-au de la Belgrad cu mare ruşine. Şi numaidecât a trimis de au omorât Pre Mustafa paşa.

Iar Şărban vodă au venit în ţară, la scaunul lui. Duca vodă așijderea. Numai el n-au sosit la scaun, ci mergând la conacul la satul Domneştii, când au fost in ziua naşterii Domnului nostru Isus Hristos, dechemvre 25 dni, fiind la masă cu toţi boiarii lui, atunce sosiră şi oaste leşească, de luară de la masă pre Duca vodă şi-1 duseră în Ţara Leşească. Şi acolo au murit.

Iar turcii înţelegând de aceasta, au trimis pre Dumitraşco să fie domn in Moldova.

După aceasta turcii iar s-au rădicat cu oaste, de au mers cu zaharea pân o au băgat în Cameniţă şi iar s-au întors înapoi. Atuncea şi Şărban vodă încă au mers cu oștile lui, însă numai pân la laşi, şi iar s-au întors la scaunul lui.

Iar când au fost văleatul 7193, mazilit-au turcii pre Dumitraşco vodă şi în locul lui au pus domn pre Costandin Cantemir vodă.

Iar când au fost 7194 august 2 dni, cu vrerea lui Dumnezeu, luat-au nemţii cetatea Budci. Şi atunci au perit mai mulţi de 40 000 de turci. Fost-au mers şi Suliman paşa, veziriul cu mulţime de oaste turcească, ca să fie ajutor Budii, şi nimic n-au folosit, ci s-au întors iar înapoi cu mare ruşine.

Iar când au fost 7195, dechemvre 27 dni, bătând nemţii cetatea Seghedinului ce iaste pre apa Tisei, şi înţelegând veziriul de aceasta, numaidecât au trimis pre chehaiaoa lui cu o seamă de oşti turceşti prea alese şi cu tătari împreună, ca să fie ajutor acei cetăţi, pentru că oastea nemţească au fost puţinei, ca 12 000. Deci fiind turcii tăbărâţi făr de nici o grijă, iar nemţii i-au lovit noaptea făr de veste, ca la 2 ceasuri pân în ziuo, și au

făcut într-înşii o moarte mare nespusă. Atuncea veziriul neştiind de aceasta, fostu-s-au rădicat cu toate oştile, ca la 70 000 şi mergând ajutor iar asupra cetăţii, numai ce să întâmpină cu nemţii, însă nu cu toţi, ci numai cu călărimea, ca 8000, și numaidecât dederă războiu faţă cu faţă, ca la 3 ceasuri. Şi nu mai putură turcii sta împotriva nemţilor, ci numaidecât dederă dosul. Şi foarte groaznic au fugit, cât venirea lor au fost in 3 zile, iar fuga lor au fost numai într-o zi, trecând Dunărea la o cetate ce-i zic Varodin. Într-acel război fost-au şi Iordache Cantacuzino vel spătarul, trimis de frate-său, Şărban vodă, însă din porunca veziriului, şi iar s-au învârtejit de au venit de acolo aici în ţară, la casa lui, cu mare cinste.

Şi iar în zilele acestui domn, fiind maică-sa, doamna Elena, prea slăbită în bătrâneţe, cugetat-au cu inima ei către Dumnezeu şi s-au rădicat de aicea, din ţară, luând şi pre fie-său, Mihai Cantacuzino vel spătarul, de au mers cu dânsa împreună pân la Ierusalim, de s-au închinat acolo Sfântului Mormânt al Domnului nostru Isus Hristos. Iar fie-său, Mihai spătarul, au luat pre Dumnezeu într-ajutor şi au purces de acolo de s-au dus pân la Sinai de s-au închinat sfântului loc, unde au făcut Dumnezeu vorbă cu Moisi proroc şi i-au arătat multe ciudese dumnezieşti, precum iaste scris. Şi iarăşi s-au învârtejit înapoi, găsind pre maică-sa sănătoasă la sfântul Ierusalim. Şi cât avură lângă dânşii aur, argint, tot îl închinară Sfântului Mormânt. Şi împărţiră pre la toţi săracii multă milostenie, dând mare laudă milostivului Dumnezeu, căci i-au învrednicit cu viaţă şi i-au purtat făr de nici o zminteală pân cc i-au adus de s-au închinat la Sfântul Mormântul sfinţii sale şi au văzut cu ochii lor toate minunile ce au făcut. După aceia iar au luat pre Dumnezeu într-ajutor şi au purces de acolo cu mare cinste, petrecându-i toţi părinţii ai bisericii cei mari a Ierusalimului și toţi cetăţenii. Şi aşa făcându-se pân la un loc, luându-şi ziua bună unii de către alţii, învârtejindu-se iar înapoi. Iar doamna Elena cu fie-său Mihai spătarul au venit iar aici în ţară. Eşit-au

înainte fie-său Şărban voevod cu toţi boiarii lui şi cu toată curtea lui, împreunându-se cu maică-sa, sărutatu-i-au cinstita mână cu mare liubov şi o au dus cu mare cinste pân au întrat în casele domneşti, în Bucureşti.

După aceasta nu multă vreme trecând, când au fost leatul 7195, mart 2 dni, prestăvitu-s-au şi doamna Elena cătră Dumnezeu. Atunce Şărban vodă cu toţi fraţii lui şi cu toate surorile lui şi cu tot neamul lor, luându-şi fieștecarele ertăciune de la maica lor, rădicatu-i-au sfintele moaşte si o au petrecut pân în marginea oraşului împreună cu părintele vlădica Theodosie şi cu mulţime de părinţi călugări şi popi şi toată boerimea şi cu toate gloatele curţii, cu cântări dumnezeeşti şi cu mare cinste. Învârtejindu-se Şărban vodă iar la scaunul lui, iar pre maică-sa o duseră fraţii lui şi surorile şi tot neamul lor până la sfânta mănăstire Mărginenii, hramul ei marii arhistratizi Mihail şi Gavriil, care iaste de dânşii făcută, făcându-se pogrebaniia şi alte sfinte slujbe dumnezieşti, pân să dederă moaştele ei in gropniţă, ce iaste în tinda bisericii den-a-dreapta, alăturea cu gropniţă a soţului ei, fericitul răposatul Costandin Cantacuzino biv vel postelnicul, care gropniţă au fosi zidită de dânsa încă mai denainte vreme. Vecinoe pameat!

Iar când au fost la văleatul 7196, la dechemvre 24 deni, pristăvitu-s-au cătră Dumnezeu şi un cocon al doamnei Elena, anume Matei Cantacuzino, ce-au fost vel agă şi fu îngropat Ia mănăstirea frăţine-său, lui Şărban vodă, ce iaste din sus dc Bucureşti, unde-i zic Cotrăcenii, hramul ei uspeniia Bogorodiţe, făcându-se mare pamete şi mare milostenie săracilor de frate-său, Şărban vodă şi multe slujbe dumnizieşti pân ce s-au dat gropniţii în tinda bisericii, de-a dreapta. Vecinaia ego pameat.

Iar când au fost la leatul 7195 mesiţa mart, iar sultan Mehmet împăratul turcesc poruncit-au tuturor turcilor de au făcut oaste mare. Numai ce au rămas el cu curtea lui la Ţarigrad. Şi au trimis pre Suliiman paşa veziriul cu toată

puterea împărătească, poruncindu-i împăratul ca să facă războiu mare cu nemţii, nimica să nu-şi dea mijlocul, pân va izbândi. Nemţii încă simţind de aceasta, venit-au cu toată oastea lor de s-au tăbărât dincolo de apa Drevii, împotriva Osecului. Turcii încă veniră, tăbărându-se dincoace de Dreva. Nemţii încă văzând atâta mulţime de turci, s-au dat înnapoi si s-au tăbărât la un loc unde au socotit ei că va fi bine de război. Turcii văzând aşa, socotiră că de frica lor au fugit înapoi. Ci degrab trecură apa dupre dânşii, pân să apropiară de oastea nemţească şi acolo să tăbărâră, făcând şanţuri şi tocmind tunurile. Sumeţând mânecile, făcură toţi salavat mare şi strigară de 3 ori: halila, halila, halila! Şi numaidecât încălecară pre cai şi purceseră asupra nemţilor cu toată pedestrimea şi cu toate tunurile, fiind tunuri mai mici 130 şi mari, ce le zic banimez, 4. Şi aşa cu mare îndrăznire şi groaznici făcură năvală mare asupra nemţilor, lovindu-se faţă cu faţă în mijlocul câmpului. Iar nemţii nimic nu-şi dederă mijlocul, ci sta toţi ca un munte nemişcat, până le dede Dumnezeu ajutor şi putere mare, cât unii să bătea în faţă cu dânşii, iar alţii i-au luat pă denapoi, pe despre tunuri. Şi fiind turcii ocoliţi pe despre toate părţile, căzu asupra lor mare frică, cât numai ce tremura şi nu ştiia ce fac. Iar nemţii vitejeşte-i tăia şi-i omoria, cât de-abiia au scăpat veziriul cu puţinei turci, iar ailalţi au perit acolo. Zic cei ce au fost acolo şi au văzut cu ochii lor, 100 000 şi mai mult să fie perit acolo. Şi dede Dumnezeu de fu izbânda creştinilor, luând de la turci toate avuţiile lor şi toate tunurile şi arme multe de tot feliul şi haine multe şi cai mulţi şi corturi multe şi zaharea multă. Iar veziriul văzând atâta peire ce s-au făcut într-înşii, n-au putut sta la Belgrad, ci au fugit cu mare frică, de au venit la Ţarigrad. Iar sultan Mehmet, împăratul, înţelegând de această întâmplare, numaidecât au omorât pre Suliman paşa, veziriul. Iar turcii câţi au scăpat din război iniceri, capigii, încă au venit după veziriul la Tarigrad şi numaidecât au mazilit pre sultan Mehmet şi ridicară pre un frate al lui, ce au fost închis, anume

sultan Suliiman, ca să fie el împărat turcilor, iar pre frate-său îl închiseră în locul frăţine-său. Şi puseră alt veziriu anume Siuş şi alţi paşi. Iar după aceia capigii şi inicerii făcură gâlceavă mare asupra împăratului şi a viziriului ca să le dea 6 lefi. Şi au omorât pre mulţi, până de-abiia i-au potolit şi s-au aşezat împăratul şi viziriul cu pace.

Şi au trimis cu agă caftan la Şărban vodă, să fie iar domn cum au fost. Acest războiu, ce scrie mai sus, făcutu-s-au la august 4 deni, 7195.

Iar când au fost la ghenar 24 deni 7196, făcut-au Şărban vodă căsătorie unii cocoane a lui, anume doamna Alexandra, după feciorul lui Ivaşco Băleanul ce au fost mare logofăt, anume Gligoraşco postelnicul. O, mare ciudă au făcut acel Şărban vodă cu gineri-său Gligoraşco, că tatăl lui, Ivaşco şi moşă-său Gheorghe din Băleni fost-au mari vrăjmaşi asupra lui Şărban vodă şi a toată casa părinţilor lui, precum scrie înapoi, la istoriia lor. Iar Dumnezeu nu le-a dat a izbândi dă pre pofta lor, ci îndată au scurtat viaţa moşă-său, lui Gheorghe Băleanul si dăruind Dumnezeu pre Şărban vodă cu domniia Ţării Româneşti. Iar tatăl lui, Ivaşco biv vel logofăt, ştiindu-se vinovat de cătră Şărban vodă, n-au putut sta în ţară, ci încă din Ţarigrad au fugit la Moldova împreună cu Staico paharnicul din Bucşani şi acolo s-au pristăvit Ivaşco logofătul. Jupâneasa lui, coconii lui încă au fugit la Moldova de aici din ţară. Dupa petrecaniia lui Ivaşco logofătul, iar jupâneasa lui, coconii şi cu Staico păharnicul s-au rădicat de acolo, de au pribegit la Ardeal. Şi fiind acolo pribegi, iar Şărban vodă, cu înţelepciunea lui, adusu-ş-au aminte de porunca lui Dumnezeu, care zice la Sfânta Evanghelie: Liubite vraghi vaşa dobrotvorite nenovideaştim vas, adecă: iubiţi vrăjmaşii voştri, bine faceţi celor ce vă urăsc. Deci înţelegând de bunătatea şi înţelepciunea acestui cocon, Gligoraşco postelnicul, îndată au trimis de l-au adus împreună cu maica lui aici în ţară. Şi cătră aceia n-au mai pomenit vrăjmăşiia lor cea dintăi, ci cu curată inimă i-au ertat.

Şi l-au făcut lui ginere, dupre porunca lui Dumnezeu. Şi au făcut cu dânsul foarte veselie mare, cu soli mari de la Ardeal şi de la Moldova şi cu toată boerimea Ţării Rumâneşti, cât s-au mirat şi mari şi mici de acest lucru ce au făcut Şărban vodă. Şi toţi să bucura şi-1 fericea pentru marea înţelepciune ce i-au dat Dumnezeu.

Când au fost la mai 13 deni, 7196, fiind doamna Manda căzută la mare boală şi pătimind în câteva zile, apropiiatu-s-au de dânsa şi ceasul morţii. Şi într-o zi, luni dimineaţa, datu-ş-au sufletul în mâna îngerului lui Dumnezeu şi s-au mutat cătră Hristos Dumnezeul nostru. În veci să fie pomenită! Şi a doua zi, marţi, s-au dat moaştele gropii, în tinda bisericii de la Cotrăceni, care iaste făcută de cinstiţi părinţii ei, ce sânt mai sus pomeniţi; făcându-se slujbă dumnezăiască, fiind la pogrebaniia ei şi cinstitul şi prea sfinţitul părintele Dionisie, patriiarhul Ţarigradului şi cinstitul părinte Theodosie, mitropolitul Ţării Rumâneşti şi mulţime de călugări şi popi. Şi aşa cu mare cinste s-au dat gropii. Dumnezeu să o pomenească la împărăţiia ceriului! Iar părinţii ei, Şărban vodă cu doamnă-sa Mariia şi cu toţi fraţii şi surorile lui şi cu toată casa lor, împreună şi cu gineri-său Gligorașco au rămas la mare jale, cu multe lacrăme şi cu mari suspinuri de la inimă, după cum iaste toată lumea obicinuită. Şi cu acelea nimic n-au folosit, ci moartea n-are făţărie, ci iaste la tot omul de obşte tocma.

De aicea începem de un războiu ce au mai făcut turcii cu nu nemţii. Că fiind un paşă, anume Naim beiu, foarte viteaz mare, hain de către împăratul, mult s-au nevoit împăratul să-l prinza și nu putea. Iar apoi el singur ş-au plecat capul şi au poftit de la împăratul să-i dea toată oastea lui ca să să bată cu nemţii. Deci împăratul, sultan Suliiman, numaidecât i-au trimis caftan şi toate oștile lui, ca să fie sarascheriu, făgăduindu-i, de va bate pre nemţi, să-l facă vizir mare. Şi s-au tăbărât din sus de Belgrad, lângă apa Drivei, fiind cu dânsul ajutor şi Techeli groful, care s-au hainit de către creştini, cu câtăva seamă de

oaste a lui şi cu tătari ca la 10 000. Nemţii încă au fost venit dincolo de Dreva. Deci fiind apropriaţi unii de alţii, făcură nemţii un meşteşug, că au fost ales o seamă de oşti şi i-au trimis pre apa Drevii în sus, iar cealaltă tabără s-au făcut a fugi, tăbărându-se la un loc unde au ştiut ei că va fi bine de războiu. Iar Naim bei şi cu groful văzând aşa, numaidecât trecură apa cu toată tabăra lor, mergând dupre nemţi, pân îi ajunseră unde era tăbărâţi şi îndată să ciocniră unii cu alţii şi făcură un războiu foarte mare. Atunce sosiră şi nemţii cei pitiţi şi fără veste-i loviră dennapoi. Atuncea turcii foarte să spereară şi dederă dosul. Şi la acest războiu încă au perit de sabie mulţime de turci şi de tătari, şi mulţi s-au închinat. Naim bei şi groful numai ce au scăpat cu puţintei turci. Si au fost izbânda creştinilor, rămâind de la turci cu multă dobândă.

Şi numaidecât de acolo s-au rădicat toată tabăra nemţească; pogorându-se în jos, tăbărâtu-s-au împrejurul Belgradului, fiind acolo în cetate mulţime de turci şi neguţători. Bătându-se acolo unii cu alţii în puşci şi în tunuri şi în tot feliul de meşteşuguri, făcându-se multă vărsare dc sânge într-amândoao părţile, zicând turcii că tot sânt ei periţi, ci să dăm războí până la moarte, nemţii încă nu-şi da mijlocul, ci ziua şi noaptea tot să bătea, pân s-au umplut zile 32. Iar când au fost la august 6 deni, 7196, au dat Dumnezeu de au fost izbânda creştinilor. Dând năvală mare, au spart cetatea şi au întrat. Atuncea la acea năvală, au perit 2 ghenăraleşi nemţeşti, anume Şafemberg şi [***]. Atuncea nemţii fiind foarte turburaţi, mai vârtos pentru acei ghenăraleşi mari, au tăiat pre turcii toți şi cadânele lor, şi mari şi mici. Perit-au şi creştini mulţi, fiind cu dânşii amestecaţi. Şi toate trupurile lor le-au tras la marginea Dunării, până au măturat toată cetatea de spurcăciunea lor. Şi nici aşa nu i-au lăsat, ci i-au înfăşurat câte 2 şi câte 3 la o sfoară şi i-au înecat în Dunăre, înotând trupurile lor, cât la multe locuri să strângea mulţime de trupuri, de să făcea năglabie, cât şi apa mult să oprea. Şi aşa s-au preumblat acele trupuri fără

caice, pân ce vor fi dat şi în Marea Neagră. Atuncea au rămas nemţilor multă dobândă.

Şi trecură o seamă de oşti dincoace de Dunăre, de au luat Caravan Sebeş şi Logojul şi Ruşava şi Cladova. De acolo au rădicat o seamă de oşti nemţeşti, fiindu-le cap Viteranie ghenăraleşul, de au trecut în Ţara Rumânească şi s-au tăbărât la Turnul Severinului.

Atuncea Şărban vodă de aceasta înţelegând, degrab trimise pre nepotă-său, Costandin Brâncoveanul vel logofătul, cu cărţi la Viteranie ghenăraleşul, cu multă rugăciune şi cu multe daruri scumpe, ca să să întoarcă înapoi iar, ca nu cumva, simţind turcii, vor zice că iaste ţara haină şi vor porunci tătarilor de vor veni aici în ţară să o robească. Atunci Viteranie ghenăraleşul înţelegând de aceasta, numaidecât s-au rădicat de acolo cu toată oastea lui, de au venit pre supt munte până la Câmpul Lung. Şărban vodă iar au trimis pe frate-său, Mihai Cantacuzino biv vel spătarul şi pre gineri-său, Costandin Bâlăccanul vel agă, de s-au întâmpinat cu dânşii la Câmpul Lung, fiind şi Brâncoveanul acolo, tot cu ei, făcând multă rugăciune, până s-au rădicat de acolo, de au trecut la Braşov şi s-au aşăzat acolo cu toate oștile, să erneze.

Deci întorcându-se aceşti boiari înapoi, spuseră lui Şărban vodă dc toate câte sânt mai sus scrise. Şi îndată trimise la împăratul turcesc de-i spuse veste bună, cum au trecut nemţii la Ardeal. Ei încă să bucurară şi făcură mare laudă lui Şărban vodă. Aşijderea trimise şi la paşa sarascheriul şi la sultanul, de le făcu veste iar pentru nemţi, cum au trecut la Ardeal. Şi aşa, cu înţelepciunea lui, toate le-au potolit.

După aceasta, temăndu-se Şerban vodă ca nu care cumva în zilele lui să cază ţara la vreo nevoe sau la vreo robie, au de către turci au de către nemţi, ci să lupta cu dânşii cu multe meşteşuguri în tot feliul şi făcu sfat cu toţi boiarii, alegând 4 boiari mari anume: Iordache Cantacuzino marele spătar, fratele lui Şerban vodă şi pre Costandin Bălăceanul marele agă,

ginerile lui și pre nepotu-său Şerban Cantacuzino, feciorul lui Drăghici, ce au fost mare/ spătar Măgureanul şi pre Şerban marele comis, feciorul Pârvului ce au fost mare vistier, de la Aninoasa, pre aceşti 4 boiari i-au trimis soli la împăratul creştin Leopold de la cetatea cea mare ce să chiamă Beciul, cu cărţi şi cu daruri scumpe, făcând Şerban vodă înnaintea feţii lui mare rugăciune ca să tinză porunca lui asupra tuturor gheneraleşilor câţi sânt capete, asupra puternicilor oşti ale împărăţiei sale câte sânt trimise asupra păgânilor turci, ca, dând Dumnezeu izbândă, să păzească şi această Țară Rumânească ca să o scoață din gura lupilor turci şi a leilor tătari, precum au scos şi Moisi proroc pre israiliteni din robiia Eghipetului, însă cu puteria dumnezeiască. Atunce şi ţara aceasta să fie închinată supt ascultarea împărăţiei sale cum au fost şi mai denainte vreme.

Deci purcegând aceşti 4 boiari, fiind în călătorie, iar în urma lor s-au războlit Şerban vodă. Plinindu-se doao săptămâni mesiţa octomvrie 29 de zile, cursul anilor 7197, luni dimineața la 2 ceasuri din zi, pristăvitu-s-au Şerban vodă, dându-și fericitul suflet în mâna lui Dumnezeu. Dumnezeu să-l pomenească! Deci întâmplându-se la pristăvirea lui părintele mitropolitul Theodosie şi frate-său Costandin Cantacuzino, ce-au fost mare stolnic, şi toţi boiarii, numaidecât merseră la sfânta mitropolie şi poronciră de să strânseră toţi căpitanii de pre la toate cetele şi mulţime de boiari mari şi mici den ţari şi toţi neguţătorii. Atunci aduseră şi pre un capegi başa turcu Hamet aga, care era venit aicea cu trebi împărăteşti şi mai era şi alţi agalari turci; aduseră şi pre părintele Dionisie, patriarhul Țarigradului, şi așa cu toţii înpreună merseră înnaintea acelui agă turc de-i spuseră de moartea lui Şerban vodă şi-l întrebară de sfat, să-i înveţe cum vor face. Atunci acel agă turc înpreună cu alalţi dederă răspuns întru auzul tuturor boiarilor şi a tuturor slujitorilor la mari şi la mici, ca fără zăbavă să-şi rădice domn den ţară să nu care cumva să se prinză vreo zminteală, căci ţara iaste ocolită de vrăjmaşii înpărăţiei.

Deci boerimea şi cu alţi cu toţi nu avură cum face într-alt chip, ci cu toţii făcură sfat şi aleseră dintru dânşii pre un boiariu anume jupan Costandin Brâncoveanul, marele logofăt, de-l ridicară să le fie domn, că-l ştiia că iaste înţelept şi să trăgea din odraslă domnească.

Atunce cu toţii să închinară lui cu mare bucurie şi toţi cu un glas bun, ziseră: Într-un ceas bun să ne fii Măriia ta domn până la adânci bătrâneţe.

Şi îndată-l duseră în sfânta mitropolie cu mare cinste, luundu-l de mână părintele Theodosie mitropolitul, până l-au băgat în sfântul oltar, pre poarta cea mare împărătească şi acolo l-au purtat înprejurul sfântului prestol, sărutând masa cea sfântă şi Evanghelia cea dumnezeiască şi cinstita cruce. Şi închinându-se, au îngenuchiat înnaintea prestolului, de i-au citit deasupra capului molitvele de domnie patriarhul Dionisie şi l-au blagoslovit. Şi aşa eşind de acolo, l-au pus în scaun domnesc până i-au cântat mnoga leta, mergând toată boerimea de i-au sărutat mâna.

După aceia eşind afară, numaidecât purceseră cu toţii de merseseră la curtea domnească, eşindu-i nainte toţi preoţii cu litie şi cu cântări dumnezeeşti, până l-au băgat în biserica domnească, de au sărutat sfintele icoane şi au şezut în scaunul domnesc.

Atunce Costandin vodă au strigat cătră toţi boiarii cu glas de bună cinste zicându-le: Iată, am ascultat eu rugăciunea dumneavoastră de mi-am lăsat toată odihna şi toate moşiile mele şi mai mult fără voia mea m-aţi rădicat domn. Acum dară să cade şi dumneavoastră să vă arătaţi credinţa cea adevărată, cum că vă veţi afla în toată vremia lăngă noi cu slujbă dreaptă şi credincioasă şi veţi face toate poruncile domniei fără nici o îndoială, precum şi noi ne făgăduim să aveţi dumneavoastră și ţara de la noi dreptate.

Aşijderea şi boiarii răspunseră: Cum de vreme ce au dăruit Dumnezeu pre Măriia ta cu domniia după pofta noastră,

săntem bucuroşi foarte să ne dăm credinţa neclătită. Şi căte unul, căte unul, pre rănd, fiind Sfânta Evanghelie aşezată în mijlocul bisericii, puseră mâinile toţi pre dânsa, jurându-se şi legăndu-se cu numele marelui Dumnezeu, cum vor sluji domnului lor, cu credinţă şi cu mare dreptate, dând la mâna domnu-său şi o scrisoare a lor încredinţată, precum iaste mai sus scris.

Isprăvindu-se de aceasta, cu toţi dinpreună să închinară şi eşind din biserică, suindu-se toţi în casele domneşti, şezând în cinstitul scaun, alergară cătră dânsul toţi boiarii mari şi mici şi toate gloatele sărutând mâna zicea: Într-un ceas bun să ne fii Măriia ta domnu şi să ne stăpâneşti cu pace în toată viaţa Măriei tale. Şi aciiaş porunci Costandin vodă tuturor logofeţilor domneşti de scriseră cărţi pre numele lui la toate târgurile şi la toată ţara, dând veste de pristăvirea lui Şerban vodă şi de domnie noao a lui Costandin vodă.

Şi tot într-acea zi au început a să griji de toate cele ce trebuesc pentru îngroparea lui Şerban vodă. Iar a doa zi rădicat-a cinstitul trup şi-l duseră cu mare cinste la sfânta mănăstire din Cotroceni, unde iaste hramul uspenie Bogorodiţe, care iaste făcută de el cu toată podoaba ei încă den temelie. Şi fiind' acolo adunaţi doi patriarşi ai Ţarigradului, anume Dionisie şi Parthenie, dinpreună cu părintele Theodosie mitropolitul şi cu mulţime de egumeni şi de preoţi, de-i făcură pogrebaniia cum să cade şi toţi blagoslovindu-1, dederă-1 gropii în biserică după jeţiul cel domnesc, fiind mare jale şi plângere de doamna lui şi de coconii lor şi de fraţii lui şi de toate rudeniile, zicând toţi: Dumnezeu să-l iarte! Şi-i făcură paminte mare cu bani la săraci, cu bucate multe.

Şi de acolo să întoarse Costandin vodă iar la scaunul lui, şi tot într-aceia zi fost-au trimis la Poartă pre o seamă de boiari, pre altă i-au trimis la paşa, care au fost sarascheriu la Obluciţă, unde-i zic Cartal, pre alţii la hanul tătărăsc cu cărţi scrise pentru moartea lui Şerban vodă, făcând mare rugăciune pentru

Costandin vodă, să-1 lase să le fie domn, precum l-au poftit ţara.

Oh, mare minune şi mare milă făcu Dumnezeu cu dânsul, că preste 2 săptămâni sosiră la Costandin vodă de toate părţile veste bună. Întâi de la înpărăţie veni Părvul logofătul Cantacozineanul cu veste bună, cum s-au tocmit domniia numai în 8 ceasuri şi in urma lui au sosit un agă mare, turcu, înpreună cu Dumitraşco Caramalăul, înbrăcând pre Costandin vodă cu caftan de la înpărăţie pentru domnie noao, şi-l puse cu mâna lui de şezu în scaunul cel de domnie, dând cu tunurile, făcut-au întru toți mare bucurie de domn tânăr.

Când au şezut Costandin vodă domn, fost-au cursul anilor 7197, mesiţa octombrie 29 de zile, luni la 10 ceasuri de zi, iar vârsta lui au fost de ani 34.

Trimis-au şi la cei 4 boiari carii era trimişi la Beci pre Preda spătarul, văr primare cu Costandin vodă, de le-au făcut veste de această întâmplare.

Şerban vodă au domnit ani 10, iar vârsta lui au fost, când au murit, de ani 55.

Şi cât au fost el domn mult au pătimit, mai vârtos pentru ţară, că vrăjmaşii nu-l lăsa, ci-1 necăjiia în tot feliul ca să-l surpe din domnie, să poată hrăpi ţara, mai vârtos grecii ţarigrădeni; iar Dumnezeu tot nu l-au lăsat, nici-şi da mijlocul, ci pre turci îi biruia cu banii, iar pre greci îi biruia cu alte meşteşuguri; pre toţi vrăjmaşii lui i-au supus, pre unii cu moartea, pre alţii cu închisoarea, cât nu mai putea scăpa nici unul, ci de frica lui să ascundea toţi în toate găurile, că-i dedese Dumnezeu minte şi chibzuială mare. Și chipul lui era groaznic, cât să sperea de el si păgânii şi alte ţări.

Şi în zilele lui nimeni n-au cutezat să-i calce tara, pană la moartea lui.

Iar doamna lui, Mariia, cu fiiu-său Iordache şi cu patru cocoane, au rămas în urma lui Serban vodă cu mare jale şi multe lacrămi vărsate.

Iar Costandin vodă încă nu i-au lăsat să fie atăta obidiţi precum au fost mai nainte alte doamne rămase sărace de domnii lor, ci le-au dat mare cinste. Și n-au lăsat pre doamna să o băntuiască cineva, ci o au lăsat în casăle ei, să se odihnească cu coconii ci şi să-şi ţie satele şi moşiile şi tot ce va avea, cu bună pace. Aşijderea şi slugile ci câte au avut, le-au făcut cărţi de milă ca să slujească acei case pănă vor fi.

Iar când au fost cursul anilor 7197 mesiţa iunie 20 de zile, fiind oastea nemţască la Belgradul sârbesc, iar sultanul Suliman s-au rădicat cu toată puteria lui cea turcească de au mers asupra nemţilor pană la Sofia şi acolo s-au tăbărât.

Atunce şi Costandin vodă, din porunca înpărătcască, purces-au cu toate oștile lui de au mers până la Ruşavă şi acolo s-au tăbărât, poruncindu-i turcul să dreagă cetatea de la Cladova şi de la Ruşavă. Fiind acolo, venit-au la dânsul şi Tuchili groful de l-au ospătat şi l-au dăruit şi iar s-au învărtejit înnapoi de s-au dus la tabăra turcească, unde era toţi adunaţi.

Iar când au fost la avgust 4 zile, făcut-au războі mare de turci şi de nemţi la apa Nişului şi cu vrerea lui Dumnezeu fost-au biruinţa nemţilor, iar turcii s-au întors înnapoi cu mare ruşine. Atunce au luat nemţii cetatea ce-i zic Nişul şi iar atunce au mers nemţii cătră Dunăre la cetatea Diiului, de s-au bătut cu turcii şi au luat cetatea Diiului. Deci fiind cap un domn ce i-au zis prinţepul, după ce au aşezat oștile la cetatea de la Nişi şi de la Diiu, s-au învărtejit înnapoi cu toate oștile lui de au venit pănă la Cladova, scriind cărţi la Costandin vodă de frăţie şi de prieteşug. Costandin vodă încă le-au priimit şi i-au trimis daruri şi mulţemită. Şi au pornit de la Cerneţi să vie iar la scaunul lui. Ajungând la Olt, la casele lui din Brăncoveni, sosi-i veste cum au întrat prinţipul cu oștile lui aicea în ţară. Atunce Costandin vodă multă obidă şi inimă rea avu pentru înşelăciunea ce i-au făcut nemţii şi îndată trimise nişte boiari cu cărţi de au eşit înnaintea nemţilor, scriind la acel prinţip gheneraleş cu mare rugăciune, făgăduindu-i dar mare, ca să facă bine să nu vie

pentr-această ţară că iaste săracă şi prădată de turci și de tătari. Iar el nimic n-au băgat în seamă, ci au venit prin mijlocul ţării de au făcut mare pradă şi au călcat mănăstirile şi au stricat bisericile până au sosit la Rucăr. Acolo s-au întâmpinat cu alt gheneraleş ce i-au zis Aizer, cu multe oşti nemţeşti, împreună cu Costandin aga Bălăceanul, trecând prinţipul în Ardeal, iar Aizer cu acel Bălăcean au trecut în ţară.

Atunce şi Costandin vodă sosind la scaunul lui în Bucureşti, prinzind de veste că au întrat acei nemţi în ţară şi până la Târgovişte au sosit, numaidecât au eşit din scaunul lui înpreună cu doamna şi cu părintele mitropolitul chir Theodosie şi cu toţi boiarii şi cu toată curtea lui de au mers în jos, cătră Podul Pitariului, tăbărându-se în lunca Plătăreştilor, lăsând la scaun ispravnici pre Cărstea marele vistier Popescul, poruncindu-i ca după ce vor veni nemţii în Bucureşti, să le dea zaharea cât le va trebui.

Decii Aizer gheneraleşul, înţelegând de aceasta, numaidecât trimise carte la Costandin vodă, poftindu-1 să vie la scaunu-şi, să fie cu dânşii înpreună, iar despre turc să se hainească.

Atunce Costandin vodă înţelegând de aceasta, numaidecât au chemat pre părintele vlădica Thcodosie şi pre toţi boiarii marii şi mici, făcând mare sfat ce vor face de aceasta, mai vârtos arătând o seamă de boieri ca să se lepede Costandin vodă de turci şi să fie cu nemţii; iar el cu altă seamă de boiari, mai vârtos Costandin Cantacuzino, ce-au fost mare stolnic şi Mihai Cantacuzino marele spătar, socotiră că nu iaste acest sfat bun, căci de vor face una ca aceasta, tătarăi sânt aproape şi numaidecât vor veni cu putere mare de vor robi ţara şi o vor prăda şi de către nemţi nu vor avea nici un folos. Ci numaidecât s-au sculat de acolo de au mers la sat la Ruşi, unde sânt heleşteele domneşti.

Atunce au venit şi Aizer la Drăgăneşti, poftind pre Costandin vodă de au venit de la Ruşi de s-au înpreunat

amândoi acolo la Drăgăneşti, arătând acel gheneraleși mare liubov cătră Costandin vodă, rugându-1, cu toată credinţa, ca să-l înveţe ce va face. Şi au spus adevărul că această venire a lui cu oștile o au făcut pre minciunile acelui Bălăcean, că el s-au lăudat cum după ce va veni aicea în ţară, să va închina la dânsul toată boerimea şi toată ţara, iar n-au fost aşa.

Deci Costandin vodă încă i-au spus tot adevărul, cum că tătarăi vor să vie în ţară la dânşii, şi făcându-i mare cinste, l-au ospătat şi s-au întors iar la Bucureşti cu mare frică. Iar tătarăi înţelegând de venirea nemţilor, numaidecât s-au sculat sultanul cu tatarăi şi au trimis nainte soli la Costandin vodă, spuindu-i că sânt viitori aicea în ţară asupra nemţilor.

Deci Costandin vodă înţelegând de aceasta, foarte rău s-au întristat, mai vârtos pentru săraca de ţară şi numaidecât s-au rădicat de acolo de s-au dus la Buzău. Şi de acolo au trimis pre doamnă-sa şi cu toate jupănesele la mănăstire la Brad, iar el cu puţinei oameni, au încălecat de au eşit înnaintea sultanului, închinându-se lui cu mare plecăciune şi cu mult dar.

Atunce au văzut sultanul că nu iaste Costandin vodă hain, ci iaste slugă dreaptă înpăratului, făgăduindu-se că nu vor robi ţara, numai ci merg asupra nemţilor, care sânt vrăjmaşii lor.

Şi de acolo Costandin vodă numaidecât s-au învărtejit de au venit iar la Buzău de au fost în zioa sfintei blagoiavleniei şi de acolo, cu porunca sultanului s-au sculat de au venit iar la scaunul lui la Bucureşti, cu toată boerimea şi cu toată curtea lui. Iar Aizer înţelegând de venirea tătarălor, de mare groază au dat dosul, fugind pănă în Târgovişte de n-au mai descălecat la ghenarie 2 zile 7198.

DIMITRIE CANTEMIR,
ISTORIA IEROGLIFICĂ

Fragmentele de text au fost extrase din volumul:
Dimitrie Cantemir, *Istoria ieroglifică în douăsprezece părți împărțită, așijderea cu 700 de sentenții frumos împodobită, iară la sfârșit cu a numerelor străine tâlcuitoare scară.* Text ticluit și adversaria de G. Pienescu. Prefață de Dan Horia Mazilu. Postfață de Aureliu Goci. Editura 100+1 GRAMAR, București, 2001

PARTEA I

Mai dinainte decât a se zidi temeliile Vavilonului, şi Semiramis a sădi într-însul raiul spânzurat (suspendat**)** - cel ce este una din cele şapte minuni ale lumii -, şi Evfrathul, vestitul între ale Asiei ape, prin uliţele-i a-i porni, între creierii Leului şi tâmplele Vulturului se scorniră vifor de chiteli (chibzuieli) şi volbură de socoteli ca acestea. Leul, dară, de pe pământ - care, tuturor este ştiut, se află a fi mai tare şi mai vrăjmaşă decât toate jigăniile de pe faţa pământului -, şi Vulturul din văzduh - care cine-şi poate prepune (cine se poale îndoi) precum împărat tuturor zburătoarelor este? -, în sine şi cu sine socotindu-se şi luându-se în seamă cu amănuntul după simţirea firii lor, aşa se cunoscură, precum mai tare dihanie, mai iute si mai putincioasă decât dânşii alta nu poate să fie.

Însă, neîndestulându-se singuri numai cu a lor ştiinţă şi simţire, vrură să adeverească şi să întărească socoteala lor cu a tuturor celorlalte jigănii şi păsări ale lumii, ca precum într-acest chip, faţă de toate să dovedească şi din gura tuturor mărturisire

să ia, şi împărăţia (puterea imperială) ce îşi alesese şi socoteala ce îşi pusese în gânduri să rămână nemutate şi neschimbate în veci. Aşadară Leul jigăniile clătitoare (mișcătoare) în patru picioare, iară Vulturul pe cele cu pene şi cu aripi prin aer zburătoare, îndată le chemară şi în clipeală le adunară ca la un sfat.

Deci dinaintea Leului mai aproape stăteau acele jigănii care, sau în colţi, sau în unghii, sau într-altă parte a trupului poartă arme purtătoare de moarte, precum sînt Pardosul, Ursul, Lupul, Vulpea, Ciacalul, Mâţa Sălbatică şi altele ca acestea, care se bucură de vărsarea sângelui nevinovat şi a căror fireşă (firească) viaţă le stăruieşte în moartea străină. Iară înaintea Vulturului, mai aproape, stăteau păsările care sau în clonţ, sau în unghii au lănci otrăvite, aducătoare de răni netămăduite (de nevindecat), precum sînt Brehnacea (Vulturul iepurar), Şoimul, Uleul, Cucunozul (Cucul), Coruiul (Uliul păsărar), Hârăţul (Eretele), Balabanul, Blendăul şi alte asemenea acestora, care, de nu vor vărsa sânge într-o zi şi de nu vor gusta moartea nevinovatului, a doua zi fără greş pieirea lor o ştiu.

Acestea, într-acest chip, țineau, fiecare, în partea împăratului său și la ceata monarhiei sale, locul cel mai de frunte și stepena (rangul) cea mai dinainte. Așa dară era orânduiala dintâi.

Iară orânduiala a doua, la leu, o țineau câinii, ogarii, coteii, mâțele de casă, Bursucul, Nevăstuica, Guziul (Cîrtița), Șoarecele și alte chipuri asemenea acestora, care pe cât sînt vînătoare, pe atâta se pot și vâna, și pe cât ele se pot duce pe altele în primejdia morții, pe atât și nu mai puțin le pot aduce altele pe ele.

Iară a doua tagmă de la Vultur, cuprindea Corbul, Cioara, Pelicanul, Coțofana, Puhacea (Bufnița), Cucuvaia, Gaia și altele lor asemenea, care mai mult se bucură de prada gata, cu truda altora agonisită, fie măcar și împuțită, decât proaspătă, cu osteninţa lor gătită.

Iară a treia tagmă și pragurile (treptele) cele mai de jos – căci aceste nuu se învrednicesc a ședea în scaune (dregătorii) -, le țineau jigăniile si păsările care nu au în sine vreo putere, nici nu poartă duh vitejesc ori inimos, ci pururea sînt supuse, și dramul vieții întotdeauna le spânzură în cumpăna morții – că sufletul supsus stă departe de țenchiul (hotarul) negrijii -, precum sînt Boul, Oaia, Calul, Capra, Râmătorul, Iepurele, Cerbul, Căprioara, Lebăda, Dropia, Gîsca, Rața, Curca, Porumbul, Găina, Turtureuaua și altele, cineși (fiecare) după neamul și chipul său.

Ci pe acestea nu pemtru altceva le-au adunat, ci numai pentru ca nu cumva vreuna să zică că n-a avut știre de-acea adunare, nici să poată pune pricină în ceva, ca cum, neaflându-se în acea adunare, n-a înțeles sfatul (hotărârea) cel de pe urmă ce s-ar fi ales. Așa încât toate firile de duh purtătoare care se află întru monarhia acestor două stihii (pământul și aerul), măcar precum vreuna n-a fost de față, să nu se numească, nici să nu-i lipsească numele din hirograful de obște (înscrisul colectiv, cu semnăturile autografe).

Dară după ce într-acest chip se orândui și se întocmi adunarea acestor două monarhii și orânduiala acestor două soboare, dintr-îmbe părțile se făcură cuvânt mare și poruncă tare, ca să se trimită olăcari (curieri călări) cu cărți (scrisori) în toate părțile (ținuturile) și alergători (curieri pedeștri) în toate olaturile (regiunile), ca prin toate țările și orașele traincii, strigând, să le dea în știre tuturor de această mare a marilor monarhii adunare și, cu de-adinsul iscodind, să poată cunoaște de lipsește vreun chip (cineva) de vreun fel din duhurile purtătoare și de nu se află cu toții la această a tuturor adunare și de obște împreunare (întrunire). Așișderea porunceau să se zică îngrozături și înfricoțături unuia ca aceluia care ar tăgădui (refuza) a se obști la acel sobor (cu toții într-un sfat a fi) sau altfel de pricini spre apărare ar scorni, și aceluia ce ar arăta oricât de puțin în ceva împotrivire, i se punea plata cu pedeapsa

morții și cu prada casei (jefuire4a și distrugerea caselor și persecutarea familiei). Aşadară, deodată cu cuvântul și porunca li se îndeplinea și, precum s-ar zice, cuvântul sosea, pretutindeni și pe la toți, deodată cu gândul – că vestea aspră pătrunde tare urechile și inima înspăimântată îndată-i simte sunetul-, de vreme ce de alergăturile iuților olăcari și de tropotele picioarelor neobosiților alergători toată pulberea de pe toată calea în cer se ridica. Toate văile adânci de tari strigări răsunau, toate ale munților înalte vârfuri de iuți chiotte și grose huiete în clipă se covârșeau și toți câmpii pustii și necălcați de groaznice strigări și de înfricoșate lăudări se umpleau. Nu era, dară, nici nu se putea afla ureche în văzduh și pe pământ care să nu fie sfredelită de strașnic sunetul veștii și de groaznic cuvântul poruncii acestuia. Nu era, nici nu se afla între aceste două stihii dihanie care, cu mare frică, cu neîncetat tremur și cu nespusă groază de vârtutea și de puterea învățăturii (poruncii) acesteia să nu se clătească (cutremure). Căci cu cât vestea oțărâtă (cumplită) vine mai de năprasnă (pe neșteptate), cu atât mai mare tulburare și griji scornește. De aceea într-alt chip nu se putu, fără numai cu toatele, deodată cu cuvântul, îndepliniră porunca cu fapta și se găsiră la locul însemnat și la sorocul pus.

Aşadară, porunca acestor mari împăraţi totdeodată şi dându-se şi îndeplinindu-se, toate jigăniile uscatului şi păsările văzduhului se adunară în pripă, şi fiecare, după chipul (specia) şi neamul său, se alcătui (se alătură) la ceata monarhiei sale. La care adunare cineşi dându-se de partea împăratului şi oblăduitorului (ocrotitorului) său, şi deosebindu-se una de alta, lucru ca acesta se întâmplă a fi, că mai totdeauna la adunări mari ca acestea este lucru obişnuit a se face oarecare amestecături (neorânduieli) şi împoncişături (ciocnici), şi de multe ori pentru mici şi nebăgate în seamă pricini, cu cât este mai mare adunarea, cu atât mai mare se face şi împerechierea (ciorovăiala).

Deci, precum s-a pomenit, fiecare cu ceata sa în partea monarhului se alegea, şi una după cealaltă se alcătuia la orânduiala sa. Iară mai pe urmă decât toate urma Liliacul, care cu aripile cu care zbura şi cu slobozenia (ușurința) cu care umbla prin aer, îl arăta a fi din ceata zburătoarelor, adică sub stăpânirea Vulturului, iară altminteri, socotindu-se într-însul celelalte fireşii (însușiri firești), din neamul jigăniilor, sub domnia Leului. Care lucru fu pricina cercetării, apoi şi a gâlcevii între două monarhii, fiecare socotind că chip (viețuitoare) ca acela şie s-ar cuveni să-i fie supus, şi de nu i s-ar şi cuveni, să i se cuvină a o sili i s-ar cuveni. Căci lăcomia slăvii nu priveşte bunătatea sau folosul lucrului în care se slăveşte, ci socoteşte numai pe altul a-1 pune mai jos dfecât sine, fie măcar şi fără de folos; încă, de multe ori, primeşte, sau necunoscând şi nevrând, sau vrând şi cunoscând, şi pagubă de i s-ar aduce. De aceea, scornindu-se, dintr-îmbe părţile, fel de fel de voroave, le umpleau urechile amânduror împăraţilor cu multe chipuri de cuvinte greţoase. Căci fiecare cu inima trăgând spre partea împăratului său şi cu sufletul stăruind spre adăugarea monarhiei sale, socotea biruinţa să fie a lor şi adeverea precum aşa să fie cu cale. Iară altminteri de s-ar cumva întâmpla, zicea a fi spre scăderea cinstei (prestigiului) - lucru care mai vârtos decât celelalte împunge inimile stăpânitorilor - şi micşorarea slăvii numelui monarhiei sale striga a fi şi a se face aievea. O, oarba jigăniilor poftă, ce nesocoteşte lucrul dimpotrivă, că mintea şi socoteala slăvii pe aceasta se sprijină, că slava îl cearcă (caută) pe acela ce nu o cunoaşte, voroveşte cu acela ce nu o aude, are a face cu acela ce nu a văzut-o, merge după acela ce fuge de dânsa, îl cinsteşte pe acela care puţin o bagă în seamă, îl pofteşte (dorește) pe acela ce nu o pofteşte, îi iese înainte celui ce nu o vrea şi se dă pe seamă celui necunoscut. Iară fireşia cea mai de-adins a slăvii este să-l părăsească pe cel ce o cinsteşte şi să rămână cu acela care o necinsteşte.

Amândoi împăraţii, dară, nu puţini fură clătiţi (tulburați) de cuvinte împotrivă ca acestea şi fiecare sălta în valurile chitelelor (gândurilor) ni (când) în sus, ni în jos - că inima neaşezată (neliniștită), mai ales din lăcomia cinstei, înoată în valuri mai mari decât corabia pe ochean -, de vreme ce, pe de o parte, socoteau că de vor scoate întrebarea aceasta la iveală, oricare poftă a inimii lor ar izbândi, s-ar socoti a aduce celuilalt nu puţină întristare şi frângere a voii. Iară pe de altă parte, pofta lăcomiei şi jalea mărimii numelui şi a lăţimii împărăţiei îi pârjolea ca cu o nepotolită şi nestinsă pară de foc. Că focul poftei nu este mai jos în stepena (gradația) arsurii decât metalul înfocat. Şi nu socoteau a fi sau a se face într-alt chip astâmpărarea acelei înfocări şi potolirea acelei arsuri fără numai ce vor şi ce poruncesc aceea să se facă. Ci precum această sentinţă (hotărâre) o aveau amândoi în inimile lor, tot aşa erau adeveriţi (încredințați) precum cererea unuia către altul nu i se va trece (se va îngădui), căci iute este adulmecarea adeverinţii (intuirrea adevărului) unde (când) cineva măsoară a sufletului pătimire după măsura sa. Şi aşa, aceşti doi împăraţi, într-un nepovestit chip, tare se luptau în sine cu duhurile, şi precum unul nu biruia, tot aşa altul nu se biruia (nu era biruit); ci numai ca cum ar fi fost peste puterea simţirilor, simţea între sine o luptă nesimţită (de nesimțit), şi precum spre biruinţă ceva nu nădăjduia că va ieşi biruitor, tot aşa nădăjduia că nu va fi biruit. Puterea cunoştinţei sfârşitului lipsea într-amândoi şi cineși, neputând, după pofta sa, în ceva a se îndestuli sau a se odihni, cu sufletele numai, tând (când) biruia, tând se biruia. Precum îndreptarul (îndreptarul zidarului), care nu dovedeşte mai mult că lucrul strâmb este strâmb decât pe sine că este drept, tot aşa şi ei, unul după măsura altuia se măsurau şi se pricepeau cât şi ce ar putea. Într-acest chip ei singuri şie adeverindu-şi din toată socoteala pe care şi-o puneau înainte, se abăteau departe de la ţenchi (scop).

Catăva vreme, darà, între aceşti doi monarhi vrăjmaşi se bătea război ca acesta, ca cum s-ar putea zice duhnicesc (sufletesc) şi unui altuia pofta, nesimţitoreşte (pe nesimțite), tare o pătrundea (înțelegea), astfel încât, prin neştiinţă (pe neștiute), a amânduror ştiinţă se împreuna şi până mai pe urmă sentinţa amândurora şi alegerea sfatului (hotărârii) la un săvârşit (scop) se apropiau şi se lipeau, că sufletele înţelepte, măcar şi asupra vrăjmăşiei, se plecă socotelii drepte. Adică fiecare socotea lucrul acesta într-acel chip să se caute (cerceteze) şi să se aleagă (hotărască) în care nici cinstei în ceva betejire să i se dea, nici spre a necinstei obrăznicire, ci ca cum scrâșnetul strâncenoaselor (dușmănoaselor) acestor voroave încă n-ar fi ajuns la urechile lor și ca cum ideea acestui primejdios sfat încă nu s-ar fi cuprins în mintea lor. Că de multe ori acoperirea lucrurilor prepuse (bănuite) aduce leacuri vârtoase rănilor care de s-ar scoate la iveală, s-ar face așeși detot netămăduite (întru totul de netămăduit). Așijderea este mai ușor a se suferi obrintelea rănii scoase la aer, decât patima sufletului arătată față de împotrivnic.

Și așa, fiecare pe sfetnicii săi deosebit chemându-i, zicându-le că a scorni gîlceve mari pentru lucrurile mici nu este lucru a înțelepților măcar ca aceasta s-a văzut, de multe ori, și la cei înțelepți într-acest chip le porunciră:

„Deci socotim, pe cât va fi în putință, sau noi să ne abatem de la dânsele, sau dânsele de la noi să le abatem, că pe câtă vrednicie este cineva a nu intra în vrajbă, tot pe-atâta, și nu mai multă, este a ieși din vrajbă. De aceea zicem, pentru descâlcitura gâlcevii acesteia, noi puterea monarhiei noastre să o oprim lângă noi, și pe democrația voastră să punem epitrop (locțiitor) al monarhiei noastre. Care lucrul acesta să-l scuture (analizeze), să-l iscodească (cerceteze) și ce ar fi, dintr-îmbe părțile, mai cu cale și mai de cuviință, aceia să aleagă și să isprăvească așa ca până a nu ieși înaintea feței noastre, din toate nodurile să se dezlege, ca, oricând ar veni, ori în a cui

parte ar trece acea mică jigăniuță, ca cum așa ar fi fost obișnuit din veci și din bătrâni, iară nu ceva nou și de curând s-ar fi scornit. Căci altminteri, dându-se pe față pricina cletirii (schimbării) odihna și liniștea nu pot fi fără tulburare și zdruncinare).

Sfetnicii lăudară sfatul împăraților lor și, cu mare minune (uimire), ridicară în cer, cu nespuse mărir, mintea și înțelepciunea lor pentru căci în chiverniseala lucrurilor publicii (statului) socotesc nu atâta cele ce pot, pre cât cele ce nu pot, și nici cu putința își slobod mândria, nici cu neputința își ațâțî mânia. Că neputința aduce mânia, și mânia așteaptă izbânda (răzbunarea). Ci precum s-au slujit cu putința spre umilință și blândețe, tot așa s-au slujit cu neputința spre potolirea gâlcevii. Căci la cei mai puțini domoliți (cumpătați) neputința prinde obrazul (ia înfățișarea putinței) și ei se apucă de lucrurile de neputut. Iară, dimpotrivă, la cei ce slujesc la poarta vredniciei, adese s-a văzut că mai cu fericire (folos) isprăvește neputința prin părăsirea (renunțarea), decât cu începerea (începându-le), putința cu prepus (îndoielnică).

Așadară, senatorii, după ce, cu nesfârșite și vrednice laude, cineși pre împăratul său îl binecuvântă (preamări), precum s-a zis, se întoarseră cu toții la locrurile și la scaunele (dregătoriile lor).

După aceea, începură a trimite unii către alţii veşti despre adunarea de obşte a democraţiei. Pentru ca sfatul cel tăcut, făcut între inimile împăraţilor, să-1 pună înaintea tuturor şi, fără betejirea şi julirea cinstei, a slăvii numelor împăraţilor lor, să-1 scoată la iveală, descoperire (dezvăluire) prin care sentinţa sfatului monarhilor lor să se aşeze (statornicească) şi să se adeverească (întărească).

Însă acest lucru se făcu asemenea acelora cărora, de mare căldura văzduhului din afară, căldura cea din fire născută în trupurile lor li se porneşte tare spre clătire (schimbare) şi li se

pricineşte (iscă) vârtos setea. Leacul căreia fiind o umezeală (un lichid) limpede şi rece, şi aceea lipsind, alta împotrivnică, adică umezeală limpede, dar călduroasă, aflându-se de faţă - precum este duhul vinului (rachiu de vin) sau alta asemenea acestuia -, şi amăgindu-se numai cu limpezimea şi umezeala, purtând puţină grijă de fireşia (originea firească) răcelii şi a căldurii, pentru ca să-şi astâmpere setea, o înghit mai pe larg decât s-ar cădea; ci aceasta, mai pe urmă, mergând în vasele primitoare (aparatul digestiv) şi, după firea sa, împreunându-se cu căldura cea din naştere a trupului - căci amândouă sînt surori ale unui părinte, soarele -, scăpăraturile scânteilor dintâi, puţin clătite (agitate), încă mai iute clătindu-le şi pornindu-le, ca cum este osia neunsă în butea (butucul) roţii uscate, se fac, din scântei scăpărătoare, pară arzătoare. Din care se ijdăreşt (se zămislește) mai mare pârjol de sete şi, pătrunzând cu iuţime în materia mai dinainte gătată, setea mai mult se spuzeşte şi se lăţeşte. Căci, după socoteala unor filosofi, toată materia focului este iuţime, iar forma-i este iute clătire, căreia, nepunându-i-se ceva împiedicare, fără nici un prepus, ar usca toată umezeala din fire şi, după cea de săvârşit uscăciune, ar urma, de bună seamă, cea de pierire putrejune.

Într-acest chip fu şi învăţătura împăraţilor, intrând în urechile supuşilor. Căci ceea ce mai dinainte era, într-inimile gloatei, întunecat de lumina stidirii (rușinii) de feţele împăraţilor - căci lumina cea mare o întunecă pe cea mică-şi nearătat, acum, în lipsa ei, toate, fără nici o sială şi stidire, ieşeau la iveală. Că precum este lumina soarelui faţă de celelalte stele, tot aşa este chipul împăratului faţă de senatori şi de ceilalţi supuşi. Şi precum în prezenţa soarelui toate stelele se fac nevăzute, iar în lipsa lui, cea cât de mică şi de departe stea luminează şi scânteiază, tot aşa, înaintea feţei împăratului, toate chipurile supuşilor se micşorează, şi toată gura slobodă se înfrânează. Iară în dosul lui, şi cel mai mic din palatul lui se arată precum poartă în mâna sa schiptrul împăratului. Că după

ce trâmbiţa pozvoleniei (îngăduirii) democraţiei cântă în auzul tuturor, fiecare dihanie dintr-îmbe părţile începu să dea glas de sfat şi bolbăitură (bâlbâitură) de învăţătură. Şi aşa, câţi mai dinainte erau ascultători, atâţia se făcură atunci învăţători, dintr-ale căror cuvinte şi sfaturi altceva nu se înţelegea fărănumai chiote netocmite (disarmonice) şi huiete neauzite. Că precum nenumărate picăturile ploii, căzând cu repejune din nori pe pământ, dau un huiet oarecare, iară nicicum vreun glas (cântare) tocmit şi precum coardele unui organ de muzică (instrument mizical), fiind lovite toate deodată, dau o răsunate oarecare, însă nicicum nu se aude vreo melodie tocmită şi după pravilele (normele, regulile) muzicii alcătuită - care-i aduce puterii auzului mai multă îngreţoşare decât plăcere -, tot aşa este şi voroava a mulţi şi totdeodată. Într-acest chip şi jigăniile acestea, văzându-se într-atâta voie slobodă, cu toatele socoteau că învăţătura aceleia se va asculta care mai tare va putea striga. Aşijderea, deosebit de ce ar fi fost destulă şi încă de prisoseală gâlceava pentru alegerea acelei păsări dobitocite sau jigănii păsărite, încă mai mari erau dihonia şi zarva care se făceau între dânsele, cine ar judeca şi cine s-ar judeca (cine ar fi judecat), care ar sfătui şi care s-ar sfătui, precum aievea este, că unde lipseşte începătura stăruitoare (tenace), toate mijloacele începăturii să se facă nestăruitoare. Ci, pentru ca să zic într-un cuvânt, toate se întorseseră spre tulburare şi neaşezare, aşa încât ce s-ar fi nădăjduit spre binele şi folosul de obşte, se făcea spre risipa (distrugerea) şi prăpădenia tuturor.

Imbe părţile (tagmele) ale amânduror monarhiilor, într-acest chip împerechindu-se (certându-se) şi, fără nici o ispravă, numai din cuvinte deşarte oproşcându-se (Împroșcându-se), nu se mai dumereau ce ar fi de cuviinţă de grăit şi de făcut.

Totdeodată şi fără veste, cu mare obrăznicie, sări în mijlocul theatrului (adunării) jigania care se cheamă Vidră, şi într-acest chip începu proimiul (preambulul) voroavei (cuvântării) sale:

„Este vestită între cei fiziceşli filosofi (filosofii naturii) axioma că cel de-asemenea iubeşte pe cel şie de-asemenea. Iubirea, dară, faţă de cel şie de-asemenea vrea să arate neiubirea faţă de cel şie nu de-asemenea. Aşadară, pasărea zburătoare oricând ar grăi (pleda) pricina (cauza judiciară) păsării şie de-asemenea, totdeauna i-ar ţinea partea mai cu priinţă decât ar pofti pravila dreptăţii. Aşijderea, oricând dobitoc pentru dobitoc ar vorovi în pricină, l-ar ocroti cu iubirea firii mai mult decât ar suferi (tolera) dreptatea judecăţii. Şi aşa s-ar face, într-îmbe părţile, mai mult făţărnicie decât omenie, sau mai mult asupreală decât dreaptă socoteală. De unde urmează ca chipul adeverinţii (drepătății) să rămână pururea ascuns şi acoperit sub poala priinţei sau a nepriinţei. Că precum sabia dreaptă nu poate intra în teaca strâmbă, nici sabia strâmbă în teaca dreaptă, tot aşa se scoate afară toată nădejdea judecăţii drepte unde este luarea feţei (înșelătoria) sau strămurarea (stimularea) priinţei. De aceea, eu, cu proasta (umila) mea socoteală, aş afla aşa a fi mai de folos, ca să părăsim gâlceava în zadar a atâtor guri şi să găsim un chip (o persoană) ca acela care să nu aibă a face într-îmbe părţile, pentru ca priinţa firească să nu-l nâstăvească (îndemne) mai mult într-o parte sau într-altă parte, ci să zică, să facă şi să aleagă (să hotărască) cu judecată numai orice ar pofti dreapta socoteală. Că dreptul judecător întâi pe sine se judecă de drept, apoi îl judecă pe altul de strâmb, şi întâi ascunsul inimii sale îl curăţă de făţărnicie, apoi pe altul îl izbăveşte din nevoie sau, după vina lui, îl osândeşte. Aşijderea, aş sfătui ca, în orice chip s-ar putea, să punem, cu un ceas mai înainte, hotar şi săvârşit gâlcevii acesteia - că gâlceava lungă este atocma (întocmai) cu boala hronică -, pentru ca nu cândai (nu cumva) mai îndelung scuturându-se (dezbătându-se) şi cernându-se voroava despre aceasta, să se scornească încă mai multe shismate (dezbinări) şi eresuri, pe care sau cu prea mult greu, sau nicicum nu veţi putea a le potoli vreodată."

Acestea Vidra încă vorovind şi încă nepunând bine sfârşit cuvântului său, peste a tuturor nădejde (a;teptare), pasărea care se cheamă Bâtlan începu să o ţistuie cu mare mânie şi probozeală (ocară) şi îi făcea groaznice semne din ochi şi din cap să tacă, şi, pe lângă acestea, scorni o aporie (problemă greu sau imposibil de rezolvat) ipothetică, zicând:

„Tu, o, Vidro, de ai fi sau nu din păsările zburătoare, sau din dobitoacele pe uscat umblătoare, ar putea cineva zice că doară a îmbe părţilor ai fi avut mai dinainte ştiinţa în ceva. Iară acum, jiganie din neam prepus (de neam îndoelnic), dintr-o altă stihie fiind şi supusă sub altă monarhie, cum socoteşti că vei putea da învăţătura cea mai bună şi sfatul cel mai ales despre lucrurile necunoscute ţie în rădăcina lor? Ci mai bine ar fi, precun mi se pare, să nu te făleşti cu lucrurile care nu le-ai avut a le şti şi a le cunoaşte prin simţirea înainte-mergătoare, că toată lumea ştie precum toată ştiinţa se află din povaţa (învățătura) simţirilor, căci nu orbul, ci cel cu ochi judecă de vopsele (apreciază culorile), şi cel cu urechi, iară nu cel surd, alege (stbilește) frumuseţea şi dulceaţa viersului (câbtecului). Au nu pe tine, odinioară, eu, din faţa apei, te oglindeam (te supravegheam) plimbându-te prin fundul mării şi şipuruindu-te (furișându-te) spre vânarea peştelui? Ci, poate fi (probabil), că sau nechemată ai venit la locul ce nu ţi s-a căzut, sau, de te-a chemat cineva, aceasta s-a făcut prin greşeala neştiinţei. Căci Câinele Mării şi Vidra ce treabă sau ce amestec pot avea cu jigăniile uscatului? Au doară vrei să zici că aşa eşti tocmită din fire ca, de pe uscat fiind, să ai putere prin multă vreme în apă să poţi a te zăbovi, fără trebuinţa aerului? Ci această putere este mai vârtos împotriva ta, căci au putea-va racul a se numi jiganie de pe uscat căci se paşte cu zilele prin otavă şi nu i se naşte din aer vreo înăduşeală (înăbușire) sau putrejune? Prin urmare, după cum mi se pare, negreşit socotesc că, cum cu mare obrăznicie, la adunare nechemată te-ai aflat, tot aşa, cu mai mare neruşinare, neîntrebată de nimeni, sfat, şi acesta

spurcat, ai dat. Că pe cât este de folos, la vremea de trebuinţă, cuvântul cuvios, cu atâta este de împuţicios cuvântul aceluia care, de nimeni întrebat, tuturor le dă sfat. În inima ta, aceasta având ascuns, ca cu o voroavă vicleană şi cu un obraz ce nu ştie să se ruşineze, să poţi aşterne două vicleşuguri şi să te poţi acoperi cu două răutăţi. Una, că chip, după învăţătura ta, cercându-se (căutându-se), să te afle pe tine, şi apoi, cu sfatul şi alegerea a monarhii mari ca acestea, punându-te judecătoare şi alegătoare a tuturor împotrivirilor lor, lumea să zică precum tu să fii mai cu minte şi mai cu socoteală decât toate celelalte. De-aci, tu, jiganie mijlocie şi de neam cu prepus fiind, prostia (neamul prost) în evghenie (neam bun, origine nobilă) să ţi se întoarcă (să și se schimbe), căci toată evghenia la muritori vedem că stăruie în lauda numelui. A doua, că măcar cum (nicidecum) asemănându-te mai mult dobitoacelor în patru picioare, precum singură tu, cu al tău cuvânt, te-ai legat - căci la cel cunoscător, legătura fireșului (adevărului) cuvânt este şi se ţine mai tare decât frânghia întreită (întreit împletită), înfăşurată de la altul -, vrei, totuşi, să pleci greuimea dreptăţii mai mult în cumpăna dobitoacelor, şi judecata s-o abaţi după făţărnicia priinţei, iară nu după pofta (exigența) dreptăţii. Însă eu, fiind o pasăre - şi de neam, şi de minte - proastă, căci nici în carne vreo dulceaţă, nici în pene vreo frumseţe port, nici nu pot, nici nu mi se cade mai mult a grăi, fără numai ce şi cât într-adevăr am înţeles şi am ştiut, aceea din prostia inimii am grăit. Iar judecata fie a înţelepţilor."

Toate gloatele nu numai că se mirară de cu socoteală cuvintele prostului Bâtlan, ci încă şi foarte plăcându-le, cu mari laude le lăudară, căci nu puţin prepus (suspiciune) intrase în inimile tuturor pentru a Vidrei fără veste voroavă, nepoftită învăţătură şi necerşută sfâtuitură. Şi aşa, îndată, despre partea păsărilor cu toatele făcură alegere (hotărâră), într-o inimă şi într-o gură, că precum Vidra nicicum nu se poate numi în ceata zburătoarelor, tot aşa trebuie să lipsească şi din monarhia

dobitoacelor. Sentinţă la care s-ar fi scornit mai multă sfadă şi voroavă zdruncinată (dezbateri) şi mai multă ocară s-ar fi lucrat de n-ar fi fost apucat Brebul lucrul, cu un ceas mai înainte, spre descoperirea adevărului.

A Brebului dară voroavă fu într-acest chip:

„Vidra, odinioară, şi era şi se ţinea din neamul nostru şi cu noi, de-a valoma (valma) şi hrana şi traiul îi erau, precum o vădesc şi faţa (înfățișarea) şi floarea (culoarea) părului, măcar că, de mojicie (sărăcie), statul trupului i s-a schimosit (schimbat) şi logoşit (micșorat). Pe care noi, văzându-o - că cu vremea, mărimea sufletului, care la noi este, precum toată lumea ştie, că partea cea roditoare a trupului, care în cevaşi măcar betejindu-se, este aducătoare de grabnică moarte -, pentru a vieţii sprijineală nu ne îndoim (ezităm) nici nu ne ferim să o rupem şi să o lepădăm de la noi. Văzând, dară, că la dânsa scade din zi în zi această vitejie a sufletului, precum am zis, apoi că făcea şi alte lucruri de vicleşuguri, îngăimeli de amăgeli şi fapte pline de răutate (ticăloșie), precum sînt sicofandiile (dihoniile), clévetele, minciunile, la care adăuga şi furtişagul şi lucruri de ocară şi blestemăţeşti, iară nu vrednice de numele neamului nostru, măcar că şi de multe ori am certat-o şi am dojenit-o, ci în zadar. Că precum este suflarea în cărbunele acoperit, tot aşa este certarea pentru inima într-ascuns dată răutăţii (ticăloșiei). Pentru care pricini am ras-o detot din tabla neamului şi a rudeniei noastre și așeși detot (întru totul) a-m izgonit-o din hotarele noastre, căci mai mult folos aduce publicii (țării) a izgoni din sine un chip rău (individ ticălos), decât a primi în sine zece bune. Că precum aluatul mic, într-o covată mare, dospeşte toată frământătura, tot aşa, într-o publică, un om rău îi amestecă (învrăjbește) şi-i tulbură cu răutatea (ticăloșia) lui pe toţi. După aceea, ea a ales a se da în ceata altor jigănii, sau temându-se, sau ruşinându-se, sau poate şi de trufie umflându-se - căci mândria fiind oarbă detot, precum dă peste cei mari, tot aşa dă şi peste cei mici -, s-a

părăsit (a renunțat) de lăcaşul ei stătător de pe uscat şi a ales să-şi petreacă cea mai multă viaţă tulburată şi neaşezată ca valurile pe care le poartă în spinare, orbecăind prin adâncurile apelor şi potolindu-şi foamea cu piticei (chitici). Că cine este urâcios neamului său, cum poate fi străinilor drăgăstos? Şi ale cărui răutăţi pământul său nu a putut a le suferi, cum le va putea răbda cel străin? Pe care, ştiind-o de atâta vreme în pierire şi rătăcire, iată, acum o vedem amestecată între gloate. Povestea Vidrei, noi, Brebii, din moşii, strămoşii noştri, aşa am apucat-o, aşa o mărturisim şi aşa o întărim. Iară voia fie a celor mai mari."

Cu toţii primiră mărturia Brebului şi cu toţii într-un sfat aleseră ca Vidra să se gonească dintr-amândouă monarhiile afară şi nici într-un neam al lor să nu se mai numească (să nu mai figureze). Că precum celui bun toţi străinii-i sînt rude, tot bătrânul părinte, tot vârstnicul frate şi tot locul moşie, tot aşa celui rău toate rudele-i sînt străine şi toată moşia îi este nemernicie (loc de pribegie), şi ziseră cât mai curând din adunări să lipsească, ca nu cumva, făcând mai multă zăbavă între dânşii, mai pe urmă şi aceasta să scornească vreo pricină mai spre mare vrajbă între monarhii.

Vidra, sau din vicleşugul ei, sau din veche pizma altora - că pizma veche este ca cariul în inima copacului -, sau pentru bună sfătuirea ce o dăduse la vremea rea - că, precum se zice, toate au vremea lor, şi pâinea, care îi este stomacului cea mai de treabă şi cea mai de aproape hrană, mâncată fără vreme (la vreme nepotrivită) îi face greutate -, sau în orice chip ar fi fost, văzându-se acum osândită şi dintre toate cetele cu mare ocară şi dosadă (dojană) izgonită, aşijderea, simţind, pentru binele ce sfătuise, precum cu rău i se plăteşte, mintea de i-a fost rea, socoti a-i fi încă mai rea, iară de i-a fost bună, spre rea socoteală o întoarse. Că nemulţumita (nerecunoștința) pentru mari slujbe şi de binefaceri îl bagă pe cel ce le face din nădejde în nenădejde, nenădejdea îl împinge în nebunie, şi aşa, din

slugă credincioasă, îl face neprieten de cap (neprieten de moarte).

Deci, Vidra, într-acest chip voroava întoarse:

„De vreme ce pe mine mă lepădaţi din ceata celor cu patru picioare - că în partea zburătoarelor nici chipul, nici firea nu mă arată sau să fiu, sau să fi fost -, iată că urmează ca să mă dau în monarhia celor de apă. Fie dară şi aşa! Că limba gloatelor este vraja bozilor (oracolul zeilor), şi mai lesne i-ar fi cuiva apa curatoare (curgătoare) a popri decât limbile multe a stăpâni. Şi iată că, vrând-nevrând, îmi caută (sînt silită) a lipsi dintr-adunările voastre. Însă orice atinge rădăcina adevărului nu voi părăsi (renunța) a grăi.

Bâtlanul, pasăre de apă sau peşte de aer fiind, căci şi în fundurile apelor multă vreme şi prin aer mare slobozenie (ușurință) are, nu mai puţin decât celelalte păsări, însă să zic care este adevărul: adevărat pasăre este, măcar că carnea, la gust, îi este ca a delfinului şi măcar că, precum prin aer cu slobozenie poate zbura, tot aşa şi prin fundul apei se poate plimba. Insă de multe ori mi s-a întâmplat să-l văd încâlcit în năvoade, ca peştii, şi de multe ori îi scot din mreje înecaţi şi de tot înăduşiţi, căci lăcomia astupându-i ochii, alergând fără sine (inconștient) după peşti, în loc de a vâna, el este vânat. Lucru care îl scoate din toată ipopsia peştelui (din toată băniala că ar pește). Şi măcar că, precum tuturor le este aievea că el mie mi s-a arătat neprieten de moarte, însă ce este adevărul nici nu pot, nici nu se cade a tăgădui. Căci nu este puţină vrednicie a mărturisi adevărul şi despre neprieten. De aceea pot să zic că el câte a grăit şi a mărturisit despre mine să fie şi adevărate. Însă pricina vinovăţiei mele nu era atât de grea ca să fiu osândit la o izgnanie (surghiun) ca aceasta, căci este un canon de obşte (principiu general admis) care zice: pedepsitului nu trebuie să i se adauge pedeapsa. Căci era destulă nesuferita (insuportabila) mea izgnanie şi înstrăinarea de rudele şi moşiile mele. Şi de ce ar fi trebuit pedeapsa mai mult încă mai înainte a urni

(pedeapsa a o extinde), adică precum din rudele dobitoace şi din străinele păsări să fiu izgonit? Ci precum se zice cuvântul, că nevinovăţia unuia stă în ochiul altuia oţăpoc (țepușă).

Ci să mă întorc la cuvântul pe care voiam să-l zic.

Iată că cu pâra Bâtlanului şi numai cu o mărturie, a Brebului - şi aceasta împotriva legii tuturor legilor, cu o mărturie numai, a se da vinovatului sentinţa cea de pedeapsă -, m-aţi lepădat dintr-îmbele izvoade (liste). Dară aş pofti să ştiu cu ce privileghie puteţi strica axioma vechilor filosofi şi mathematici care zic care sînt tot într-un chip către altul al treilea, tot într-un chip sînt între sine (două mărimi egale cu o a treia sînt egale între ele)? (Căci Vidra nu puţine făclii topise asupra cărţilor filosofeşti.) Şi de vreme ce eu, căci în prepusul dobitoacelor şi al păsărilor am căzut precum să fiu de apă, cu cât dară, rogu-vă, este mai vrednic să se numească pasăre cel care, fără prepus, este dobitoc şi căci să se numească dobitoc cel care, fără prepus, este pasăre? Nu vă miraţi de ale mele împleticite protases (premise), căci simperasma (concluzia) va ieşi arătătoarea adevărului. Şi aşa, două firi neputând sta într-un ipohimen (două firi / naturi diferite neputând avea aceeași substanță), iată că o fire ca aceasta, oricare ar fi, nu ar fi nici pasăre, nici dobitoc. Şi căci acela ar afla mai mare dreptate, nu înaintea feţelor, ci a făţărniciei voastre? Şi eu de aceea am fost de către voi toţi aşa de greu osândită?"

La acestea, cu toţii întâi se zâmbiră, apoi râseră, iar mai pe urmă cu chicote hohotiră, zicând:

„Vidra, cu neamul, şi-a pierdut şi gândul şi cuvântul. Că cine poate măcar cu mintea cuprinde două firi într-un ipohimen? Sau cine a văzut vreodată pasăre dobitocită sau dobitoc păsărit?!"

Vidra zise:

„Şi eu, mai dinainte, nu săvârşeam (încetam) a mă mira, într-acest chip, de himera filosofilor şi, precum şi voi acum,

socoteam peste putinţă a fi în fire. Ci de vreme ce Brebul s-a făcut peşte, cu atât mai pre lesne va fi pasărea zburătoare să se facă dobitoc, ca cele umblătoare în patru picioare. Şi de veţi vrea încă mai aievea (cu tot dinadinsul) să vă pricepeţi, întâi vi se cade a şti că ce hotărâre (definiție) are trigonul (triunghiul) la ma-thematică, aceeaşi hotărâre are siloghismul în loghică, a căror hotărâre v-am pomenit-o mai înainte. Acum dară socotiţi binişor că, de vreme ce eu am putere din fire dăruită să-mi fie în voie precum a trage aerul, tot aşa a nu-1 trage, şi pentru căci pot locui în două stihii, voi dintr-aceleşi mă izgoniţi, şi altă pricină, în mine, precum mi se pare, nu puteţi afla, fără numai căci din fire sînt dăruită cu oarece mai mult decât celelalte dobitoace. Eu, dară, căci aşa pot, am căzut în vinovăţie ca aceasta. Dar încă pe cel ce în nici o parte deplin nu va fi, şi nici nu va avea cele ce i se cad fireşii (caracteristici) ale nici unei firi, oare de acela ce veţi putea judeca? Că, precum am zis, simperasma trebuie să urmeze protasolor. Ca această minune este, între voi, o, jigăniilor şi păsărilor, cămila nepăsărită şi pasărea necămilită, căreia unii, alcătuindu-i numele, îi zic Struţocămilă. Aceasta, precum fireşă Cămilă să nu fie, o vădesc penele, şi, iarăşi, pasăre fireşă a nu fi o pârăsc nezburarea în aer şi vântul, care nu o poate ridica. Că precum tuturor este ştiut, că toată hotărârea păsării este a fi dihanie cu pene, zburătoare şi ouătoare. Deci dihania este neamul, iar zburătoare deosebirea, care deosebire aşeşi detot îi lipseşte Struţocămilei. Aşadară, aievea fiind, au putea-va cineva, cu mintea întreagă, să îndrăznească a zice precum toată hotărârea păsării se cuprinde în Struţocămilă? Şi aşa urmează că sau pe mine încă nu m-aţi cunoscut, sau şi pe această dihanie precum este şi ce este trebuie să o cunoaşteţi. Şi aşa, întinzând rădăcina adevărului, sau arătaţi că pizma veche vă împinge la lucruri noi, sau mărturisiţi că în capete de hârtie purtaţi creieri de aramă. Iară cel mai de pe urmă al meu cuvânt este că adunarea aceasta şi-a vrăjit chezi răi (piază rea), de vreme ce numele fiindu-i

adunare, altora cu lucrul este strămutare şi slava titlului de monarhie, iară fapta îi este de tiranie."

Acestea Vidra cu lacrimi zicând, se duse, după poruncă, în izgnanie la marginile gârlelor.

Ieşind ea de acolo, îndată ieşi în mijlocul gloatelor Căprioara din pustiul Araviei, care, după siloghismul Vidrei, lucrul cu ispita (experiența) într-acest chip îl dovedea, zicând:

„Vidra a adus, pentru Struţ, socoteli loghiceşti, dară eu să vă spun ce au văzut ochii arăbeşti. Eu şi Struţocămila locuim împreună în pustiurile Araviei.

În părţile acelea, câmpii niciodată nu înverzesc cu pajişte, ci pururea îngălbenesc cu mari nisipuşuri. Că de s-ar şi naşte vreun fel de buruiană, ar fi acoperită de mari holburile (vârtejurile) pe care le scorneşte vântul austrului. Căci într-alt chip nu va putea cineva să-i numească, fără numai sau munţi clătitori (mișcători), sau câmpi nestătători le va zice. Deci cu vânturile, pe acolo, mutându-se şi locurile, de mare grămădirea nisipului aceluia alt fel de copac sau de buruiană nu poate să rămână neacoperită, fără numai înalţii copaci care se cheamă finici (palmieri), în care niciodinioară (niciodată) nu mi s-a întâmplat să văd urcată Struţocămila. Şi nu numai în vârful finicului, care într-acele părţi este odihna şi aciuarea tuturor zburătoarelor, ci n-am vâzut-o nici aşeşi (măcar) de un cot ridicându-se de la faţa pământului în aer. Încă şi alta, care mai mult este de mirat, că de multe ori, arabii, scornind gonitoare (vânătoare) asupra (împotriva) noastră, pe amândouă odată ne scorneau (stârneau) din nisipuri, unde cu puterea repejunii picioarelor scăpăm de fiarele suliţelor, de simcelele (vârfurile) țidelelor (săgeților) şi de vrăjmaşi colţii ogarilor. Iară Struţocămila rămânea şi de mine înapoi, şi cu penele şi aripile ce avea, în primejdia morţii cădea. Căci cu alergarea ogarul o ajungea, şi, în aer, de greuime, neputându-se ridica, se arăta a fi

mai slabă şi mai pământeană decât un iepure. De aceea cuvintele Vidrei socotesc că sînt adevărate."

Iară în monarhia păsărilor era pasărea care se cheamă Corb, care, măcar că era din tagma a doua, însă, cu o întâmplare, era, pe acea vreme, epitrop al Vulturului. Acesta, în monarhia păsărilor, toate lucrurile avea în voia sa a face sau a desface, nici glas sau cuvânt împotriva lui putea îndrăzni cineva să scornească, că în vremile vechi, poftele stăpânilor erau pravile (norme) de lege pentru supuşii lor. Cine poate să nu ştie că această pasăre pofteşte (dorește) moartea tuturor dobitoacelor? Şi precum era pe dinafară neagră, din hereghie (neam), încă mai poneagră (foarte neagră) era pe dinlăuntru, de pizmă şi de mânie. Căreia ce să-i fi fost pizma şi pricina pizmei se va zice pe larg la locul său. Că precum arşiţa soarelui mută (transformă) pieliţa din albă în neagră, tot aşa pizma inimii schimbă gândul din bun în rău.

Deci Corbul măcar că le auzea, precum ale Vidrei cuvinte, tot aşa şi ale Căprioarei, însă cu greu şi cu greaţă le suferea. Că cuvântul bun şi neplăcut este ca doftoria greţoasă, însă folositoare în trupul bolnavului. Ci aşa la cel înţelept, iară la cel nebun este ca otrava în măruntaiele sănătosului. Corbul le suferea acestea pentru a vremii neîndemânare (pentru că memoentul nu-i era favorabil), dară cumplită amărăciune îi dospea nu numai în glasul ce menea, ci încă şi în pântece. Şi câtăva vreme s-a silit să facă, împotriva Vidrei, un siloghism alcătuit în *barbara* (primul mod al figurii întâi a siloghismului), mai vârtos că la dânsul viersul grumazului (sunetul ce-i ieșea din grumaji) părea să sune într-această formă, şi încă mai ales că el avea alt gând asupra proastei dihănii Struţocămila, precum mai în urmă aievea va fi. Şi având în minte a strica detot siloghismul Vidrei, credea a fi nedierisită (de nedespărțit) şi nestricată (de nestricat) şi în tot chipul adevărată numai forma aceasta după socoteala loghicilor (logicienilor).

Deci aşa Corbul, după ce vărsă multe sudori până află hotarul mijlocitor (termenul mediu), într-acest chip încuie siloghismul din protase:

„Toată dihania cu două picioare, cu pene şi ouătoare, este pasăre. Dară toată Struţocămila este cu două picioare, cu pene şi ouătoare. Iată dară că toată Struţocămila este, fără nici un prepus, pasăre."

Iară după încheierea acestui siloghism, începu a poftori (repeta) palinodia (refrenul) retoricească, şi multă vreme crăngăi vatologhia (glosa) poeticească:

„Pasăre este Struţocămila, pasăre este; şi iarăşi zic: pasăre este Struţocămila, dihania aceasta, Struţocămila, este pasăre. Pasărea aceasta şi dihania aceasta este struțocămilă.”

Apoi iarăşi înturna în sine hotarele loghiceşti (schimba între ei termenii logici) zicând:

„Pasărea se ouă, ouăle sînt ale păsării. Struţul se ouă, ouă are Struţul. Iată dară că Struţul este pasăre."

Apoi iarăşi ca dintâi, numai într-altă formă, înturna siloghismul:

„Pasărea are pene, Struţocămila are pene. Iată dară că Struţocămila este pasăre. Aşadară, Struţocămila, precum până acum a fost adevărat pasăre, aşa şi de acum înainte vrednică este a fi pasăre, şi încă nu fitece pasăre, ci aşeşi (chiar) slăvită, lăudată şi în buni chezi luată (considerată menitoare de bine), de vreme ce, deosebit de deafirimea (măreția) trupului ce poartă şi în basna veche va să se zică că în neamul său are oare-care evghenie (noblețe). Însă ca asina despre maică (vița bună care se trage despre maică), să fi având partea Vulturului spre semnul monarhiei."

Toţi Şoimii, Uleii şi Coruii şi celelalte păsări iubitoare de stârvuri lăudară frumos crângăitul Corbului şi cu multe linguşituri şi colachii (laude nesincere) învăţătura-i şi înţelepciunea-i peste nori le ridicară. Că mai toţi supuşii sînt

obişnuiţi, de frică, nu ce adevărul, ci ce stăpânul pofteşte, aceea să laude şi să fericească (slăvească) şi fiecare în sine şi cu sine socotea precum alt siloghism împotriva acestuia, arătător (demonstrativ), nici nu este cu putinţă să se afle, nici în mintea altuia să se nască. Păsările, purtând, ca acestea, prin limbi, ele înde ele, oricare auzea împleticitura cuvintelor, amuţea de dovadă ca aceasta. Că măcar că rea este amuţirea din lipsa organelor tocmitoare de voroavă, dar încă mai rea este când purcede din lipsa şi neştiinţa cuvintelor trebuitoare. Şi acum mai-mai tot cuvântul se curma şi răspunsul împotriva Corbului şi toată gura mai-mai se astupa. Că precum ştiinţa lucrurilor este luminarea minţii, tot aşa neştiinţa lor este întunecarea cunoştinţei.

Și acum cu toatele se lăsau mai-mai după voia Corbului, de toată împotrivirea se părăseau (la orice împotrivire renunțau) și toată întrebarea cu atâta se potolea, de n-ar fi alegat cât mai curând Ciacalul la Vulpe.

Care, lipindu-se la (apropiindu-se de) dânsa zise:

„Frate Vulpe, poţi răbda ca să se afle, între păsări, dihanie mai cu socoteală şi mai cu meşteşugul loghicii decât între noi? Că nu este în lume cuvânt atâta de isteţ, sau lucru aşa de cu preţ ca care să nu mai fi fost vreodată sau să poată a nu mai fi de-acum înainte."

La această întrebare a Ciacalului, Vulpea râse pe sub mustăţi şi în grabă greu (temeinic) răspunse - căci a da sfat greu la întrebarea grabnică este semn de minte ascuţită - şi zise:

„De nu mi-ar fi frică de Vultur când din colţii mei ar rămâne ceva pe ciolanele stârvului, atuncea şi Corbul şi-ar ciocăni clonţul de vinele (tendoanele) uscate ale ciolanelor goale. Ci două lucruri sînt care mă opresc a mă pune la iveală: unul, căci că din fire sînt mai bucuroasă a mă sfădi cu meşteşugul (viclenia) decât cu tăria (forța); altul, căci m-am obişnuit a căuta (a ține seama de) totdeauna voia Vulturului, pentru căci adese s-a întâmplat să ne ospătăm amândoi la un

ospăţ şi la o masă. Şi aşa, împreunarea (întâlnirea) adesea la mâncări şi la băuturi mă sileşte spre cinstea politicească şi dragostea în faţă prietenească a arăta. Căci dragostea cumpărată pe bani sau pe mâncări şi băuturi se sfârşeşte şi ea la sfârşitul acelora. Iară dragostea din suflet, adevărată, îşi arată slujba vredniciei în sărăcie şi în foamete. Deci, de vei vrea să mă asculţi, pune sub pielea Ciacalului meşteşugurile Vulpii şi fie ca prin gura ta să grăiască duhurile mele împingătoare (stimulatoare)."

Auzind acestea de la Vulpe, Ciacalul zise:

„Eu, după cuvântul tău, nicicum pentru a-mi cruţa viaţa nu mă voi feri şi în fundul mării să mă afund, şi în mijlocul focului să mă arunc. Numai precum toţi cei cu socoteală în lume, tot aşa şi eu, nu mă nevoiesc (străduiesc) numai pentru agonisirea, ci şi pentru paza cinstei. Căci pentru agonisirea şi câştigarea cinstei sînt destule sudorile trupului, iară spre paza nebetejirii ei trebuie lacrimi de sânge. Că cu mult mai pre lesne este să dobândeşti cetatea cinstei decât pe aceeaşi să o străjuieşti şi să o păzeşti nebiruită despre (împotriva) nenumăraţii neprieteni. De aceea, socotesc că, măcară cu duhurile tale (imboldurile tale sufletești) voi agonisi vitejeşte cinstea cuvântului spre stricarea siloghismului Corbului, şi hrismurile (oracolele) ce sînt întemeiate în triposul (trepiedul) lui Apolon îmi va fi pre lesne să le fărâm şi în toate stramțele să le destram, numai, din cele mai departe următoare, una mă face mai tare şi cu tot de-adinsul a socoti, adică cuvântul care îmi ziseşi, precum cinste dai Corbului de frica Vulturului. Deci, de-ţi este gândul într-această socoteală şi de vrei să-i păzeşti cinstea nebetejită, mie lucrul acesta socotesc că, până mai pe urmă (la urma urmelor), nu va putea să-mi fie fără primejdie. Că de multe ori s-a întâmplat, într-inima ce intră, frica neprietenului scoate afară dragostea prietenului. De aceea, sau vrând, sau nevrând, dându-te într-o parte, eu voi cădea, fară nici un ajutor (lipsit de orice ajutor), în gura şi vrajba precum a

Corbului, aşa şi a altora care caută în gura Corbului. Şi aşa, atuncea te vei arăta că ai vrut să scoţi şarpele din bortă cu mâna altuia şi pe mine m-ai făcut cleşte împotriva jăraticului."

Vulpea începu, dintâiaşi dată, cu blesteme şi cu jurăminte, să-l scoată pe Ciacal dintr-aceste prepusuri. Că jurămintele între muritori nu pentru altă s-au scornit, fără numai ca demonul, sub numele marelui Dumnezeu, mai pre lesne să-şi lucreze meşteşugurile sale, că unde este inima curată, nici întâi jurământul, nici pe urmă vicleşugul sau călcarea jurământului nu încap.

Vulpea, dară, într-acest chip făcu începătura voroavei:

„Iubite prietene, să nu îţi pară cu divă (de mirare) căci zisei că, de frica Vulturului, păzesc (respect) cinstea Corbului. Căci lucrurile, între muritori, nu se isprăvesc atâtea cum le pofteşte voia, ca câte se lucrează cum le dă mâna şi vremea. De aceea nu numai a Corbului şi a Vulturului voie o caut, ci şi a Cucoşului, şi, după îndemânarea vremii, pot a-i da cinste şi închinăciune întorcând vetrelele după vânt. Că nebun corăbier ar fi socotit acela care ar îndrăzni a deschide pânzele împotriva vântului. Insă trebuie să fii adeverit (încredințat) că nu pot avea dragoste adevărată cu tot neamul păsărilor. Şi unde nu este dragoste adevărată, acolo cinstea este de frică; şi unde cinstea se face de frică, acolo se cearcă (se caută) şi se aşteaptă îndemâna vremii în care frică să nu mai fie, iar cinstea care de frică îi da, de bună voie să o întoarcă în ocară. Că pentru acest lucru întâi din fire plecare, apoi de la părinţi blestemare am luat ca niciodinioară să nu-mi deschid inima detot către cineva, că cu anevoie se poate ascunde un gând în două inimi, pe care una şi mai nici una de-abia şi mai nici de-abia îl poate stăpâni, şi cu vreo pasăre să nu leg prieteşug adevărat, fără numai cu Vulturul şi Corbul, cu care să fac oarece chiverniseală politicească pentru hrana adesea împreună. Iară altminteri, îmi porunceau ca oricând, cu vreo primejdie simptomatică, le-ar cădea penele, sau de vremea schimbării tuleielor le-ar scădea

puterea aripilor şi a zburării, să fiu adeverit, fără nici un prepus, precum acestora, oricât le-ar fi carnea de macră şi de vânjoasă, tot este mai dulce decât stârvul împuţit. Aceasta, dară, ţi se cade să ştii, o, iubite frăţioare, că, precum zice un cuvânt din bătrâni şi precum şi noi, aceştia mai tineri, acum cu simţirile le-am dovedit, de multe ori clonţul Corbului şi al Vulturului au fost văzute scobind ochiul Vulpii. De vreme ce păsările acestea sînt, din fire, neprieteni de cap nu numai dobitoacelor, ci şi păsărilor, nu numai tuturor dihăniilor umblătoare pe picioare, ci şi lighioilor pe pântece târâitoare, şi nu numai tuturor viilor, ci încă şi tuturor morţilor - că cine numai al său bine şi a sa fericire cearcă, răul şi becisnicia tuturor pofteşte -, şi precum întotdeauna sînt însetate de sângele fierbinte, tot aşa sînt şi nesăturate de stârvurile împuţite. Aşijderea, nu fac vreo deosebire sau alegere nici între vitioan (slab) şi gras, nici intre bucata mare şi mică, sau socotesc înghiţitura a fi mai de saţ sau mai de nesaţ. Căci lacomul, şi sătul, flămând este, şi lăcomia nu se opreşte nici in hotarele- (limitele) gheometriceşti, nici nu se covârşeşte de exţentrurile astrologhiceşti (nici nu este covârșită de cercurile astrologice), nici nu caută materia şi forma filosofească, nici nu cunoaşte deosebirea şi alcătuirea (formalizarea) loghicească, nici n-a ascultat, în retorică, tropul îndestulării, nici nu a învăţat, în gramatică, graiul fără chip (verbul impersonal) şi cuvântul «ajunge». Ci, precum se vede, nu ucenică este, ci didascălă (profesoară) alhimiştilor, pe care nu-i poate opri nici adânc fundul mării, nici grosimea nestrăbătută (de nestrăbătut) a pământului, nici pe sub rădăcinile munţilor şi stâncilor ale metalelor şuvâite (șerpuite) vine, nici depărtarea locului, nici primejdia mersului (călătoriei), nici nevoia ajunsului (dificultatea ajungerii) şi aşeşi nici iuţimea şi arsura focului de la acel din fantazie născut şi din creierii prefăcut aur.

Deci singur poţi socoti, o, prietene, de este cu putinţă lacomul să păzească (păstreze) într-adevăr dragostea cuiva şi să

poftească vreodinioară (să dorească vreodată) folosul şi pricopseala altuia. Vulturul şi Corbul într-acest chip fiind şi aflându-se într-această rea diathesin (dispoziție naturală), cum s-ar afla cineva în lume atât de fără de creieri ca nu numai să le facă pofta spre săvârşirea răului, ci măcar aşeşi (chiar) din gând să gândească spre aceasta? Căci totuna sînt cel ce ajută cu lucrul spre rău şi cel ce fapta rea o primeşte (acceptă) cu gândul şi o învoieşte. Aşadară, iubitul meu nedespărţit soţie (partener) în toate împotrivnicele fortune, ieşind din toate prepusurile, cunoaşte precum este curata mea inimă faţă de tine. (Precum Vulpea mai mult în şuvăiţi (întortocheri) nădăjduieşte decât în fugă, tot aşa inima vicleană mai mult acoperit grăieşte decât aievea (pe față). Şi nevoieşte-te pe cât poţi, în lucru şi în cuvânt, spre ridicarea cinstei căzute a tot neamul dobitoacelor şi jigăniilor. Că toată slava şi lauda numelui cea mai de frunte este când cineva n-a băgat în seamă toate primejdiile şi osteninţele cu care pentru moşia (țara) sa şi pentru neamul său şi-a vărsat sudorile. Iară eu mă jur cu inima curată că îţi voi fi în toate ajutoare şi împreună lucrătoare (colaboratoare) şi ce este capul lucrului voi fi primitoare şi suferitoare spre toate primejdiile."

Săracul Ciacal, măcar că şi el este lăudat de viclean, însă cu bucăţeaua dulce a Vulpii, înghiţi şi undiţa otrăvii amară. Căci, precum decât dreptul se poate afla altul şi mai drept, tot aşa şi decât vicleanul este altul şi mai viclean. Şi aşa el înşelându-se şi învăţând foarte bine de la Vulpe ce va grăi, ieşi cu mare îndrăzneală în mijlocul theatrului şi, înaintea tuturor gloatelor, făcu cuvinte ca acestea:

„Vidra, neam cu prepus, cuvânt fără prepus a grăit şi sfat adevărat prietenesc a sfătuit. Ci unde urechile adevărului sînt astupate, acolo toate hrismurile se par basne.

Însă fiecare dintre noi, ascultându-l numai cu cea stângă, iară nu şi cu cea dreaptă ureche, nu numai cât că nu şi-a întărit cuvântul, ci încă şi-a grămădit asupra-i mare grămadă de ură.

Că mare scrâşnetul roţilor astupă voroava cărăuşilor. Şi în loc de mulţumita ce i s-ar fi căzut pentru dezvelirea adevărului, nu numai că din ţară-şi s-a izgonit, ci încă şi din izvodul (catastiful) neamului său s-a lipsit (a fost exclusă), şi aceasta nu dintr-altă pricină, precum mi se pare, a purces, fără numai din vechea şi rânceda pizmăluire. Iară încăşi (de asemenea), oricum ar fi, atâta cunosc, că toată voroava cu folos a Vidrei s-a făcut şi ei în stricare, şi altora spre mare neascultare (nesupunere) şi neaşezare (neorânduială). Că vântul viforât sau aerul tare clătit (mișcat cu putere), viersul muzicii, întocmit şi frumos alcătuit, abătându-1 de la cât de ascuţitele la auzire urechi, îl fac neauzit. Şi iarăşi - ca să mă lipesc mai aproape de ţenchiul (scopul) voroavei mele -, minciuna este obişnuită să fure haina adevărului, cu care, îmbrăcându-se şi împodobindu-se, se vede că dă în hrismurile lui Apolon Pithianul şi i se pare a fi aşezată şi stăruită (statornică) în triposul lui cel neclătit (de neclintit). Dară lin suflând austrul adeverinţei (dreptății) şi dând într-o parte poalele hainei adevărului, descoperindu-se, se arată (se vede) grozavă (urâtă) goliciunea minciunii. Că scoţându-se unul din trei picioare ale scăuieşului minciunii, rezematul în vicleşug fără greş povâmindu-se, se dă(cade), cu bună seamă, cu capul în jos. În care scăuieş se vede a fi întemeiat şi alcătuit şi siloghismul dumisale Corbului spre dovada şi întemeierea vredniciei Struţocămilei. Însă lucrul, după socoteala adevărului, este cu mult într-alt chip. Fireşia (însușire firească) dară a lucrurilor de la câţiva se hotărăşte în câteva feluri. Iară cel mai adevărat şi mai gheneralis este acesta: Fireşia se cuvine totului, fiecăruia şi pururea. Deci cea mai deplină, cea mai adevărată şi cea mai gheneralis fireşie a păsării este a zbura. Căci toate păsările, şi fiecare pasăre, şi pururea, au putere a zbura, şi pe pasăre nu atâta penele şi ouatul o fac pasăre şi o deosebesc dintr-alte dihănii, pe cât o face şi o deosebeşte zburatul, căci altminteri şi şarpele se ouă, dară nu este pasăre. De-aci şi-au agonisit toate păsările, după fireşia lor

cea mai chiară (clară), numele neamului, de unde se cheamă elineşte *ptinon,* evreieşte *hof*, arăbeşte *tair*, latineşte *volatilis,* care, în limba noastră, s-ar zice zburătoare. Acesta fiind dară fireşă fireşia (fireasca însușire caracteristică) păsărilor, de care Struţocămila lipsindu-se (neavând-o) - precum alegerea (hotărârea) tuturor primeşte (este de acord) -, iată că Struţocămila nu poate fi numită şi nu poate fi pasăre fireşă (adevărată). Că altminteri, dacă Struţocămila ar fi adevărată pasăre, i s-ar cuveni adevărata fireşie a păsărilor, adică tot struţul, ca toată pasărea şi pururea, să poată zbura. Aceasta, dară, lipsindu-i, iată, dară, că nu este pasăre. În cea sistatichi diafora (stabilă deosebire), locul cel mai de sus îl poate ţine, după deosebire, fireşia lucrului, precum poftesc (cer) cele cinci glasuri (categorii: genul, specia, specificul, diferența, întâmplarea) ale lui Porfirie, adică: neamul a fi dihanie, chipul – pasăre, deosebirea – zburătoare, fireșia – piuitoare, întâmplarea iarăși în pasăre, sub fireșie, se cuprinde, că pasărea, ver (ori) ar piui, ver n-ar piui, ființa (esența definitorie) păsării nu se strică. Deci, porecum am șli mai zis, fireșia cea mai mare fiind în acea deosebire stăruitoare, care în Struțocămilă cercându-se și neaflându-se, iată, dară, că nu poate să fie pasăre. Că precum deosebirea omului dintr-alte neamuir de dobitoace îăi este socoteala și fireșia râsul, tot așa, la pasăre, se socotește zburatul și piuitul. Și de s-ar da, în lucrurile firii, de vreun dobitoc cu pene, cu patru picioare, ci numai dreapta socoteală deplin caomul să aibă, acel dobitoc ar fi adevărat om. Așijderea, împotrivă, de s-ar afla un dobitoc în două picoare, cu cap și nas și cu toată cealaltă formă a omului, numai să aibă aripi și să zboare, iară socoteala și râsul să-i lipsească, dobitocul acela ar fi adevărat pasăre, iară nu om. De aceea aievea (adevărat) este că la fiece dihanie deosebirea și fireșia, iar cealaltă formă a chipului nicicum, fie măcar pasăre cu patru picioare, măcar dobitoc cu două aripi, măcar cu mâini cu cinci degete, cu unghii și fără păr, și fără pene, și fără

socoteală, acestea toate nicicum nu pot stărui fireșă deosebirea, că veri mâinile omului ar fi de moimâţă, veri obrazul moimâței la arap (negru), moimâţa, spre deosebire de dobitoc, deși uimește socoteala, este fără socoteală, iară arapul, spre deosebire de dobitoc este și rămâne pururea cu socoteală (textul de mai sus este „descifrarea” următorului fragment de frază originală, considerat de editorii atenți ca „neclară” (transcriere ad litteram). Acum dară de ce mai multă dovadă trebuie de socoteală loghicească şi de ce mai înainte proasta (umila) mea socoteală sileşte mai departe să scoată un picior din triposul lui Apolon, şi se nevoieşte să scoată şi cea mai de folos protasin (premisă) din siloghismul dumisale Corbului, alcătuit în *barbara*? Căci experienţa şi ispita (cercetarea) lucrului pot fi mai adevărate decât toată socoteala minţii, iar argumentele arătării de faţă sînt mai tari decât toate chitelele. Că au nu Vidra, săraca, ne prezentuieşte cum se cade toată dovada ispitei? De vreme ce ea, având toate fireşiile dobitocului în patru picioare şi căci numai unor întâmplări - care, după cum nici nu fac, tot aşa nici nu strică fiinţa - ce i-au venit mai de deasupra, adică firea a ajutat-o şi cu văzduhul şi cu apa în locul văzduhului a se sluji, pentru adăugarea, iar nu pentru scăderea puterilor firii aţi lepădat-o din catalogul jigăniilor. Au doară de s-ar afla vreuna dintre noi să poată vieţui, nebetejită, în para focului, ca salamandra, pentru căci ar fi dăruită de la fire cu această putere, eu zic că şi pe aceea, pentru mai multe vredniciile firii sale, aţi izgoni-o din monarhia noastră. Lucru care, de l-aţi face, credeţi-mă, fraţilor, că prost l-aţi socoti. Că cine-i împodobit cu mai multe vrednicii, veri din fire, veri din osteninţă, acela mai mare cinste trebuie să aibă şi mai tare se cade de către toţi să fie iubit. De aceea socotesc a fi drept şi cu cale să fim ascultători poftei (supuși exigenței) adevărului, iară nu glasului Corbului. Aşadară, aievea (neîndoielnic) este că precum pofta adevrului, așa va să fie încheierea voroavei mele acesteia, că, de vreme ce

Vidra, pentru pricinile care s-au pomenit, cu sfatul tuturor s-a ales (s-a hotărât) ca să se radă din tabla (cataloguil) amândurora monarhiilor, tot aşa şi numele Struţocămilei să se şteargă dintr-al în patru picioare umblătoarelor izvod, tot aşa dintr-al zburătoarelor cu aripi dihanii; dintr-al celor de pe stihia pământului izvod zic să se şteargă, căci are pene şi se ouă, iară dintr-al celor din stihia văzduhului, căci este nu zburătoare, ci pedestră. Iară altminteri, de va socoti cineva împotriva firii şi în pizma adevărului - căci voia slobodă este obişnuită a-şi arăta puterea sa mai mult spre rău şi împotriva adevărului, decât spre bine şi spre plăcerea adeverinţei (adevărului) -, şi pe Struţocămilă s-ar nevoi să o tragă în monarhia şi în partea sa, acelaşi ar trebui nu mai puţin a o numi pe Vidră între dobitoace.

Pe Struţocămilă, dară, lipsa slujbelor (darurilor, înzestrărilor) firii o scoate afară dintre păsări, iară toate fireşiile o gonesc dintre dobitoace, pe care noi, pedestrele, aşeşi (chiar) măcar vreodinioară (vreodată), nici nu am numit-o, nici nu am pomenit-o, nici nu am gândit-o a încăpea cumva între noi. Şi de va fi şi a voastră socoteală aşa, precum pofteşte orânduiala adevărului, ea nici pe pământ, nici în văzduh, nici în apă şi nici în foc, şi, aşeşi (de asemenea), nici undeva loc de trai nu va putea să aibă, ci doară de-şi va dobândi lăcaş în a cincea stihie. Că fortuna este obişnuită ca, pe cel ce doreşte multe haine a cerca, să-l dezbrace şi de cele ale sale."

Aceste cuvinte ale Ciacalului, cu îndrăzneală şi socoteli de argumente nebiruite (de neinfirmat), nu numai că umplură urechile tuturor, ci încă şi inimile li le împunseră de dânsele ca cu o lance ascuţită. Şi stăteau cu toţii în îngăimare (în încurcătură) ce să răspundă, şi se mirau (nu-și dădeau seama) de ce parte a cuvântului s-ar apuca întâi. Tărimea argumentelor îi speria, îndrăzneala voroavei îi îmblăznea (necăjea) şi, ce este mai cu greu, neştiinţa lucrului şi a adevărului îi izgonea aşeşi detot din ţărcălamul minţii. Că pe cât lumina soarelui poate

lucra în organele văzătoare, tot pe-atât ajută ştiinţa mai dinainte în mintea adulmecătoare (inteligența intuitivă).

Aşa, ei, tuşind, scuipând şi cuvintele prin limbi-şi învăluindu-le, Lupul, care nu proastă între toate jigăniile se numea, folosind cuvinte cioplite şi sub pilde oarecum acoperite, însă tocmai spre ţenchiul adevărului duse (îndreptate) şi nimerite, într-acest chip începu a grăi:

„De multe ori împăraţii - căci sufletele lor, oarecum de mărimile şi greuimile lucrurilor, mai de multe ori şi mai adesea atingându-se - se văd, peste vrerea lor, a proroci şi se par, peste simţirea lor, a prognostica. Părere căreia acum i se făcu dovada aievea, de vreme ce, dintâiaşi dată, chiar amândoi ziseră - de veţi pomeni (vă veți aduce aminte) pricina ce se scornise pentru mică şi de nimică jigăniuţa ce se cheamă Liliac - şi amândoi în gura mare spuseră că din priciniţe mici mari gâlceve se scornesc şi ţânţarul se face armăsar. Au nu, dară, de aceea mai dinainte se fereau, şi acestea, pe care noi acum, cu ochii trupului, de faţă le privim, pe acelea ei, încă până a nu fi, le oglindeau (le vedeau ca într-o oglindă) cu ochii sufletului? Noi, dară, atuncea în puţin socotind (nu prea luând în seamă) cuvântul lor, acum se vede că ei, ferindu-ne cu socoteală de capul viperei, noi, cu nesocoteală, neferindu-ne, am căzut la coada scorpiei (însă, precât semnele cuvintelor împungătoare (insultătoare) au arătat chipul inimii pizmuitoare). La arătare (în văzul lumii), s-au făcut că şi cuvintele şi lucrurile s-au început nu spre aşezarea (potolirea) gâlcevii proaspete, ci spre obrinteala pizmei împuţite, care nu aduce tămăduire, ci burzuluire rănilor din trupurile monarhiilor. Că precum otrava cumplită, otrăvind stomacul, tot trupul putrezeşte, tot aşa pizma veche, spre izbândă (răzbunare) a aduce, tot statul (starea) monarhiei îl risipeşte (distrugere). Şi precum un mădular, pătimind de o de netâmăduită (de nevindecat), boală, princet-princet (încet-încet), pricineşte tot trupului moarte, tot aşa, în toată publica, umblând cu gând rău şi cu pizmă asupra altora,

cu vremea toată monarhia o prăvăleşte cu capul în jos. Fost-au trebuit, întâi, pe cei ce ar fi fost aducători şi pricinitori gâlcevii să-i fi scos, fără nici o zăbavă, din mijlocul nostru şi, până a nu pătrunde gâlceava aceasta inimile şi sufletele tuturor, să fi ales (hotărât) ce-i de scădere de ce-i de folos. Că precum cineva, pentru mântuinţa a tot trupul şi pentru paza vieţii, măcar că cu mari chinuri şi dureri, însă suferă şi primeşte fier, foc şi tăierea a unuia sau şi a două mădulare, tăiere şi detot de la sine lepădare, tot aşa se socoteşte, şi în statul publicii, unul nestătător (nestatornic) şi scornitor de răscoale şi gâlcevi, care ca un mădular rău şi beteag se cade a fi curmat şi tăiat din trupul monarhiei. Căci ce folos nouă şi ei a adus Vidra cu sfatul fără vreme (cu sfatul ei dat la nevreme)? Şi ce treabă a avut Bâtlanul să amărască şi să dosedească (să mâhnească) cu atâtea cuvinte inima Vidrei? Pe Breb cine l-a chemat la mărturie? Şi cine, cu ce treabă l-a ascultat? Numele Struţocămilei, siloghismul Corbului, împotrivă voroava Ciacalului, ce folos au adus la propozitul (tema) acestei adunări? Vânătoarea arabilor, fuga Căprioarei şi primejdia Struţocămilei ce amestec au avut la acest sinod (adunare)? Ci adevărul este acesta, că zavistia este jiganie cu multe capete şi cu toatele înghit pizmă şi deodată borăsc gâlceavă şi vrajbă. Căci Bâtlanului, socotind că Vidra îi împuţinează, prin gârle, vânatul peştelui, i s-a părut că i se va deşerta vreodată guşa de putrejune de peşte şi maţele de viermi de putrejune, căci lăcomia Bâtlanului este vestită lumii. Brebul, aşijderea, este jiganie care, pierzându-şi puterea organelor născătoare, cade în firea şi îndrăpnicia hadâmbilor (eunucilor), care nici nu s-au văzut, nici nu s-au auzit să-i fie prieten adevărat sau să-i poftească binele vreunui purtător de duh pe câţi încălzeşte soarele. Că necazul lipsei la unul scorneşte zavistia prisoselii la altul. Şi aşa, mărturia lui asupra Vidrei nu se poate să se socotească neimată (nmânjită) şi neîntinată de păcura zavistiei. Că mai lesne este cineva să lucreze o mie de ani în fântânile catranului (puțurile de petrol)

şi cu catran să nu se pice, decât zavistnicul să facă voroavă un ceas cu cel pe care îl zavistuieşte şi cuvânt pizmos să nu-i iasă din gură. Au doară nu ştiţi căci, odinioară, un blănar isteţ în meşteşug, 1-a amăgit pe altul, prostatic în cunoştinţă (pricepere), şi în loc de piele de breb i-a vândut blană de vidră? Au numai spicul părului şi floarea (culoarea) pielii amândurora asemănându-se, o dovedeşte pe Vidră precum să fi fost odinioară Breb? Ba, mă credeţi că, de s-au amăgit ochii prostaticului, nici Vidra, nici pielea Vidrei Fiinţa nu şi-au schimbat. Că Firea lucrurilor nu se socoteşte în cele ce-şi reduc (nu se judecă după cele ce se aseamănă), ci după ceea ce este fiecare. Căci întâmplările, precum vin, tot aşa se şi duc, pe deasupra ipohimenului (substanței), nestricându-i deloc fiinţa. Ci toate acestea altceva nu fac fără numai din zavistie împoncişare (împotrivire), din împoncişare năduşeală (înăbușeală) şi asupreală (supărare), din asupreală se scornesc gânduri de şuvăială (viclenie) şi cuvinte de răsuflare (replici de ușurare), precum s-au împreunat în pâră şi mărturie Bâtlanul cu Brebul asupra Vidrei; Ciacalul şi Căprioara, ţinând partea Vidrei, au risipit (au spulberat) siloghismul Corbului şi au scornit mii de mii de ocări împotriva Struţocămilei. Aceasta, iarăşi, de se va tăvăli mai mult prin mijlocul gloatelor, sau ea sau alta în locul ei, împingându-se de necaz, poate să gârâie altceva, mai mult şi mai de ocară asupra alteia. Şi aşa, întorcându-se (transformându-se) în toată gâlceava (Într-o gâlceavă generală), se va scorni între toţi o nestătută şi neobosită clătire (tulburare).

Şi de-aci urmează între împăraţi a scânteia scânteile împotrivirii, nu numai pentru Liliac, ci încă a se aţâţa pârjolul mâniei şi pojarul izbânzii (răzbunării) şi pentru Fil şi Inorog. Lucru care va muta, fără greş, numele adunării fericite în porecla risipei (dezbinării) nefericite. Aşijderea, că lucruri mici ca acestea iată că şi spre mari gâlcevi cresc, şi până acum încă nu se arată vreun semn de nădejde ca acela de se vor cumva

putea aşeza (potoli). Dară de va ajunge cineva a căuta (analiza) judecata (neînțelegerea) între doi monarhi şi a împăca inimile a doi împăraţi, cum oare va putea a aduce aceasta la săvârşit? Şi cine va îndrăzni să intre în mijlocul lor? Că nimic nu este mai greu a căuta (a încerca) de judecat decât pâra între doi prieteni - mai ales împăraţi fiind căci cineva, alegând (judecând) pâra între doi neprieteni, pe unul poate să şi-l facă prieten, iară dintre doi prieteni, unul se face aşeşi detot neprieten. Că muritorii aşa sînt din fire întocmiţi, nu numai în războaie şi nu numai în gâlcevi, şi aşeşi nici în glume şi în jocuri nu primesc de la altul a se birui. Apoi, precum socotesc, cineva poate vrăji (minți) că din gura Ciacalului numai gura era a lui, iară duhurile (ideile) până într-atâta îndrăznitoare şi cuvintele aşa la inimă lovitoare - care, toate, erau ca grosimea fumului ce iese arătând ce mare văpaie va izbucni pe urmă - erau ale altuia."

Vulpea, auzind acestea, tare se împunse în ascunsul ştiinţei sale şi, pentru ca voroava Lupului să nu se trăgăneze mai mult, se sili, cu scurtă voroavă, cuvintele (ideile) într-altă parte a le abate. Însă firea întotdeauna biruieşte meşteşugul, şi, din plinirea inimii, cuvântul şi fără veste izbucneşte. Într-acest chip făcu şi Vulpea, că, în loc să grăiască ce gândea, spre potolirea cuvintelor, vru să potolească focul cu iarbă pucioasă (praf de pușcă) şi se sili să înăduşească (înăbușe) scânteia cu iască (ciupercă de copac, care, uscată, este ușor iflamabilă). Şi într-acest chip, cu mare glas, îşi slobozi cuvântul din gură ca piatra din praştie. Că cuvântul slobozit se duce mai iute decât fierul împănat (săgeata) şi piatra aruncată-n fundul mării tot se nădăjduieşte precum vreodată tot va mai ieşi, iară cuvântul grăit, toată nădejdea lipseşte precum că va fi cu putinţă a se dezgrăi.

„Şi cine oare, zise, a zis vreodinioară că glasul Corbului este spre chezi buni (menește a bine)? Care măcar siloghismul lui Aristotel, măcar sofisticul [...] (frază lacunară în manuscris) lui ar avea în gură? Şi cu atâta, de acum înainte grăiască şi

altul, de vreme ce eu nu din cap, ci din coadă, nu dinainte, ci dinapoi fac încheierea siloghismului, adică mai pre lesne îi este soarelui răsărit să-şi oprească razele luminii de pe faţa pământului, decât a se acoperi, în veci, adevărul cu minciuna."

Toate zburătoarele se tulburară şi tare se ameţiră de dulce otrava Vulpii. Căci cunoscură bine că toată puterea siloghismului Corbului se curma şi că apărarea care o făcea pentru partea monarhiei sale ieşea în deşert. Pe lângă a Vulpii împunsătură de cuvânt uitară toată învăţătura Lupului.

Iară în monarhia păsărilor era o pasăre care se cheamă Cucunoz; aceasta este din fire cu socoteală înaltă, nu primeşte cuvântul să-i rămână vreodată jos (cuvântul să nu-i fie vreodată luat în seamă) multe grăieşte dară puţine isprăveşte, este iute la mânie, la foame nesăturată. Zic că viţelul întreg de-abia îi este de gustarea dimineţii, iară la ospăţul prânzului nu se satură cu taurul şi cu cămila. Aşa despre partea stomacului, iară despre partea sufletului, cu multul mai mult este nesăţioasă şi nesăturată. Prin olaturile ei altă jiganie nu numai că nu poate a vieţui, ci nici a trece fără primejdie. Că, socotesc, mai pre lesne şi mai fără primejdie cineva să poată a face călătorie pe lângă vârtoapele zmeilor şi pe lângă bârlogurile leilor, decât să treacă prin hotarele (ținuturile) Cucunozului, care pururea se chinuieşte de foamea lăcomiei. Această pasăre, dară, cu mare mânie, mai mult din stomacul tulburat decât din rostul (gura) fără sfat (învățătură), într-astfel cuvintele, deodată cu balele, îşi stropi:

„S-ar fi căzut, o, prietenilor, Lupul pildele sale să le vândă ciobanului, şi Vulpea să-şi arate cimiliturile ei prisăcarului bătrân. Iară, de este glasul Corbului luat ca semn rău, cine va fi acela care să nu poată cunoaşte că când îi vine unuia veste rea de la cineva, aceeaşi veste altul altuia i-o aduce de bună? Ci fie glasul Corbului veste rea în urechile Lupului, Ciacalului sau măcar şi singur (însuși) Leului. Sînt însă alte urechi care, primindu-l cu dragoste, îl ascund cu dulce

(plăcere) în cămara inimii lor. Iarăşi şi altminteri, că deşi peste tot şi tuturor glasul Corbului este neplăcut, o avem între noi pe Coţofană, căreia din limbă-i fericire şi din gură-i cură (curge) bună vestire. Dară şi cu aceasta, ce se isprăveşte? Până când, dară, o, păsărilor, vă veţi îngăima (încurca) în glogozeală (vorbire nedeslușită) în zadar şi statul (starea) vredniciei voastre nu-1 veţi băga în seamă? Până când vor urla, vor lătra şi vor scânci jigăniile şi dobitoacele acestea care pururea sub umbra noastră umblă şi ochii noştri totdeauna în spinarea lor privesc? Pană când nu veţi cunoaşte ce firea singură arată? Că aşa este orânduit din fire, ca tot dobitocul şi toată jigania în patru picioare să umble cu capul plecat spre pământ, şi toată pasărea, prin aer zburând şi pe deasupra lor trecând, uneori cu umbra să le ocrotească, iară alteori cu unghiile şi cu pintenii să le lovească, că pururea şi mai totdeauna pasărea se pune pe stârvul dobitocului, iară cu penele sau cu tuleiele păsării rar dobitoc se îneacă. De aceea socotesc că cinstea şi vrednicia monarhiei noastre, puţin socotindu-se de la ai săi(fiind puțin luată în seamă de supușii săi), a dat pricină de deschiderea gurii a jigănii (unor jigănii) ca acestea. Deci guri ca acestea nu cu siloghismuri loghiceşti, ci cu porunci împărăteşti sînt să se astupe. Precum marele nostru împărat şi nebiruitul monarh, Vulturul, i-a dat Corbului semnul biruinţei, Corbul dară şi epitropul Vulturului, *așa vrea, aşa porunceşte, aşa să se facă*.

Sprijinindu-mă, acum, şi eu, cu puterea acestei sentinţe, cuvânt şi sfat ales (hotărâre și dipoziție definitivă) dau. Vidra să fie afară dintr-amăndouă monarhiile. Struţocămila în oricare izvod (catastif) îi va plăcea într-acela să se scrie. Sniţocămilei, după chipul ce din fire are şi din ocrotirea cea tare a Corbului, să i se dea şi cornul cel de putere între celelalte dihănii, căci partea (partida) Corbului are clironomia (moștenirea) Vulturului. Iară cine acestora împotrivă ar gândi, ar grăi sau ar face, pedeapsa să-i fie moarte groaznică. Acesta este cuvânul Corbului şi bună plăcerea Vulturului. Că când grăiesc preoţii

lui Apolon de la Delphis, atuncea tac toate vrăjile de la Memphis."

Atunci, toate păsările şi dihăniile zburătoare, socotind că nu se va mai putea afla nici cuvânt împotrivă, nici socoteală de asemenea Cucunozului, cu toatele într-o gură strigară:

„Facă-se, facă-se, şi voia şi porunca împăratului şi epitropului plinească-se!" Insă, precum zice zicătoarea, că răspunderea (răspunsul) moale frânge mânia, şi trestia înduplecată (îndoită) de vifor nu se frânge, aşijderea, potolindu-se mânia, cuvântul cel moale se arată a fi tare şi vârtos, şi, viforul trecând, trestia iarăşi la locul ei dreaptă rămâne, Într-acest chip smerit chipul jigăniuţei - care se cheamă povaţa (călăuza) Leului şi-i este adulmecătoarea vânatului - şi moale glasul ei, precum dârze cuvintele Cucunozului într-altă parte le abătu, tot aşa, cu preasubţire meşteşug, toată învăluiala o desfăcu şi o îndemnă pe Struţocămila singură pe sine să se vădească cine şi ce este. Că mai de crezut este un cuvânt de mărturisire al gurii fireșe (proprii), decât o mie de mărturii ale altora, străine. Această jigăniuţă într-acest chip îşi începu scurte, dară cu vârtute, cuvintele sale:

„Singură (însăși) a mea a trupului slăbiciune şi micşorare a sufletului supus şi a voii legate (lipsei de libertate) este arătătoare (demonstrativă). Că muritorii sînt obişnuiţi a se lăuda cu înălţimea statului, cu frumseţea trupului şi cu ghizdăvia feţei (aspectul plăcut al chipului), ca cu un lucru prea mare de la fire dăruit, şi încă mai mult între alţii nu numai arcoase (arcuitele) sprâncencle-şi a-şi ridica, ci şi sfaturile peste cuviinţă a-şi da şi socoteala peste măsură a-şi ridica. Aşijderea, împotrivă este de socotit, că, la cei mai mulţi, mărimea şi greuimea trupului sînt semnele micşorimii sufletului şi uşurimii minţii. Şi iarăşi, cine in lume nu-şi va fi dovedit aceasta, că vrednicia sufletului nu se măsoară după frumseţea trupului? Căci nebunul (nechibzuitul) frumos la chip

şi-a scos şi trupului grea pedeapsă şi numelui mare ocară. Iară înţeleptul grozav (urât) şi ghebos nici nu a gândit vreodată, nici nu a făcut lucru fără folos. Deci aievea este precum eu să fiu, între toate jigăniile, cea mai mică şi cea mai de nimică. De aceea mie nu cuvânt între voi a grăi, ci nici împins de flegmă nu mi s-ar cădea măcar a tuşi. Însă de vreme ce voia şi porunca marilor împăraţi a fost ca, în adunarea de obşte, şi sfaturile să fie de obşte, sprijinindu-mă în porunca lor, îmi întorc (transform) acum supunerea trupului în slobozenia sufletului, că pentru închisoarea (întemnițarea) şi legarea trapului sînt destule un lănţug şi o vartă (temniță), iară pentru strânsoarea sufletului şi opreala vocii slobode, nici mii de mii de lânţuge, nici zeci de mii de închisori nu pot face ceva. De aceea zic într-acest chip, că unde pravila se sprijină în silă şi în tărie (forță, samavolnicie), nu pe bună socoteală (bună chibzuială) şi dreptate, acolo nu este trebuitoare nici o ascultare (supunerea de bună voie) a supuşilor. O, cinstiţilor şi dintr-îmbe părţile vestiţilor senatori, ce poate fi această între voi, din toate părţile, neaşezată (neorânduită), iară altă dată, mai mult decât se cade semeaţă voroavă? Nu se poate afla nimeni în lume atât de ascuţit la minte şi de iute la judecată care în toată alegerea (hotărârea) să fie negreşit (fără greșeală) şi nesmintit, şi măcar că pentru cele şie cunoscute este aspru lucru a face dreaptă judecată, cu cât mai vârtos cu greu şi aşeşi (chiar) peste putinţa a toată firea va fi a face deosebire de bune sau de rele, de vrednice au de blestemate, între cele şie mai dinainte nicicum ştiute sau cunoscute. Că, după a mea socoteală, zic că mai pre lesne îi este cuiva fără organul ochiului şi fără lumina soarelui să deosebească între alb şi între negru, decât fără cunoştinţa lucrului, a-l alege de vrednic sau de nevrednic. Într-acest chip poate fi să fie (s-ar putea să fie) şi sentinţa care a lăsat-o dumnealui Cucunozul despre vrednicia Struţocămilei. Aşadar zic că nimeni nu poate fi judecător mai mult al altuia decât al său şi nimeni nu poate să-l cunoască mai mult pe altul decât se

poate cunoaşte pe sine, când lipseşte spurcata filaftie (iubire de sine). De unde urmează a fi mai cu cuviinţă şi, părăsindu-vă de toată voroava dezmăţată, să o chemaţi de faţă pe Struţocămilă şi pe dânsa să o întrebaţi ce zice şi ce socoteşte despre sine. Şi orice răspuns ar da, pe acela să-1 zbateţi, cu dreapta bunei socoteli, în ciurul alegerii. Şi, aşa, atunci, veţi putea face pre lesne deosebirea între grăunţe şi între pleave."

La acest sfat, nu numai că Cucunozul nu avu ceva a răspunde împotrivă, ci încă fu foarte plăcut şi tuturor gloatelor, şi toate capetele mari şi deşarte se plecară celui mic şi plin, că sfatul pe care îl poate da săracul învăţat şi înţelept nu-1 pot nimeri toţi împăraţii nebuni şi neispitiţi (lipsiți de învățătură). Că ştiinţa înţelepciunii nu locuieşte în scaunele trufaşe şi înalte, ci în capetele plecate şi învăţate.

Şi aşa, o chemară pe Struţocămilă în mijlocul theatrului. Căreia îi puseră înainte-i întrebarea despre sine, şi „Ce?" şi „Cine este?" o întrebară.

Iară Struţocămilă răspunse, zicând:

„Eu sînt un lucru mare şi vreau să fiu şi mai mare, căci aceasta chipul îmi vrăjeşte (prevestește), de vreme ce tuturor celor ce mă privesc le aduc mirare (admirație) şi ciudesă (uimire). De pururea mă aflu în palatele împăraţilor; puterea stomacului îmi este atât de vârtoasă, încât poate amistui şi fierul şi focul.

Aceste vrednicii aflându-se la mine, au nu mi se cuvin toate laudele Cucunozului şi sămăluirile (comparațiile) Corbului? Aşijderea, ajutorind (adăugând) priinţa (bunăvoința) şi ocrotea Vulturului, de m-aş putea înălţa în aer, aş fi mai arătoasă decât toate zburătoarele, aşeşi şi decât Vulturul."

La răspunsul ei, toate dihăniile îşi clătiră (izbucniră în) râsul cu hohot, numai Corbul Cucunozul îşi tulburară stomacul. Deci unii, de mânie şi de necaz, pufneau pe nări, alţii, de ruşinea ascunsă în inimă, se aprindeau în obraz, iară alţii o luau cu batjocură în laude şi cu mascara în pofală (ocară în

preamărire), că cu cât ştiinţa rea într-ascunsul inimii necăjeşte, cu atât la iveala tuturor ieşind, ruşinea îi pedepseşte în faţă.

Iară unul dintre gloate, poate din ceata dobitoacelor, ridică glas ca acesta:

„O, prieteni şi fraţi, la această adunare împreunaţi! Tuturor este ştiut precum dumneaei Struţocămila se naşte şi trăieşte în părţile de jos, şi poate fi sau sub, sau aproape sub brâul ars (la tropice). În capul căreia soarele lucru împotrivă a lucrat. Că de s-ar fi născut în părţile crivăţului (la nord-est) şi ar fi trăit în părţile austrului (la sud) căldura soarelui i-ar fi mai uscat umezeala creierilor, şi aşa ar fi silit tidva capului spre îndesarea creierilor şi cuprinderea înţelegerii. Ci ea poate fi avâd din fire capul uscat, în care, de a şi fost vreo umezeală firească, arşiţa și lui şi căldura austrului i-au deschis porii pielii şi încheieturile osului tidvei mai mult decât a trebuit. Şi aşa, pe o parte, puterea căldurii, cu puţina umzeală, îi scotea şi a creierilor materie, iară pe altă parte, în locul creierilor intra vântul sau aerul clătit (în mișcare) şi lăcaş veşnic în căpăţână-i îşi afla - căci, precum fără prepus ştiţi, în fire nu se poate a se da loc ceva deşert -, şi aşa, din vântul strâns, vânt sloboade, că cineva nu poate da ce nu are, însă, oricum ar fi, |prostimei ei se cade a se da iertăciune, de vreme ce poate fi (probabil) că nu a citit categoriile loghicii şi nu s-a zăbovit în cărţile ştiinţei, că celor ce multe lumânări topesc în citeala cărţilor, ochii trupului se tâmpesc (își pierd acuitatea) la vedere. Iar ai acelora ce niciodată pe slove nu au căutat (nu s-au uitat), măcar că vederea şi-au păzit-o mai ascuţită, însă neştiinţa i-a vârât în întunericul şi în Tartarul necunoştinţei. Iară de ar fi fost altminteri, ar fi şi răspuns după categoria ce o aţi întrebat. Ci acum, ea, la întrebarea ceinţei (asupra substanței), dă răspunsul câtinţei (asupra cantității) şi feldeinţei (asupra calității). Aşijderea, voi o întrebaţi *ce este*, iară ea vă răspunde *cât este* şi *în ce fel este* - că răspunsul când nu se dă după (la) întrebare, puţin se deosebeşte de voroava mutului cu surdul. Şi iarăşi, voi

o întrebaţi *ce zice despre sine*, iară ea vă răspunde *ce cere, pofteşte* şi *pune în sine*. De aceea socotesc să vă curăţaţi cu alt chip urechile de greţoase cuvintele ei, că, pe cât greu aduc stomacului slab bucatele vârtoase, tot pe atâta nesuferire aduce la urechea bine ascultătoare cuvântul nealcătuit. Adică, întâi, de este cu putinţă, să se curme aşeşi detot (întru totul) şi întrebarea voastră şi răspunsul ei. Că sufletul înţelept, pe cât îşi opreşte gura a grăi cuvinte rele, tot pe atât îşi opreşte şi urechile a auzi voroave fără de folos. Iară aceasta de nu este cu putinţă, aş sfătui ca nu după a voastră cunoştinţă, ci după a ei prostime şi neştiinţă să o întrebaţi nici *ce* şi *cine este*, ci întrebaţi-o cum o cheamă, căci bine ştiţi că tot capul şi sfârşitul filosofiei este cineva pe sine ce este a se cunoaşte. Şi de-şi va şti numele, este nădejde precum să fi având oarece semn de cunoştinţă, de nu mai multă, încailea cât îşi simte fiecare dulău numele după sunetul glasului. Iară de nu va fi păzit (păstrat) în fantazie nici însemnarea numelui fireş (propriu), curmaţi aşeşi detot nădejdea precum veţi putea a vâna ştiinţă de la cel neştiutor, căci vânătorul ştiinţei este socoteala, iară al măiestriilor (artelor), simţirea."

Aşadară, după socoteala şi sfatul acestui înţelept şi anonim sfetnic, o întrebară pe Struţocămilă:

„Cum te cheamă?"

Iară ea răspunse:

„Eu pe mine niciodată nu mă chem. Au n-aţi citit gramatica în locul (capitolul) numelui (pronumelui), unde arată că *mă*, în locul numelui *eu*, se lipseşte de căderea chemătoare (cazul vocativ)? Ci alţii pe mine mă cheamă «o, dumneata»."

Iarăşi o întrebară:

„Dară numele îţi este *o*, au pe alt nume te cheamă?" Iară ea răspunse:

„Când strigă cineva către mine, atunci aud, precum şi pe voi acum, când m-aţi chemat, v-am auzit. Deci acum, vă rog, spuneţi-mi de ce m-aţi chemat?"

Cu toţii deodată cunoscură că nu în chipul arătos, nici în dobitocul căpăţânos, ci în capul pedepsit (învățat) şi cu multe nevoi (strădanii) dumerit sălăşluiesc creierii cei mulţi, în care chip şi tâmpă se arăta mintea săracii Struţocămile. Deci se părăsiră (renunțară) mai mult a o cerceta şi a-şi lepăda cuvintele în zadar, şi acum, cu a tuturor tăcere, mai-mai se mărturisea (adevereau) al Corbului siloghism şi a Cucunozului sentinţă, căci tăcerea multă la răspunsul de treabă (folositor, necesar) ţine locul mărturisirii.

Însă iarăşi Căprioara de Aravia, apucând voroava a clăti, scoase la iveală ce va să zică numele cel adevărat. Aceasta, dară, într-acest chip grăi:

„De este toată pofta (dorința) adunărilor a se înştiinţa de numele acestei jigănii, nu mă voi lenevi a spune pre cât se aflǎ în proasta (modesta) mea ştiinţă, că pe cât este de cu greu şi de scădere (de apăsător și de umilitor) pentru cineva a fi sărac de ştiinţă, cu atât de urâcios lucru este cineva a-şi ascunde ştiinţa de cei poftitori. Precum şi mai înainte s-a pomenit, amândurora locuirea cea mai lungă ne este să ne fie în nisipurile Araviei. Din care pricină socotesc că este mai chiar (lesne de înțeles) şi mai fireș (firesc) ca numele fiecărui dobitoc să-l ştie locuitorii care sînt din acelaşi loc cu acel dobitoc. De unde urmează ca în limba arăbească să fie numită mai chiar (clar) fireşia (originea) numelui acestei jigănii. În limba arăbească, dară, măcar că numele ei se numeşte în patruzeci si unu de feluri, însă cel mai fireș (adevărat) și mai obişnuit, precum proştilor, tot aşa învățaților, este *uştiurmurg,* pe care sarachenii (arabii) îl tălmăcesc *devecuși* (cămilă - pasăre). De la arabi, se vede că elinii s-au îndatorit cu tălmăcirea, de unde îi zic *struțo-camilos,* adică struţ-cămilă. Iar când ar tălmăci fireş (întocmai) numele după sunarea limbii arăbeşti, i-am zice cămila-pasăre."

Atunci, dacă învățară fireșul nume al prostului dobitoc, ziseră:

„Despre numelului lui acum ne-am înștiințat foarte bine. Însă cine oare s-ar afla, ca încă și mai dintr-adânc și mai curat, să ne tâlcuiască, în lexicoanele etimologhicești, numele ei?”

Deci unii ziceau:

„Moimâța Liviei, pentru că este mai uimitoare minții.”

Alții ziceau:

„Coşcodanul (Maimuțoiul) Tharsisului vechi, care acum se zice America, pentru că poate cânta în instrumentul muzical cântece alcătuite (compuse)."

Iar alții ziseră:

„Ba nici aceștia nu vor isprăvi cceva pentru că, măcar că socoteala oarecum le-ar ajunge ca să înțeleagă aceasta, însă limba nu le ajunge pentru închipuirea cuvintelor (a înfățișa ideile). De aceea socotim că avem nevoie de o jiganie ce poate învăța gramatica și organele limbii (sunetele limbii) ce pot alcătui schimbarea și sunarea (accentuarea) silavelor, că mintea ascuțită multe ajunge (pricepe), pe care limba flicavă (gîngavă) și slabă nu le poate vorovi. Ca aceasta dară socotim că numai Papagaia este care poate urma mai chiar (lesne) cuvintele dobitocului sămăluitor (asemănător).

Vulpea, măcar că, ca o înţeleaptă, tare postea a grăi ceva la gloate şi vârtos se ferea să nu se arate a fi în ceva împunsă - că voroavele a toată mulţimea, veri (sau) de cinste (rang nobil), veri proastă (de rând) ar fi, înţeleptul, a le asculta, de nu folos, dară nici pagubă nu va avea; însă cuvântul a grăi, măcar faţă de cel prea ispitit (prea învățat), de-abia este de nădăjduit a fi fără primejdia plăcerii sau a neplăcerii -, însă atunci, văzându-i pe toţi aşeşi detot de la hotarul ştiinţei depărtaţi, nu putu nici frâul gurii a-l mai sprijini (ține), nici lăcata tăcerii nedescuiată a feri (a păstra).

„Şi aşa, o, prietenilor, zise, vede-se că depărtarea locurilor şi lipsa lucrurilor care într-acele locuri măcar că multe aflându-se, iară aiurea prea puţine, şi auzirea lor minunată, şi vederea lor ciudată se pare. De aceea pe Papagaia, căci vine din

locuri departe, toţi poftesc a o auzi şi a o privi. Însă în vrednicia (capacitateaa) ei, de nu o întrece Coţofana de Evropa, iară precum o ajunge, nimeni nu va putea tăgădui, căci precum acolo papagaiele se află prin izbelişti (locuri pustii), tot aşa acestea aici multe se află prin târvelişti (pajiști pustiite). De aceea Coţofanei, aici, nu i se face atât cinste şi laudă, că săturarea ochilor este ca şi greaţa stomacului, că precum stomacului destul încărcat, bucatele, măcar fie şi cu aromate, nu-i aduc, cu mirosul lor acel frumos, poftă, ci greaţă, tot aşa şi ochiul săturat de priveală albul îl vede negru şi frumosul grozav (urât). Iară mi se pare că în Livia coţofenele se află mai în mare cinste decât papagaiele în Evropa, şi o mâţă vânătoare poate fi mai scumpă decât o moimâţă jucătoare (jucăușă) că, în lume, pofta stăpânind, împreună cu lucrurile, şi inimile, i-a pus acestuia nume ieftin, iar aceluia scump, că aşa este tocmit din fire, un lucru cu cât de mai mulţi se pofteşte, cu atâta mai de la mulţi lipseşte. Însă cât despre trebuinţa acestei adeverinţe, precum mi se pare, nu pasăre grămatică trebuie, ci jiganie filosoafă, că nu etimologhia numelui, ci fiinţa lucrului (esența fenomenului) trebuie tâlcuită, când cineva pofteşte a se înştiinţa de acel lucru (a se informa despre acel lucru). Că în numele acesta doară de este vreo ascunsă ieroglifie - precum la eghipteni numele filului înseamnă chipul împăratului -, iară cât este despre elimologhie, fitecine o poate pricepe că este alcătuit din struţ - pasăre şi din cămilă - dobitoc."

Auzind cu toţii aceasta de la Vulpe şi înţelegând precum adevărul aşa este - că, în mintea spre înţelegere gătată (pregătită) cuvântul adevărului pătrunde mai tare decât ascuţită simceaua (vârful) fierului (spadei) prin grosimea trupului -, ziseră:

.„Dară cine dintre noi poate fi acela care mai mult sufletul în filosofie să-şi fi crescut şi după pravile (norme) trupul să-şi fi scăzut? Că cu anevoie este cineva trupul în toate pre larg şi de saţ să-şi hrănească, şi sufletul nebetejit de poftele trupeşti

să-şi păzească. Că precum, în hrana slobodă, trupul se îngroaşă şi se îngraşă, tot aşa, de post, trupul vitionindu-se (slăbind) sufletul se subţie şi se învârtoşează, căci foamea la trup aduce moarte firească, iară la suflet, viaţă cerească. Şi cine este acela care mai într-adânc să fi pătruns lucrurile fireşti şi fiinţele trupeşti?"

La care unii ziceau că Moimâţa va putea isprăvi aceasta. Care răspunse că mai mult a zăbovit în Filosofia obiceinică (filosofia morală) decât în cea fizică (filosofia naturii), şi poate judeca mai mult de pravilele obiceiurilor decât de fiinţa lucrurilor. Alţii ziceau că aceasta poate săvârşi Privighetoarea, căci nu ştie a se osteni vreodată în cuvânt. Ci, cercetând lucrul mai cu de-adins, o aflară că, măcar că în limbă este lată şi la voroavă neîncetată, însă ce şi pentru ce aşa mult retoriseşte nici ea nu poate şti - că voroava lungă şi tot aceea de multe ori poftorită (repetată) de-ar fi cât de dulce şi de frumoasă, până mai pe urmă se arată greţoasă şi săţioasă.

Iară mai pe urmă, ziseră cu toţii că, precum Vulpea a fost aflătoarea sfatului, aşa iarăşi ea va fi săvârşitoarea faptului. La care Vulpea răspunse:

„Firea aşa de înţelepţeşte pe la toţi darurile sale şi-a îndămânat (distribuit) încât i-a arătat vrednici, putincioşi şi suferitori pe unii în cuvânt, iară pe alţii în lucru, pe unii în poruncă, iară pe alţii în ascultare, pe unii în stăpânire, iară pe alţii în supunere. Aşijderea, pe unii mai isteţi în gramatică, iară pe alţii în poetică, pe unii în loghică, iară pe alţii în retorică, pe unii în filosofia ithică, iară pe alţii în cea fizică, şi unii într-una, iară alţii într-altă învăţătură şi meşteşug au ieşit mai vestiţi şi mai fericiţi (slăviți), după a firii orânduială. Că ce unul Dumnezeu dăruieşte şi orânduieşte, toată lumea nu poate nici a lua, nici a clăti (a schimba). De aceea, umilita (smerita) mea prostime (necunoaștere) poate fi (probabil) din năstavul firii (înclinare naturală) spre aceasta orânduită, zăbovindu-se mai mult în cele cinci glasuri (predicabile ale filosofului grec

Porphyrios 232-304, „temeiul loghicii, neamul, chipul, deosebirea, fireş, întâmplarea” (D.C.), adică: genul, specia, diferența specifică, propriul și accidentalul) ale lui Porfirie şi zece categorii ale lui Aristotel (esența, cantitatea, calitatea, relația, locul, timpul, situția, posesia, acțiunea, pasiunea), pot, cu cheia meşteşugului meşteşugurilor - căci acest titlu m-am obişnuit a-1 da loghicii - uşile a le deschide şi lăcăţile a le descuia; iar mai în lăuntrurile cămărilor firii nu pot nici a intra şi mai nici a căuta, că împărăţia firii, precum are domni, senatori, diregători şi orânduitori, tot aşa are şi plugari, şi morari, şi portari, şi chelari (slujitori domnești sau boierești care dețineau cheile de la cămările și pivnețele cu provizii). De aceea socotesc, precum am şi mai zis, că în această slujbă trebuie nu dialectic (cunoscător a artei de a dialoga), ci filosof, că a dialecticului socoteală este numai forma siloghismului să fie după canoanele loghicii, fie-i materia pentru care face siloghismul măcar şi necunoscută. De aceea şi eu pot cunoaşte mai mult fiinţa socotelii sau a chitelii, decât a lucrului."

Şi aşa şi Vulpea se află dialectică, iară nu filosoafă. Vulpea, măcar că de ar fi îndrăznit, lucrul acesta singură l-ar fi putut scoate la capăt, însă, precum s-au obişnuit a face adeseori dialecticii, adică la vreme de strâmtoare se folosesc de strofe (raționamente silogistice înșelătoare) şi de sofismate, precum şi oştenii, care, când nu pot birui cu mâna și cu sabia, se slujesc de mehanii (viclenii) și strataghemate (stratageme). Însă ea se gândi să scoată cărbunele din cuptor cu cleștele și șarpele din bortă cu mâna altuia, precum și mai dinainte își tunase cuvintele și își fulgerase duhurile (ideile) prin limba și gura Ciacalului. Vulpea, dară, într-acest chip își orândui socoteala și își înformui cuvintele:

„Inima mea, o prietenilor, pururea a fost și este și încă mă silesc și nădăjduiesc să fie, până la cel de pe urmă abur (suflare), gata și bucuroasă pentru cea cât de grea poruncă și aspră slujbă a monarhiilor noastre, că cine n-a învățat a trage (a

îndura) nevoia pentru toți, acela nici fericirea nu va suferi-o împreună cu toți. Însă cine ce are și cât are, atâta poate da și arăta. Eu, dară, mă cunosc și mă mărturisesc precum că nu sînt vrednică de săvârșirea acestui lucru. Iară precum pe cel vrednic să vă arăt încă nu mă tăgăduiesc (refuz) pe care, de se va tăgădui – căci cei adevărați vrednici sînt obișnuiți să-și ascundă vredniciile lor de priveala ochilor și lauda gurilor, ci precum focul ascuns fiind în piatra mai vârtoasă și în fierul mai îndesat, dintr-aceleași și mai tare lovindu-se, scânteiază, tot așa și sufletul plin de vrednicie, cu cât mai mult se acoperă, cu atât mai tare se descoperă -, vrednică sînt a-l dovedi de vrednic pe care, rugându-l căci sufletul filosof nu are asupreală (nu poate fi silnicit) de vreme ce, suferind toată asupreala (silnic), precum să i se facă asupreală nu simte (nu simte dacă se exercită asupra-i o silnicie) -, și întrebându-l după filosofia sa, va grăi ce va fi adevărul.”

Ei o întrebară:

„Dară cine este acela de care zici?”

Ea răspunse:

„Adevărat este, între toate jigăniile, nu numai bun și adevărat filosof, ci încă și ispitit (instruit), iscusit anatomic (anatomist) este Lupul. Căci și în mari, și în mici, și în bolnave, și în sănătoase jigănii, adeseori și-a ispitit (încercat) meșteșugul, atât încât pot zice că nu se va afla, în toată lumea, măcar un dobitoc ale cărui măruntaie să nu fi fost despicate vreodată de bricele lui iuți și ascuțite.”

Așadară, după învățătura Vulpii, îl chemară de față pe Lup și îl întrebară dacă este filosof. Iară Lupul răspunse:

„Eu nu am învățat filosofia de la cineva. Și ce poate fi (ce înseamnă) întrebarea aceasta?”

Ei ziseră:

„Vulpea ne spune precum în tine se află suflet filosofesc și duhuri (puteri) vrednice. De aceea socotim că, de vei vrea,

vei putea să ne arăți toată fireșia (originea naturală a) Struțocămilei și să ne înveți tot adevărul.”

Iară Lupul răspunse:

„Vulpea, măcar că s-au de sula zavistiei împunsă, sau de vicleșugul și răutatea firii sale împinsă, și peste simțirea ei (fără să-și dea seama) acum atinge adevărul. Că zavistnicul şi vicleanul numai atuncea grăieşte adevărul când, sau zavistia, descoperindu-i-se, nu sporeşte spre rău, sau acoperind vicleşugul cu un cuvânt al adevărului, îl opreşte spre mai mare rău pe altădată. Iară adevărul este acesta: că nici porumbul să nu-şi scoată puii lângă cuibul şoimului, nici orbul să nu se facă povaţă (călăuză) celui cu ochi, că nici porumbul nu îi va vedea vreodată zburători, nici cel cu ochi nu îşi va vedea paşii drept umblători. Că într-această dată nici nu văd undeva în lume ceva sau la cineva adeverinţă (dreptate) şi adevăr, nici a le vedea şi a le mărturisi poate fi fără primejdie, că unde răcneşte Leul, nu mai urlă Lupul, şi unde puieşte Vulturul, nu mai geme hulubul. Că până mai pe urmă, nici glasul aceluia, nici geamătul acestuia nu vor putea fi fără lacrimi de sânge. Şi cu atâta încheindu-mi voroava, pentru această întrebare, voi asculta şi altădată."

Cu acestea, Lupul tăcând, Vulpea, măcar că nu puţin frica Lupului o avea, însă zavistia (invidia) veche spre noi răutăţi (ticăloșii) nepărăsit (mereu) o împingea. De aceea, cu înţeleapta-şi zavistie socotea că multu-şi foloseşte ca cu casa ei împreună să se aprindă şi coliba vecinului. Şi nu doară că socoteala îi era spre lauda Lupului, ci numai doară că, descoperind într-însul multe vrednicii, până în cea de apoi i-ar aduce asupră-i vreo ură dinspre cei goi de dânsele. Că aşa se vede că norocul îi pizmuieşte pe cei vrednici, că cu cât sînt mai suferitori furtunilor, cu atât mai mult le îndeseşte valurile, şi pe cât lucruri vrednice de laudă ar face şi ar arăta, pe atâta să cadă în ura şi urgia nevrednicilor. Lucru care, socotesc, precum fortuna îl face spre mai mare ruşinarea celor nevrednici, de

vreme ce ei, cu cât mai mult îi urăsc pe cei vrednici, cu atâta mai mult pe sine se hulesc. Şi vrednicii, cu cât mai mult se înăduşesc, cu atâta în bunătăţi se mai întăresc, nu într-alt chip, ci ca cum cu cât mai tare ai lovi cremenea cu oţelul, cu atâta mai iuţi şi mai luminoase scântei sloboade.

Într-acest chip, dară, Vulpea, nevoindu-se cu toată osârdia spre înaljosul (paguba) Lupului-, căci firea ei este obişnuită a nu pofti binele cuiva -, încă mai aievea (mai cu dinadinsul) şi mai cu obraznică îndrăzneală, tare, strigă în gura mare:

„Eu, o, prietenilor, cele ce vreau să le grăiesc despre vrednicia Lupului, nu mă împinge nici pizma - care în inima mea nu numai căci vreodată nu s-a sălăşluit, ci aşeşi (măcar) nici un ceas nu a găzduit -, nici vicleşugul sau nevoia mă încinge (constrânge), ci, silind pentru tot folosul cel de obşte, zis-am şi zic şi nepărăsit voi zice că Lupul, precum este adevărat filosof, tot aşa este şi harnic (are chemare) pentru isprăvirea trebii acesteia, precum vor mărturisi tot adevărul lucrului dovezile şi argumentele pe care acuşi-acuşi le voi pune înaintea tuturor. Ci întâiaşi dată vi se cade să ştiţi aceasta: că eu, ticăloasa, vreau şi poftesc priinţa şi ajutorinţa Corbului, pentru mari şi multe darurile Vulturului, că de multe ori rămăşiţa fărămuşelor mesei Vulturului mi-a mântuit copiii din fălcile foamei şi ale acolithosului (tovarăşului) ei, moartea. Iară Lupul, pentru căci ştie pe sine singur să se chiverniească şi viaţa a-şi sprijini (a-şi apăra) de primejdia foamei, nici nu încearcă, nici nu pofteşte să se îndemâneze (să-și facă de lucru) cu binele altora. Căci s-a învăţat în şcoala lui Dioghenis şi în filosofia ce-i zic câinească (cinică), a cărora sentenţă este: să ceară de la cineva acel lucru, pe care altul nici nu-1 poate da, nici de la sine nu-1 poate lua. Căci odinioară, un împărat mare (Alexandru cel Mare), întrebându-l pe Dioghenis ce pofteşte să-i dăruiască, i-a răspuns să-i dea ce nu-i poate lua, adică să se dea într-o parte din lumina soarelui şi să nu-i facă umbră,

oprind razele de asupra urciorului în care şedea. Ci părăsindu-ne (renunțând) a zice mai mult despre obiceiurile filosofilor acestora şi despre pravilele filosofiei lor, să ne întoarcem la cuvântul nostru. Argumentele dară, şi dovezile de încredinţare ale Lupului ca înţelept şi filosof sînt acestea: [...]

PARTEA A V-A

Aşadară Corbul, stând (rămânând) nemutat (neclintit) din sentinţa (porunca) pe care o dăduse şi neînduplecat, în tot cuvântul adevărului, în mare pizmă, cu tot de-adinsul se apucă de goana şi vânătoarea acelor dobitoace nesupuse. Că pizma îndelungată se aseamănă calului sireap şi nedomolit care, pentru ca pe cel de pe dânsul să-l lepede, întâi pe sine, de pe mal, se surupă (se prăvale).

Deci Şoimul trimise ogarii şi coteii la dulăii de casă, dându-le poruncă să nu lase nici un munte înalt şi nici o vale adâncă necercetate şi nescociorâte şi să se silească în tot chipul pentru ca să-l aducă pe Inorog în măiestriile (cursele) întinse. Iară altminteri, de nu vor îndeplini cumva slujba şi porunca, clonţul Corbului, precum în cele străine, tot aşa ştie a ciocăni şi în ale sale. Şi că jigania care nu se milostiveşte să-şi lepede puii din trup, au (oare) va putea să ţină dreptatea către prieten şi tovarăş.

Aceştia aşa, după poruncă, se împrăştiară în toate părţile, şi prin vârfurile munţilor şi prin fundurile râpelor, nu lăsară nici un loc necălcat, necutreierat şi neadulmecat.

Inorogul, văzând în ce primejdie se află şi socotind câte încă îl aşteaptă, se sui deodată (de îndată) în simceaua (vârful) unui munte aşa de înalt, încât la locul unde sta nu jiganie umblătoare a se sui, ci nici pasăre zburătoare a privi peste putinţă era. Căci la suişul muntelui era doar o potecă, şi aceea foarte strâmtă şi şuvăită (întortocheată), care în pleşa (piscul) muntelui prea cu lesne închizându-se, alt drum şi altă cale pe

aiurea de suit nici nu erau nici nu se aflau. Iară în vârful muntelui, locul în chipul unei poiene câtva în lung şi în lat se lăţea şi se deschidea, unde erau ape dulci şi reci curătoare (curgătoare), ierbi şi păşuni în fel de fel crescătoare şi livezi cu pomi, de toată poama roditoare, şi grădini cu flori în tot chipul de frumoase şi purtătoare de tot mirosul măngâios. Vieţuind într-un loc ca acesta măcar că se afla în tot felul de desfătări şi de îndemânări (înlesniri), Inorogului, fiindu-i inima inchisă şi de grijă cuprinsă, tot dulcele-i era amar şi tot largul strâmt. Şoimul, înălţându-se câteodată peste munţi, vedea locul, poteca şi închisoarea (închiderea) ei, cum şi în ce chip este, însă pe Inorog undeva măcar nu-1 zărea. Căci Inorogul, peste toată ziua aciuindu-se sub deasă umbra pomilor şi, la un loc neclătit (nemișcat) aşezându-se, numai noaptea ducându-se la locurile păşunii, şi câteodată coborându-se din munte şi la prundiş, în şes, dar până în ziuă, iarăşi la locul aciuării sale se afla. Într-accst chip, Inorogul, ducând, câtăva vreme, viaţă strâmtă şi pustnică, şi nu în silţele (capcanele), ci nici aşeşi (măcar) în vederile sau auzirile gonaşilor căzând, coteii amorţiseră de cehnit (lătrat), ogarii de scâncit, dulăii de brehăit (hămăit) şi Şoimul de piuit şi, din toate puterile obosindu-se, pierduseră toată nădejdea vânătorii. De aceea făcură ştire prin scrisori Corbului şi altor sfetnici precum vânătoarea Inorogului este nenădăjduită şi, de este cu putinţă, să afle alt chip de chiverniseala, şi spre aceea să nu se îngaime (să nu tărăgăneze) a se nevoi (a se strădui) că, lucrul de va rămâne într-acest chip, sfârşitul nu poate să nu fie cu multă trudă şi cu mare primejdie.

Corbul, auzind veşti ca acestea, cu mare urgie se înfocă şi le dădu răspunsul cu grele şi aspre cuvinte, învinuindu-i tare de lenevire şi de nenevoinţă. Aşijderea, le zicea, lăudându-li-se, că de v'or mai pomeni de-acum înainte îngăimele ca acestea şi de nu-şi vor îndeplini lucrul după poruncă, precum ei cu pedeapsă de moarte, şi după dânşii seminţia lor va rămâne în veci în urgia (răzbunarea) şi scârba (dizgrația) împărătească.

Şoimul şi ceilalţi care erau împreună cu dânsul, luând (primind) răspuns ca acesta, nu puţin se întristară, căci croncănitul Corbului se vede şi este aspru (înspăimântător) şi spre răi chezi (pieze rele) tuturor păsărilor şi dobitoacelor. De aceea stăteau şi se mirau cum vor face şi cum vor drege. Căci, pe de o parte, urgia Corbului tare îi înspăimânta, iar pe de altă parte, îi impresura (covârșea), peste putinţa lor.

Şi aşa, îşi puseră zi şi soroc să se adune cu toţii la un loc, ca să facă sfat de obşte pentru (despre) nevoia (necazul) ce le sta asupră. Deci în ziua pusă (stabilită), adunându-se cu toţii la locul însemnat (fixat), după ce puseră la mijloc multe cuvinte, zbătute şi cernute şi în ciur şi în dârmon, aleseră cu toţii să-şi piardă sufletele, dar să-şi agonisească trupurile şi viaţa. Adică, să-i trimită Inorogului semn de pace şi jurământ de prieteşug şi, ca şi cum l-ar chema la cuvânt (convorbire) prietenesc şi fără vicleşug, să-l coboare din vârful muntelui la gura potecii, în marginea apei care trecea pe-acolo. Căci pe sub poalele muntelui şi pe lângă gura potecii curea o apă mare şi câtva lată, unde ei socoteau că, Inorogul, de se va coborî, îl vor lua despre strâmtoare (îl vor prinde la strâmtoare). Iară dinainte apa îl ocoleşte, din dreapta şi din stânga malurile le aveau împănate cu mreji (capcane) şi cu silţe (curse) şi - ceea ce este temeiul a toată fărălegea - având căptuşit şi acoperit tot vicleşugul cu jurământul, nădăjduiau precum nu va mai avea loc de şuvăit (loc pe unde să se strecoare) şi parte de năzuit (loc de refugiu). Căci între muritori, jurământul fiind apa curăţiei, s-a făcut vinul şi veninul fărălegii, care întâi dulce îmbată, apoi amar otrăveşte şi îneacă.

După ce cu toţii aflară aceste blestemate şi fără de lege sfaturi (hotărâri) de bune şi le aşezară (statorniciră) a fi de folos, li se arătară altă rădăcină sub roata carului şi alt oţapoc (așchie) în copita calului. Căci Şoimul într-acest chip zise:

„Bine că noi am pus lucrurile la această cale, dară cine se va afla care să poală a se urca la locul unde locuieşte Inorogul?

Şi aceste cuvinte de miere amestecate cu fiere cine i le va povesti? Şi jurământul nostru cel frământat cu zahăr şi dospit cu toapsăc (venin) amar cine i-l va da?"

Cu toţii de tot sfatul (consfătuirea) uimiţi (buimăciți) şi de tot înştiinţatul (soluție) lipsiţi, tăcură şi ce să răspundă măcar cuvânt nu avură. Căci când socoteala asupra răutăţii este întemeiată, atuncea nu numai ascunsul inimii se pedepseşte necăjindu-se, ci tot lucrul pus împotriva dreptăţii se iveşte aspru (greu de îndeplinit) şi groaznic. Şi aşa, cu toţii ar fi rămas în lavirinthul neaflării şi în rătăcirea nenimeririi, de nu s-ar fi aflat în munţi, pe acea vreme, jigania care se cheamă Hameleon. Că precum în tot adevărul nu poate lipsi organul (unealta) dreptăţii, tot aşa în toată minciuna nu poate lipsi organul strâmbătăţii. A căruia fire precum să fie în toate feţele (culorile) a se schimba, mai denainte s-a pomenit. Acesta, dară, măcar că la putinţa trupului nu era mai mult decât un şoarece, însă în puterea învoinţei a tot răul (învoirii la orice ticăloșie) era mai putincios decât un balaur. Şi măcar că venind nechemat la sfat, şi la cuvânt neîntrebat răspunzând, zise precum el lucrul acesta va putea a-l săvârşi şi slujbă ca aceasta a îndeplini. Aşijderea tare se făgăduia, precum va afla, cu multe linguşituri, câteva mijloace spre a lucrului lesnire.

Iară povestea Hameleonului într-acest chip era: Odinioară, Hameleonul, prin prundişul apei aceleia umblând, apa poate fi (probabil) Nilul era, căci din apă un crocodil mare şi groaznic ieşind, îl luă în fălci pe bicisnicul Hameleon, pentru ca să-l înghită. Hameleonul, măcar că în faţa (culoarea) a tuturor goniţilor (gonași) se schimbă, ci în cevaşi (cât de puțin) măcar nu putu a-şi folosi, căci, la vederea ochilor, toate simţirile şi chitelele (gândurile) se încuie. Aşa, fără veste, aflându-se el în vrăjmaşi colţii crocodilului, uită nu numai schimbările şi mutările (transformările), ci aşeşi şi pe sine, cine-i şi ce să fie se uită. Însă ghiftuirea crocodilului fu norocul Hameleonului, care îi dădu vreme spre ascultarea lâncedei

rugăminţi. Hameleonul, dară, cu mare umilinţă şi întocmai celui ce moartea cu ochii îşi vede, din toată nevoinţa şi cu toată jalea, rugându-se, zicea:

„O, domnul şi stăpânul meu, o, pricina morţii şi vieţii mele, o, puternicule al puternicilor şi biruitorule al biruitorilor, până a nu mă face stranţe (zdrențe) printre colţii tăi, pleacă-ţi auzul spre plecatele şi ticăloase cuvintele mele (smeritele și umile cuvintele mele). Că hrana nu atâla potoleşte mânia foamei, pe cât înfrânge rugămintea cu plecăciune tăria vrăjmăşiei; şi de multe ori cuvântul umilit a domolit ce n-a pătruns simceaua (vârf ascuțit) suliţei."

Crocodilul, oprindu-şi fălcile a-l zdrumica, îl întrebă care i-ar fi cuvântul. Hameleonul zise:

.„Uscăciunea posmagului se găteşte spre potolirea foamei, iară nu pentru dezmierdarea mesei, de-aceea îndrăznesc a zice că din mică fărâmia ca mine, mai vârtos în vreme de saţ ca aceasta, ce folos sau desfătare aşa mare vei putea să simţi? Şi, crede-mă, milostivul meu domn, că din uscate şi zvântate oscioarele mele altceva nu poate ieşi decât scorneala greţii plinului stomac. Deci de este în firea crocodilului vreo milă, acum, faţă de micşorimea şi mişelimea mea s-o arate. Iară eu, robul stăpânului şi cruţătorului meu, jur că peste puţine zile şi în curândă vreme, agonisind un vânat măre, gras şi frumos, să i-l aduc. Care, oricât de mare şi vrăjmaşă foame ai avea, să poată a o potoli şi a o sătura, şi oricât ţi-ar fi stomacul de flămând, să fie destul de biv (din plin) şi de saţ a-l satura şi a-l umple. Iară cuvântul făgăduit cu lucrul de nu voi isprăvi, stăpânul meu milostiv bine ştie că viaţa mea este în prund şi lăcaşul meu lângă apă, pentru care lucru, oricând ar vrea şi ar pofti, de nu masă îndestulită, gustare frunzărită tot voi fi."

Crocodilul, şi sătul pe acea vreme, şi lacom pe altă vreme, pentru găina de mâine, lăsă oul de astăzi, şi, poftorind (repetând) tare cuvintele (promisiunile) şi giuruitele

(făgăduințele sub jurământ) Hameleonului, tare îl îngrozea şi cu fel de fel de munci (chinuri) şi de pedepse i se lăuda, de va fi într-alt chip sau de va pune alte pricini. Şi. Aşeşi (de asemenea), zicea precum întâi îi va smulge limba cea lungă, apoi, fără de nici o milă, îi va zdrobi toate mădularele.

Să zăbovim puţintel la Hameleon - de lungimea limbii ce are, lucru de mirat este -, pentru a cui fire întâi a povesti, apoi iarăşi ne vom întoarce la cuvântul nostru.

Această jiganie se naşte în părţile calde, şi mai vârtos (îndeosebi) cei mari la Barbaria (Algeria, Libia, Tunisia), dar mai mici se află şi la Zmir, în Asia. Chipul se aseamănă mai mult broaştei decât altor jigănii, numai capul se reduce (se aseamănă cu) spintecătura gurii peştelui ce-i zic lacherda. Grumaji n-are, gura mult spintecată şi-i ajunge până la umeri, căci, ca şi peştele, n-are grumaji, ci capul cu spinarea i se ţin la un loc. Spinarea, de la cap până la coadă, îi este ca a porcului, grebănoasă (cocoșată) şi gârbovă. Peste tot trupul nu are păr sau alt fel de piele, ci, în chipul sagriului(măgarului alb cu pielea granulată, din Africa de Nord), are solzi mărunţei şi în vârf ascuţitei. La ochi nu are, ca alte jigănii, albuşuri (sclerotice) de jur-imprejurul luminii (pupilei), ci, pe unde ar fi să fie albuşul ochiului, are iarăşi solzişori, ca şi peste tot trupul, numai mai mămuţei; tot ochiul iese afară din melciuri (orbite), în chipul movilițеi, ca al broaştei, şi, de la rădăcină în sus, de ce merg, se ascut, iară învârful ascuţiturii se vede, gălbenind, lumina ochiului cât un grăunţ de mac. Când vrea sa caute (să privească) într-o parte şi într-alta, nu capul, ci melciurile ochilor îşi întoarce, cu care slobod caută în toate părţile. Picioare are patru, însă cele dinainte îşi seamănă, la braţ, cu ale maimuţei; are cinci degete şi lungşoare, şi când prinde ceva cu palma, palma i se închide între două şi trei degete şi se deschide punând de o parte degetul cel mare şi cel de lângă dânsul, iară de cealaltă parte rămânând celelalte trei. Coada cât a şoarecilor celor mari este de lungă, cu care nu mai puţin decât

cu mâinile prinde ce ar fi de prins, căci când vrea să se suie sau să coboare pe varga subţire, precum cu brâncele (mâinile) apucă, aşa şi coada de jur-împrejur îşi împleticeşte, ca, din mâini de s-ar scăpa, rămânând spânzurat de coadă, să poată iarăşi a se apuca. Limba nu-i este mai scurtă decât coada, încă poate să-i fie şi mai lungă. Iară în vârful limbii - din fire aşa este dăruit -, ca cum ar avea clei sau vâsc. Deci de departe limba scoţându-şi, totdeodată o şi lungeşte, şi pe care muscă s-ar întâmpla s-o lovească, îndată rămâne încleită pe limbă-i, de unde nu poate nicicum a se mai dezlipi sau a mai scăpa. În toată viaţa lui, a mânca ceva nu s-a văzut, ci hrana îi este aerul şi văzduhul. Căci Hameleonul pe care ni s-a întâmplat a-l vedea, prin vremea a unui an, închis în cuşcă, fără mâncare şi fără băutură a trăit. A cărui moarte s-a întâmplat nu de altă, ci de nesufereala gerului. Iară când prindea muştele, precum s-a zis, nu pentru hrană, ci pentru joacă le prindea, şi dacă le înghiţea îndatăşi le lepăda pe jos, musca nicicum betejind, căci musca, dacă cădea, cu picioarele mişca, şi multe dintr-însele, dezmeticindu-se, iarăşi zburau. Alt glas sau cântec nu are, fără numai ca un foale, umplându-se de văzduh, când se răsuflă, coşul (coșul pieptului) îi răsună ca foalele când se răsuflă. Cea din fire floare (culoare) îi este albă picată cu negru, precum sînt solzii costrăşului. Iară altminteri, în orice fel de floare vrea, într-aceea se poate schimba. Deci, când se mânie, se face verde, când se întristează, se face negru, iară când se veseleşte, se face roşu amestecat cu galben. Aşijderea şi fără pricină în tot felul de feţe (culori) se schimbă, iară mai vârtos în floare ce-i stă dinainte fireş (întocmai) într-aceea se mută (schimbă). Mulţi în multe chipuri se nevoiesc a arăta pricina acestei puteri ce are, adică a-şi agonisi din nimică flori şi feţe (nuanțe de culori) în divuri, în chipuri (în fel și chip), însă, pe cât am putut a-i lua seama noi, este aceasta: Grăunţele cele mănunțele, care îi sînt, în chipul sagriului, peste piele, fiecare din patru părţi este din fire vopsit (colorat) în patru feţe, adică alb, negru, roşu

şi albastru în floarea cerului, care sînt din fire vopsele stătătoare (fundamentale). Deci când va să se facă negru, întoarce în sus toţi solzişorii cu partea cea neagră: aşijderea, când va să se facă roşu, ascunzându-le pe celelalte dedesubt, scoate deasupra partea cea roşie a solzişorilor, şi tot aşa face şi la celelalte. Căci toţi solzii lui sunt rotunzi şi i se întorc prin piele în chipul sferei, şi precum îi este voia aşa îi mută. Aşijderea, când va să se mute într-alte feţe, amestecă feţele solzilor şi, în chipul zugravilor (pictorilor), din câteva flori amestecate, scorneşte altă floare.

Deci atâta fiind destul despre firea (natura) şi chipul (aspectul) Hameleonului, să ne întoarcem la cuvântul nostru.

Aşadar, Hameleonul, legat şi strâns fiind sub groaza cuvântului dat către crocodil (precum s-a pomenit mai sus) şi auzind voroava (vorbirea) despre Inorog, îndată socoti că din doua lucruri unul tot va putea isprăvi; unul, că el, fiind mic la trup şi sprinten la suit şi la coborât, va putea să încapă pe orice strâmtori şi va putea să se urce oriunde ar fi Inorogul. Deci Inorogul, dumerindu-se, după viclene jurămintele ce va să-i dea, se va încredinţa, şi, de se va coborî la marginea apei, în prund, şi dulăii de-l vor putea vâna, se va arăta precum a făcut mare slujbă către Corb şi către toţi mare prieteşug, care slujbă nu era fără nădejdea a mare şi îndestulată plată. Iară altul, că de nu vor putea dulăii să-l stăpânească (să-l prindă) pe Inorog - căci vicleana jiganie şi aceasta ştia, că Inorogul nu puţină iuţime are în picioare - şi de le va cumva scăpa din gură-le, alt loc de năzuinţă nu poate să aibă - de vreme ce toate strâmtorile şi potecile erau acum închise şi păzite - fără numai cu înotatul apei. Şi aşa, socotea să-i arate crocodilului vânatul în apă şi gândea cu a Inorogului nevinovăţie el să scape din vina (pedeapsa) robiei. În scurt, tare năvrăpea (se silea) sau Corbului spurcată slujbă să-i facă, sau crocodilului cruntă (sângeroasă) plată cu a Inorogului curăţie (nevinovăție). Cu care mijloc, văzând a i se da pricină (pretext), se apucă de lucru

spurcat şi scărândăvicios (scârnav) ca acesta, primi ca el să se facă organul fărălegii, vasul otrăvirii, lingura vrajbei, tocul (teaca) minciunilor, silţa amăgelii, cursa vicleşugului (trădării), vopseaua strâmbătăţii şi vânzătorul dreptăţii. Că răutatea (ticăloșia), moştenindu-se în neam, nu cearcă (analizează) în care chipuri să se ijdârească (să se producă), ci sfârşitul (scopul) răutăţii este unul: ca să facă ce ar face împotriva binelui, care nu caută (pe care nu o interesează) nici împotriva cărui bine şi nici cu care chip de răutate se slujeşte. Şi încă, mai vârtos, nu se sia să grămădească fărălege peste farălege şi răutate peste răutate, de vreme ce nu numai că uita binefacerile care le văzuse de la Inorog, ci încă jigania care bine nu a învăţat nici a face, nici a grăi, nici a pomeni, se ispitea (încerca) şi se nevoia (se străduia) bine cu rău a-i răsplăti. Că, odinioară, Hameleonul, înghiţind (inhalând) aerul putred şi onăvit care se cheamă sam (aer stricat), de care, lovit şi topsicat (otrăvit), acum trăgea cele mai de pe urmă duhuri. A cărui patimă Inorogul văzând, se milostivise - că inima milostivă cu cel ce îl doare o doare, şi cu cel pătimaş (suferind) împreună pătimeşte -, şi cornul cel ce este a toată firea binefăcător îşi întinsese spre putredul şi acum mai împuţit trupul Hameleonului, cu a căruia umezeală aerul topsăcos care îi era lăţit şi împrăştiat prin tot trupul, spălând şi toată putrejunea curăţindu-i-o, l-a întors iarăşi la viaţă. Ci jigania spurcată, încă de demult ithica (etica) ascultând în şcoala Camilopardalului, poale fi (probabil că) învăţase al lui titlu, care este scris deasupra porţii. Care într-acest chip se citeşte: Pană când (atâta timp cât) cineva îl vede pe al său de bine făcător, datoria acelui bine făcut îi aduce în cunoştinţa inimii stidire (sfială) şi patimă, care pururea îl strâng sub legătura datoriei. Deci pentru a răsplăti bine cu bine este lucrul celor putincioşi şi fricoşi; aşijderea, pentru a răsplăti rău cu bine este faptă a celor fricoşi şi norocoşi. Iară a celor înţelepţi politici chiverniseală (gândire) este, ca să nu cadă nici în frica fricosului, nici să nu ispitească

(pună la încercare) norocul norocosului, ci, sau pentru binele mare făcând răul foarte mare, altădată undeva să nu primească măcar a-l întâmpina, şi aşa, necăutându-i (neprindu-l) în faţă, să scape de sub legătura datoriei binelui, care îi aducea (provoca) ruşine şi stidire, sau, neputând a pricini, de la alţii să-i aştepte pricina morţii, ca, ieşind dintre vii, să ştie precum datornicul i-a lipsit, şi aşa să rămână odihnit (liniștit) şi din patima ştiinţei inimii.

Aşadară, Hameleonul, în tot chipul, alegând răul (ticăloșia) Inorogului a fi şi binele şi folosul său, şi alcătuind viaţa sa pe moartea lui, către mai sus-pomenitele jigănii se apucă, precum le va sluji această slujbă. Răul cuvânt al râului tuturor răilor le fu bun şi plăcut - că toată inima rea este gazdă deschisă (primitoare) şi ospătăloare lascăvă (binevoitoare) a toată răutatea.

Deci cu toţii, îndată, multe şi fel de feluri de feţe (favoruri) - juruind Hameleonului şi munţi de aur cu pietre de anthraxă lacomului făgăduind, ziceau precum îi vor da, de va aduce cuvântul la faptă. Şi nedând zăbăvii mai multă vreme, scriseră o carte, în care se gătau mai multe laţuri decât slove şi mai multe suliţi şi sule decât oxii (accente ascuțite) şi varii (accente grave), spre nevinovată viaţa Inorogului, în care acestea se cuprindeau:

„Şoimul, ogarii, dulăii şi coteii, Inorogului, slăvitului, sănătate! Iată, pe al nostru şi al vostru prieten către voi trimitem, carele, cartea noastră dând, celelalte câte din rost (gură) ar zice, poftim credinţă să aibă (dorim să fie crezute), căci nu ale lui cuvinte îţi aduce, ci ale noastre. Aşijderea, în ştire facem (te înștiințăm) că, de vreme ce tot dobitocul, într-un gând şi într-o inimă a ales-o pe Slruţocămilă şie epitrop, şi a primit şi siloghismul Corbului să fie neclătit (neschimbat) şi nedespărţit (nefragmentat), zapisul şi iscăliturile tuturor adeveresc. Rămâne lucrul ca şi tu să nu fi răzleţit şi rătăcit dintr-alte dobitoace, ci să te întorci cu celelalte într-un staul şi

într-o petrecere (conviețuire). De aceea noi îndrăznim să te sfătuim prieteneşte şi, în frica ascunsului inimii, spre binele şi folosul vostru vă îndemnăm. Deci de-ţi va fi voia, precum şi a noastră este şi pofteşte, coborându-te din munţi, vino la locul unde şi noi putem a veni, ca acolo mai pe larg, şi faţă către faţă, să putem a avea voroavă. Nici alt gând sau altă socoteală să nu-ţi intre în gând, căci ne jurăm în tot adevărul, pe numele cerescului Vultur şi pe tăria stelescului Leu, că în inima noastră nu este gând rău şi viclean. Aşa să ne fie Vulturul cu blândeţe şi Leul cu milă, cât gândim, voim sau facem ceva rău asupra voastră. Şi cu acestea, rugăm cât mai curând să ne învrednicim răspunsului."

Cartea într-acest chip scrisă şi pecetluită, o dădură în mâna Hameleonului, care, luând-o, nu numai cu brâncele şi cu labele, ci şi cu coada şi cu pântecele târâindu-se şi urcându-se, începu a se sui la munte. Deci, după multe nevoi (osteneli) şi nevoinţe (străduințe), dacă ajunse la locul unde locuia Inorogul, cu câineşti cucirituri (gudurături) şi vulpeşti măgulituri i se arătă înainte-i, zicându-i: „Bucură-te, domnul şi izbăvitorul meu!"

Inorogul zise:

„De unde te luaşi, jiganie dobitocită şi dobitoc jigănit? Şi de este în gura ta veste de bucurie şi în inima ta gând de adevericiune (adevăr), toate sînt bune, adevărate şi fericite."

Hameleonul răspunse:

„Trăiască domnul meu milostiv într-ai (întru ani) mulţi şi buni, şi toată mintea neprietenă să nu scape nepătrunsă de ascuţită simceaua (vârful) cornului stăpânului meu, şi tot împotrivnicul praf şi pulbere să se facă sub tălpile împăratului meu".

Şi cu acestea, scoţând cartea, cu multă plecăciune i-o dădu în mână. Inorogul, dacă citi cartea şi dacă cele ce se cuprindeau într-însa, pe amănuntul înţelese, zise către Hameleon:

„Precum rana veche şi adâncă este lucru foarte cu anevoie prea lesne a se tămădui, tot aşa şi încă mai mult neprieteşugul şi vrăjmăşia de mulţi ani este lucru foarte cu anevoie în curândă vreme a se uita şi de la inimă a se lepăda. Însă precum la rana rea şi grea, de i se şi găsesc mehlemul (alifia) şi leacul - că fără leac, la muritori, numai moartea este -, ci semnul grozav (pocit) învaţă (indică) locul odinioară betejit, aşa şi neprietenul vechi şi vrăjmaş, de s-ar şi face prieten, însă pătimirile mai dinainte trecute şi simţite ale faptei neprietenului rămân pururea împungătoare şi aducătoare de pomenire cu dosadă (amintire supărătoare). De aceea, măcar că doftoria bolii acesteia este nenădăjduită (fără nădejde de a o vindeca), însă de vreme ce întâi ei s-au arătat plecători (înclinați) spre pace şi poftitori de prieteşug, nici pacea a goni nu este lucrul celui cu socoteală, nici, în viaţă, a ţine pizma şi a urma vrăjmăşia nu este lucrul înţeleptului, şi măcar că nici slovele nu pot avea credinţă, nici cuvintele adeverinţă (nici slovele nu pot o garanție de credință, nici cuvintele o garanție de loialitate), însă prostimea şi fireşia inimii (simplitatea și firescul sufletului) stăruite asupra adevărului au biruit adesea şi mai totdeauna ascunse şi căptuşite vicleşugurile şi măguliturile isteţilor. De aceea, neavând ceva mai mult a scrie prin carte, îi vei pofti Şoimului, din rost, de la mine sănătate, şi îi vei spune precum pofta ce pofteşte este, de la noi, învoită şi primită, şi îi vei adeveri precum după cuvântul dat şi jurământul legat m-am încredinţat. Nădejdea şi izbânda pururea punând în dreptate - căci mai tare este singurătatea în dreptate a unuia, decât toate taberele în strâmbătate a zeci de mii de mii -, şi îi vei povesti precum mă voi coborî la locul prundului. Însă poftesc singur și cu singur (numai noi singuri) a avea împreunare (întâlnire), că dulăul rău, nu jurat (legat cu jurământ), ci așeși (chiar), nici cu lănțuge legat, de aproape credință nu are (nu este loial). Așijderea, neprietenul atuncea trebuie a avea credință, când nici mâna îi dă, nici vremea îi slujește a face răul. De aceea,

dară, dulăii să lipsească de la locul împreunării noastre și ales, măcar cum știre să nu aibă pentru împreunarea care, când și unde să avem. Iară tu, pomenind ale mele faceri de bine arătate către tine, cuvântul (înțelegerea) acesta mistuieşte-l (fă-l să dispară) şi îl acoperă şi-l tăinuieşte de către tot chipul (față de oricine)."

Atuncea Hameleonul începu să se blesteme cu aspre (cumplite) blesteme şi se jura cu straşnice jurăminte, şi zicea:

„O, domnul meu, pe viaţa mea şi pe credinţa mea de voi descoperi, de voi grăi sau de voi face semn de înştiinţare din mâini, din cap şi din ochi, în cap urgie, în ochi orbie, în mâini ciungie să-mi vie! Şi roada gândului meu cu amar, cu pelin şi cu venin s-o mănânc; viu Leul, viu Vulturul, cărora mă închin, că de ce m-am apucat, până la sfârşit nu mă voi părăsi (nu voi renunța), şi domnului şi stăpânului meu cu toată dreptatea ori în ce şi cât voi putea să-l slujesc nu mă voi lenevi. Aşijderea, despre Şoim, să nu porţi vreo grijă, căci pe cât îi sînt de lamurite voroava şi cuvântul, tot pe atâta îi este şi inima, şi sufletul îi este încă mai curat şi spălat de toată imăciunea (murdăria). Că la omul întreg cuvântul poartă icoana sufletului, şi fapta ascunsă a inimii poartă comoară. Eu, dară, după porunca de bine făcătorului şi stăpânului meu, iată, cât mai de curând înapoi mă voi întoarce şi toate ale tale ncpreţăluite cuvinte le voi povesti pe amănuntul Şoimului, şi iarăşi, ce cuvânt de răspuns voi lua, fără nici un preget îl voi aduce la domnul meu milostiv."

Cu acestea, după ce Hameleonul ieşi dinaintea Inorogului, mergând pe cale, precum paşii, aşa chitelele (socotelile) îşi muta, şi precum pielea, aşa gândurile şi mintea îşi vârsta şi-şi schimba. Şi, singur cu sine, ni (când) mai tare paşii mutând, ni de învăluirea gândurilor calea şi călcâtura şi uitând, prin neştiinţă (fără să-și dea seama), se oprea, şi viclenele jurăminte socotind, într-acest chip le întorcea şi le tâlcuia - că precum stomacul rău, din bucate bune, dobândeşte

venin şi greutate, tot aşa jurământul şi cuvântul drept, în inima vicleană spre rău (ticăloșie) şi spre vicleşug (trădare) se primeneşte:

„M-am jurat pe viaţă şi pe credinţă precum către cineva nu voi descoperi, însă gândul inimii mele, adică, până când sau în dinţii dulăilor îl voi înţepa, sau în fălcile crocodilului îl voi îneca. În cale să-mi iasă şi în cap să-mi vie roada gândului meu: adică foarte lesne să-mi vină şi după poftă să mi se împlinească lucrul care l-am început; că până gândul nu-mi voi dobândi, de nevoinţă (strădanie), nu mă voi părăsi (lăsa). M-am jurat să slujesc domnului meu, în toate, cu dreptate, însă într-această dată domnul şi stăpânul meu adevărat este crocodilul, într-a căruia robie căzând, m-a slobozit cu preţ tăiat (convenit) şi dintr-a sa bună voie mi-a dăruit viaţă şi zile, şi până preţul îi voi plăti, de la mine sfântă parolă a luat. Deci altul mai bun, mai plăcut şi mai primit (acceptabil) preţ decât Inorogul altul nu pot socoti să fie, şi-aşa este. Iară cât este pentru vieţile Vulturului şi a Leului, puţină grijă port, căci şi puţin de mine se ating, mai vârtos că jurământul care stă stăruit (permanent) pe viaţa altora, se aseamănă cu chipurile de dobitoace şi de păsări care adeveresc astronomii că ar fi în cer."

Hameleonul, în cale mergând şi ca acestea bloscorind (vorbind de unul singur), sosi la Şoim. Căruia, închinându-se după obicei, îi zise:

„Bucură-te şi iarăşi bucură-te, căci toate după voie şi după a marelui tău suflet poftă curg. Şi mai mult, cu lungimea voroavei, vreme în deșert să nu treacă, să-ţi povestesc în scurt glas (veste) de bucurie şi cuvânt de veselie - căci proimiul (preambulul) lung la voroava scurtă se potriveşte precum capul porcului la trupul raţei. Pe neprieten cu buni chezi (piază bună) ţi-1 aduc la mână: după cuvinte s-a lăsat, viclenelor jurăminte s-a încredinţat şi, la prundiş, în marginea apei, să se coboare, s-a înşelat, fară nici un prepus. Acum, dară, sentenţia (maxima) şi învăţătura moşilor şi strămoşilor tăi pomeneşte că sfârşitul

neprieteniei este izbânda asupra neprietenului, iar mijloacele - cum, cu ce şi când - nu se cearcă. Deci acum, găsind vremea şi aflând mijlocul prin jurământ, mai multe nu cugeta, ci cât mai curând îmi dă cuvânt şi poruncă unde şi când va fi împreunarea, ca, fără zăbavă, să-i aştern cumplitului vrăjmaş aşternut spre somnul veşnic şi să-i gătesc, cu un ceas mai înainte, acoperământ de odihnă nedeşteptată. Însă Inorogul aceasta a cerşut (cerut) ca dulăii, ogarii şi ceilalţi cotei să nu se afle la locul împreunării, ci să aibă împreunare numai singur cu singur. De aceea, cu proasta (modesta) mea socoteală sfătuiesc: să faci după pofta şi cererea lui, ca nu cumva, adulmecând de departe mirosul dulăilor, să-şi prepuie (să presupună că ar fi vorba) de vicleşug şi, neieşind de la strâmtoare, nu se va coborî la prundiş. Iară coborându-se la prundiş, de-aci mai multă grijă nu purta, căci eu, sluga ta, voi avea grija slujbei acesteia cu toată nevoinţa, şi în orice chip ar fi, după cum zice zicătoarea, voi afla ac de cojocul lui."

Şoimul, socotind de a doua oară şi răschitind (răzgândind) chipul înşelăciunii pe care o făcea şi mărimea fărălegii pe care o isprăvea (punea la cale), aşijderea, văzând inima Inorogului dreaptă şi curată, gândul într-alt chip începu a i se pleca. Că ce răutate nu abate bunătatea? Şi ce strâmbătate nu biruieşte dreptatea? Şi, măcar că cu neastâmpărată vrăjmăşie într-acel chip îl gonea şi, nepărăsit (fără întrerupere), de-atâtea vreme îl întirea (prigonea), însă în sine socoti că acel fel de scărăndăvicioasă (scârbavnică) vânătoare covârşeşte peste toată fărădelegea. Şi aşa, cumpănind în cumpăna dreptei socoteli primejdiile dintr-îmbe părţile, află a fi mai grea spurcata această faptă, decât frica pe care o purta despre partea monarhiilor, şi cunoscu (își dădu seama) a fi cu multul mai mare şi mai neştearsă (de neșteres) batjocura decât lauda isteţimii viclene care socotea că îşi va agonisi cu prinsoarea (prinderea) Inorogului. De aceea, zic unii - precum mai pe

urmă cuvântul de la Bâtlan a ieşit - că Şoimul, către Hameleon, într-acest chip să fi grăit:

„Eu, pentru slujba care ai lăcut-o până acum, îţi foarte mulţumesc; iară de acum, care te făgăduieşti să faci, să ştii că nu o primesc. Şi mai cu de-adins această ţi se cade a şti, că vrednicia (virtutea), măcar şi la neprieten ar fi, pururea este lăudată. Aşijderea, precum prieteşugul tot aşa neprieteşugul are hotarele şi ţenchiurile (limitele) sale, pe care cel următor (ce urmează regulele), cinstei şi vredniciei nu se cade a le sări şi a le covârşi (a trece peste ele). Noi cu toţii, măcar că (oricum) sfatul (hotărârea) dintâi pe care l-am făcut asupra Inorogului, pe temelii rele (ticăloase) şi fără de lege a fost aşezat, de vreme ce, sub poala jurământului (loialității), nevoiam (ne străduiam) a acoperi idolul minciunii vicleşugului. Însă atunci nu ne-am fi clătit (clintit) din sfatul pus (hotărârea luată) când în răspunsurile lui am fi cunoscut vicleşug împotrivă şi neprietenească necredinţă (neîncredere). Aşijderea, de şi-ar fi împleticit cuvintele în multe chipuri şi de-ar fi ispitit (iscodit), în multe feluri, jurămintele noastre, din cuvânt în cuvânt şi din răspuns în răspuns, am fi putut abate voroava într-altă cale, căreia, cu vremea, i s-ar fi putut da, prea lesne, şi altă tâlcuire. Dar acum, cu prostimea (simplitatea) cu dreptatea (corectitudinea) şi cu credinţa (încrederea) pe care le-a arătat şi în jurămintele noastre lăsându-se şi încredinţându-se, fără nici un prepus (suspiciune), toată apărarea (grija) şi toată şuvăială (ezitarea) s-au ridicat (au dispărut). De aceea este de socotit nu numai pofta neprietenească, ci şi frica cerească (frica de pedeapsa cerească). Căci hotarul neprietenilor este ca să nu iasă, cu oarbă pofta izbânzii (răzbunării), din pravila dreptăţii şi hotarele cinstei lor. Aşijderea, toată izbânda adevărată asupra neprietenului cearcă (caută), împreună cu biruinţa, şi lauda. Iar când din izbândă se naşte hulă şi ocară, atunci se agoniseşte izbânda adevărată, iar cinstea şi slava numelui se pierd şi se ocărăsc. Aşijderea, izbânda numai atunci poate agonisi titlul

biniinţii când, ca un neprieten, pe neprieten neprieteneşte biruieşte, iar nu când, ca un prieten viclean, pe neprietenul drept (cinstit) , prieteneşte îl vicleneşte, care atunci este şi se numeşte spurcată viclenie, iar nu biruinţă curată. De aceea cele o dată rău şi fără socoteală sfătuite (hotărâte), trebuie, fără nici o ruşine, spre bine şi spre socoteală clătite (schimbate) şi prefăcute (transformate). Deci, până unde (când) va fi sorocul împreunării noastre, am socotit să potolesc duhurile (imboldurile) neprieteneşti şi unul cu altul a avea împreunare afară din tot punctul vicleşugului. Iară după voroavele (convorbirile) sfârşite, neputându-se alcătui între noi vreun legământ de prieteşug, atunci iarăşi ne vom întoarce la punctul în care eram, şi el va căuta ale sale, şi noi vom căuta ale noastre."

Către care Hameleonul, adăugând veninul a-şi vărsa, zise:

„Pravila (norma) aceasta care ai pomenit este adevărată între neprieteni, şi cuvintele, şi socotelele acestea sînt cinsteșe (corecte) şi lăudate. Însă se aflâ şi altă pravilă, cu care, slujindu-se cineva, şi pe neprietenul său îl poate birui, şi pe urmă îşi spală şi-şi scoate toată întinarea şi imăciunea hulii. Ţenchiul alergării (fugăririi) neprietenului este până acolo până unde îl biruieşte pe neprietenul său şi, luând biruinţa, de-aci se odihneşte. Deci sau a birui sau a se birui, întâmplarea este neprietenească, iar peristasurile (circumstanțele) a se cerca (a se analiza) nu cade sub pravilă. Că precum în războaiele de obşte (obișnuite) nu se pune hotar săbiei, suliţei sau săgeţii, ci este slobozenie (este îngăduit) oricare armă prea lesne ar sluji, cu aceea pe neprieten a lovi, a răni şi a omorî. Aşijderea, nu este pus nici hotar când şi unde a năvăli spre neprieten, ci când slujeşte vremea şi unde spre lesnire locul se socoteşte. Într-acest chip sînt şi mijloacele care fără armă sau fără alt chip de mihanie (mașinărie), adică prin chipul prieteşugului, prin dulceaţa cuvântului, prin vârtoasă şi pătrunzătoare sula aurului, prin zugrăvită (prefăcută) plecarea capului și, în cea mai de pe

urmă, se dă pozvolenie (învoire) a-l aduce pe neprieten, prin frumos meşteşugul (stratagemă) jurământului, sub legăturile (constrângerile) izbânzii şi în obezile biruinţii. Că toate mai sus pomenitele pravile pot a sluji şi trebuie a se păzi (să fie respectate) numai în bătaia monomahiei (duel).

Către care, Şoimul, răspunzând, zise:

„Acestea aşa ar fi, precum zici, când ne-ar veni asupră sau i-am merge împotrivă cu gând şi cuvânt aievea (într-adevăr) neprietenesc. Iară acuma noi, chemându-l în numele păcii, cum vom lucra lucrul vrăjbii? Şi când l-am înconjura în vânătoare de obşte, atunci nici colţii nu s-ar opri, nici unghiile nu s-ar apăra (s-ar feri), ci care mai întâi ar putea acela mai tare l-ar spinteca. Deci acestea, într-această dată, trebuie părăsite şi lepădate, precum din gură, tot aşa din inimă, şi, nefăcând altă zăbavă mai mult, cât mai curând sârguieşte şi Inorogului, după ce îi vei da tot de la mine, închinăciune cu plecăciune, îi spune precum mâin, în marginea apei, la prundiş, este să ne împreunăm, căci acolo prieteneşte îl voi aştepta. Aşijderea, îl înştiinţează precum pe ceilalţi tovarăşi, în care are prepus de vicleşug, i-am îndepărtat de lângă mine şi să nu poarte altă ceva grijă împotrivnică. Căci cuvântul de credinţă mai mult şi mai tare îşi arată cinstea şi mărimea (prestigiul) în mijlocul (toiul) neprieteniei, decât în mijlocul prieteniei".

Hameleonul, de acolo ieşind, începu în sine şi cu sine a chiti (a socoti) şi în reaua-şi (ticăloasa-și) minte ca acestea a învălui şi a prăvăli. Că precum lumina soarelui aduce întunecare la ochii bolnavi, tot aşa cuvântul de linişte (pace) aduce tulburare la inima săltătoare (schiombătoare).

.„Oare ce poate fi această nestătătoare şi de ieri până astăzi într-altă socoteală mutată mintea Şoimului? Că de pe a voroavelor semne, care aievea îmi arată, osteninţa mea in zadar şi nevoinţa mea în darn îmi vor ieşi. Eu socoteam că toată greutatea lucrului stăruieşte în coborârea Inorogului la locul prundişului, lucru care, prin ale mele multe crunte sudori, este

să se săvârşească. Iară după pogorârea lui, ţineam (consideram) lucrul gata şi săvârşit (înfăptuit), a cărui mulţumită şi plată, după cele multe şi mari juruinţe pe care mi le făcea, fără prepus le aşteptam. Apoi, nădejdea înduplecându-mi (sporindu-mi) ziceam că de va cumva scăpa din colţii dulăilor, din fălcile crocodilului cu nici un mijloc nu se va mântui. Şi aşa, sau dintr-o parte sau dintr-alta, tot voi dobândi rămasul bărbatului cu trântitura muierilor, şi gândul meu început tot voi isprăvi (este o poveste că, vrând două muieri să se trântească, ziceau că oricare va fi biruită, să facă voia bărbatului. Bărbatul, începând în dată a se pregăti, ele îi ziseră: «De ce te pregătești»? El răspunse: «Ori așa, ori așa, eu tot voi câștiga»?" (D. Cantemir). Iară acum cunosc (înțeleg) că Şoimul, poate fi (probabil), a intrat, din şcoala fizicii (Școala filosofiei aristotelice) în şcoala ithicii (Școala eticei, adică Școala filosofiei platonice și socratice), ca şi cum toată viaţa şi-ar fi învăţat-o în canoane (și-ar fi condus-o după principii), şi toată hrana şi-ar fi aflat-o (dobândit-o) cu dreptate. Lucru care, cine poate să nu ştie, precum să fie departe de firea Şoimului? Ci, sau viclenind (trădând) pe acela care l-a trimis pe această slujbă, nu vrea să-l pună la mână (să-l prindă) pe veşnicul neprieten, sau, văzând că lucru greu şi vrednic de laudă ca acesta se isprăveşte cu mâna mea, mie îmi pizmuieşte. Că pizmătarul, pentru ca cinstea (prestigiul) altuia să nu se adauge, este obişnuit a primi şie (însuși) scădere (degradare morală) şi ocară. Ci de vreme ce Şoimul îşi aseamănă mintea cu pestriciunea penelor, şi eu îmi voi întoarce (schimba) slujba în faţa (după culoarea) pieii, nici firea nu îmi voi schimba după socoteala cuiva, ci precum până acum, tot aşa şi de acum feţele şi ştiu şi pot să mi le schimb."

Acestea el din buze bolborăind (bolborosind) şi toate răutăţile în inimă fierbând şi zămintind (amestecând), alergă întâi la dulăi, la ogari şi la cotei, şi toată pocitania cea ascunsă de-a fir-a-păr le povesti. Adică precum Inorogul a dat cuvânt să

vie la împreunare, şi precum împreunarea lui cu Şoimul să fie peste ştiinţa altor tovarăşi, lucru pe care Şoimul, fără nici o îndoinţă, l-a primit. Aşijderea, precum Şoimul şi-a mutat (schimbat) sfatul (hotărârea) cel bun, de folos şi de obşte, şi vrea să-l sloboadă pe Inorog din legăturile (obezile) gata (pregătite), nebelejit şi nedodeit (nesupărat), socotindu-şi, într-alt chip de ar face, mare scădere a cinstei şi ocară a numelui. De-aci, împodobind minciuna cu multe flori împuţicioase, zicea precum Şoimul să fi zis precum unghiile şi pintenii lui nici nu îndrăznesc, nici nu sînt harnice (demne) a se pune pe cornul Inorogului, nici firea-i nu primeşte a se face el organul (unealta) răutăţii (ticăloșiei) şi cinia (arma) vicleşugului (trădării), ci în tot chipul va ispiti (încerca) a face ceva cu dânsul, de va putea, numai cu bine şi cu prieteşug. Iară altminteri, la rău şi la vicleşug, măcar cum nu se va amesteca, şi curate să fie unghiile lui de sângele nevinovat.

„Deci acum să ştiu şi eu de este şi a voastră socoteală, într-acest chip şi, cu toţii împreună de v-aţi mutat mintea dinspre folos spre stricăciune (pagubă), ca să nu-mi cheltuiesc mai mult osteninţele în deşert. Iar de cunoaşteţi sau vă prepuneţi (presupuneți) ca să fi intrat în mintea Şoimului vreun vicleşug, despre care nu puţine şi mici sînt semnele, care cu urechile le-am auzit, şi într-adevăr le mărturisesc cu gura şi cu inima, cuvântul care îl voi povesti - căci tăinuirea lucrului este scriptul (scripetele) corăbiei -, şi chipul meşteşugului în ascunsul inimii voastre ascundeţi-l, cu care foarte prea lesne şi peste ştiinţa Şoimului veţi putea a-l aduce la sfârşit. Cu care mijloc, singuri (numai) voi luând toată mulţumită şi plata de la Vultur şi de la Corb, Şoimul, lipsit de dar şi de laudă ca aceasta, şi ca un necunoscător binelui şi folosului, va rămâne singur de sine pedepsii, şi pentru căci, arătând asupra neprietenului milostivire şi dreptate, şi ţinându-şi nebetejit jurământul, în urmă va simţi mare căială şi fără folos. Că mai bun meşteşug şi mai tare măiestrie şi mai tăinuită viclenie spre

amăgeala cuiva decât jurământul nu se poate da. Aşijderea, că, oricând de s-ar grăi ce este adevărat, şi de s-ar face şi s-ar ţine totdeauna, de la toţi, ce este drept, nu s-ar mai scorni nici vrajbă în lume şi nici nu s-ar putea a se izbândi asupra neprietenului."

Dulăii, auzind de acestea, nu în puţinele chitele intrară, nici în uşoare socoteli. Întâi, pentru aşa în grabă mutarea sfatului; a doua, pentru mai aievea (neîndoielnic) prepusul vicleşugului; a treia, că de nu vor scoate lucrul la cap cu mijloacele cu care începuseră, altă nădejde toată, încă de demult se curmase; a patra, că aveau nu puţină sială (teamă) măcar cevaşi (cât de cât) a face peste voia şi ştiinţa Şoimului, de vreme ce lui îi era dată toată slobozenia (libertatea de a decide) şi cu toţii aveau poruncă a fi sub porunca lui. Iar în cea mai de pe urmă socotiră, măcar şi peste a Şoimului voie, lucrul de vor putea isprăvi, socoteau că pentru slujba făcută Şoimul, orice-ar zice împotrivă despre dânşii înaintea monarhilor, nu-i vor ţine în seamă, căci înţelegeau sfârşitul slujbei a fi mai mare (important) decât chipul greşelii. Şi aşa, după câtăva scuturare (dezbaterere) a chitelelor (intențiilor), aleseră sentenţia (hotărârea) ca, ori cu ce mijloc ar putea fi, numai Inorogul să le vină la mână (să le cadă în mână). Pentru care aşezământ (învoială) puseră între dânşii mare şi vârtos legământ cu jurământ, ca, de lucrul ce se va lucra, Şoimul, în viaţă, să nu aibă ştire. –O, minune mare, călcătorii de jurământ se jură a nu călca jurământul! - Şi mai cu de-adins, chipul vicleniei acesteia îl socotiră a fi mai subţire (subtil) şi mai frumos, adică să scrie răutatea (ticăloșia) lor sub titlul (numele) altuia şi, cum zice prostul cuvânt (proverbul), să ţină jăraticul cu cleştele şi să scoată şarpele din bortă cu mâna altuia, şi ei să se arate ca cum ar fi neatinşi şi neştiutori lucrului acestuia, de vreme ce tot prepusul (bănuiala) Inorogului va cădea asupra Şoimului. Şi aşa, ca cum i-ar da pinteni calului fără zăbală, dădură voie şi slobozenie răutăţii Hameleonului ca să nu lase nici o cale

nestropşită (necălcată în picoare) şi nici o piatră neclătită (neclintită) până când nu ar băga dreptatea Inorogului în silţa strâmbătăţii lor. Hameleonul, ascultând cu mare dragoste lătrăturile şi brehăiturile (hămăiturile) dulăilor, după porunca ce-i dădură, ieşi voios de la dânşii. De unde, vrând să se întoarcă iarăşi la Şoim - ca să i le descânte acum câte întâi îi cântase -, întâmpină (întâlni) în cale pe Bâtlan, cu a cărui pâră se izgonise Vidra din soboare (adunări). Care, întrebându-l pe Hameleon de unde vine, el răspunse precum acum nu vine de la vreun loc aşa însemnat, ci zise:

„Mai dinioare am venit de la Inorog, ce va să aibă mâine împreunare cu Şoimul, şi, de nu l-aş fi încredinţat eu, cu multe şi vârtoase jurăminte, nicicum nu s-ar fi lăsat pe cărţile (scisorile) şi jurămintele Şoimului. Ci acum eu, ca un bun prieten şi dreaptă slugă, m-am pus la mijlocul trebii acesteia, însă nu puţină frică duc ca nu cumva vânătorii, călcând jurământul, să facă vreun vicleşug Inorogului, şi apoi ocara şi pedeapsa sufletului meu unde se vor duce? Şi cum îmi voi mai arăta obrazul în lume?"

Acest fel de seminţe de minciuni semăna întâi către Bâtlan, care mai pe urmă erau să răsară în iveală a toată lumea şi se arăta într-un chip ca cum ar purta grijă pentru cinstea numelui. Iară mai într-adevăr era că, de nu şi-ar fi deschis gura, şi de nu şi-ar li scos către cineva, nu numai limba cea lungă, ci aşeşi (chiar) şi maţele, îi părea că, umflându-se de cuvântul ascuns pe care îl ştia, va crăpa ca căpuşele. Că rar se află mincinos nelăudăros, şi mai rar falnicul (îngâmfatul) tainic. Apoi şi el îl întrebă pe Bâtlan:

„Dar tu unde mergi?"

El zise:

.„Şi eu merg către Şoim, de vreme ce şi eu, acum de curând, am venit, fiind trimis cu porunca Corbului, ca să fiu pentru paza la strâmtorile gârlelor”.

Hameleonul zise:

„De vreme ce vrei să mergi la Șoim, te rog să nu pomeneşti către dânsul ceva din cuvintele mele, căci singur (însuși) mi-a dat poruncă ca lucrul acesta să-l ţin tăinuit şi acoperit de către (față de) toţi".

Pe Hameleon apăsându-l căinţa descoperirii cuvântului, adăuga, zicând către Bâtlan, că, ştiindu-l, încă de demult, bun şi deplin prieten, lucru ca acesta i-a arătat (spus), neavând nici un prepus (îndoială) că-l va putea tăinui. Că precum curvarul, după stâmpărarea poftei, arde în focul căielii, tot aşa netainicul, după slobozirea cuvântului, se chinuieşte în prepusul descoperirii.

Bâtlanul zise:

„Pentru aceasta, poartă grijă nu de mine, ci de tine, şi pasă (mergi) unde îţi este a merge".

De-aci, Hameleonul, venind la Şoim, într-acest chip îi vorovi:

,.Eu, după porunca ta, eram să mă duc întins la Inorog, ci, venindu-mi un lucru în minte, de la mijlocul căii iarăşi m-am întors. Zic, dară, că de vreme ce aşa ai socotit a fi cinsteş şi cu cale, ca nu ce porunceşte pofta, ci ce pofteşte dreptatea să faci şi jurământul dat să-1 ţii nebetejit, aceasta să-ţi fie în grijă: ca nu cumva vreunul din dulăi, aflându-se aproape de prundiş, să adulmece mirosul Inorogului, şi ei, neştiind gândul tău cel drept, şi sfatul (hotărârea) cel de astăzi, să nu cumva ceva, din neştiinţă, să lucreze după sfatul cel de ieri, şi să aducă, fără veste, vreo stricăciune Inorogului. Şi nu numai căci eu pierd cinstea şi credinţa (încrederea) lui - că de cel fără folos puţină grijă se poartă -, ci încă mai mult de tine se va atinge ocara, de care nu vei putea să te speli nici cu toată apa ocheanului. Că ocara descoperită este asemenea cu pieliţa arapului, care nicicum nu ştie a se înălbi.

Şoimul, ştiind precum dulăii nu pot să facă ceva din capul lor, nici nu îndrăznesc să lucreze ceva peste voia lui, zise Hameleonului:

„Tu nu băga în seamă pentru acest lucru (tu nu te preocupa de acest lucru), căci eu ştiu până unde pot alerga dulăii".

Împleticindu-şi într-acest chip urmele minciunii şi paşii vicleşugului, că de s-ar întâmpla a-i lua cineva urma, să nu poată a o scoate la vreo cale. Hameleonul de-aici alergă într-un suflet la crocodil, către care, cu multe feluri de schimate (mimici) şi schimosite (schimonosite), cuciricuri (temenele), zise:

„Bucură-te, domnul şi cruţătorul meu! Am venit, eu, nerăscumpărat robul tău, să-ţi vestesc veste bună de pradă bişugoasă (îmbelșugată) şi vânătoare săţioasă. Şi domnul meu milostiv să ştie adevărat că mâine dimineaţă, Inorogul, jigania cea vestită şi de colţii a tuturor dulăilor aşa mult dorită, este să se pogoare din munţii înalţi la prundişul apei. Unde, dinspre strâmtorile potecilor, pentru ca să nu mai poată să dea înapoi, sînt păzitori toţi câinii şi dulăii. Deci ei, precum să-l gonească îl vor goni, dară, precum să-1 ajungă, robul tău ştie foarte bine, nu-l vor putea ajunge. Ci Inorogul, iarăşi altă cale deschisă neavând şi simţindu-se, acum, din dos înconjurat de câini, până mai pe urmă bizuindu-se înotului, va să se arunce în apă. Că primejdia, cât de grea, însă pe mâine viitoare, se pare mai uşoară decât cea cât de uşoară, însă, dinaintea ochilor stătătoare. Deci, căzând el în apă, nu picioare de înotat, ci aşeşi (chiar) aripi de zburat de-ar avea, adeverit sînt precum dinaintea iuţimii domnului meu nu va putea scăpa. Şi iată, eu, fără altă zăbavă, mă voi sui la Inorog, în munte, şi, însemnând ceasul vremii coborârii lui, fără preget îţi voi da ştire. Numai nu te îndepărta de pe-aici, ca, în vremea trebuitoare, fără zăbavă să te pot afla. Că punctul vremii trebuitoare la a lucrului isprăvire este ca măsura căldurii focului la vărsarea (turnarea) zmalţului."

Crocodilul foarte veselindu-se de vânatul ce-i fă găduia, i se jurui din toată inima precum că-i va da cartea (scrisoarea) de

iertat. Însă foarte îl înteţi (îmboldi) să nu-i iasă cumva cuvintele în deșert. Hameleonul, iarăşi, cu mari jurăminte se afurisea precum minciună din gura lui nu iese, ci toate, precum sînt, aşa i le povesteşte. Că făcătorii răului (ticăloșiei), când se află mulţi într-un gând asupra unei răutăţi, sînt obişnuiţi unul pe altul a nu amăgi, ca nu cumva, cu vicleşugul mic, să piardă din mână fărălegea mare a isprăvi.

Aşadară şi într-acest chip, după ce Hameleonul, cât putu către toţi minciunile fierse, coapse, sără, pipară, înghiţi şi borî, alergă într-un duh la locul unde se afla Inorogul. Căruia, închinându-fe după politicescul obicei şi urându-i şi menindu-i toată fericirea, zise:

„Toate le-am împlinit după porunca domnului şi cruţătorului meu, şi câte încă pofteşte vechiul prieteşug şi adevărata dragoste, şi peste poruncă, am adaus cele căzute (cuvenite), de vreme ce câte am grăit şi am întărit către Şoim spre folosul şi binele tău a le povesti nici început, nici săvârşit nu au. - O, bat-o urgia cerească, jiganie vicleană, cât de pestriţ şi de vărgat grăieşte! - Ci, în scurt - precum zice cuvântul (proverbul), că gura care singură pe sine se laudă pute, mai mult a mă lăuda cum am chivernisit şi cum m-am silit a chivernisi şi lucrurile împreunării a le tocmi, nu mi se cade, de vreme ce, seara, va arăta împreunarea (întâlnirea), şi dimineaţă, răsunarea (ecoul) lucrului, căci toate vor ieşi după poftă şi după voie. – Caută (te uită) chipul voroavei viclenei jigănii, ce se aseamănă unor icoane (tablouri) care, mutându-se din loc, li se schimbă faţa (aspectul). - Căci mijloacele ce prepus (suspiciune) aveai le-am ridicai din mijloc, pe dulăi, şi de ştiinţă şi de loc departe i-am depărtat, ochiul cu rău căutător l-am astupat detot, pe unde au fost măiestrii (capcane)şi silţe (curse) întinse, le-am stricat şi le-am fărâmat, toată piedica din cărare şi piatra poticnelii am mutat, inimile amândorura am gătat (pregătit) spre primirea dragostei, şi toată surceaua sub focul începăturii şi toată ciraua (specie de arbore rășinos) pe

jăraticul săvârşirii (înfăptuirii) am pus şi am supus. Una a rămas, şi aceea foarte lesne: adică oricând aţi vrea, atunci vă puteţi avea împreunarea. Deci, cât este despre partea Şoimului, eu, robul tău, atâta i-am uns sufletul şi i-am înmuiat inima, cât cu mare dor şi cu nespusă poftă aşteaptă a se împreuna nesăţioasei (mistuitoarei) privelii străluminatei tale feţe şi să se învrednicească şi cu dulcele şi mângâioasele tale voroave."

Inorogul, măcar că nu avea aşa crezute jurămintele, neprepuse (neîndoielnice) cuvintele şi neprimejdioase împreunările - că în inima neprietenească ce prepus nu încape, şi gândul vrăjmăşesc ce lucru împotrivă nu scorneşte? - însă bizuindu-se întâi dreptăţii - căci ascunsul inimii sale îşi ştia chiar curat de pricina (impulsul) vrăjbii -, apoi o parte a socotelii dând evgheniei (neamului bun al) Şoimului -, căci neamul vechi şi cel de bună rudă (familiei) cu nevoie primeşte, după a minţii întregiune (integritate), pete şi imăciuni de ocară nouă. Că Şoimul acela, din neamul său, era persesc, care, cu mult mai buni sînt decăt aceştia evropeşti - însă de nu se va lua în seamă bunătatea (virtutea) Şoimului în vrăjmăşie şi în iuţime. - De aceea socotea că nu va suferi în numele vechi poreclă nouă, şi în neamul cinstit (respectat) o hulă ocărâtă (defăimătoare). Şi aşa, dădu cuvânt către Hameleon precum în deseară se va coborî la prundiş.

Hameleonul, răspuns ca acesta luând, se întoarse vesel înapoi, de unde, mergând întâi la crocodil, întâi lui îi dădu ştire de venirea Inorogului într-acea seară: îi arătă pe unde este să intre şi pe unde este să iasă, unde trebuie să păzească şi cum să pândească vremea înturnării (întoarcerii) lui, foarte bine şi de toate, pe amănuntul, îl învăţă.

De acolo, apoi, se duse la ogari, la cotei şi la ceilalţi spurcaţi dulăi, cărora, aşijderea, le povesti împlinirea bucuriei şi venirea vânatului. După aceea şi mai pe urmă veni la Şoim, căruia, ca şi celorlalţi, îi spuse de adunarea în deseară. Încă iarăşi adăugând capacul minciunii deasupra tingirii

vicleşugului, arăta către Şoim chip de mare rugăminte şi îl jura pe toţi dumnezeii să nu cumva sfârşitul împreunării bune să iasă în capul începăturii rele, şi el să cadă în chipul măiestriei răutăţii. Şi altele multe pe lângă acestea dicăind (zicând) şi în uscat înghiţind, îngăima cuvinte căptuşite (mincinoase) şi lega teie de curmeie. Acestea într-acest chip făţarnica lighioaie zămintind (amestecând) şi vânturând, cu lingura vrăjmăşiei, în oala farălegii, zeama nedumnezeirii (ticăloșiei) ca cum slujba ar fi îndeplinit, îşi ceru voie şi iertăciune de la Şoim ca într-acea seară să se ducă la culcuşul său, spre odihnă, arătând că este ostenită detot şi obosită de multe alergări şi zbuciumări. Însă şi aceasta o făcea pe mai mare căptuşeală a vicleşugului, pentru ca, în ziua ce va luci, ştiind ce va să se nască peste noapte, să poată avea obraz încă mai obraznic. Adică precum el, fiind biruit de multă trudă, a fost dat somnului ca morţii, şi de faptele care s-au întâmplat peste noapte, ca cum ştire n-ar fi avut. Că socotea precum ziua multe descoperă, aşa mai multe noaptea acoperă.

Şi aşa, ieşind de la Şoim, Hameleonul se duse la stratul (aşternutul) culcuşului său, dormire fără dormire să dormiteze şi somn fără somn să somneze.

O, mai bine în veci să fi murit, decât dormite ca aceasta să fi dormit! O, mai bine mort să se fi sculat, decât somn ca acesta să fi somnat! O, mai bine într-o faţă, şi aceea de piatră, să se fi întors (să se fi schimbat) decât aşa, în multe feluri de stricăciune şi fără folos! O, faptă spurcată şi lucru scârnav, o, batjocură de batjocorit şi ocară de ocărât, vino, dintele şarpelui, aleargă, coada scorpiei şi mărturisiţi adevărul, de se află la voi venin şi toapsăc (otravă) ca acesta, ca care din fire izvorăşte sub limba Hameleonului, din meşteşug (viclenie) se înmulţeşte şi se dospeşte şi se mesteşte (pregătește) spre băutură la inima curaţilor! Că otrava limbii cu mult covârşeşte pe tot toapsăcul, cât de vrăjmaş, a toată jigănia, cât de cumplită. Măsură-te, minciună, şi vezi minciună decât toată minciuna mai mare!

Cumpăneşte-te, vicleşug, şi cunoaşte vicleşug mai greu decât tot vicleşugul! Târâieşte-te, boală, şi simte boală mai lâncedă decât toată boala! Sai, moarte, şi gustă moarte mai amară şi mai omorâtoare decât toată moartea! Spune, răutate (ticăloșie), de este în tine răutate atât de rea cât este această răutate! O, răutate, răutate, de trei ori răutate şi iar răutate!

Deci Hameleonul, după ce întărâtă pe cât putu mai mult amuțăturile (asmuțirile) şi năvrăpiturile (năpustirile) dulăilor, îl aţâţă pe cât ştiu mai rău şi cât mai vrăjmaş pe crocodil, şi toate cele spre vicleşugul (înșelarea) şi scăderea (paguba) Inorogului, pe cât prin mână îi veni, gândi, grăi, lipi, dezlipi, aşeză, făcu şi isprăvi, peste noapte, în loc de somn, cu răutatea, singur şie (însuși) nu numai ochii şi tot trupul îşi acoperi, ci încă şi inima şi sufletul căptuşindu-şi peste, tot cu grele întunerice îşi ponegri, de unde, a doua zi, cu sete aştepta, din ceas în ceas, să audă glasul dimpotrivă peste văi răsunate, al sunetului tâmpenei (timpanului) de cu seară lovit.

PARTEA A VIII-A

Răspunsurile venindu-le într-acest chip amânduror părţilor, dulăii îndată descoperiră faţă de Hameleon a Corbului socoteală şi îl rugară cu multe juruinţe să-i fie foarte amintea (atent) la venirea Inorogului la împreunare. Ci pietrei rotunde din vârful dealului puțină urnire îi trebuie. Căci el altă treabă nu avea fără numai ce ziua împreunării lor păzea. Iară Şoimul, văzând că nu-i venise răspunsul după făgăduinţa pe care o făcuse către Inorog, nici că inima Corbului nu se plecase (nu înclinase) spre pofta adevărului, ci că-i porunceşte să facă, sub nume credinţei, vicleşuguri încă mai mari şi mai fără lege, socoti că este mai bine de-a muri de o mie de ori într-o zi, decât o dată a amăgi ochiul cel ce toate într-ascuns vede. Şi alese tot adevărul, către Inorog descoperind, să-i dobândească adevăratul prieteşug, pentru ca, norocul de nu va învoi să-l

ferească de viitoarea-i primejdie, încailea pe dânsul să-l cunoască curat de acea imăciune (murdărie) de neimat (nemânjit).

Deci, Şoimul, neavând nicicum de ştire de cartea vicleană pe care dulăii o scriseseră către Corb, şi nicicum prepuind despre vicleşugul Hameleonului, trimise ştire Hameleonului ca să vie cât mai curând, căci are cuvânt să-i grăiască şi poruncă să-i poruncească.

Hameleonul, purtând pururea grija vremii răspunsului şi a împreunării lor, sărind, fără altă zăbavă, se duse la Şoim. Către care Şoimul zise:

.„Du-te, o, prietene, şi dă ştire Inorogului precum răspunsul ce aşteptam mi-a venit, deci îl poftesc, oricând va putea, iarăşi la locul dintâi să avem împreunare, căci, de-ar fi cu putinţă, singur (însumi) aş merge unde se află, dară multe pricini înainte se pun, care mă împiedică de la acea cale. Întâi, că, mergând eu acolo, ceilalţi tovarăşi pot să intre într-alte prepusuri (bănuieli); a doua, că măcar că nu mi-ar fi atâta aminte (nu aș da atâta atenție) despre prepusuri vănturoase (neîntemeiate) ca acestea, ci, în trecutele zile, slobozindu-mă mai vârtos decât s-ar fi căzut după vânarea unei Potârnichi, mi-am betejit câteva pene din aripa dreaptă, deci, pentru ca să se îndrepte, doftorii mi-au poruncit să mă aflu câteva zile în odihnă; și, îmi este peste putință a mă sui la înălțimea munților.”

Hameleonul, auzind porunca lui, plăcută şi dorită, ca aceasta, luă mare bucurie şi iarăşi tare apucă a nădăjdui în talcuirea visului său cea dintâi. În gand, dară, ca acestea-i clocoteau, iar din cuvânt, zise către Şoim, grăind cu îndrăzneală, şi pomenind despre cuviinţa dreptăţii:

„O, domnul meu, înţelepţii sînt obişnuiţi a suferi (a îngădui) cuvintele îndesite (concentrate) sentenţe cu care, şi eu sprijiindu-mă, mă rog să am iertăciunea de voi arăta faţă de tine, pentru adevăratul meu prieten, o obrăznicie căzută

(îndrăzneală cuvenită) şi o asupreală (exagerare) plăcută întregilor la minte. Mă rog, dară, domnul meu milostiv, ca nu cumva osteninţele mele să iasă în zadar, adică împreunarea aceasta să nu cumva să fie spre scăderea cinstei (prestigiului) Inorogului, că precum bine ai cunoscut, dreptului acestuia i s-au făcut grele necazuri şi nespuse strâmbătăţi, şi încă altele mai mari urătorii cu multe chipuri ai dreptăţii mă tem - pe cât pot cunoaşte - că nevoiesc (se străduiesc) a i se face, că, precum am zis şi mai dinainte, cine iubeşte adevărat, gânduri de negândit gândeşte şi prepusuri de neprepus prepune. De aceea, iarăşi mă rog obrăznicia mea să nu se ţină în vină, şi eu, iată, după porunca ta, îi voi da ştire, iar el, după cuvântul care l-a dat, soarele poate să se întoarcă îndărăt, iară el să se mute (să se abată) din socoteală-şi sînt adeverit (încredințat) precum este peste putinţă. Deci el, venind acum, să nu cumva să fie alte meşteşuguri de vicleşuguri, şi apoi toată ocara va rămâne asupra mea şi toată lumea mie îmi va pune numele vânzătorului şi porecla de răufăcător. Ci nu atât pentru strâmbă (nedreaptă) poreclitura mea m-aş pedepsi (m-aș chinui), cât pentru doseditura lui fără cale (ocara lui nemeritată).”

O, jiganie făţamică, o, vas spurcat şi lingură scărnavă, cum amestecând în inimă răutatea (ticăloșia), cele ce ştia că-i vor veni (că i se vor întâmpla), pentru ca să cadă asupra altora, cale cu gura le găteşte!

Şoimul, aşeşi (chiar) nicicum prepunând (bănuind) de spurcat vicleşugul lui, tare îl adeveri să nu poarte nicicum grijă de acestea ce-şi prepune (de aceste presupuneri), şi îi zicea precum socoteşte a fi mai bine fără purtarea duhului (neînsuflețit), decât cu purtarea ocării (decât să trăiești în ocară).

Hameleonul, cunoscând (înțlegând) acum deplin precum gândul Şoimului nicicum nu se pleacă (înclină) spre răul Inorogului, ci ţine (consideră) cinstea cuvântului mai scumpă decât viaţa, ieşind de acolo, se duse întâi la dulăi şi le spuse

toate câte poruncise Şoimul şi despre venirea Inorogului la împreunare precum este să fie peste puţine zile. Apoi alergă la crocodil, către care, cu mare îndrăzneală, zise:

„Bucură-te, domnul şi stăpânul meu milostiv!"

Crocodilul:

„Ce poate fi această lascavă (bucuroasă) și voioasă arătare a ta? Oare ai simțit ție vreun bine, au (sau) altuia, undeva, vreun rau?”

Că zavistnicii se bucură mai mult pentru răul altora, decât de binele lor. Hameleonul zise:

„Amândouă părţile întrebării, o, domnul meu, adevărate şi precum sunt le-ai cunoscut. Şi cum să nu mă bucur, de vreme ce prada ţi-am apropiat-o, vânatul la strâmtori ţi l-am încuiat, masă întinsă ţi-am deschis şi bucate săţioase ţi-am gătat şi, în scurt să zic,toate după poftă şi după voie s-au întâmplat. Că, iată, în această seară, Inorogul se coboară la prundiş, dulăii stau gata să pună zăvoare la uşile a toate potecile, toate intrările şi ieşirile lui vitejii vânători şi neosteniţii gonitori tare le străjuiesc şi vârtos le păzesc (căci aşa se vorovise (se înțelesese) cu dulăii. Deci altă cale de scăpare şi potecă de fugă nu-i rămâne fără numai doară să se arunce în apă, unde domnul meu, de nu se va leni a străjui câteva ceasuri, fără greş domnul meu pradă de biv (din belșug) va dobândi, eu asupra neprietenului voi izbândi (mă voi răzbuna) şi preţul înzecit şi însutit îmi voi plăti. Pogorârea la prundiş îi va fi la straja dintâi a nopţii, dinspre alte părţi paza dulăilor nu va lipsi, şi aşa, precum socotesc, bucată gata în gura domnului meu va veni."

Crocodilul, auzind acestea, se veseli, însă într-acest chip puse către Hameleon întrebarea vrăjbii:

„Eu, pe cât din sunetele cuvintelor lumii am putut înţelege, tu şi cu Inorogul aveaţi mare dragoste şi odinioară locuiaţi nedespărţiţi într-un loc, atâta cât sufletul tău părea să fi fost lipit de al lui. Dară acum din ce pricină să se fi întâmplat

această vrăjmaşă neprietenie şi de moarte asupră-i viclenie? Vreau să-mi spui cu dreptul (drept)."

Hameleonul, deodată (în prima clipă) tare se ului (se buimăci) de nenădăjduită (neașteptată) întrebare ca aceasta. Că mincinoşii se dezvelesc (se fac cunoscuți) în voroavele tocmite (vorbirile ticluite), iară la întrebările fără veste se uluiesc ca bezmeticii. Iară mai pe urmă - precum se zice cuvântul (proverbul), mincinosul este tatăl minciunii şi minciuna fata mincinosului -, îndată zămisli minciuna şi născu spurcata basnă (scornitură) zicând:

„Această întrebare, în care se cuprind lucruri ascunse şi taine de nedescoperit, până acum nici din prieteni, nici din neprieteni cineva nu m-a mai întrebat, nici faţă de alt chip (persoană) odată cu moartea nu le-aş descoperi (dezvălui). Ci de vieme ce domnul meu în voieşte (consimte) a mă întreba acest lucru şi a afla dreptatea care aş avea-o asupra lui, pre cât mai pe scurt voi putea - de vreme ce vremea mă grăbeşte a mă duce la Inorog -, mă voi nevoi a te înştiinţa (informa). Va şti dară domnul meu milostiv că părintele meu era apar, care era obişnuit în toate zilele să aducă apă de la fântânile de sânge. După ce am sosit şi eu mai la vârstă şi am început a putea cofa în mână a ridica, apa din fântână a scoate şi coromâslă (cobilița) pe umeri a purta, cercetam (mă duceam) adese, împreună cu tată-meu, fântânile cele izvorâtoare de sânge de la rădăcinile Munţilor Vrăjbii. Munţii aceştia se află departe, în ţara ce se cheamă Pizma, dinspre partea răsăritului, pe marginea ocheanului, în sus, spre crivăţ (nord-est), şi în jos, spre miază-zi, atât de mult se trag în lung şi în lat, încât cei ce nepărăsit (neîntrerupt) au ţinut drumul care merge pe la rădăcinile lor zic precum ocolesc până la ocheanul apusului şi îngrădesc de jur-împrejur, ca un zid, toată rotunjeala pământului. Aşadară, noi, mergând adese, pentru trasul (scoaterea) apei, la acei munţi şi ispitind (căutând) din care izvor ar fi apa mai cruntă (însângerată) şi mai fierbinte - căci

apa aceea cu fierbinţeala, iară nu cu răceala astâmpără setea -, odată ne-am urcat în vârful unui munte foarte înalt, în vârful căruia am aflat un puţ foarte adânc şi mai să zic fără fund. Slobozind, din gura puţului, ciutura cu hârzobul, după ce a mers cât era funia de lungă, după ce am adăugat, la capete, învelitorile capetelor şi cingătorile mijlocurilor, cu mare nevoie (dificultate) ajungând la fundul puţului, am simţit precum ciutura să o fi umplut cu o umezeală (un lichid). Iară după ce scoaserăm vasul afară, văzurăm că nu era umezeală roşie, ci albă, din care gustând, am cunoscut precum este adevărat lapte, şi îndată ne-am adus a minte (ne-a venit în minte) precum muntele să fie acela ce izvorăşte lapte. Îndată ce gustai laptele, din fundul puţului un glas tânguios: «Vai, ţâţişoarele mele, vai, lăptişorul meu! Cine dintre muritori te-a tras? Cine din cei nemuritori te-a băut vreodată? Cine este îndrăzneţul şi obraznicul acesta care nu s-a temut pieptul Biruinţei a pipăi şi a suge de gurguie ţâţişoarele fiicei mele?» Tată-meu, auzind glasul acela aşa de tânguios şi aşa de mângâios, îndată începu a descânta asupra laptelui descântecul necromandiei, căci pricepuse precum duhul Biruinţei să fi strigat într-acest chip. După descântec, laptele îndată începu a se închega, şi mădularele, unul de altul, începură a se lega. După aceea văzurăm vinele (mușchii) întinzându-se peste oase, toate părţile trupului a se clăti (a se mișca) şi subţirea pielicioară peste dânsele a se lipi. Şi aşa, îndată, stătea dinainte-ne, în picioare, o fecioară ghizdavă (grațioasă) şi frumoasă, care cu ochii săgeta, cu sprâncenele arcul încorda, cu faţa sânge vărsa, cu buzele inima spinteca, cu mijlocul viaţa curma, cu statul (astatura) morţii ridica (învia) cu cuvântul zilele în cumpănă măsura, cu răspunsul sufletul de la mormânt înturna, iar cu singur (numai) numele Biruinţei toată frumuseţea biruia şi covârşea. Văzând-o pe aceasta într-acest chip, o, domnul meu, îndată în inimă simţii rană nesuferită (de nesuferit) şi boală netămăduită (de netămăduit), şi către părintele meu: «O, tată, dacă m-ai născut

pentni a vedea lucru primejdios ca acesta - că nici ţirulicii (vracii) nu au văzut, nici doftorii nu au auzit decât rana dragostelor şi decât boala iubostelo (iubirilor) mai primejdioase -, şi decât să fi învăţat meşteşugul de a-i învia pe morţi, mai bine să fi învăţat meşteşugul a mă omori pe mine sau a nu mă naşte». Că în statul (starea) acesta al vieţii, pătimitoare de dragoste, moartea este mai poftită (dorită) decât viaţa. Tatăl meu, văzându-mă legat şi aşa de tare înfăşurat în nerupt (de nerupt) lănţugul dragostelor, zise: «Bozul (zeul) dragostei, o, fiule, este fiul Afroditei, pe care, cei ce-1 măsoară, nu după micşorimea vârstei - căci este pururea copil - îl cunosc, ci după tare arcul ce trage şi după ascuţită săgeata ce în ficaţi înfige. Ci oricât ar pofti lucrul despre această patimă a ta de curând scornită, fii cu bună inimă că, acela ce, cu cuvântul şi cu meşteşugul farmecului necromandiei, a putut a face din lapte fecioară, cu mult mai pre lesne va putea a-i pleca (înclina) inima din fecioară spre pofta nevestirii. Numai atâta, căci îmi pare foarte rău de norocul tău împotrivnic, care niciodată nu le vine deplin muritorilor, de vreme ce fecioara aceasta, fiind născută din lapte, din fire firea a lăsai-o a fi stearpă, nici pântecele ei nu şi-a gătat locuri spre zămislirea seminţiei. Leacul i-ar fi unul - precât adânc meşteşugul meu poate afla -, ci şi acela, pe cât cu anevoie îi este aflarea, cu atât este mai cu anevoie, aflându-l, cineva cu dânsul a se sluji după voie.» Eu zisei către tată-meu: «A cerca (a căuta) leac pentru stârpie şi pentru zămislire este lucru mai pe urmă trebuitor, ci acum, deodată (deocamdată), fără zăbavă, aflând leacul nesuferelii (antipatiei) mele, celelalte leacuri, de vor trebui, le vom putea cerca mai cu vremea, că înţelepţii caută întâi nevoia, apoi treaba (că înțelepții își caută întâi de necaz, apoi se ocupă de ceea ce trebuie să facă)». Şi, o, domnul meu, ce mai mult să ocolesc cu voroava? Tatăl meu îndată descântă descântecul dragostelor în capul fecioarei şi, smulgându-i trei peri din cosiţă-i, îmi învălătuci unul la grumaji, altul la braţe, iară al

treilea la mijloc, cu care îi păru precum sufletul fecioarei de tot trupul meu să se fi legat şi inima ei în sufletul meu să fi intrat. Şi aşa, ea ochii de la pământ ridicându-şi, ca lumina soarelui în stele oglinda frumuseţilor ei mă făcu, şi în mine pe sine, şi în grozăvia (urâțenia) mea frumuseţea ei i se părea a vedea. Că ochii dragostelor nu văd ce este, ci precum le place, în scurt, pe Biruinţă o biruiră dragostele, şi Diana primi să se facă Afroditis. Iară a doua zi părintele meu, deşteptându-mă din somn, zise: «Eu, o, fiule, sunt bătrân în zile şi învechit la ani, ci pomeneşte cuvintele mele. Într-ale lumii jigănii se ailă Inorogul, care poartă în vârful cornului mare vârtute şi are putere împotriva a toată pătimirea. Deci de ţi se va-ntâmpla vreodinioară (vreodată) a te împreun (a te întâlni) cu dânsul, sileşte pe cât vei putea a te lega vârtos în prieteşugul lui, că numai el poate deschide pântecele Biruinţei spre roada seminţiei neamului tău.» Aşadară, părintele meu, aparul, dându-mi învăţătură, a ieşit dintre cei vii. Iară eu, în multă vreme vieţuind la un loc şi într-un pat cu Biruinţa, nicicum nu m-am învrednicit să iau de la dânsa următo (urmaș) numelui şi adăugitor neamului.

Deci mai pe urmă, târziu, aducându-mi aminte de învăţătura părintelui meu, care îmi dăduse despre Inorog, nu m-am părăsit (nu am renunțat) a cerca toate pustiile Arabiei şi a cutreiera toate părţil (ținuturile) lumii, până am aflat locul şi lăcaşul Inorogului. Aflându-le, m-am lipit de dânsul cu mare cinste tovarăş nedespărţit în toate căile şi m-am făcutu-i slugă în toate slujbele neostenit, nici in viaţa mea altă plată sau simbrie i-am poftit (cerut), fără numai am nădăjduit o dată măcar vârful cornului lui să-l lipească de moale pântecele Biruinţei mele. Şi pentru că pologul (învelșitoarea) stidirii (rușinii) să se ridice (să se înlăture), şi acoperământul necunoştinţei (necunoașterii) să se arunce sub singurătate, de multe ori şi mai in toate zilele, la culcatul şi la sculatul lui, eu îmi scorneam treburi în câmp, iară Biruinţei îi porunceam să se

afle lângă dânsul. Ci, nicicum împietrită inima lui nu s-a muiat a se milostivi de stârnirea pântecelui ei, ci a stătut neclăti (a rămas neclintit) în zavistia neamului şi seminţiei mele. Eu, văzându-l într-această asprime şi neînduplecare, cerându-i aievea (pe față) simbria slujbei şi care îmi era pofta inimii, a tăgăduit (a refuzat), cu mare urgie şi mânie, a-mi da simbrie ca aceasta, şi mi-a răspuns apofasisticos (ritos) precum el să fie închinat Dianei şi nu Afroditei.

Acum, dară, o, domnul meu, ce dreptate mai mare şi ce pricină mai dreaptă de izbânda (răzbunare) lui poate a mi se da? Şi ce iascā mai uscată se poate afla spre aţâţarea răsplătirii decât opreala simbriei şi tăgada dreptei pofte (cereri)? Şi aceasta este pricina vrăjbii cu care nu voi părăsi a nu-l întiri (a nu/l prigoni) până la moartea mea şi, precum am bună nădejde, astăzi se vor împlini izbânda mea şi plata (pedeapsa) lui, precum ţi-am spus, înzecit şi însutit."

Aşadar Hameleonul, punând sfârşit spurcatei şi năpăstuitoarei basne (scornituri) şi toate vicleşugurile pe cât putu mai pe ascuns alcătuindu-le, se sui în munte, la Inorog, către care, cu multă plecăciune, plină de mare înşelăciune, închinân-du-se, zise:

„Fie în veci lăudaţi Leul şi Vulturul ceresc şi peste veci slăvite să fie toate păsările şi dobitoacele cereşti care m-au învrednicit să văd faţa domnului meu cea slobozitoare de lumină şi, în statul (starea) său, sănătatea lui ceea ce-i lumii trebuitoare. Pe lângă acestea, dumnealui Şoimul, cu plecăciune sănătate trimiţând, roagă şi pofteşte ca, după făgada care aţi dat, în această seară să poată avea, de iznoavă (din nou), dorita-ţi împreunare, căci are a-ţi vesti toate după voie şi a-ţi povesti toate de fericire."

Inorogul, amânduror închinăciunilor dând acele răspunsuri de primire ce li se cuveneau, zise:

„De împreunarea Şoimului sînt bucuros cu dragoste, că a avea cineva împreunare şi voroavă trebuitoare cu prietenul

adevărat şi vrednic de credinţă (încredere) se numără între cele de frunte fericiri, însă în această seară o pricină, şi aceasta dreaptă, precum mi se pare, mă opreşte a face după pofta-i, de vreme ce noi pusesem sorocul neprieteşugului şi ziua prieteşugului până în 1500 de minute, şi acum, răspunsul trecând peste soroc, urmează ca şi legătura cuvintelor date să se fi rupt. De aceea, socotesc a fi folositoare și trebuitoare într-îmbe părțile înnoirea jurământului şi întărirea cuvintelor, cu care odihnindu-ne (liniștindu-ne), să ne împreunăm iarăşi la locul ştiut, afară din tot prepusul (în afara oricărei suspiciuni). Că măcar că despre (ținând seama de) omenia şi întregimea (integritatea) Şoimului, nu-mi prepun lucru împotrivă (nu mă expun la ceva împotrivă-mi), nici nu socotesc, la jurămintele odată date, urgia cerească a se răsufla cu vremea. Că tot cel ce se arată la tot cuvântul neîncrezător şi la tot jurământul prepuitor, acela este pururea gata de călcarea a tot jurământul. Ci, de la buni prieteni, mi-a venit la ureche precum crocodilul să fi păzind la ţărmurile apei, de la care, poate ceva prin neştiinţă, să mi se facă înaljosul (nedreptatea).

Hameleonul, auzind de numele crocodilului din gura Inorogului, vicleşugul ascunsului inimii tare îl tulbură, căci pe cât aduce mângâiere, în tulburare, ştiinţa bună (încunoștiințarea), tot pe-atâta tulburare aduce, în linişte, ştiinţa rea. Şi începu să se jure şi să se blesteme cu grele jurăminte şi straşnice blesteme, precum acestea să fie neghina neprietenului între sămânţa grâului şi mugurul pădureţ în hultoana (altoiul) domesnică:

„Însă, iarăşi, o, domnul meu, de vreme ce ca acestea la ureche-ţi s-au sfârâit, aibi grijă, că vicleşugul înţeleptului este cu mult mai cumplit decât al nebunului! (O, pielea de diavol sub părul dracului! Cu ce fel de împleticituri sileşte ca mai dinainte ocara-şi următoare sub numele altuia a o vârî!) Că domnul meu ştie bine că firea este mai veche decât deprinderea, şi întotdeauna clévetele rele strică obiceiurile

bune, de unde poţi prepune că dintr-aceste sunate (veşti) să fie vreunele şi adevărate. Iară cât este despre partea mea, mă jur pe chipul nezugrăvit (chipul lui Iisus Christos imprimat pe năframa cu care Maria din Magdala a șters de sudoare fața Mântuitorului pe când acesta urca spre Golgota) că despre partea Şoimului nici în voroavă-i meşteşug (șiretenie) şi-n faptă-i vicleşug măcar ceva şi n-am priceput. (Caută (iată) aicea jurământul vicleanului acoperit sub numele dreptului!). Însă eu, spre toată porunca de binelui meu făcător măcar cum (deloc) nu mă voi lenevi, ci, iată, în pripă mă voi întoarce înapoi şi foarte tare voi sili a te adeveri şi a te odihni de aceste prepusuri."

Aşadară, Hameleonul, întorcându-se, în cale gândurile cele fără cale le procitea (le repeta) şi de pomenirea străjii crocodilului nu puţină întristare simţea. Ci, ca valurile țărmurile, chitelele, una după alta, inima îi izbeau, socotind precum silţa (cursa) i s-a vădit şi laţul i s-a descoperit. Apoi, iarăşi singur şie facându-şi parigorie (consolare) şi mângâiere, zicea în sine: «Şoimul nu ştie măcar cevaşi (cît de puțin) despre crocodil, care, de ar fi ştiut cu adevărat, i-ar fi dat ştire. Dulăii şi Râsul, de-ar fi vrut să-i spuie, n-ar fi putut, căci nici vremea nu i-a lăsat, nici strâmtorile drumurilor acestora cale nu le-au dat. Eu singur (însumi), nu lui, nu altuia să-i spun, ci de aş şti că aşeşi (măcar) pielea de pe mine ştie cele ce zac în mine, singur mie seamă făcându-mi, de care brad este mai înalt în această pădure, de acela m-aş spânzura. Ci altă nu este, fără numai Inorogul, nelăsând nici o parte a primejdiei neadusă în prepusul gândului (ipoteză), căci înţeleptul chiteşte (ține seamă) mai mult de cele împotrivă decât de cele după voie, pentru ca să agonisească adevărul ştiinţei, zice de lucrul ce-şi prepune (de lucru pe care îl presupune) precum să-l fi înţeles ca adevărat şi ce nu ştie arată că ştie.» Ci, după liniştea mângâierii acesteia, iarăşi i se scornea furtuna întristării, zicându-şi: «Bine măcar că nu are ştiinţă adevărată de crocodil, dar iată că de

dânsul are prepus, de ce are prepus are şi grijă, de ce are grijă are şi pază, şi, cu paza bună, poate să scape din primejdia rea. De aceea acum trebuie să-mi cheltuiesc toată puterea meşteşugurilor pentru ca să-l scot din prepusul în care a intrat şi să-l cobor, după pofta voii mele, la locul prundişului, în care se sprijină toate nădejdea tâlcuirii visului meu.»

Acestea răul rău (ticălosul ticăloșește) gândind şi cu chiteala (chibzuiala) învelindu-le şi dezvelindu-le, sosi la Şoim, către care, după închinăciune, într-acest chip grăi:

„Am fost la Inorog, de cât poruncă mi-ai dat, pe amănuntul i-am spus. L-am aflat la lucru gata şi la cuvânt stătător, numai pentru venirea-i îndată află o pricină, ci şi aceea este cu întreagă şi înţeleaptă socoteală, de vreme ce zice că sorocul care aţi fost pus să fi trecut, pentru care pofteşte de iznoav (iarăși) adeverinţa (încredințarea) cuvântului. Mai este şi altă pricină care, punându-l oarece în gânduri, nu puţin împiedică venirea-i, adică precum să fi înţeles de un crocodil, care, sau pentru dânsul, sau după obiceiul lor, să fi păzind trecătorile apelor şi, sau cu ştiinţa altor dulăi, să nu cumva să i se întâmple, peste ştiinţa ta, ce nu gândeşte el şi ce nu-i pofteşti tu. De aceea, cât am putut m-am nevoit a-l mângâia, cu fel de fel de socotele (argumente) şi cu multe jurăminte a-l scoate din prepus şi să nu creadă precum acestea sunt. (Ia aminte vicleană voroava a viclenei jigănii!). Aşijderea, l-am adeverit - căci eu, robul tău, aşa ştiu, aşa şi cred -, din partea ta, unele ca acestea, lumea de s-ar clăti (cutremura), este peste putinţă să se lucreze; nici dulăii sau altcineva, peste ştiinţa ta, să nu poată nu numai a face, ci aşeşi mai nici a gândi. Ci el, în cuvintele mele poate să nu poată a se odihni (a se liniști) detot. De aceea trebuie, cu tot de-adinsul, să-l scoţi din prepusuri ca acestea, ca binele cu bine făcând, toate să se isprăvească deplin şi cum se cade cinste (rangului) tale."

Că pescarii răutăţii (ticăloșiei) aruncă undiţele vicleşugului spre vânarea şi moartea binelui, din faţă până în fundul mării necunoştinţei (ignoranței).

Şoimul, ştiindu-se curat despre inima sa, se apucă a cerca (a analiza) lucrul (activitatea) altora, şi aşa, îndată, chemând la sine pe dulăi, îi întrebă vârtos de au ceva ştire despre umbletele crocodilului. Ei, ascunzând celălalt vicleşug, se jurau tare, într-adevăr, despre crocodil, precum să nu ştie de umbletele lui şi aşeşi nici de nume-i să nu fi auzit până acum. Aşa, dulăii se jurau în strâmbătate pe dreptate -căci spurcata lighioaie, Hameleonul, până într-atât şuvăise (întortochease) urmele vicleşugului, încât nici soţiile (părtașii) vicleşugului nu puteau a i le cunoaşte deplin - şi ridicau (eliminau) cu vârtoase blesteme tot prepusul de la mijloc.

Şoimul, în multe isteţ şi provideţ (prevăzător) iară într-aceasta bizuindu-se pristăvia (autoritatea) sa, se arătă prost şi lesne-ncrezător. Deci, crezând dulăilor şi neavând nicicum prepus despre Hameleon, vându foarte ieftin dreptatea şi bunătatea sa sub răutatea (ticăloșia) altora, adeverindu-l pe Inorog, cu scrisoarea, într-acest chip:

După Închinăciune: „Câte prin Hameleon mi s-au zis, m-am înştiinţat (am luat la cunoștință). Deci despre prepusurile care ţi le-a scornit grija, să fi adeverit că de nu sunt din singură (însăși) grija, ci altcineva din creieri le-a plăsmuit, unul ca acela nu este nici al nostru prieten, nici al vostru, fără grijă, dară, vino la împreunarea de folos. Şi crede-mă că mă jur pe numele nenăscutului Vultur, pe sângele nevinovatului Miel şi pe duhul a toată viaţa („nenăscutul Vultur, nevinovatul Miel, duhul a toată viața – Sfânta Troiță – Dimitire Cantemir), că în inima mea nici nu a fost, nici nu este, nici nu va fi vicleşug, nici la alţii nu am simţit a fi. Ci orice ar li pentru folosul vostru, aceia silesc, nevoiesc şi invoiesc."

Hameleonul, luând acest răspuns de la Şoim, îndată se întoarse înapoi la Inorog, căruia, după citeala slovelor, adăugă de la sine ca acestea:

„Vezi, zise, o, domnul meu, că Şoimul, cu ale sale drepte jurăminte, adevereşte ale mele adevărate cuvinte, zise mainte (mai înainte), şi mai vârtos eu, care în dragostea ta (dragostea față de tine), nimănui al doilea nu m-oi număra, în tot chipul, şi pe dânsul şi pe dulăi, tare i-am ispitit (iscodit), şi dintr-alţii ai lor, ce au iscoade pe din afară, cu mare osârdie i-am iscodit, ci măcar cât negrul sub unghie lucrul acesta nu l-am aflat a fi aşa. Acum, dară, scoţând din socoteală celelalte prepusuri în deşert (şi, iartă-mă, căci, pornit din adevărata dragoste, slobod cuvinte cam necioplite), îl primeşte la poftita-ți împreunare. Căci pricinile poftorite (înnoite)' pentru îndelungarea vremii arată, pe o parte, micropsihie (frică), iară pe alta, apsifisie (dispreț, aroganță), care scornesc prietenului răceală, iar neprietenului fierbinţeală."

Inorogul, măcar că grija pe care o avea nu era născută nici din fantazie, nici după spurcată socoteala Hameleonului, adică să scoată adevărul grăind minciuna, ci era înştiinţat din adevărate argumenturi a buni prieteni (însă pronia dumnezeiască calcă socoteala muritorească), apoi, lăsându-se în seama dreptăţii sale şi sprijinindu-se în megalopsihia (curajul), dădu cuvântul precum în deseară se va coborî la locul ştiut. Că sângele care este să cură, cu anevoie este a rămâne în vine.

Hameleonul, plin de duhul răutăţii (ticăloșiei) şi umflat de vântul fărălegii, cu mare bucurie, din vârful muntelui, nu numai cu picioarele vicleniei alerga, ci şi cu aripile diavoliei zbura, căci, în săvârşirea răutăţilor (ticăloșiilor), i se părea să fi agonisit aripi, ca furnica în pieirea sa, care şi pe Hameleon îl aştepta în ziua izbânzii (răzbunării).

Aşadară el, cu atâta agerie slobozindu-se, alergă întâi la crocodil, pentru ca să-l adeverească (încredițeze) de venirea

Inorogului într-acea seară, apoi la dulăi, cărora le vesti să aibă bună nădejde, căci sfârşitul tuturor ostenelilor s-a apropiat şi neprietenul s-a încuiat (a fost încuiat) în lavirintul neştiinţei. Iar de aici înainte zicea, toată treaba rămâne nu în nevoinţă (strădanie), ci în voinţa lor şi îi adeverea precum vor pofti, aşa vor putea face cu dânsul.

De acolo, întorcându-se la Şoim, îl înştiinţă de venirea Inorogului, fără prepus, în deseară. Aşijderea, din inimă cumplite, iar din gură cuvinte zugrăvite (nesincere) şi şicuite (prefăcute) arunca, zicând:

„Iată, acum, o, domnul meu, că după sudoroasele osteniturі şi în toate părţile fără preget alergături, slujba care am luat-o asupră-mi nădăjduiesc a se isprăvi, spre cel de obşte folos, în această seară. Numai iarăşi îndrăznesc a te ruga - că tremurătoare este inima aceluia care se îngrijliveşte (care poartă de grijă) de prietenul său - să nu cumva, peste ştiinţa ta, jigâniile fără socoteală să facă ceva împotriva Inorogului, şi aşa, mare necinste şi ocară se va lipi de numele tuturor mai tare decât pripoiul (spoiala) de aramă. Atâta numai că, în lume, eu voi putea a mă curaţi mai pre lesne, de vreme ce, nădăjduindu-mă (bazându-mă) în adeverinţa (loialitatea) cuvintelor tale, cu multe ale mele jurăminte şi, cum s-ar zice, cu cuvinte crunte („legături cu jurământ” – Dimitrie Cantemir) l-am adeverit şi la locul prundişului l-am coborât."

Şoimul, oarecum cam cu mânie, zise:

„Lasă, rogu-te, că destul îţi sunt cuvintele deşarte şi şicuite, cu care până acum mi-ai mâncat urechile. (Că de multe ori sufletul sămăluitor (care judecă prin comparație) izbucneşte cuvinte mai nimeritoare {potrivite} decât vrăjile Pithiei.) Că ce fărălege ar fi aceasta ca, după atâtea legături (angajamente) şi întărituri (confirmări de angajamente), să se facă lucru împotriva precum a muritorilor, aşa a nemuritorilor? (Să nu dea Dumnezeu în curată inima mea să intre împuţite spurcăciuni ca acestea.) Ci du-te de te odihneşte, căci ştiu că vei ti ostenit, şi

de acestea, nu umbla purtând în zadar, mai multă grijă, căci eu o ştiu păzi grija cinstei cuvântului şi numelui meu."

Hamelconul zise:

„Facă cereştii ca toate după poftă să iasă. Iară eu, ducându-mă la odihnă, aceasta te poftesc (îți cer), ca în ceasul când veţi avea împreunare să am ştire, şi aceasta nu pentru altă, ci numai, înştiinţându-mă de împlinirea cuvintelor (legămintelor) lui, să petrec somn cu linişte şi noapte fără gânduri."

Şoimul zicându-i „Fi-va!"-, el se duse la borta lui. Însă nu mai curând s-a aruncat în strat (pat) până nu s-a înştiinţat de tare străjuirea crocodilului. Că toţi viclenii sînt grijlivi (grijulii) în răutate, iară în bunătate trândavi.

Iară Inorogul, după datul cuvânt, dacă ochiul cel de obşte îşi slobozi peste lumini genele orizontului, coborî la locul orânduit, unde îndată sosi şi Şoimul.

Deci, după ce se isprăviră dinir-îmbe părţile căzutele (cuvenitele) ţeremonii, Şoimul într-a-cest chip începu voroava:

„Împreunarea aceasta între noi acum este a doua. Iară începătura adevăratei dragoste s-a zămislit în inimile noastre din împreunarea dintâi şi a crescut până la cel deplin stat al bunelor vreri, că în curată casa sufletului painjina minciunii nu are loc să se prindă. De vreme ce, dară, dintâi de sfânta-ţi dreptate m-am înştiinţat, acum voi să calc pe calea dreptăţii şi să pun urmele (pecețile) credinţei în cărarea adeverinţei (încrederii). Va şti dară iubitul meu prieten că, după voroava dintâi, m-am silit, cu gândul, cu cuvântul, cu lucrul şi cu totul în tot chipul a isprăvi aceea ce ar fi mai de folos şi mai de cinste dintr-îmbe părţile. Ci voia slobodă (libertatea) este o împărăţie mare, în care nici dreapta socoteală, nici strâmba asupreală nu poate avea biruinţă. Iară acum, peste toată nădejdea, luând (primind) răspuns nenădăjduit, am cunoscut (am înțeles) precum cuvintele Corbului nu se aşează pe vreun temei stătător. De aceea nu pot nădăjdui nici vreun lucru cu

aşezare (statornic) sau cu adeverinţă, căci cu toţii cunosc după unghie leul, iară după cuvânt numai înţelepţii inima pot iscodi. Iară pricina acestei nenădăjduiri a mele este că din slovele Corbului i se cunoaşte toapsăcul răului (otrava ticălosului), care sileşte să se facă, prin a mea nevoinţă (strădanie) aceea care nu într-îmbe părţile, ci numai ce i se pare, după a sa voie, şie a fi de folos, adică sârguieşte ţie cădere în viaţă (moarte), iară mie scădere în cinste (rang), de vreme ce, după porunca pe care o aveam dintâi de la dânsul, înţelegeam că pofteşte pacea şi dragostea adevărată, iară acum, de pe cărţile ce-mi scrie, o cunosc şicuită şi vicleană, lucru care inimii mele îi este foarte scărăndăvicios (scârbavnic), şi dreptăţii foarte urâcios. Pentru care, în viaţă, nici gura nu mi se va deschide, nici limba nu mi se va întinde, nici mâna mea nu îl va cuprinde, însă adeverit să fii, o, prietene, că nici viclean (trădător) stăpânului meu nu mă voi face, dar nici voi primi (accepta) a fi călcător de lege, nici vânzător al dreptului (al celuide partea căruia este dreptatea). Să cunoaştem (să înțelegem că voia dumnezeiască trebuie să fie cu mult mai straşnică decât porunca stăpânească. Deci tot adevărul este că acelea de care îmi poruncesc să mă păzesc faţă de tine, acelea ei le au şi în gând şi în cuvânt. Cărora ochiul cel ce ascunsele inimii şi zilele veacului le priveşte, să le răsplătească după faptă în trup şi-n suflet. Iară pe tine să te păzească nesupărat şi nebetejit de tot văzutul şi nevăzutul neprieten. Deci de acum înainte îţi trebuie şi mai tare şi mai bună pază, nici să nu aibi încredinţare în cuvintele cuiva, devreme ce nu numai pe tine, ci a învoit a mă încărca şi pe mine pentru tine cu toată greuimea necinstei, ca sub numele doftoriei, prin cinstea credinţei mele, să vândă otrava care să vie (să ajungă) în pântecele celor ce o vor întinde sau o vor vinde nevinovatului. Iară pe mine, numărându-mă în catalogul adevăraţilor prieteni, mă jur, înaintea cerescului Vultur, cu toată adeverinţa (credința) inimii, că în viaţa mea să-ţi fiu de

bine voitor şi cuvânt îţi dau că nu mă voi lenevi a-ţi sluji oricând şi ori în ce voi putea."

Inorogul, ascultând aceste cuvinte cu fierbinţeala adeverinţii, precum grăieşte de necazul pe care-l vedea că vine asupra dreptăţii, pricepu în scurt şi, mai mult altă voroavă nelungind, făcu mulţumită Şoimului căci n-a ascuns faţă de dânsul tot adevărul şi, după mulţumită, într-acest chip îi grăi:

„După jurămintele care din singură (însăși) a inimii tale plecare le-ai făcut spre dragostea şi prieteşugul între noi, mă îndeamnă a te numi de-acum înainte frate. Deci, frăţiorul meu, să-ţi spun, cam pe scurt, o poveste. Te poftesc să nu te leneşti cu ascultarea, că în trei chipuri şi ca cum prin trei porţi putem intra înlăuntrul palaturilor cunoştinţei lucrurilor: prin pildele celor trecute, prin deprinderea acestor de acum şi prin bună socoteala celor viitoare. Deci, istoriile (istorisirile) fiind încă o parte a acestei sentenţe, una din cele multe este aceasta:

Era odinioară, frate, un păstor de râmatori care îşi sprijinea viaţa din zi în zi, cu simbria a tot satului în care locuia. Acesta, petrecându-şi zilele în proastă (mizeră) viaţă ca aceasta, altceva nu învăţase nici cu auzul fără (decât) grohăitul porcilor, nici cu vederea fără prostia (sărăcia) salului aceluia. Iară într-o zi, căzând în voroavă cu altul, care, venind din cetate, i se întâmplase a trece pe acolo, numele cetăţii răsună în urechile porcarului. Deci, cetatea, ce şi cum ar fi nicicum în mintea lui nu putea să încapă, ci fantazia i-o zugrăvea uneori ca un cuptor, alteori ca un cotlon, iară alteori ca pe o şură de dobitoace, că fantazia la proşti (cei fără învățătură) numai cele văzute poate a închipui. Deci, aprinzându-se cu pofta ca să se înştiinţeze cum şi ce ar putea fi cetatea, lăsând râmatorii pustii (fără paznic), în câmp, şi luând în glugă oarece fărmuşuri de pâine care avea cu sine, purcese vârtos pe drumul pe care venise drumeţul. Aşa, călătorind într-acea zi până în seară, unde îl apucă întunericul acolo îşi făcu popasul şi masul (culcușul de noapte). Ci norocul, care şi pe porcar şi pe olar tot

cu o orbime cautǎ (cu aceeași privire oarbă se uită lșa ei), îl adusese pe porcar aproape de porţile cetăţii şi de norocirea ce-1 aştepta. De vreme ce împăratul care avea stăpânirea acelor olaturi (regiuni) şi împărăţea într-acea cetate, în ziua ce trecuse ieşise dintre numărul viilor şi, nelăsând moştenitor din trupul său, între domnii şi senatorii acelei monarhii se făcu mare dihonie (dezbinare) şi zarvă, cine în scaun s-ar sui. Căci toţi se socotesc vrednici la stăpânire, iară la supunere nici unul nu primeşte de bunăvoie. În scurt, nesocotindu-se nicicum unul altuia al doilea, aleseră (hotărâră) cu sfatul de obşte ca a doua zi să iasă pe poarta cetăţii care cautǎ (se deschide) spre răsărit, şi pe oricine, mai înainte, ar întâmpina (ar întâlni) pe cale, veri (fie) din străini, veri din cetăţeni, pe acela să-1 ridice la scaunul împărăţiei şi la coroana monarhiei. Deci, după sfatul de-cu-seară, sculându-se de dimineaţă - căci nici norocul porcarului nu dormea -, aflară, lângă drum, pe porcar, sculându-se din pajiște și frecându-se cu mâinile la urduroșii ochi. Pe care îndată cu cinste ridicâncu-l și din rufoase sumane primenindu-l în porfiră, îl așezară în lectică împărătească şi, petrecându-l cu mare alai până la curţile împărăteşti, făcură, după obiceiul locului, ţeremoniile cele ce se cădeau spre încoronarea lui, de unde s-a luat cuvântul care se zice: Seara ghigar (porcar), dimineaţa spătar (comandat al armatei în Țările Române). Porcarului, lucrul care aievea şi adevărat se făcuse, uneori i se părea a fi vis, uneori părere, alteori ca o basnă (scornitură) de poveste. Iară unul dintre senatori zise către ceilalţi: «Cele ce face norocul, nici mintea, nici socoteala nu pot a desface, însă oul cioarei de s-ar cloci o mie de ani de pieptul păunului, din găoace tot pui de cioară va ieşi, iar nu de păun. În care chip şi împăratul acesta cu vreme va arăta nu la ce l-a adus norocul, ci spre ce l-a născut firea, şi această prorocie a mea să nu o socotiţi scornită din deşartă fantazie, ci îi luaţi aminte cuvintele şi faptele. Căci iată, îndată ce s-a suit la puterea împărăţiei, nu s-a apucat de omenie, ci de porcie, de vreme ce, pe câţi avea

pizmă pentru ceva în satul în care păştea porcii, a stătut (și-a folosit puterea politică) pe unii a-i omorî, pe alţii a-i izgoni (persecuta), şi cu alte feluri de pedepse a-i domoli (umili). Că spurcat lucru este stăpânul nou a izbândi
(ase răzbuna) după pizma veche.» Şi adevărat că împărăţia aceea, până mai pe urmă, sosind, de tirania lui, la mare primejdie de povârnire, şi acum răutatea-i (ticăloșia) lăţindu-se şi ijdărindu-se (zămislindu-se) în toate părţile ca un pojar în fânul uscat, se cunoscu a fi tuturor lucru nesuferit (de nesuferit). Şi aşa, cu toţii sculându-se (răzvrătindu-se) şi aflându-l în aşternutul unde cu fel de fel de spurcăciuni se tăvălea, şi zilelor şi tiraniei le puseră sfârşit.

Îtr-acest chip arată, o, frate, şi epitropia Corbului, că precum el Corb, tot aşa, de Corb, îi sunt cuvintele (legămintele), zisele şi faptele; şi, cu vremea, singur şie îşi va fi, cu glasul ce are, şi menitor şi chezilor (piezelor rele) izbânditor (rîzbunător). Iară când şi cum s-ar întâmpla aceasta, ochiul muritorului nu poate izvodul norocului a-l citi vreodată."

Aşadară, Inorogul şi Şoimul, prin câtăva vreme a nopţii pilduind şi vorovind, se sculară şi, amândoi frăţeşte îmbrâţişându-se şi sărutându-se, iarăşi se jurară pe numele cerescului Vultur ca până la moarte prieteni nedespărţiţi şi în toate primejdiile sa-şi fie unul altuia popreaua (propteaua) răzimării şi mână sprijinirii, şi dragoste veşnică şi neimată (neîntinată) să-şi ţină.

Şi aşa, despărţindu-se, Şoimul, ieşind, la locul său se duse, iară Inorogul, ştiind că după coborârea lui potecile munţilor s-au închis - că cei ce locuiau în munţi erau obişnuiţi potecile a le ţine încuiate, nopţile, până în revărsatul zorilor - şi socotind precum a nu fi cu putinţă să se întoarcă înapoi, se lăsă in credinţa valurilor, a trece peste apă cu înotatul.

O, lucru jalnic şi neajuns (nepătruns) de socoteala muritorilor, cum lasă pronia cerească pe dreptul a se dosedi (a fi asuprit) de cel viclean şi suferă cel curat a cădea în laţul

spurcatului (ticălosului)? Este adevărat dară că de n-ar dezlega dovezile căderilor (întâmplărilor) vechi aporia (problemă de nerezolvat) a acestui lucru, filosolia atomiştilor ar stăpâni nu cu puţina înăduşeală (silnicire) a tot sufletul, socotelile muritorilor şi, împreună cu dănsele, lucrurile lumeşti. Ci ridicând (eliminând) prepusul (presupunerea) *ton avtomaton* (cauză accidentală), chiverniseala necunoscută a necunoscutului pe toate, din capăt până la sfârşit atingându-le şi pe fiecare cădere la vremea şi orânduiala sa tare aşezându-o, rămâne ca tot prostul să poată a vedea, cu ochiul sufletului, din cele văzute, pe cele nevăzute, şi să înţeleagă precum răul din ziua rea se păzeşte, iar bunul cu nevoile (mecazurile), ca metalul în foc se lămureşte (se curăță de impurități).

Deci Inorogul, dându-se pe seama nestătătoarelor unde ale apei - măcar că şi această cale nu-i era fără mare prepus de primejdie, precum mai pe urmă s-a văzut, că nu socoteala lui, ci nemutată (neschimbată) orânduiala norocului l-a amăgit, însă din multe chipurile primejdiei este înţelept lucru a înţelege pe cel mai mic şi mai uşor -, şi pe marginea apei în sus, spre crivăţ înotând, prădătorul lacom la pradă, în straja mare a nopţii, păzea, străjuind calea trecătorii.

Unde Inorogul sosind – o, furtună în apă lină! o, sfărâmare a corăbiei în liman! o, faptă nefăcută (de nefăcut) şi poveste nepovestită (de nepovestit) şi auzită, îndată de toţi hulită! O, lucrul diavolului sub meşteşugul (viclenia) Hameleonului! O, Hameleon, decât diavolul mai diavol! O, jiganie spurcată (ticăloasă), şi decât toată fiara mai vrăjmaşă şi mai sălbatică! -, iată, de năprasnă (cu furie), crocodilul, în valurile apei sunând (cu zgomot) şi vâjâitul, asupră-i (împotrivă-i) sosi. Inorogul, întâi vuietul apei auzind, apoi şi chipul groaznicei jigănii văzând, îndată simţi vicleşugul mai dinainte gătit şi, fără nici o împotrivire, se dădu spre nesăţioasă vânarea lui.

Crocodilul acum fălcile căscând pentru ca să-l inghită. Inorogul, toată faţa (întregul aspect) vicleşugului şi izbânda (răzbunarea) vicleanului cuprinzând într-un cuvânt, zise:

„Satură-te, Coarbe, de sânge nevinovat, de care pururea flămând şi nesăturat ai fost!"

Crocodilul, auzind cuvânt ca acesta de la Inorog, îşi înfrâna lăcomia fălcilor şi cercetă cu de-adins ce va să fie numele Corbului adus la mijloc, că spurcatul Hameleon nu descoperise nici crocodilului lot vicleşugul.

Inorogul, deodată (deocamdată), nerăspunzând ceva nici împotrivă, nici după voie, tăcea molcom, ca mielul adus spre înjunghiere, şi numai într-adâncul inimii striga: «O, dreptate! O, izbândă!». Că în nevoi fapta pe făcător oarecum peste cunoştinţă (cunoaștere) cunoscându-l, se jeluieşte ca fiul către părinte de apăsul ce are. Iară după câtăva vreme socoti că este lucrul înţelepţilor, la vremea de trebuinţă, a se sluji bine şi tare a se nevoi cu cuvântul. De aceea începu, către jiganie, voroavă ca aceasta:

„Nu socoti, o, jiganie, că doară de groaznic chipul tău in ceva (cât de cât) m-am speriat sau căci acum mă aflu în puterea ta, port de tine vreo grijă (teamă) ca aceea, încât întreagă socoteala sa nu-i poată afla vreo mângâiere (încurajare), mai ales că bine cunosc că nici trupul meu nu poate a se mistui de stomahul tău, nici cornul meu nu poate a se înghiţi de gâtlejul tău. Aşijderea, nici să nu ţi se pară precum sufletului meu îi vei fi dat vreo întristare nouă, de vreme ce din tinereţe şi aşeşi (chiar) din copilărie sunt obişnuit şi deprins a mă juca şi în tot chipul a mă lupta cu fortuna, atâta cât (așa încât) socotesc că nici ei să nu-i fi rămas ceva din urgiile sale neazvârlit în mine, nici mie să nu-mi mai fi rămas ceva nesuferit de la dânsa. Şi, mai vârtos, cu aceasta mi se pare că toate săgeţile din tolbă să-şi fi vărsat, cu care s-au orânduiala veşnică să se împlinească într-un chip, sau, de-acum înainte a mea îngăduinţă este să-i batjocorească ispitele (încercările). Căci, pe cât primejdia s-ar

socoti mai mare, pe atât sfârşitul ei se nădăjduieşte mai tare. Toţi muritorii purtăm pururea în sân doi sorţi, care sunt unul al morţii, altul al vieţii, şi amândoi, din ceasul zămislirii, se întovărăşesc, din fire, împreună cu noi, în toate părţile, în toate locurile şi în toate vremile. Deci, oricare povaţă (călăuză) ne-ar merge înainte, vrând-nevrând este s-o urmăm. Dintre muritori nu lipsesc unii care pe sorţul morţii îl hotărăsc (consideră) groaza cea mai de pe urmă, însă, la cei adevărat înţelepţi, aceasta s-a ţinut pururea de batjocură. Zic, de batjocură, căci altora spaimă aduce, iară lor socoteală (înțelepciune). Zic, altora spaimă, căci trăind, nu se învaţă a muri. Socoteală le aduce, căci, trăind princet (cu băgare de seamă), se învaţă a muri, şi, aşa, nu se îngrozesc de spaima cea mai groaznică, ci, orice întâmplare ar fi, cutreierând periodul firii (străbătând ciclul naturii), ocolesc (îl parcurg), săvârşesc şi, scăpând din robia fortunilor, se mântuiesc. De aceea moartea nu le este cea mai mare speriere, ci li se pare şi le este cea de pe urmă mângâiere. Deci, de vreme ce sorţul firesc îmi este ştiut, aşteptat şi nebăgat în seamă (considerat cu indiferență), cu atât mai vârtos va fi mai nebăgat în seamă şi mai înfruntat sorţul întâmplător, al căruia punct (țintă) este neînsemnat, pe care îndărătnica fortună aducându-l, i se cade a-l sprijini (a-l înfrunta) scutul sunetului vitejesc. Adevărat, dară, amară întristare inima mi-ar fi simţit când neprietenul m-ar fi amăgit din a mea lenevire sau proastă socoteală, căci cu bună seamă atunci i se cade cuiva a se întrista, când, prin a sa trufie şi nebăgare în seamă, singur şie îşi aduce scădere (neajuns) şi nevoie (necaz). Iară acum, orânduiala viitoare stând nebiruită şi din toate părţile neclătită (neclintită), nu trebuie nici asupra (împotriva) vântului vetrelele (pânzele corabiei) a întinde, nici a părăsi cârma, fără nădejde, în mijlocul furtunii, căci acesta este lucrul fricosului, iar celălalt al nebunului. Deci furtuna, punând mai dinainte (propunându-și) a-şi împlini în mine urgia, sub numele cereştilor, viclenii muritori, cu îndemnarea şi

sihorisini (îngăduința) alor mele îndrăptnice (potrivnice) norociri, m-au vândut fălcilor tale. Şi măcar că înţeleptului sfetnic nu-i este a zice «ah! m-am amăgit, ah! că eu nu socoteam că lucrul va veni (se va întâmpla) aşa», însă când pământescul se supune la numele cerescului, îi rămâne mare mângâiere şi nădejde de izbândă (răzbunare) pentru amăgirea ce ar veni, ca numele pe care cei fără de lege l-au făcut organ şi măiestrie răutăţii lor (l-au făcut unealtă și capcană ticăloșiei lor), să-i fie scutitor (ocrotitor) în nevoi, ajutor în strâmtori (împrejurări potrivnice) şi izbânditor (răzbunător) în ziua mâniei sale. Deci, o, jiganie, cereştii de nu se amăgesc ca pământeştii, după fapta pe care au lucrat-o, am bună şi neîndoită (neîndoielnică) nădejde în sfântul pe care cu mare nebăgare în seamă l-au spurcat, că în curândă vreme - că la cel ce ştie suferi toată vremea este scurtă - să-şi ia plată ceea ce li se cuvine. Iară de nu, meşteşugul fortunii este a supăra, iară al meu este a răbda toate cu bună inimă. Ci tu, acum, o, jiganie - de este la neamul crocodililor pomenirea binelui -, adu-ţi aminte că odinioară ne aflam în marginea a trei ape, la cetatea care este cheia a două monarhii. Unde tu, neavând cu ce să-ţi domoleşti foamea, eu te-am ajutat cu hrană de biv (din belșug) şi te-am mântuit (te-am slavat) din gura morţii, care este jiganie mai rea şi mai vrăjmaşă decât tine. Deci sau pentru binefacerea trecută, sau pentru nădejdea viitoare - că piatra din zidire cu vremea iară la zidire se pune -, nu te uita (nu da atenție) îndemnărilor neprieteneşti, ci până mâine lasă-mă slobod de-aici, că până în ziuă, veri (ori) binele, veri răul care mi s-a întâmpla sub titlul numelui tău va rămâne. Iară de mâine încolo, nici răul să-mi faci nu vei fi vrednic, nici bine a-mi face, de vei vrea, nu îţi va veni prin mână (nu-ți va fi la îndemână). Căci sau dulăii gonaşi chipul fortunii îmi vor muta (mi-l vor schimba), sau eu voi strămuta (voi schimba cu totul) a lor nevoinţă (osârdie). Că de multe ori noaptea fată, şi ziua ţine în braţe."

Crocodilul, auzind aceste vârtoase cuvinte ale Inorogului, nici detot nu înţelegea ce vorovea, nici nu alegea (nu-și dădea seama) ce ar face şi de care s-ar apuca mai întâi. Una, căci bine vedea dinţii lui a nu fi, după cuvântul Inorogului, de acea poamă, şi grumajii de acea bucăţea: alta, că, aducându-şi aminte-i de binele care odinioară de la Inorog îl văzuse, şi ruşine îi venea, şi mânie i se scornea, că la cei ce nu ştiu să răsplătească binele, întâi, din pomenire, li se scorneşte ruşine, iară din ruşine, mânie. Ci, până mai pe urmă, răutatea din fire biruind binele obiceinic - căci neamul crocodililor este vestit cu nemilostivirea -, îl duse pe Inorog la bârlogul său, unde îl ţinu poprit peste acea noapte.

Iară după ce se ridică negura nopţii şi se arătă seninul de ziuă, împăratul crocodililor şi ceilalţi, cu toţii, luară de veste despre vânatul care căzuse peste noapte. Căci anevoie era să se prindă fiară vestită ca aceea şi la urechile tuturor să nu sune (să nu se audă).

Deci împăratul crocodililor trimise îndată, la Inorog, pe un credincios al său ca într-un chip faţă de priinţă (bunăvoință), iar într-altul, de înfricoşare şi de speriere să-i arate, căci împăratul crocodililor avea ştire despre vânătoarea şi vrajba pe care Corbul le scornise asupra Inorogului. Deci crocodilul, după porunca stăpânu-său mergând, zise către Inorog:

„Primejdia de astăzi mâine noroc să-ţi aducă, şi fii cu bună inimă, căci ce nădăjduiesc dulăii vânători, de-această dată nu au putere ca aceea. Numai acum am înţeles precum luând ştire de prinderea ta, cu toţii să se fi revărsat în toţi munţii ca măiestriile (cursele) care le aveau întinse pe aiurea să le ridice de pe acolo şi să le întindă pe aici pe aproape, ca de aci într-altă parte să nu mai poţi scăpa. Deci îţi caută lucrul (îngrijește-te de treaba ta) cu un ceas mai înainte şi tocmeşte-te cu împăratul nostru din preţ, căci bine ştii că el nu are ceva a face cu vreuna din monarhiile voastre, ci îşi caută numai dobânda şi folosinţa

lui, care, lăcându-se, slobod vei ieşi de aici şi vei merge, fără nici o primejdie, încotro vei pofti."

Inorogul, măsurând în tot chipul cuvintele trimise de la împăratul crocodililor, şi, trăgându-le în cumpăna socotelii, află a fi mai bine, în vreme ce nu-i dă mâna a merge din faţă, a se apropia din dos, ca printr-un răspuns plăcut să domolească firea jigăniei lacomă şi sireapă. De aceea faţă de trimis într-acest chip răspunse:

„Eu foarte bine cunosc (înțeleg) precum fortuna m-a aruncat spre aceasta şi îmi pricep această dosadă (înfruntare) de la îndrăptnicul (vrăjmașul) meu noroc. Iară împăratul vostru, de va face cu mine omenie, binele primit de la dânsul voi cunoaşte (voi fi recunoscător pentru binele primit de la dânsul). Pentru care bine în aceasta dată altă răsplătire nu pot să-i fac fără numai, ştiind că firea lui pururea, în apă, se frige de sete, îi voi da puţin praf ras de pe cornul meu, care nu puţină putere are spre potolirea arsurii lui."

Crocodilul, auzind aceasta, se întoarse înapoi, de care împăratului său spunând, primi foarte cu dragoste darul, că sula de aur zidurile pătrunde. Aceasta juruind Inorogul şi acum şi dând, unul din crocodili făcu asupra lui pâră dreaptă ca aceasta, precum el, odată, vânând pe lHameleon şi vrând să-1 înghită, după multă rugăminte, cu mari chezăşii, să se fi slobozit, însă cu această tocmeală ca să-i aducă alt vânat, mai mare, sau să-i dea o mie de dramuri (cca. 323 kg.) de paidzehr („bani pentru datorie dreaptă” - Dimitrie Cantemir).

„Deci ieri noapte, Hameleonul mi-a adus spre vânare această fiară, pe care nu cu puţină osteneală, trudă şi priveghere am prins-o. Şi aşa fiind preţul Hameleonului, nu primesc a se slobozi până preţul Hameleonului nu-mi va plăti."

Împăratul crocodililor, înţelegând această poveste, îi trimise ştire de pâra care i se face asupră-i şi de plătirea preţului Hameleonului, zicând că altminterea nicicum nu poate a-l slobozi. Inorogul, auzind acestea, cunoscu atunci tot

vicleşugul Hameleonului, care şi într-alte chitele' (gânduri) mai adânci îl băgară, adică precum singur Hameleonul, măcar că ar fi îndrăznit spre atâta răutate (ticăloșie), însă fără ajutorul şi îndemnarea altora n-ar fi putut să aducă lucrul până într-atîta. De aceea socoti că de va face ceva mai mult zăbavă la opreală, poate ceva și mai aspru fortuna să-i arate, și așa, dădu cuvânt precum va plăti prețul Hameleonului, și deodată cu cuvântul și lucrul isprăvind, peste nădejdea tutror neprietenilor, scăpă cu subțire meșteșug, slobod și nebetejit, din gătate silțele (lațurile) împotrivnicilor.

Iară Inorogul fiind încă în opreala Crocodilului, și vestea precum că în blestemate vicleșugurile ale Hameleonului să fi căzut, se împrăștie prin urechile tuturor, și totți munții și codri de fapta ce se făcuse se răsunau și toate văile și holmurile (colnicele) de huetul glasului se cutremurau, atâta cât glasurile răsunării (ecoului) se păreau precum ca o muzică să fie tocmite (alcătuite, compuse), care la toată urechea aducea o armonie tânguioasă, nici cineva altceva nu auzea fără numai:

„Plecatu-s-au cornul Inorogului, împiedicatu-s-au paşii celui iute, închisu-s-au cărările cele neumblate, aflatu-s-au locurile cele necălcate, în silțele întinse a căzut, puterii vrăjmaşului s-a vândut (a fost vândut). Surcelele i-au uscat, focul i-au aţâţat, temeliile de la pământ în nori i-au aruncat, neprieten de cap (neprieten de moarte), Corbul, gonaşi neosteniţi, dulăii, iscoadă neadormită, Hameleonul, şi toţi, în toată viaţa, îI pândesc. De traiul, de viaţa şi de fiinţa lui ce nădejde a mai rămas? Nici una! Toate puterile i s-au curmat, toţi prietenii l-au lăsat, în lănţuge nedezlegate (de nedezlegat) l-au legat, toată greutatea (apăsarea) neprietenului în opreala Inorogului a stătut. Iară de acum, în cer de-ar zbura n-ar scăpa, o mie de capele de ar avea, iarbă n-ar mai mânca. Unul, Lupul, ci şi acela depărtat, n-are cum îi folosi, nu-l poate ajutori. De nu altă, încaile să-l lânguiască, încailea să-l jeluiască, încai să-l olccăiască (să-l bocească). Filul, măcar că (chiar de) într-

această parte s-ar afla, însă greuimea a sări nu-l lasă, grosimea în sine îl apasă, în strâmtori primejdioase, în valuri aşa holmuroase (cât dealurile de înalte) să se arunce nu-ndrăzneşte, şi micşorimea sufletului dinlăuntru-l opreşte. De-cu-seară, Filul a luat ştire (a aflat) de preţul tăiat (convenit) s-a înştiinţat, ce ar fi putut să şi vrea i s-ar fi căzut (s-ar fi cuvenit), ci, în locul mângâierii, răspunsul curmării (desolidarizării) îl dădu: «O mie de ani la opreală de-ar fi, un dram de panzehr n-aş putea găsi». Ce mângâiere i-a rămas? Nici una! Ce sprijineală i-a rămas? Nici una! Ce prieten i se arată? Nici unul! Munţi - crăpaţi, copaci - vă despicaţi, pietre - vă fărâmaţi! Asupra lucrului ce s-a făcut plângă piatra cu izvoare, munţii puhoaie pogoare, lăcaşele Inorogului, păşunile, grădinile cernească-se, pălească-se, veştejească-se, nu înflorească, nu înverzească, nici să odrăslească şi pe domnul lor cu jale, pe stăpânul lor negrele (bocitoarele), suspinând, tânguind, ne-ncetat să-l pomenească. Ochi de cocoare, voi, limpezi izvoare, a izvorî vă părăsiţi (încetați) şi-n amar vă primeniţi. Gliganul sălbatic (mistrețul) vier, şi-n livezile lui ursul uşier să se facă, în grădini târvelişte (una cu pământul) în pomăt bătelişte (bătătură) să se prefacă, Clătească-se (cutremură-se cerul, tremure pământul, aerul trăsnet, norii plesnet, potop de holbură (furtună), întuneric de negură vântul să aducă. Soarele zimții să-și reteze, luna, siindu-se (sfiindu-se) să se ruşineze, stelele nu scânteieze, nici Galacteea (Calea Lactee) să nu lumineze. Tot dobitocul ceresc (constelație cu nume de animal) glasul să-şi sloboadă, faptă nevăzută, plecându-se, vadă, Cloşca (Pleiadele) puii risipească, Lebăda Lira să-şi zdrobească, Leul răcnească, Taurul mugească, Áretele (Berbecul) fruntea să-şi slăbească, Racul în coajă neagră să se primenească, Capricornul coarnele să-şi plece, Peştii fără apă să se înece, Gemenii să se desfrăţească, Fecioara frumuseţea să-şi grozăvească (urâțească) , cosiţa galbenă în negru vopsească, Scorpia ascuţit acul să-şi tâmpească (tocească), Streleţul (Săgetătorul) arcul frângând,

ţinta nu lovească. Cumpăna dreptatea nu mai arate, Aparul (Vărsătorul) topeas-că-se-n sete, Mars vârtutea în slăbiciune să-şi primenească, Mercurie între planete nu mai crăinicească, Zevs monarhia (puterea absolută) în veci să-şi robească, Vinerea, (Venus) floarea frumseţii să-şi veştejească, Cronos scaunul să-şi coboare de sus în jos, Finicul (Pasărea Phoenix) în foc de aromate moară, Oltarul jertfe nu primească, Paharul (Cupa) băutură să nu mai mestească (să nu mai pregătească), Chitul (Balena) să crape în apa Aridanului, Iepurele cadă-n gura Sirianului (Câinele-Mare), Musculiţa cu jale să bâzâiască, Urşii (Ursa-Mare) greu să mormăiască, Pletele Verenicăi (Părul Berenicei) să se pleşuvească, Coroana (Coroana Boreală) frumoasă nu le-mpodobească, Pigasos de Andrómeda să se depărteze, Perseos de Casiopa să se-nstrăineze, Zmeul capul cu coada să-şi împleticească, Chivotul lui Noe (Corabia Argo) în liman să primejduiască, Porumbul, frunza măslinului cercând (căutând), rătăcească, îndărăt a se întoarce nu mai nimerească. Acestea, dară, toate jelind, tânguiască, vâlva Inorogului cu arsuri (ardoare) dorească. Singur numai Corbul vesel să crângăiască, tuturor în lume spre chezi răi (de piază rea) menească. Numai Câinele Mare (Sirius) cu Câinele Mic (Procyon) lătrând, brehăiască şi de faptul scâniav să se veselească. Mute-se Arcticul, strămute-se Antarcticul, osia sferească (Axul sferei cosmice) în două se frângă, toată uşurimea (substanțele ușoare) în chentru să-mpingă, stihiile (apa, aerul, focul, pământul) toate întocmirea să-şi piardă, orânduiala bună în veci să nu mai vadă, toate îndărăt şi-n stânga să se-nvârtească, de jale să se uluiască, de ciudă (uimire) să se amorţească şi dreptatea Inorogului în veci povestească."

Sunete (răsunete) jalnice, eleghii căielnice şi traghiceşti ca acestea, prin potecile tuturor munţilor şi prin vârtoapele tuturor holmurilor sunând, răsunând şi rătăcindu-se (răspândidu-se) Hameleonul, ca cum ceva ştire n-ar fi avut, ca cum de lucru străin s-ar fi uluit, ca cum de primejdia fără veste

mintea şi-ar fi pierdut, umbla cutreierând încoace şi încolea, întrebând de unul şi de altul şi către toţi arăta chip de zălud şi faţă de lovit (epileptic).

„Ce poate fi aceasta? zicea. Ce poate fi sunetul acesta jalnic? Ce pot fi huietele acestea lăcrămoase? Ce pot fi cântecele cernite ce aud? Ce pot fi stihurile ponegrite (versurile triste) şi-ntr-însele necrezute (de necrezut) cuvintele care îmi vin la urechi? Oare ce aud adevărat aud, au demonul, ispitindu-mă, simţirile îmi batjocoreşte?"

Apoi, după câtăva vreme, ca cum lucrul de neştiut ar fi înţeles, ca cum alţii i-ar fi spus de patima Inorogului, ca cum, auzind, s-ar fi umplut cu amărăciune şi s-ar fi otrăvit de voia rea, cu o falcă în cer şi cu alta în pământ - cum se zice cuvântul (zicala) -, alergă la Şoim, faţă de care, ochii întorcând (rotindu-i în cap), faţa în divuri, în chipuri (în fel și chip), mutând (schimonosindu-și-o), voroava amestecând, limba bolborosindu-i, balele-i mergându-i (curgându-i) şi gura aspumându-i (spumegându-i) scrâşnetul glasului îi astupa articulul (articularea) şi înţelegerea cuvântului. Între cele multe brehăite (hămăite) de-abia se-nţelegeau aceste puţine cuvinte căptuşite (mincinoase):

„O, faptă nefăcută (de nefăcut) şi poveste neauzită (de neauzit), o, lucru nelucrat (de nelucrat) şi vicleşug spurcat, o, cinste ocărâtă şi ocară necinstită, o, Şoaime, de cumplit rău făcător şi de sânge vărsător, ce poate fi care ai ispitit (ce oare ai încercat)?

Ce poate fi lucrul spurcat care ai isprăvit, şi de astăzi înainte, în toată lumea, pe tine de viclenitor, iară pe mine de prieten vânzător ai vădit? Unde-ţi sunt jurămintele? Ce ţi-ai făcut legămintele? O, Zevs, o, Zevs, cine va mai putea spăla vreodată imăciunea (murdăria) care a căzut astăzi pe obrazele noastre? Ce ploaie a norului, ce rouă a seninului, ce mare a ocheanului va ajunge pentru curăţirea acestora? Dară nu gândeam eu, dară nu ziceam eu, dară nu-mi prepuneam (nu-mi

închipuiam) eu, dară nu mă temeam eu de una ca aceasta? Dară de vreme ce, o, vrăjmăşule, sub numele cereştilor ai îndrăznit a pune vicleşuguri ca acestea, alt organ (unealtă) în afară de mine, o, ticălosul (nenorocitul), n-ai putut afla? (Ci răii (ticăloșii) se nevoiesc lumea părtaşă a fi şi cu toţii tovarăşi răutăţilor {ticăloșiilor} lor.) O, ticăloase Hameleon, ce floare în chip (culoare la față) îţi vei schimba ca cineva să nu te cunoască, când te-ar întreba, ca de cleveta limbilor să scapi, ca din gurile sicofanţilor (calmniatorilor) să te mântuieşti (să te salvezi)? De acum înainte umbrele iadului să te învelească (să te învăluie), întunericul veacului să te căptuşească (să te ascundă), ca razele soarelui să nu te mai lovească (bată), ca lumina zilei să nu te mai ivească (scoată la iveeală), ca cunoştinţa cunoscuţilor să nu te mai vădească. Unde te-i (te vei) ascunde, sărace, unde te-i supune (te vei piti), blestemate, unde te-i mistui, pedepsite, unde te-i ivi, urgisite? Iată, munţii strigă, văile răsună, iată, dealurile grăiesc, câmpii mărturisesc, iată, pietrele vorovesc, lemnele povestesc, iată, iarba cu îngălbenirea şi florile cu vestejirea arătând, vădesc, cu mult glas retoricesc, cu surde sunete tuturor vestesc, asupra lucrului ce s-a lucrat toată fiinţa (de fapta făptuită lumea întreagă) se uluieşte şi toată zidirea (creația) a se ciudi (a se mira) nu sfârşeşte. Acestea toate, dară, sub numele tău se pun şi sub titlul tău se scriu, măcar că, de bunăvoie, părtaş vicleşugului nu te-ar fi aflat, măcar că, prin neştiinţă (din necunoaștere), organ al răutăţii (ticăloșiei) te-ar fi arătat, măcar că, de lucrul ce s-a lucrat, inima ca nuca ţi s-a despicat, măcar că, în viaţă, ceaţa jalei acesteia de pe suflet nu ţi se va mai ridica. O, dară lucrul spurcat la începătură şi încă mai spurcat la săvârşitură (sfârșit). Ci cereştii, ale căror nume împreună cu al meu s-au batjocorit, vicleşugul nu vor tăcea, izbânda nu vor trece (răzbunarea nu o vor uita), şi dreptatea nici nu s-a lenevi, nici nu va peşti (întârzia) a răsplăti."

Şoimul, după ce prin multă vreme, nu cu puţină dosadă (supărare) ascultă bolbăituri (bolborosiri) şi buiguituri (aiureli) ca acestea de la Hameleon, mai mult nu putu a-l mai răbda, ci în chip ca acesta îi întoarse voroava, zicând:

„O, Hameleoane, Hameleoane, jiganie spurcată, Hameleoane, o, câte vopsele (culori) ai pe piele, atâtea pedepse să-ţi dea sub piele puterile cereşti! O, pricaz (piază rea) de necaz şi pacoste pricaznică (aducătoare de nenorocire), Hameleoane, balaur mic şi zmeu în venin, Hameleoane, domnul diavolului şi dascălul cacodemonului, Hameleoane, fundul răutăţilor şi vârful vicleşugurilor, Hameleoane, mreaja dracului şi painjina Tartarului (Capcana iadului), Hameleoane, o, răutatea răutăţilor (ticăloșia ticăloșiilor) şi vicleşugul vicleşugurilor, Hameleoane! O, duh spurcat de tulburare şi vifor necurat de amestecare (uneltire) lHameleoane! Cine pustiul te-a învăţat a grămădi răutate peste răutate (ticăloșie peste ticăloșie) şi păcat peste păcat? Cine răul te-a îndemnat a nu face sfârşit vicleşugurilor şi amăgelilor? Au socoteşti, osânditule, că vei astupa cu cuvinte şicuite şi cu voroave căptuşite greţoasele-ţi şi scâmavele-ţi fapte? Au socoteşti, cu acest chip, că vei ascunde, sub căpătâiul altuia, puiul balaurului pe care în viclenie l-ai zămislit şi în răutate (ticăloșie) tu l-ai născut? Au nu m-am înştiinţat eu că umbrele diavoliilor tale s-au lungit din deal peste vale şi s-au întins din zare până peste zare? Şi încă acum îmi arăţi chip de jale şi faţă de nemâgâiere? Şi pentru spurcat lucrul care l-ai început şi n-ai putut a-l sfârşi, te faci că te întristezi? N-ai putut, zic, a-l sfârşi, de vreme ce răutăţile tale nu pot avea nici sfârşit, nici început, iară veri (ori) în lucruri grele, veri în lucruri uşoare, cumpăna dreptăţii tot va birui, care şi pe Inorog, fără nici o zăbavă, îl va scoate dintr-această nevoie şi-l va mântui. Au nu tu, vicleanule, facându-te laţul dracului şi undiţa demonului, pândind din malul răutăţilor (ticăloșiilor), te nevoieşti de atâta vreme să-l vânezi? Au nu tu, spurcatule, pentru muced trupul tău, pe preţul nepreţuit l-ai

vândut crocodilului în dar (pe degeaba)? Au nu ştii că răutatea-i (ticăloșia-i) stătătoare şi minciuna picioare n-are, ci amândouă curând şi lesne se povârnesc? Au nu ştii că haina vicleşugului curând se învecheşte şi, destrămându-se în toate părţile, ruşinea i se dezgoleşte? Ce ocară este aceasta? Ocara obrazul şi maiul capul să-ţi bată. Ce diavol, iarăşi zic, te-a aţâţat spre aceasta? Şi ce drac te-a îndemnat spre a-ceasta?"

Ci adevărat că vicleanului inima sa destul drac şi sufletul său de prisosit diavol este.

Hameleonul, simţindu-se în tot chipul oblicit (dibuit) şi din toate părţile vădit, nu mai putu încotro să şuvăiască (să șerpuiască) şi nu mai avu ce alta să meşteşuguiască (sî dibăcească), ci făcând obrăznicia calcan (zid de apărarea) şi nestidirea (nesimțirea) meteriz (meterez) obrazului, cu mare neruşinare rumpse (irupse) în cuvinte ca acestea:

„Diavolul sărăciei şi cacodemonul robiei m-au învăţat a gândi, a grăi şi a începe aceasta, şi m-au îndemnat a ispiti (a încerca tot răul) spre tot răul (orice ticăloșie). Numai pre cât socotesc n-am făcut măcară cevaşi (nicidecum ceva) împotriva monarhiilor, ci, mai vârtos, cât am putut, am silit (m-am străduit) spre plăcerea (pentru interesul) şi folosul lor. Căci cea chiară fireşie a vicleanului este să ţină vicleşugul vrednicie şi răutatea, bunătate (căci cea mai limpede însușire a trădătorului este să considere trădarea vrednicie și ticăloșia virtute). De aceea, n-ar fi fost să-i pară cuiva rău până într-atâta, mai ales aceluia care este dreaptă slugă Corbului şi bun prieten amânduror monarhiilor, în ce, dară, până într-atâta am greşit încât să mă supui sub atâtea ocări şi defăimări? Pentru binele de obşte am silit şi, cât am putut, m-am nevoit pentru prăpădenia (distrugerea) neprietenului amânduror monarhiilor. Că, precum se zice Cuvântul adevărului, mai bine să piară unul pentru (decît) tot norodul. Au socoteşti, Şoaime, că fiara aceea îşi va întoarce vreodinioară (vreodată) în veci (pentru totdeauna) inima spre adevăratul prieteşug? Ba! De la mine

adeverit să fii! Că cine în lume îi va sluji precât i-am slujit eu? Şi cine, sub soare, îi va prii precât i-am priit eu? Nimeni, crede-mă. Care, pentru atâtea slujbe arătate de mine, nu numai căci mi-a tăgăduit zămislirea (însărcinarea) Biruinţii – care, de ar fi vrut, şi putea şi vreme avea -, şi în loc de ce-ar fi fost de plătit cu mulţumită, nu numai căci slujba nu mi-a recunoscut, ci încă şi crocodilului m-a vândut să-i fiu în veci rob nerăscumpărat (de nerăsumpărat).

Eu, dară, o, Şoaime, acum, aievea şi fără nici o sială, mintea inimii mele o mărturisesc şi ce este adevărul, aceia grăiesc, că vicleşugul faţă de neprieten, iară slujba faţă de prieten şi ştiu, şi cât nu ştiu mă nevoiesc a învăţa. Nici nu cunosc alt stăpân în afară de epitropii monarhiilor, ci tot care pândeşte a le frânge acestora un tulei, eu aceluia nu mă îndestulez cu zdrobirea capului, că vrednicia prietenului este, pentru părul prietenului, a-i smulge capul neprietenului. De aceea, pe unul ca acela, oriunde, oricând şi oricum nu voi părăsi (voi renunța) a mă nevoi să-l mut din gazda (casa) vieţii în veşnică casa morţii. Iară altminteri, visul meu de nu se va împlini după tâlcuire, ci de va ieşi precum zici tu, adică în curândă vreme, precum şi din fălcile crocodilului va scăpa, pomeneşte (amintește-ți) cuvintele mele: că viaţa lui sârguiește (grăbește) moartea multora, şi liniştea lui, cu vremea - şi în scurtă vreme - va aduce monarhiilor tulburare de neaşezat (de nepotolit).”

Într-acest chip, Hameleonul, nepărăsit mutându-şi (neîncetat schimbându-și) după feţe (culori) şi gândul şi cuvântul, şi lucrul, bora ca acestea, cu nedogorit obraz, faţă de Şoim, a cărora greaţă el, nemaiputând a suferi, zise:

„Piei de aici, o, jiganie spurcată şi făţarnică! Că eu mai mult a-ţi răspunde, nici nu îmi trebuie, nici nu mi se cade, de vreme ce singură răutatea (însăși ticăloșia) ta destul îţi răspunde şi fapta care ai lucrat de saţ (din destul) în toată lumea o povesteşte! Că, într-adevăr, cel ce din'ceput ai fost, tot acela

eşti şi tot acela vei fi, până când, umplându-te de sânge ca căpuşele, şi beşicându-te ca cârceii (căpușele), plesnind, vei crăpa."

PARTEA A XII-A

Iară după ce cineşi (fiecare) se întoarse la locurile sale, dulăii scriseră carte către Corb într-acest chip:

„Uleul şi toţi dulăii, Corbului, stăpânului milostiv, cu plecate capete, sănătate! După ce încă de demult, după a domnului nostru poruncă, în tot chipul am nevoit ca doară l-am fi putut aduce pe vrăjmaşul Inorog după a noastră voie - nevoinţe despre care martore ne sunt şi cerul şi pământul, numai, de vreme ce vrăjile nu ne-au slujit, mrejele nu l-au ţinut, laţurile nu l-au oprit, seciurile (opriturile) nu l-au încuiat (nu i-au închis potecile) şi tot felul de măiestrii (meșteșugiri) nu l-au putut domoli, de mare nevoie, ne-a căutat a face nu ce-am vrut, ci ce-am putut. Şi mai vârtos, înştiinţându-ne, de la trimisul Uleu, precum spre aceasta şi voia domnului nostru să se fi plecat (înduplecat), că păsările rumpătoare (răpitoare), când nu pot came proaspătă a câştiga (a dobândi), sunt obişnuite să-şi domolească foamea prin stârvuri şi împuţiciuni. De aceea, văzând noi că din zi în zi căldura norocului nostru se răceşte şi oarecum a împotrivnicului se încălzeşte, am socotit ca să nu aşteptăm până răceala ei de tot ne va cuprinde şi ne va amorţi toate mădularele, ci, cu un ceas mai înainte, primind-o cu blândeţe, să nu-i stăm împotrivă, că norocul plecare (înduplecare), iară nu asprime' (neînduplecare) primeşte Încuviințează). Aşijderea, de multe ori s-a văzut că trestia, plecându-se după vânt, se îndoaie şi iară se scoală, iară bradul, punându-se împotrivă, din rădăcină se prăvăleşte, cu a cărui răsturnare, cele de primprejur, mlădiţe şi smicele, stropşindu-se, cu pământul se amestecă. De aceea, împreună cu tot sfatul, l-am rugat pe Camilopardalul ca, punându-se în mijlocul

nostru, să alcătuiască acea pace dorită între domnul nostru şi vrăjmaşul Inorog. Ci Camilopardalul, măcar că s-a arătat a primi această osteneală, însă a cerşut de la noi un hirograf ca acela (înscris special), care să întărească şi să adeverească alegerea (hotărârea) lui, oricum ar fi. Ci noi, de la domnul nostru, neavând pozvolenie (permisiune) ca aceasta, altceva mai mult n-am avut a-i, răspunde, fără numai cât am cerşut soroc, ca despre aceasta să facem știre domnului nostru. Deci acum, iată, avem soroc până în două-zeci de ani, în care ne rugăm să avem răspuns aievea după pofta si plăcerea domnului nostru. Iară noi gata şi neobosiţi vom fi în toată slujba ".

La această scrisoare a dulăilor, Corbul într-acest chip răspunse:

„Cu mila cerescului Vultur, Corbul, mai-marele epitrop al monarhiei tuturor pasărilor. Uleului şi dulăilor, care se află în munţi, sănătate! Cartea care ne-aţi scris am luat-o (am părimit-o), cele ce ne scrieţi înţeles-am. La care mai mult altceva a vă răspunde nu avem, fără cât, iată că, având aicea, lângă noi, pe Bivolul de Cina, cât mai curând într-acea parte l-am trimis, căruia toată plinirea puterii (deplină putere) i-am dat, ca şi el, împreună cu prietenul nostru, Camilopardalul, orice mai spre folosul nostru ar cunoaşte (consideră) aceea să facă."

Bivolul de Cina la trup este negru, la cap alb, la picioare pag, la coamă comos ca caii de Schiţia, la isteţime de vulpe nu rămânea (nu era inferior vulpii). Iară fireșia (particularitatea) lui cea mai chiară (clară) este totdeauna a rage şi nepărăsit (necontenit) a mugi.

Deci după sosirea Bivolului la lăcaşul Camilopardalului, se făcu iarăşi, de iznoavă (din nou), mare adunare, unde Camilopardalul făcu un prolog ca acesta:

”Duhurile (virtuțile) a toată jigania, o, prietenilor, în două chipuri fac clătirea (evoluează) lor: unul, iute şi netocmit (nestăpânit), care naşte vrajba şi mânia, altul moale şi tocmit, care, începând liniştea, scorneşte între dânsele dragostea, o

înmulţeşte şi netulbu-rată o păzeşte. Aşijderea, de multe ori, dintr-acea iute şi netocmită repejune (repeziciune), muritorii, răpiţi (inconștienți) fiind, din care trezindu-se ca dintr-o ameţeală şi deşteptân-du-se ca dintr-un vis speriat (înfricoșător) şi tulburat (tulburător), se nevoiesc să se întoarcă spre odihnă şi linişte, ca să le dea celor obosite şi oarecum înăduşite duhuri, odihnă şi repaus. De aceea în clătiri (tulburări) ca acestea, mai cu de-adins sunt de socotit două: una să stabilească mai dinainte şi așeşi (chiar) începutul clătirii, care, unde și când va să fie ţenchiul (țelul) odihnei. Alta că până va sosi la însemnatul ţenchi, măcar cum (nicidecum) cevaşi loc să nu dea lenevirii, ci toate mijloacele şi împrejuistările (circumstanțele) cu foarte mare osârdie să se păzească şi dintr-îmbe părţile să se păzească. Că duhurile muritorilor sunt asemenea vânturilor clătitului (nestatornicului) aer, care pot sufla și plăcut și împotrivă. Inimile corăbieri plutesc pe nestătătoare lucrurile întâmplărilor ca pe umerii valurilor, sfârșitul lucrurilor este liman, intrarea la liman, aflarea liniștii și scăparea din furtună. Deci precum adeseori s-a văzut, că din nepaza (neatenția) cârmaciului şi din lenevirea corăbierilor, acum, intraţi fiind în sânul limanului, păţesc aceea de care au scăpat între groaznice undele valurilor. Într-acest chip şi lucrurile voastre, ca un vas de multe valuri şi din multe părţi izbit și zdruncinat, socotesc să fi ajuns acum la limanul adăpostirii și la liniștea odihnirii. Cea mai multă primejdie, precum se vede, a trecut. Rămas-a acum ca, în adăpost, pentru paza viforului (ocrotirea de furtună), să se arunce fierul (ancora), să se învelească (strîngă) pânzele, funiile să se întărească şi vasul să se sprijinească (să fie imobilizat), legându-se la margine (țărm) cu nerupte (de nerupt) odgoane, ca nu cândailea (cumva), scornindu-se fără veste, dinspre uscat, viforul duhurilor (forțelor elementare) să silească a poftori (a repeta) iarăşi mările odată călătorite şi valurile mai dinainte trecute, când poate să i se întâmple, de nu

cea detot prăpădenie, însă cea mai rea decât cea dintâi primejdie.

Lată, de o parte, Inorogul singur carmaci, singur vasul voii sale ştie şi poate să-1 pornească încotro ar pofti, care, în liman intrând, singur din sine (de la sine însuși) a lăsat la voia şi la alegerea noastră cu ce odgon şi la ce stâncă s-ar lega vasul. Deci despre această parte sînt fără prepus (nu mă îndoiesc), că, vasul inimii sale se va lega în adăpostul odihnei, fără nici o primejdie, cu odgoane groase, cu funii tari şi la locuri credincioase (de încredere), unde, neclătit (neclintit) rămânând, vifor cât de repede, furtună cât de mare şi holbură (uragan) cât de năprasnă (neașteptat) nu-l va putea a mai urni. Că mai lesne îi este vântului o mie de odgoane a rupe şi o mie de fiare a smulge, decât sufletului purtător al cinstei să se întoarcă din cuvântul dat (să revină asupra cuvântului dat). Acuma, dară, lucrul rămâne că, de vreme ce vasul Corbului este să se chivernisească (administreze) prin epitropie (mandat), care dintre voi ar fi acela care să aibă voie slobodă (libertate) şi toată puterea ca, la locul ce vom cunoaşte (socoti) noi că-i mai de credinţă, cu funia care vom zice că-i mai tare şi cu fierul care vom pricepe că-i mai de nădejde, acolo şi cu acelea să se lege şi să se priponească. Deci să mi se arate (înfățișeze) care ar avea epitropia navarhului (conducătorului corăbiei), ca cu acela cuvintele obştindu-mi (ideile punîndu-mi/le de acord), să vorovească cele ce ar căuta (sili) spre sfârşitul lucrului."

La aceste cuvinte ale Camilopardalului, Uleul arăta precum lui i s-au pus nu numai piedicile la picioare, ci şi gârlița (inelul cu lănțug) la grumaji, de vreme ce Corbul scrie precum tot lucrul l-a lăsat pe seama Bivolului.

Dulăii acum nici nu latrau, nici nu scânceau, ci, ca cei ce muşcă pe furiş, numai prin semne se cucireau (se lingușeau), locul nu le da mâna să muşte, să-l latre, iarăşi, socoteau, că adese şi de multe ori lătrând, acum urechile tuturor să se fi

deprins cu lătrăturile lor, că minciuna adese grăită, şi adevărul grăit îl preface în minciună.

Aceştia tăcând, Bivolul într-acesl chip începu să ragă:

„Între noi, o, Camilopardare, nu este cineva fireş (cu adevărat) şi cu deplină putere epitrop al Corbului, nici nu are cineva pozvolenie ca aceea (permisiune specială), care ce ar lega, legat să fie, şi ce ar dezlega, dezlegat să fie, fără numai, ascultând a îmbe părţilor pofte (dorințe), să fim cuvintelor judecători, dreptăţii alegători (hotărâtori) şi asupra folosului celui de obşte sfătuitori şi îndemnători. Nici nu aş socoti a fi cu cale ca lucrul acesta să cadă sub siloghismurile aristoteleşti şi sentenţele platoniceşti, nici nu ar trebui scociorât până într-atât de adânc, ci numai inimile, acum plecate (îndupelcate), cu un chip mai pre usor să le atcătuim (să le unim). Că funiile socotelii întinzându-se și destinzându-se mai mult decât poftește vremea, din socoteală socoteală naşte si din cuvânt cuvât izbucneşte, şi aşa, cele vechi trecând, altele, noi, ca în roată se întorc. Ci de este lucrul vrăjbii să se săvârşească în pace, ei înde ei să-şi arate voroavele (opiniile) şi poftele, iară noi, alegând cele cu cuviinţă de cele cu necuviinţă, să judecăm după dreptate. După care, de vor vrea a se odihni, bine, iară de nu, voia lor în mâna lor este, şi precum le va fi pofta aşa facă."

Camilopardalul, cunoscând (înțelegând) că socoteala (intenția) Bivolului este să facă lucru spulberat (superficial) şi nu întemeiat - căci răutatea (ticăloșia) Corbului nu ştie pocăinţa -, foarte se mânie şi într-acest chip răspunse:

„De vreme ce socoteala lor a fost, o, prietene, pentru ca numai între dânşii să se vorovească, să-şi fi căutat alt loc de împreunare. Iară de a fost lucrul acesta să se caute (să se rezolve) cu mijlocia (mijolcirea) noastră - precum Corbul, scriindu-ne, ne roagă -, atunci ar fi trebuit să fie de faţă chipul al treilea, adică adevărat epitropul Corbului, care, ce noi vom judeca, ca cum singur (însuși) Corbul ar fi să se arate sau astăzi primitor, sau astăzi neprimitor al judecăţii noastre. Ci acum

aievea (adevărat) este că şi aceste ispite (încercări) sunnt şi apă bătută în piuă. Însă ispită ca aceasta să o facă printr-un alt chip, lor asemenea, iar nu prin mine, căci nu port grijă mai puţin de cinstea altora decât de cinstea mea, şi inima care şi-a pus voia în mâna mea, aşa mi se cade a sta pentru a lui precum pentru a mea."

Şi aşa, Camilopardalul, aprins de mânie, sculându-se, ieşi dintre dânşii.

Iară după ieşirea Camilopardalului din adunare, văzând cu toţii firea-i tulburată, intrară într-o întristare amestecată cu tăcere. Şi mai vârtos Inorogul, cunoscând (știind) că din toate părţile (tagmele) nu lipsea vicleşugul în voroavă şi în faptă, ales că Corbul, măcar că-i dăduse Bivolului toată pozvolenia, Bivolul însă, ştiind nestătătoare socoteala Corbului, nu vrea să se lege sub darea cuvântului. Dulăii, de vreme ce toată cinstea şi agonisita lor se sprijinea pe vânători şi vrăjituri (înșelăciuni) ca acelea, aşeşi din'ceput se sileau, ca piatra la deal, spre isprăvirea lucrului. Uleul, măcar că într-adevăr tare năzuia spre săvârşirea lucrului, însă slujba aceasta poftea s-o ia sub titlul numelui lui, care lucru văzând că Corbul l-a orânduit Bivolului, amesteca oarecum căldura cu răceala şi, zicând precum la dânsul nu este vreo putere, arunca tot lucrul asupra Bivolului. Camilopardalul, aşijderea, nădăjduind numai singur schiptrul judecătoriei, apoi, auzindu-l pe Bivol a se numi judecător iar nu epitrop, arunca pricini, măcar că adevărate, însă nu fără venin amestecate, şi silea lucrul a-l arăta oarecum mai greu decât era. Inorogul, bine socotind precum cuvintele tot aşa chipurile tuturor, după semnele ce le vedea la iveală, cunoştea adevărat că toată greuimea lucrului nu atât în sine rămăsese, pe cât în lăcomia titlului. De aceea într-acest chip le vorovi:

„Această vrajbă a noastră, pe care, încă de la părinţi, ca datorie, rea moştenire, peste voie şi cu mâinile ciunte au apucat-o, nu proaspătă, ci, precum am zice, de veche, acum este împuţită. Aceasta, dară, având aruncate (răspândite) atâtea

rădăcini în toate părţile, în lat, lung şi adânc, nu este cu divă (de mirare) de se arată aşa de cu greu de dezrădăcinat, că vrajba neprieteniei, ca piatra cu var lucrată, până în patruzeci de ani tot fierbe.

Ci cât ar fi despre partea mea, precum pururea gata am fost şi în răbdare şi în aşteptare, şi de acum înainte, nu mă voi feri, încă vreo câtăva vreme, loc îngăduinţei a da. Şi pentru ca să nu mă arăt a fi eu pricina rămânerii (dăinuirii) vrajbei, am încă un sfat a vă statui, pe care, auzindu-l, de va fi plăcut, socotesc noi înde noi lucrul să putem a-1 duce la săvârşit. Iară de nu, fiecare cu voia sa se slujeşte la punctul său cel dintâi să se întoarcă. Sfatul meu, dară, este acesta: întâiaşi dată, precum se cade, să-i facem mulţumită prieteneşte Camilopardalului pentru osteninţa pe care până acum a făcut în treaba noastră. După aceasta, într-alt loc undeva, de iznoavă, să ne împreunăm, unde ce cu nevoie şi ce pre lesne în lucrurile noastre ar fi să înţelegem. De-aci, care ar rămâne mai aspre (greu de rezolvat), de acelea, să-l înştiinţăm pe Camilopardal, ca, cu mijlocirea şi socoteala lui, şi acelea aşezându-se (soluționându-se) să-l punem ca pe un martor şi întăritor al aşeză-mânturilor (convenirilor) noastre."

Sfatul acesta îi plăcu Uleului, Bivolul nu-l lepădă (respinse), dulăii, încă (de asmenea), pentru bunătatea sfatului, cu capetele aplecând, arătară semnul primirii (acceptării). Ci nici sfatul Inorogului nu era lipsit de îngemănarea gândului. Întâi, că, văzând Inorogul pe Camilopardal precum asupra celorlalţi oarecum s-a mâniat, silea ca şi mai mult să-l pornească (întărâte) asupră-le, ca doară, pentru mânie, ar uita lăcomia şi, în fierbinţeala sângelui, ar grăi cuvântul dreptăţii. Că nu puţin prepus era ca nu cumva, cu această pricină, să se fi adaos obrocul (tainul) Camilopardalului de la Corb, care lucru s-a şi întâmplat, precum mai jos se va zice. A doua, ca doară ar putea cunoaşte la ce sfârşit bate a lor socoteală, ce ar avea să

ceară de la dânsul şi în ce fel ar pofti să se aşeze (să se potolească) acea neîncălzită (de neîncălzit) răceală între dânşii.

Aşadară, cu toţii împreună sculându-se (plecând), a doua zi într-alt loc se împreunară (se întruniră), unde întâi Uleul într-acest chip voroavă făcu (vorbi):

„Eu, o, prietenilor, unde nădăjduiam că vom avea mai mult folos şi ajutorinţă spre a lucrului isprăvire, acolo văzui semne împotrivnice şi cuvinte amestecate cu zgrăbunţi de gheaţă. Însă despre aceasta, într-această dată, nu pot mai mult a face voroavă. De aceea după întreaga (sănătoasa) sfătuire a Inorogului, lăsând la o parte sfătuirile altora în chip de proorocii paradigmate (pilduitoare), acum, între noi, cu suflete line (liniștite) și inimi împăcate, să cercăm (să analizăm) cu osârdie ce și ce ușor ne-ar ieși înainte, ca așa, după trebuința lucrului, lăsându-ne într-o parte (optând pentru o tagmă), să ne alcătuim (să ne unim) spre ce ar fi cinsteși (corect) și cu cuviință".

Atunci, Inorogul, văzând că boldurile Uleului împung în pielea Camilopardalului, zise:

„Eu încă, o, prietene, mult m-am mirat că chipul pe care singuri (înșiși) voi l-aţi ales de cinstit şi de drept, acela acum amestecă fiere în miere, şi foarte rău îmi pare căci nu pot cunoaşte pricina mai dintr-adânc. Că pricina fiind cunoscută, oricât de aspră ar fi, nu se poate să nu se afle vreun leac spre netezirea ei."

Bivolul zise:

„Ucenicii Epithimiei se supun sub dascălul Pleonexiei, ci acum, nefiind vremea acestor provlimate (probleme) să ne întoarcem la ale noastre enthimemate (silogisme eliptice). Inorogul trage într-o parte. Corbul într-altă parte, iar dreptatea va merge pe calea sa. Ci acum, întâi trebuie să ştim pofta (cerința) Inorogului - ce şi care ar fi - de la Corb."

Inorogul zise:

„Eu, o, prietenilor, nu poftesc de la Corb ceva greu şi fără cale (care nu se cuvine), fără numai el singur în sine socotindu-se, să îndrepte ce va afla strâmb, şi ce dreptatea pofteşte să poftească şi să învoiască. Acum, dară asemenea şi eu aş pofti (aș dori) să știu ce ce ar cere Corbul de la mine."

Uleul zise:

„Corbul de la tine altceva nu pofteşte fără numai prieteşug şi dragoste adevărată".

Inorogul răspunse:

„De vreme ce el prieteşug şi dragoste adevărată pofteşte, iată că şi lui i se cade a ne da ca aceleaşi, că toată pofta bună cu binele pofteşte către altul a se obşti (a se pune de acord). Însă de pe ce vom putea într-adevăr a cunoaşte că unul către altul îndeplineşte aceeaşi cerere şi dare? Că voile de bine voitoare încep din cuvânt şi fără zăbavă sfârşesc în faptă. Deci cât ar fi despre partea mea, părăsind vrăjmăşia neprieteniei, îndată şi îndeplinesc toată juruinţa, că nici ceva mai mult Corbul nu are a pofti de la mine. Care lucru nu poate a-i sluji deplin Corbului, de vreme ce eu, în toată lumea este ştiut, precum să fi având asupra lui, deosebi de aceasta, şi altfel de dreptate. Aşadar, numai atunci se va dovedi că precum adevărat, întorcându-se din vrăjmăşie, să fi purces spre dragoste, când, lăsând strâmbătatea, va începe a lucra dreptatea. Aşijderea, este de socotit lucrul împotrivă, că, despre mine, dându-i-se pace Corbului îndată, îşi agoniseşte toată odihna (liniștea), care la mine nu este aşa, căci sunt şi altele care îmi pricinesc neodihna, şi toate acelea de nu se vor alcătui spre odihnă, nici eu nu mă pot aşeza detot şi a mă odihni. Că prieteşugul adevărat este închisoarea de bunăvoie a sufletului în trupul străin şi pătimirile străine a le suferi ca pe ale sale. Însă nici cu socoteala întreagă se poate numi acela care, aţâţând focul, ar sta cu ochii în fum, că măcar că focul se aţâţă spre trebuinţă, însă mai dinainte trebuie a socoti că, dându-se fumului loc de răsuflare, să nu facă înăduşeală (înăbușeală) celui ce-l aprinde.

Deci, de vă este socoteala ca această dragoste deplină şi adevărată să se facă, întâi trebuie să se cerce (să se analizeze) toate peristasele (circumstanțele) şi, aflându-se, precum se cade să se aşeze (să se stabilească) şi, aşezându-se, cinsteş să se păzească (să se păstreze)".

Bivolul zise:

„Ce şi care pot fi acele ţircumstanţii?"

Inorogul zise:

„După socoteala mea. sînt acestea:

Întâi: Rănile împuţite ale vrăjmăşiei, ungându-se cu mehlemul (alifia tămăduitoare) dragostei adevărate, să se tămăduiască şi toate asuprelele dintr-îmbe părţile, ca şi cum nici n-ar fi fost, să nu se mai pomenească, pentru că pomenirea asuprelelor înnoieşte şi ijdăreşte (produce) neprietenia.

A doua: Bună pază (multă precauție) pentru cele viitoare lovituri, că de vor şi veni, să nu poată lovi, iară de vor şi lovi, să nu aibă putere a răni, căci ce s-a întâmplat o dată se poate întâmpla şi altă dată.

A treia: Să se părăsească vrăjmăşia nu numai din gură, ci, deodată cu cuvântul, să se lepede din mâini şi ciniile (uneltele) răutăţii (ticăloșiei), să se părăsească (să se renunțe la) ispitele (iscodirile), uşile şi ferestrele simţirilor dinspre tot aburul şi vântul tulburării astupându-se, tare să se păzească, ca nu cândai neprimitorii (cei care nu vor să accepte) acestui lucru bun, aflând vreme şi loc, să poată băga oaspetele tulburării în casa linişti. Că vântul răutăţii şi vicleşugului este atât de subţire, că nu numai prin găuricea urechii destupate poate să răzbată, ci şi prin inima încuiată sub lăcata socotelii (rațiunii).

A patra şi cea mai de treabă (folositoare) este ca toată dreptatea să se împlinească, pentru ca nu cumva, rămânând în pagubă unul despre (față de) altul, mosorâtura (umflătura) acelei lovituri să aducă în minte dureri vechi. Că, la muritori, paguba avuţiei se socoteşte a fi din rădăcina sufletului, pentru aceea se zice, şi la cei mai mulţi aşa se crede, precum averea să

fie din suflet. Deci trebuie să căutăm cu bună osârdie ca să aflăm cine este sub pagubă şi care să fi fost pricina acelei păgubiri, de-aci, cumpănindu-se cu cumpăna dreptăţii, fiecăruia, partea ce i s-ar cădea, dreaptă împărţeală să i se facă. Nu zic. o, prietenilor, să se pomenească pagube ca acelea care unul le-ar fi pierdut în pizma altuia pe la vrăjitori şi pe la vânători, ci ca acelea care, tirăneşte străinele prădând, le ţine ca cum ar fi ale sale şi le stăpâneşte fără nici o pravilă a dreptăţii."

Uleul zise:

„Adevărat că şi nouă şi altora ştiut este precum în multe ai dreptate. Însă am pofti ca şi acum să auzim de la tine ce ar fi acea dreptate şi cum s-ar putea împlini."

Inorogul zise:

Întâi: Bârlogul care ne este de moşie şi, până acum, de câteva ori Corbul, tirăneşte, cu siloghismurile sale, l-a dat unora şi altora, de-acum înainte aceasta să nu mai adaoge a face.

A doua: Păsările să nu aibă amestec în monarhia dobitoacelor, nici pliscul Corbului să nu se mai atingă de pielea Boului.

A treia: Toate cuiburile Corbului, care mai dinainte de acesta a fost epitrop al păsărilor, Corbul de acum într-însele nici să se ouă, nici pui să scoată, nici altor păsări să le dea ci, după dreptate, puilor Corbului, care au rămas săraci de părinte (orfani), înapoi să se întoarcă (să se restituie).

A patra: Penele, aripele şi toţi fulgii şi toate tuleiele Corbului trecut, Corbul de acum să nu le amestece între penele sale, ci le dea înapoi moştenitorilor. Căci penele Corbului trecut se cunosc foarte bine dintr-acestuia de acum, căci ale aceluia sunt cu două fețe, pe o parte negre, ca ale Corbului, iar pe altă parte pestriţe, ca de pajură, şi sure, ca de vultur.

Acestea, dară, o, prietenilor, Corbul cu fapta împlinind, voi putea cunoaşte precum s-a întors spre adevărata dragoste. Iară altminteri, măcar cum nu voi putea a mă încredinţa. Că

juruinţele cuvintelor fără îndeplinirea lucrurilor, sunt ca ouăle fără plod şi ca seminţele fără roadă."

Bivolul, măcar că avea toată puterea şi pozvolenia epitropiei, însă, din ne-încredinţarea în lesne a se muta (a se schimba) socoteala Corbului, nu îndrăznea din sine să facă apofesin asupra lucrului (să ia o hotărâtre categorică asupra lucrului). De aceea, vremea cumpănind - că Bivolul din fire nesuferitor este precum la căldură, aşa la frig -, într-acest chip răspunse:

„Toate poftele tale sunt drepte şi pe cale (justificate), şi aşa, s-ar cădea ca să se împlinească toată dreptatea. Însă despre tuleiele Corbului trecut am auzit din gura Corbului acestuia, cu jurământ asupra numelui Vulturului ceresc, precum nici vreodată să nu le fi luat, nici să se afle acum la dânsul. De aceea, măcar că bine ştim cu toţii că nu grăieşte adevărul, însă noi, ca prieteni ai îmbe părţilor, vom fi nevoitori (ne vom strădui) ca nici el să nu se ruşineze de minciună, nici dreptatea ta să nu rămână acoperită (ascunsă) şi călcată. Şi de vreme ce poftele ce sunt acum le-am înţeles cum se cade şi lucrul a sosit (a ajuns) până la atâta (în acest stadiu), te poftim cu toţii să fii încă puţină vreme îngăduitor, şi toate acestea de nu se vor face, încă mai cu multul decât ai poftit, atunci amăgeala către mine să o ţii (să mi-o atribui mie)”.

Aşadară, atâta punându-se (încheindu-se) cuvintele şi voroavele între dânşii şi rămânând a le săvârşi cu lucrul (realiza), cineşi se duse la ale sale. Iară Bivolul scrise carte către Corb într-acest chip:

„Bivolul Cinei, Corbului Dealurilor, sănătate! Pentru pricina între tine şi între Inorog, pe care tare m-ai rugat să o caut (cercetez) şi să o isprăvesc, şi voie slobodă mi-ai dat în orice chip voi alege (hotărî) aşa să şi fac, iată, cu puţine cuvinte, vei şti că lucrul la aceasta a venit (lucrul a ajuns la această încheiere). În tot anul să dai Inorogului, ori din tuleiele Corbului trecut, ori dintr-ale tale, patru mii de tuleie, adică în

toate trei lunile câte o mie, şi tuleiele să nu fie negre, de pe spate, ci albe, smulse de pe sub pântece. Din toate cuiburile câte a avut Corbul trecut şi acum se află în monarhia păsărilor, a treia parte să se dea în puterea şi oblăduirea (stăpânirea) Inorogului, căci se cade a fi acestora adevărat şi drept moştenitor. Apoi, clonţul tău să nu mai umble pe pielea Boului, nici să nu te mai amesteci în monarhia dobitoacelor. Acestea le-am ales (stabilit) noi, măcar că ştim cu toţii că dreptatea lui ar pofti mai multă şi mai mare parte. Aceasta sfătuim a fi spre folosul obştii şi spre odihna ta. Deci într-acest chip de vei vrea să legi prieteşugul cu dânsul, răspuns chiar (clar) şi adevărat (sincer) să ne dai spre întăritura (confirmarea) aşezământului (convenției), ca, împreună cu Camilopardalul şi cu alţii ai tăi care se află aici, să dăm şi să luăm cuvânt stătător. Şi nu mai ispiti (încerca) alt lucru a cerca (căuta) şi a zbate (discuta), că leneşul mai mult aleargă şi scumpul mai mult păgubeşte."

Corbul de acestea înţelegând, trimise înapoi, cât mai curând, răspuns ca acesta:

„Pentru câte mi-ai scris, am înţeles foarte bine. Deci vei ştii că toate acestea, primindu-le cu toată inima, le întăresc şi le adeveresc şi, după al vostru aşezământ, vom fi nevoitori (ne vom strădui) a le împlini cu fapta. Numai şi eu aceasta deosebit poftesc: ca tuleiele care le voi da pe an, să fie nu sub numele dării, ci sub chipul darului. Pentru cuiburi, aşijderea, să nu se facă vreo scrisoare la mijloc (prin mijlocirea vreunui înscris), pentru ca să nu se înţeleagă că doară vreodinioară fiind sub mâna (sub stăpânirea) noastră, acum au ieşit de sub mâna noastră."

Corbul scrise ca acestea şi către Camilopardal, şi pe amândoi tare îi ruga ca să fie foarte nevoitori (străduitori), să nu cumva lucrul să rămână neisprăvit, pentru care har şi mare prieteşug de la dânşii va cunoaşte, a căruia mulţumită şi răsplătire o va face fără zăbavă pe larg.

Luând răspuns ca acesta, Bivolul se duse, împreună cu Uleul, la Camilopardal, pe care în multe feluri rugându-l căci, precum s-a pomenit mai sus, mâniindu-se, la aducerea dintâi, de lucru mai se părăsise (aproape că renunțase), îl pofteau ca să-l poftească pe Inorog şi să-l îndemne ca cele ce la mijloc se pun (se mediază) să le primească. Deci Camilopardalul, văzând, de o parte, adăogirea obrocului - căci acesta încă de demult i se giuruise (i se promisese) -, iară, de altă parte, înduplecându-l plecată rugămintea lor, chemându-l la sine pe Inorog, întâi pe taină (creșterea tainului), iar apoi la iveală, îi lăudă, cu multe chipuri şi tropuri retoriceşti, pacea, iară vrajba o huli că retorii nu pot afla mai multă materie de zis decât în lauda păcii şi in hula vrajbei, apoi începu să domolească inima Inorogului cu alte feluri de dulci voroave şi juruinţe, până mai pe urmă, venind la deschiderea cuvântului (ajungând la desfășurarea cuvântării), îi spunea Corbul la cât s-a lăsat (a renunțat) din mândria lui, şi îi zicea precum primeşte (acceptă) să dea atâta dare pe an. Aşijderea, îi juruia, crescând dragostea, precum, şi darurile vor creşte.

„De-aci, zice, de socoteşti căci sunt prieten, cuvântul şi sfatul prietenului tău ascultând, acestea, de la Corb, de această dată, primeşte. Acestea făcând, pare-mi-se că nu vei greşi."

Aşadară, de o parte Camilopardalul, de alta, Bivolul şi cu Uleul îl rugau. Inorogul încă, pe o parte, fiind supărat şi săturat de viaţă primejdioasă, iar pe altă parte, neputând călca îndemnarea şi pofta prietenilor, primi aşezământul păcii pe pomenitele condiţii.

După aceea, sculându-se cu toţii de acolo, se duseră iarăşi la lăcaşul Bivolului, unde toţi dulăii, ogarii, coteii, adunându-se împreună cu Uleul, aşezară (stabiliră) pe cinstea numelui şi pe credinţa cuvântului legământul păcii - căci amândoi nu primiră să se lege pe numele Vulturului ceresc, de vreme ce cine nu păzeşte a sa cinste, de abia va cunoaşte cinstea celor cereşti. Apoi, sculându-se cu toţii, sărutau, cu capetele plecate, copitele

Inorogului. Inorogul, încaşi (de asemenea), cu cinste îi primea, îmbrăţişându-i, precum i-ar săruta şi semn de pace le-ar arăta.

Şi aşa, într-acest chip, îşi luă sfârşitul vrajba de o mie şapte sute de ani între Corb şi între Inorog.

Iară toată cuprinderea acestei istorii este: că Vulturul şi Leul, vrând de puternici împăraţi să se slăvească, muştele îi batjocoriră. Vidra, cu neştiinţa în fericire petrecând, cu sfatul, fără vreme (după sfatul la nevreme dat), o pricepură cine să fie şi dintr-a-mândouă monarhiile o izgoniră. Liliacul le batjocori pe jigăniile şi pe păsările viclene (trădătoare), Cămila, coarne încercând, şi-a pierdut şi urechile, Corbul, vrând să stăpânească în două monarhii, s-a legat mai-micului său sub cea pe an dare.

Şi precum toate au sfârşitul lor, tot aşa şi dreptatea îşi află vremea, locul, puterea şi biruinţa sa.

IZVODITORUL (AUTORUL) CITITORULUI, SĂNĂTATE

Foarte bine cunosc, o, iubitule, precum de toată probozirea (mustrarea)- vrednic să fiu (că osteninţa cheltuită nu se jeleşte, fără numai când nu aduce, cumva, în urmă, vreun folos), de vreme ce acea aievea istorie a lucrurilor trecute pe această vreme precum este mai pre lesne mi-ar fi fost precum este a se înşirui şi după cursul vremilor, carea-şi la locul să a se alcătui, cu care chip mai mult ai fi putut a te îndulci şi de ştiinţa lor mai de saţ a te îndestuli. Şi aşa, nici truda mea nu ar fi rămas până-ntr-atât în deşert, fără mulţumită şi fără folos. Ci întâi bucuros mărturisesc sfârşirea untdelemnului şi pierderea vremii mele. Apoi te poftesc să fii judecător al asuprelelor (constrângerilor) mele şi drept sămâluitor (socotitor). Că câteva şi nu uşoare pricini sunt care tare m-au asuprit a nu slobozi condeiul spre această istorie ieroglifică. Întâi: că cu pomenirea istoriei se dezvelesc nu mai mult a străinelor fapte decât a fireşelor (propriilor) case. Alor noastre a le huli de proaste (adevărul să mărturisim) frageda fire nu primeşte (delicata mea fire nu este de acord). A le lăuda de bune şi după pofta adevărului precum sunt a le obştii, ascunsul inimii (conștiința morală) şi stidirea (sfiala) ne pedepseşte (ne chinuie). Ale străinilor (care mai cu toţii sunt încă între vii) cele de laudă vrednice vrednicii (virtuți) măcar că foarte primitor aş fi fost cu dânsele condeiul a-mi împodobi, însă celelalte, care sunt abătute din calea laudei, numere (nume), nevoinţe şi fapte, aşa detot dezvelite a le scoate în mijlocul theatrului (mulțimii) cititorilor şi faptele într-ascuns lucrate a le lovi în faţă, fără nici o sială, am putut judeca a fi nici cinsteş, nici de folos. A doua: Că istoria aceasta nu este a vreunei ţări katoliki (particulare) ci numai a unor case şi meriki (particulare). De aceea, pentru asupreala mai sus pomenită, tare m-am nevoit pre fietecare chip (persoană) a-l supune sub numele vreuneia din păsări sau

a vreuneia din dobitoace, ca să-şi răducă (a se asemăna) firea chipului cu firea dihaniei. A treia şi cea mai cu de-adins pricină este că nu atâta cursul istoriei mi-a fost în minte, precât, nevoindu-mă spre deprinderea retoricească, am socotit, la simcea (lamă) groasă ca aceasta, prea aspră piatră, multă şi îndelungată ascuţitură să-i fi trebuit. Din care unele sentenţe (putea-le-am zice cuvinte alese), care (de ochiul zavistiei sub scutul umilinţei aciuându-mă) din tâmpa (necizelată) prietenului tău pricepere născându-se şi prin osteninţa a câtăva vreme dobândindu-se, m-am silit prin voroava îndelungată a le semăna şi la loc cu cuviinţă, după voroavă, a le alătura, spre care prin parenthesii (...) încuiate şi pre margine câte cu două puncturi roşii însemnate le vei vedea (Dimitrie Cantemir se referă la semnele din manuscris). Deci de vei pofti a ţine stâlpul voroavei (începutul discursului) neamestecat, după obiceiul parenthesii, din mijloc ţâr-calamul care sentenţa cuprinde, cu ochii ridicându-l (eliminându-l), cursul istoriei necurmat şi stâlpul voroavei nefărâmat îl vei afla (premisa acestei ediții nu a fost respectarea riguroasă a normelor filologice de transcriere a textului, ci „ticluirea”, adică redactarea lui într-o formă care să înlesnească citirea romanului, am profitat de acest îndemn a lui Cantemir și am ridicat mai toate „parathesiile”).

Pentru aceasta, dară, iubitule, dăruindu-mi întâi o ienăciune, pentru încă una rămâne să mă rog, pe care, de vreme ce eşti cunoscător al brudii (necoapătei) noastre limbi, nădăjduiesc, de la tine, prea lesne curând a o dobândi. Căci în unele hotare loghiceşti sau filosofeşti, cii (ici) şi colea vei afla a limbi străine, elineşti, zic, şi latineşti cuvinte şi numere după asupreala voroavei aruncate, care pot să aducă nu puţină întunecare înţelegerii discursului nostru. Ca după a ta voioasă synipathia pre acestea cu osebită scară, după numărul feţelor însemnate, pre cât mai chiar (îl caută) a le descoperi s-a putut, mi-a căutat a ţi le tâlcui după înţelegerea limbii noastre. Deci

fietecare cuvânt străin şi neînţeles, oriunde înainte ţi-ar ieşi, după rândul azbuchelor (alfaberului) şi după numărul feţelor (paginilor) la scară îl cearcă (îl caută), că aşa nădăjduiesc să ţi se plinească pofta (dorința).

Aşijderea te rog să-ţi fie în minte că, ca moimâţa omului, aşa eu, călcând urmele lui Iliodor (Heliodoros sec. III p. Chr., autor al romanului *Aithiopika*), scriitorul Istoriei ethiopicești, mijlocul istoriei la început şi începutul la mijloc, iară sfârşitul scaunul (locul) său păzindu-şi, am făcut, pe cât slăbiciunea mea a putut, mijlocul şi capul să stea pe picioare. Către aceasta dar, măcar că tot trupul istoriei este unul şi nedespărţit, însă am socotit a-l împărţi în douăsprezece părţi precum pentru mai lesne alcătuirea scării, aşa alegând pentru mai uşor pecetluirea istoriei în ceara pomenirii.

Acestea dară de la mine, oricum şi cât de proaste ar fi, ţi le pun cu thorros (încredere) înainte. Iară de la tine, ce din bună vrere ţi-ar izvorî, într-îmbe părţile învoind şi primind, îţi poftesc sănătate şi toate cele sufletului şi trupului folositoare.

IARĂȘI CĂTRE CITITOR

Vei ști, iubitule, că nu pentru cei care sunt pedepsiți (învățați) într-aceste limbi am pus aci scara, ci pentru ca de împrumutarea cuvintelor străine, cei mai nedeprinși lkovindu-se, vreare-ași ca așa a le înțelege și în dialectul străin să se deprindă. Că așa unul după altul nepărăsit urmând, spre cele mai adânci învățături, prin fireșă (proprie) limba noastră a purcede a se îndrăzni, cu putință ar fi, precum toate celelalte limbi de la cea elinească întâi îndămnându-se, cu deprinderea îndelungă și a limbii sale subțiere și a cuvintelor însemnare și-au agonisit. Așa că, ce va să zică *Hypothesis* înțelege latinul, leahul, italul și alții, *Hypothesis*, măcar că cuvântul acesta ar fi singur numai al elinei. Într/acest chip, spre celelate învățături grele, numere și cuvinte trebuitoare dându-te (alăturându-te), ale moldoveni sau ale români silește, în moldovenie elinește și în elinie moldovenește.

Însă cu atâta îndestulit să nu fii, foarte bine cunoscând pre Dumnezeu a toate darurile deplin dăruitorul, noi amândoi rîmâne a-l ruga ca toată învățătura loghicăi pre limba noastră în curând să vedem, care, învoind Puternicul, în curând de la noi o nădăjduiește.

BIBLIOGRAFIE

1. *** ***Cronicari moldoveni. Grigore Ureche. Miron Costin. Ion Neculce.*** *Antologie, introducere, comentarii, dosare critice, glosar și bibliografie de Dr. Dan Horia Mazilu.* București, Editura Humanitas, 1997.

2. *** ***Cronicari munteni.*** *Selecția textelor, studiu introductiv, note, comentarii și glosar de Dan Horia Mazilu. Editura Fundației Naționale pentru Știință și Artă Univers Enciclopedic*. București, 2004.

3. Babeți, Adriana, ***Bătăliile pierdute. Dimitrie Cantemir. Strategii de lectură.*** Timișoara, Editura Amarcord, 1998.

4. Cantemir, Dimitrie, ***Istoria ieroglifică în douăsprezece părți împărțită, așijderea cu 700 de sentenții frumos împodobită, iară la sfârșit cu a numerelor străine tâlcuitoare scară.*** Text ticluit și adversaria de G. Pienescu. Prefață de Dan Horia Mazilu. Postfață de Aureliu Goci. Editura 100+1 Gramar, București, 2001.

5. Dosoftei, ***Psaltirea în versuri***. *Ediție, postfață, tabel cronologic, referințe critice de Aureliu Goci.* Editura 100+1 Gramar, București, 1998.

6. Ivireanu, Antim, ***Opere. Didahii.*** Ediție de Gabriel Ștrempel. București, Editura Minerva, 1997.

7. Faifer, Florin, (Referințe critice) în volumul: Ivireanu, Antim, ***Opere. Didahii.*** Ediție de Gabriel Ștrempel. București, Editura Minerva, 1997.

8. Manolescu, Nicolae, ***Istoria critică a literaturii române.*** Vol. I. București, Editura Minerva, 1990.

9. Mazilu, Dan Horia, ***O istorie a blestemului.*** Iași, Editura Polirom, 2001.

10. Sorohan, Elvira, ***Cantemir în Cartea hieroglifelor.*** București, Editura Minerva, 1978.

11. Sorohan, Elvira, ***Prefață*** la volumul: *Miron Costin.* ***Letopisețul Țării Moldovei.*** Iași, Editura Junimea, 1984.

CUPRINS